



Caucasus Studies 9

Basque–Kartvelian Parallels

A Contrastive Grammatical Study
of the Basque and Kartvelian Languages



Revaz Tchantouria

Caucasus Studies Series

- 1 Circassian Clause Structure
Mukhadin Kumakhov and Karina Vamling
- 2 Language, History and Cultural Identities in the Caucasus
Papers from the conference, June 17-19, 2005^[L¹]_{SEP} Karina Vamling (ed.)
- 3 Conference in the fields of Migration – Society – Language
November 28-30, 2008. Abstracts.
- 4 Caucasus Studies: Migration – Society – Language
Papers from the conference, November 28-30, 2008.
Karina Vamling (ed.)
- 5 Complementation in the Northwest and South Caucasian Languages
Mukhadin Kumakhov, Karina Vamling & Revaz Tchantouria
- 6 Protecting Cultural Heritage in the Caucasus
Papers from the conference, December 5-6, 2018
Karina Vamling and Henrik Odden (eds.)
- 7 Georgiska. Grammatisk översikt med texter och ordlista.
Karina Vamling och Revaz Tchantouria
- 8 Vi såg sammanbrottet. Svenska och danska forskares berättelser från
Kaukasus under Sovjetväldets sista år
Märta-Lisa Magnusson och Karina Vamling (red.)
- 9 Basque–Kartvelian parallels
A Contrastive Grammatical Study of the Basque and Kartvelian Languages
Revaz Tchantouria

Caucasus Studies 9

Basque-Kartvelian Parallels

A Contrastive Grammatical Study
of the Basque and Kartvelian Languages

ბასკურ-ქართველური პარალელები
შეპირისპირებითი გრამატიკული კვლევა

Revaz Tchantouria

Malmö University
Faculty of Culture and Society, Sweden
2026

Revaz Tchantouria

Basque-Kartvelian Parallels

A Contrastive Grammatical Study of the Basque and Kartvelian Languages

ბასკურ-ქართველური პარალელები

შეპირისპირებითი გრამატიკული კვლევა

© 2026 The Author and Malmö University

Cover design: Albert Vamling

Published by Malmö University

Faculty of Culture and Society

S-20506 Malmö, www.mau.se

ISBN 978-91-7877-752-5 (pdf)

DOI: 10.24834/isbn.9789178777525

Preface

There is a longstanding interest in the relationship between the language isolate Basque and the Kartvelian languages, and, more broadly, Caucasian languages, given some apparent similarities. This work undertakes a contrastive study of the structures of Basque and Kartvelian languages, seeking parallels in the morphology and syntax of these languages. The study also includes some observations in lexicology and etymology. The words of the Georgian academician Arnold Chikobava serve as the inspiring basis of the present study. He noted that although the Indo-European languages of Spain and France have surrounded the Basque language for almost two thousand years, Basque differs sharply from the Indo-European languages on essential points: the nominal and, in particular, verbal morphology, as well as the sentence structure. According to Arnold Chikobava, striking similarities with the Ibero-Caucasian languages are observed. In the concluding chapters of this volume, the Basque–Kartvelian parallels that we have found in our study are summarized and presented in English and Georgian. However, this exploratory study does not seek to provide explanations for the observed parallels, as progress toward answering such questions could only be achieved through further historical-comparative, typological, archaeological, and multidisciplinary research.

In the research process, several scholars have played a significant role. In particular, I would like to thank the prominent Basque researchers, Prof. Jon Ortiz de Orbina and Prof. Iván Igartua, for many valuable comments and consultations. I am grateful for Prof. Tamar Makharoblidze's and Prof. Natalija Zaika's comments on issues of Basque grammar. Many colleagues in Tbilisi and Malmö have, in various ways, been involved in preparing this book, offering me valuable advice and encouragement. I would like to express my gratitude to all, including Prof. Karina Vamling, Prof. Merab Chukhua, Prof. Manana Bukia, Prof. Giorgi Shalamberidze, lecturer Martin Artola, bascologist Tsitsino Chakhnashvili, Prof. Eteri Shengelia and graphic designer Albert Vamling.

წინასიტყვაობა

დიდი ხანია არსებობს ინტერესი იზოლირებულ ბასკურ ენასა და ქართველურ ენებს, და, უფრო ფართოდ, კავკასიურ ენებს შორის ურთიერთობის მიმართ, აშკარა მსგავსების გარკვეულ ფაქტებზე დაყრდნობით. წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს ბასკური და ქართველური ენების სტრუქტურების შედარებით კვლევას, რომელიც ამ ენათა მორფოლოგიასა და სინტაქსში ეძებს პარალელებს. კვლევა ასევე მოიცავს ზოგიერთ ლექსიკოლოგიურ და ეტიმოლოგიურ დაკვირვებას. წარმოდგენილ კვლევას მოტივაციურ საფუძვლად დაედო გამოჩენილი ქართველი ენათმეცნიერის აკადემიკოს, არნოლდ ჩიქობავას სიტყვები. როგორც მეცნიერი აღნიშნავდა, თითქმის ორი ათასი წლის განმავლობაში ბასკური ენა მოქცეულია ინდოევროპულ ენათა გარემოცვაში ესპანეთსა და საფრანგეთში, იგი მკვეთრად განსხვავდება ინდოევროპულ ენათაგან არსებითი მომენტების მიხედვით: სიტყვის (სახელის, განსაკუთრებით კი ზმნის) აგებულების და, შესაბამისად, წინადადების სტრუქტურის მიხედვით. და აი, სწორედ ამ მომენტების მიხედვითაა, რომ შეინიშნება გასაოცარი დამთხვევები იბერიულ-კავკასიურ ენებთან (ჩიქობავა 1975). ნაშრომის დასკვნით თავებში შეჯამებულია და ქართულ და ინგლისურ ენებზეა წარმოდგენილი ჩვენი კვლევისას მიღებული ბასკურ-ქართველური პარალელები. თუმცა წარმოდგენილი კვლევითი ნაშრომი არ ისახავს მიზნად მოკვლეული პარალელების ახსნას, რადგან მსგავს კითხვებს პასუხი მხოლოდ შემდგომი ისტორიულ-შედარებითი, ტიპოლოგიური, არქეოლოგიური და მულტიდისციპლინური კვლევის გზით შეიძლება გაეცეს.

მინდა აღვნიშნო რამდენიმე მეცნიერის მნიშვნელოვანი როლი კვლევის პროცესში. კერძოდ, მსურს განსაკუთრებული მადლობა გადავუხადო გამოჩენილ ბასკ ენათმეცნიერს – პროფესორ იონ ორტის დე ურბინას (Jon Ortiz de Urbina) და პროფესორ ივან იგარტუას (Iván Igartua), მრავალი დიდად ფასეული კომენტარისა და კონსულტაციისთვის. მადლობელი ვარ პროფესორ თამარ მახარობლიძის და პროფესორ ნატალია ზაიკასი – კომენტარებისთვის ბასკური ენის გრამატიკის საკითხებზე. თბილისსა და მალმეში მრავალი კოლეგა ამა თუ იმ სახით იყო ჩართული ამ წიგნის მომზადებაში. მინდა მადლობა გადავუხადო ყველას გაწეული მნიშვნელოვანი რჩევებისა და მხარდაჭერისთვის, მათ შორის პროფესორ კარინა ვამლინგს, პროფესორ მერაბ ჩუხუას, პროფესორ მანანა ბუკიას, პროფესორ გიორგი შალამბერიძეს, ლექტორ მარტინ არტოლას და ბასკოლოგ ციკინო ჩახნაშვილს, მეცნიერებათა დოქტორს ეთერი შენგელიას და წიგნის გრაფიკულ დიზაინერს – ალბერტ ვამლინგს.

Table of Contents

Preface, წინასიტყვაობა	xii
List of Abbreviations, შემოკლებანი	xv
1 Introduction	16
1.1 Basque and the Caucasian languages	16
1.2 The Caucasian languages	18
1.3 History of the study of the Basque language	19
1.4 The Georgian Bascollogical School	19
2 შესავალი (Introduction, in Georgian)	23
2.1 ბასკური ენის შესწავლის ისტორია	23
2.2 ქართული ბასკოლოგიური სკოლის შესახებ	24
2.3 ტერმინ ბასკის შესახებ	25
2.4 ბასკური დიალექტები	31
2.5 ბასკურ ენაზე მოლაპარაკეთა აღრიცხვა	32
3 ფონოლოგიის საკითხები (Phonetics and phonology)	37
3.1 ბგერითი სისტემა (Sound system)	37
3.1.1 ხმოვნები (Vowels)	37
3.1.2 თანხმოვნები (Consonants)	37
3.2 ბასკური გაორკეცებული თანხმოვნები (Double consonants)	38
3.3 ასიმილაცია და დისიმილაცია (Assimilation and dissimilation)	38
3.4 ანბანი და გამოთქმა (Alphabet and pronunciation)	40
3.5 მახვილი (Stress)	42
4 მორფოლოგია და მეტყველების ნაწილები (Morphology and word classes)	44
4.0 შესავალი (Introduction)	44
4.1 არსებითი სახელი (Nouns)	44
4.1.1 სახელის კატეგორიები (Nominal categories)	44
4.1.2 განსაზღვრულობა (Definiteness)	44
4.1.3 სულიერი და უსულო კატეგორიის გამოხატვა ბასკურში (Animacy and Basque nouns)	45
4.1.4 ბრუნვები (Case)	45
4.1.4.1 ბრუნვათა სისტემის მიმოხილვა სხვადასხვა მეცნიერთა მიერ (Approaches to the case system of Basque in the literature)	45
4.1.4.2 ბრუნვათა სისტემა, რომელიც გამოიყოფა ამ ნარკვევში (The case system of Basque represented in this study)	51
4.1.4.3 სულიერ და უსულო სახელთა ბრუნვა დაბოლოების მიხედვი (Declension and the category of animacy)	52
4.1.4.4 სახელობითი ბრუნვა (Absolutive / Nominative)	59

4.1.4.5 ერგატიული (მოთხრობითი) ბრუნვა (Ergative)	60
4.1.4.6 ნათესაობითი ბრუნვა (Genitive)	61
4.1.4.7 ადგილის გენიტივი / რელატივი (Locative-Genitive)	62
4.1.4.8 მიცემითი ბრუნვა (Dative)	63
4.1.4.9 ადგილობითი ბრუნვა / ინესივი (Inessive)	64
4.1.4.10 დამორებითი ბრუნვა (Ablative)	65
4.1.4.11 მიმართულებითი / ალატივი (Allative /Adlative)	66
4.1.4.12 მოქმედებითი ბრუნვა (Instrumental)	67
4.1.4.13 თანაობითი ბრუნვა /სოციატივი (Comitative)	69
4.1.4.14 დანიშნულებითი ბრუნვა / ბენეფაქტივი (Benefactive)	69
4.1.4.15 მიწევნითი/ მიმართულებითი 1 /ადლატივი 1 (Adlative 1)	70
4.1.4.16 მიზნის ბრუნვა (Motivative)	70
4.1.4.17 მიმართულებითი 2/ ადლატივი 2 (Adlative 2)	70
4.1.4.18 ნაწილობითი (Partitive)	71
4.1.4.19 პროლატივი (Prolative)	71
4.1.4.20 წოდებითი ბრუნვის საკითხი ბასკურში და ქართველურში (On the vocative in Basque and Kartvelian)	72
4.2 ზედსართვი სახელი (Adjectives)	73
4.2.1 მორფოლოგიური კატეგორიები (Morphological categories)	73
4.2.2 ზედსართვი სახელების შედარებითი ხარისხი (Forms of comparison)	73
4.2.3 ზედსართვი ნომინალურ ფრაზაში (Adjectives in the nominal phrase)	73
4.3 ნაცვალსახელი (Pronouns)	76
4.3.1 პირის ნაცვალსახელები (Personal pronouns)	76
4.3.1.1 პირის ნაცვალსახელების ბრუნვა (Declension of personal pronouns)	77
4.3.1.2 პირის ნაცვალსახელები ერგატიულ ბრუნვაში და <i>izan</i> 'ყოფნა' (Personal pronouns in the ergative and <i>the auxiliary</i> <i>izan</i> 'be')	77
4.3.2 კუთვნილებითი ნაცვალსახელები (Possessive pronouns)	78
4.3.3 ჩვენებითი ნაცვალსახელთა ბრუნვა (Demonstrative pronouns)	80
4.3.4 კითხვითი ნაცვალსახელების ბრუნვა (Interrogative pronouns)	81
4.3.5 განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები (Determinative pronouns)	82
4.4 რიცხვითი სახელი (Numerals)	82
4.4.1 რაოდენობითი რიცხვითი სახელი (Cardinal numbers)	82
4.4.2 რიგობითი რიცხვითი (Ordinal numbers)	83
4.4.3 წილობითი რიცხვითი სახელი (Fractional numbers)	83
4.5 თანდებულები (Postpositions)	84
4.6 ზმნიზედა (Adverbs)	84
4.6.1 დროის ზმნიზედები (Adverbs of time)	85
4.6.2 ადგილის ზმნიზედები (Adverbs of place)	85
4.6.3 ვითარების ზმნიზედები (Manner adverbs)	85
4.6.4 მიზეზის ზმნიზედები (Causal adverbs)	86

4.6.5 კითხვითი ზმნიზედები (Interrogative adverbs)	86
4.7 კავშირები, ნაწილაკები და ენკლიტიკური ელემენტები (Subjunctions, particles, and enclitic elements)	87
4.7.1 კავშირები (Subjunctions)	87
4.7.2 ნაწილაკები (Particles)	87
4.7.3 ენკლიტიკური ელემენტები (Enclitic elements)	88
4.8 ზმნა (Verbs)	90
4.8.1 პირიანი და უპირო ფორმები (Personal and impersonal forms)	91
4.8.2 სინთეზური ზმნები (Synthetic verbs)	94
4.8.3 <i>izan</i> ‘ყოფნა’ ზმნის აწმყო მესამე პირის ფორმა მხოლოდობითში (3 person singular of <i>izan</i> ‘be’ in the Present tense)	100
4.8.4 ასპექტის კატეგორია (The category of aspect)	102
4.8.5 დრო (Tense)	104
4.8.5.1 აწმყო (Present)	104
4.8.5.2 ნამყო / წარსული დრო (Past)	107
4.8.5.3 მომავალი დრო / (Future)	109
4.8.5.4 მეშველი ზმნა <i>ukan/eduki</i> ‘ქონა/ყოლა’ სამპირიან გარდამავალ ფორმებში (Auxiliary <i>ukan / eduki</i> ‘to have’ in trivalent transitive forms)	112
4.8.5.5 დასავლეთ ევროპის ენების შედარება ბასკურ ზმნურ ფორმებთან (Comparison of tense forms in Basque and Western European languages)	114
4.8.5.6 მეშველი ზმნა <i>ukan/eduki</i> ‘ქონა/ყოლა’ ორპირიან გარდამავალ ფორმებში (The auxiliary <i>ukan/eduki</i> ‘have’ with Bivalent transitive verbs)	114
4.8.6 კილო (Mood)	122
4.8.6.1 კავშირებითი კილო (Subjunctive)	122
4.8.6.2 ბრძანებითი კილო (Imperative)	124
4.8.6.3 პირობითი კილო (Conditional)	125
4.8.6.4 ოპტატივი (Optative)	128
4.8.6.5 პოტენციალისი (Potentialis)	128
4.8.6.6 პოტენციალისის ხოლმეობითი (Desiderative)	130
4.8.6.7 მოდალური ზმნები (Modal verbs)	134
4.8.7 გვარი (Voice)	136
4.8.7.1 ვნებითი გვარი. პასივის შესახებ (Passive)	136
4.8.8 ადრესატი (Addressee)	144
4.8.9 კაუზატივი (Causative)	149
4.8.10 ზმნის არაფინიტური ფორმები (Nonfinite forms)	151
4.8.10.1 მიმღეობა (Participles)	151
4.8.10.2 მიმღეობა და ასპექტი (Participles and aspect)	152
4.8.10.2.1 იმპერფექტული მიმღეობა (Imperfective participles)	152
4.8.10.2.2 პერფექტული მიმღეობა (Perfective participles)	152
4.8.10.3 მყოფადის მიმღეობა (Future participle)	154
4.8.10.4 აბსოლუტივი/გერუნდივი (Gerunds)	155

4.8.10.5 სახელზმნა /მასდარი (Verbal nouns / masdars)	157
4.9. კავშირები, ნაწილაკები და ენკლიტიკური ელემენტები (Subjunctions, particles, and enclitic elements)	159
4.9.1 კავშირები (Subjunctions)	159
4.9.2 ენკლიტიკური ელემენტები (Enclitic elements)	160
4.10 სიტყვაწარმოება (Word formation)	162
4.10.1 სახელთა წარმოშობა (Formation of nouns)	162
4.10.2 სახელზმნა წარმოებული ზმნისგან (Deverbal nominal noun (masdar))	163
4.10.3 კნინობითობის გამოხატვა (Diminutive)	163
4.10.4 სხვა სახის სუფიქსები (Other suffixes)	163
5 სინტაქსი (Syntax)	165
5.1 ნომინალური ფრაზა და ატრიბუტული მსაზღვრელი (Noun Phrases and attributes)	166
5.1.1 სიტყვათა წყობა და ატრიბუტების ადგილი (Order and placement of attributes)	170
5.1.2 რელატიური წინადადებები როგორც ატრიბუტი (Relative clauses as attributes)	175
5.2 თანდებულიანი ფრაზა (Adpositional phrase, PP)	177
5.3 მარტივი წინადადების ტიპები (The simple sentence)	178
5.3.1 ნომინატიური კონსტრუქცია (Nominative Construction)	180
5.3.2 ერგატიული კონსტრუქცია (Ergative Construction)	183
5.3.3 დატიური კონსტრუქცია (Dative construction)	194
5.3.4 პასივის და რეზულტატივის შესახებ ბასკურში (Passive and resultative in Basque)	201
5.3.5 უპირო კონსტრუქციის შესახებ (Impersonal sentences)	204
5.3.6 წინადადება გარდამავალი მეშველი <i>ukan/eduki</i> 'ქონა/ყოლა' ზმნით (Sentence with auxiliary verb <i>ukan/eduki</i> 'to have')	208
5.3.7 სიტყვათა რიგი მარტივ წინადადებაში (Word order in simple sentences)	209
5.3.8 სიტყვათა რიგი უარყოფით წინადადებაში (Word order in negated sentences)	213
5.3.9 ემფაზისი (Emphasis)	216
5.3.10 კაუზატიური კონსტრუქცია (Causative constructions)	217
5.3.11 უკუქცევითი კონსტრუქცია (Expression of reflexivity)	217
5.3.12 კითხვითი წინადადება (Interrogative sentences)	219
5.3.12.1 მიგებითი და უარყოფითი შეკითხვები (Yes/no questions)	219
5.3.12.2 კითხვითი წინადადება კითხვითი ნაცვალსახელებით (Interrogative sentences with interrogative pronouns (Wh-questions))	222
5.4 ძახილის წინადადება (Exclamations)	225
5.5 კოორდინაცია (Coordination)	226
5.6 დამატებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses)	231
5.6.1 განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება (Relative clauses)	235

5.6.2 ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses with adverbial function)	238
5.6.2.1 მიზნის/მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses of purpose and reason)	240
5.6.2.2 დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate sentence of time)	241
5.6.2.3 შერეულ დამატებით დამოკიდებულ წინადადებათა მაგალითები (Mixed examples of subordinate clauses)	242
6 დასკვნა: ბასკურ-ქართველური პარალელები (Conclusions: Basque-Kartvelian parallels, in Georgian)	244
7 Summary and conclusions: Basque-Kartvelian parallels	267
References	294

About the author

Revaz Tchantouria holds a PhD in comparative-historical, typological, and contrastive linguistics from Tbilisi State University, with the thesis *Structural and typological analysis of Basque modus and tense system (analysis of stems)* (1985). In the late 1980s, he was an Assistant Professor at Tbilisi University and affiliated to the Centre for Bascolological Studies. Since 1990, he has lived in Sweden. He has been participating in research projects at the Department of Linguistics, Lund University, later employed as a Senior Lecturer at Malmö University, and affiliated to the research platform *Russia, Ukraine and the Caucasus Regional Research* (RUCARR). Among his recent publications are the *Basque-Georgian-Russian dictionary* (2018) and the *Basque short grammar with Kartvelian parallels* (2022, in Georgian).

ავტორის შესახებ

რევაზ ჭანტურიას მინიჭებული აქვს ისტორიულ-შედარებითი, ტიპოლოგიური და კონტრასტული ლინგვისტიკის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში; *ბასკური მოდალობისა და დროთა სისტემის სტრუქტურული და ტიპოლოგიური ანალიზი (ფუძეთა გამოვლენა)* (1985). 1980-იანი წლების ბოლოს იგი იყო ასისტენტ-პროფესორი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და ასევე ბასკოლოგიური კვლევების ცენტრის წევრი. 1990 წლიდან ცხოვრობს შვედეთში და ამავე პერიოდიდან მონაწილეობს ჯერ ლუნდის უნივერსიტეტში ენათმეცნიერების დეპარტამენტის კვლევით პროექტებში, შემდგომ კი მუშაობს უფროს ლექტორად მალმეს უნივერსიტეტში და მისი კვლევითი საქმიანობა რუსეთის, უკრაინის და კავკასიის რეგიონული კვლევების სამეცნიერო პლატფორმასთანაა (RUCARR) დაკავშირებული. მის ბოლოდროინდელ პუბლიკაციებს შორისაა *ბასკურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი* (2018) და *ბასკური მოკლე გრამატიკა ქართველური პარალელებით* (2022, ქართულ ენაზე).

List of Abbreviations შემოკლებათა სია

ABL	Ablative	დაშორებითი/აბლატივი
ABS/NOM	Absolutive/Nominative	სახელობითი/ნომინატივი ¹
AD	Addressee	ადრესატი
ADV	Adverb	ზმნიზედა
ALLOC	Allocutive	ალოკუტივი
aux	Auxiliary	მეშველი ზმნა
B	Basque	ბასკური
ADJ	Adjective	ზედსართავი სახელი
ADL	Adlative	ადლატივი
ALL1	Allative1	ალატივი1, მიმართულებითი1
ALL2	Allative2	ალატივი2, მიმართულებითი2
All.term.	Allative terminal	მიწევნითი
ASP	Aspect	ასპექტი
CAUS	Causative	კაუზატივი
COND	Conditional	პირობითი
CONJ	Conjunction	კავშირი
DAT	Dative	მიცემითი
DEF	Definite	განსაზღვრული
DEST	Destinative	დანიშნულებითი/დესტინატივი ²
DO	Direct object	პირდაპირი ობიექტი
ENCL	Enclitic	ენკლიტიკური მარკერი
ERG	Ergative	მოთხრობითი / ერგატივი
FAM	Familiar	ფამილარული
FEM/F	Feminine	მდედრ., მდედრობითი
FUT	Futurum	მომავალი
G	Georgian	ქართ./ ქართული
GEN	Genitive	ნათესაობითი/გენიტივი
GEN-LOC.	Genitive-locative	ნათესაობით-ადგილობითი
GEN-poss.	Genitive possessive	ნათესაობით კუთვნილებითი

¹ ქართულ გრამატიკაში მიღებული ტერმინები ბრუნვის დასახელებად: სახელობითი, მოთხრობითი, მიცემითი, ნათესაობითი, მოქმედებითი, ვითარებითი, წოდებითი (იხ. ა. შანიძე 1980: 76, 83); დანიშნულებითი, დაშორებითი, მიმართულებითი, თანაობითი, მიწევნითი, მიზნის (ო. ქაჯაია 2001:30), ლინგვისტურ ლიტერატურაში მიღებული ტერმინოლოგია: Absolutive / Nominative, Ergative, Dative, Genitive, Instrumental, Adverbial, Vocative.

² პარალელურად იხმარება ტერმინი Benefactive დანიშნულებითი/დესტინატივი.

GER	Gerund	აბსოლუტივი/გერუნდიუმი
Hist.	Historical	ისტორიული
IMP	Imperative	ბრძანებითი/იმპერატივი
IMPF	Imperfective	იმპერფექტი/ ნამყო უსრული
INDEF	Indefinite	განუსაზღვრელი
INES	Inessive	ადგილობითი/ინესივი
INSTR	Instrumental	მოქმედებითი
INTR	Intransitive	გარდაუვალი/ინტრანზიტივი
IO	Indirect Object	ირიბი ობიექტი
IRR	Irrational	ირეალური
LOC	Locative	ლოკატივი
M	Megrelian	მეგრ./ მეგრული
MASC/M	Masculine	მამრ., მამრობითი
MOT	Motivative	მიზნის ბრუნვა
MSD	Masdar	მასდარი/სახელზმნა
NP	Nominal phrase	ნომინალური ფრაზა
OPT	Optative	ნატვრითი კილო
PART	Partitive	ნაწილობითი / პარტიტივი
PAS	Passive	ვნებითი გვარი / პასივი
p. c.	Personal communication	პირადი მიმოწერა
PL	Plural	მრავლობითი რიცხვი
POST	Postposition	თანდებული
POT	Potencialis	პოტენციალისი
PP	Adpositional phrase	პოსტპოზიციური ფრაზა
PPP	Past participle passive	ნამყოს ვნებითი გვარის მიმღეობა
PRF/AOR	Perfective	პერფექტი/აორისტი
PROL	Prolative	პროლატივი
PRON	Pronoun	ნაცვალსახელი
PRS	Present	აწყო
REFL	Reflexive	უკუქცევითი ნაცვალსახელი
REL	Relative	მაქვემდებარებელი კავშირი
S	Subject	ქვემდებარე/სუბიექტი
SG	Singular	მხოლოდობითი რიცხვი
SOC	Sociative	თანაობითი ბრუნვა
SUBJ	Subjunctive	კავშირებითი კილო
TR	Transitive	გარდამავალი ზმნა
VN	Verbal noun	სახელზმნა / მასდარი
[]	Literal meaning	სიტყვასიტყვით

აბლ.	აბლატივი
აბს.	აბსოლუტივი/ნომინატივი/სახელობითი
ბასკ.	ბასკური
ბრ.	ბრუნვა/ბრუნება
განსაზ.	განსაზღვრული
განუსაზ.	განუსაზღვრელი
დანიშ.	დანიშნულებითი
ერგ.	ერგატივი/ მოთხრობითი
ესპ.	ესპანური
ვით.	ვითარებითი
თან.	თანაობითი
ინგლ.	ინგლისური
ისტ.	ისტორიული
ლოკ.	ლოკატივი
მაგ.	მაგალითად
მამრ.	მამრობითი
მდედრ.	მდედრობითი
მეგრ.	მეგრული
მიზნ.	მიზნობითი
მიმართ.	მიმართულებითი
მიც.	მიცემითი
მოქმ.	მოქმედებითი/ინსტრუმენტალისი
მრ. რ.	მრავლობითი რიცხვი
მხ. რ.	მხოლოდობითი რიცხვი
ნათ.	ნათესაობითი
ნათ.-ლოკ.	ნათესაობით-ლოკატივი
ნაწ.	ნაწილობითი
პარტ.	პარტიტივი
პრეფ.	პრეფიქსი
პროლ.	პროლატივი
რუს.	რუსული
საკუთ. სახ.	საკუთარი სახელი
სახ.	სახელობითი
სუფ.	სუფიქსი
ქართ.	ქართული
შდრ.	შეადარე
წოდ.	წოდებითი
[]	სიტყვასიტყვით

1 Introduction

In this chapter, we provide a brief introduction to the Basque language, its speakers, and dialects, followed by short information on the Caucasian and, in particular, the Kartvelian languages. A brief note on the history of the study of the Basque language in Georgia is provided. This area of study in Georgia was initiated by Nikolai Marr (1927, 1936) and Academician Arnold Chikobava (1975), who early on noted similarities between the Basque and the Caucasian languages. Chikobava noted that such features of the Basque language as the subject-object agreement of the verb and the ergative clause structure, if nothing else, remind the researcher of the linguistic reality of the Caucasus. Languages of common origin may diverge over time to such an extent that there seems to be very little in common, or they may change so much that it becomes impossible to trace any commonalities. Furthermore, the Georgian bascolological school and its scholars, along with their contributions, are presented.

1.1 Basque and the Caucasian languages

Basque, spoken in northwestern Spain and southwestern France, is usually considered a language isolate (Chikobava 1976: 5, Arkhipov and Nuzhdin 2020: 62). The autonomous region of the Basque Country in Spain covers 7,234 square kilometers and has a population of 2,227,684 according to EUSTAT 2024. Recent years have seen a 0.45% increase in the Basque population, from 2.08 million in 2000 to 2.17 million in 2010. Thus, the Basques represent 4.6% of the entire Spanish population. According to the 2020 data, the population of the Basque region is 2,199,711, comprising 1,067,216 men and 1,132,495 women (Euskal Estatistika Eritustea (EEE) Instituto Vasco de Estadística). According to 2011 research conducted by the Academy of the Basque Language, it is noted that 714,000 of the population (22.83%) speak Basque fluently, while 1,102,391 speak it passively (35.25%). As for knowledge of the Basque language among French Basques (population over 16) as of 2006, out of a total population of 230,200, 22.5% are bilingual, 8.6% are passively proficient, 31.1% are fully bilingual, and 68.9% cannot speak Basque (Jauréguiberry 2008: 235).

Extensive material is presented in the work (Martinez-Granado, Greño & Oleaga, 2012: 9). By 2016, the total population of Baseti was 2,122,895 people. Among them, 895,942 (42%) know the Basque language. A notable increase in the number of Basque speakers is visible compared to 2011 (Eustat, 2016).

Currently, Basque is spoken actively by approximately 751,700 in Spain and around 67,000 in France. The language is primarily spoken in northern Spain and the southwestern part of France. Some Basques also live in the United States, Canada, Argentina, and Australia. The exact number of speakers outside the Basque Country has not yet been established. Approximately 100,000 people in various European countries, and especially in Latin America, speak or understand Basque. Since 1978, the Basque language has been considered an official regional language in Spain. According to its language policy, France does not provide official data on Basque speakers. The Basque community estimates that there are over 2 million Basque speakers, including both active and passive speakers. In addition, approximately 4.5 million people in Spain have a Basque surname.

Traditionally, the following main dialects are distinguished: Bizkaia (*bizkaiera*, esp. *vizcaíno*, fr. *biscayen*), Gipuzkoa (*gipuzkera*, esp. *guipuzcoano*, fr. *guipuscoan*), Upper Navarre (*goi nafarrera/nafarrera garaia*, esp. *alto navarro*, fr. *haut-navarrais*), Lower Navarre (*behe nafarrera / nafarrera beheara*, esp. *bajo navarro*, fr. *bas-navarrais*), Lapurdi (*lapurtera*, esp. *labortano*, fr. *labourdin*), Zuberoa (*zuberera*, esp. *suletino*, fr. *souletin*), Roncalese (*erronkaria*, esp. *roncalés*, fr. *roncalais*), Zarautz (*zaraitzuera*, esp. *salaceno*, fr. *salazarais*), Aezkoa (*aezkoera*, esp. *aescoano*, fr. *aescoan*) (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 69).

The scientific study of Basque dialects was founded by Prince Louis Lucien Bonaparte. He carried out great works from 1856 to 1869. Bonaparte singled out eight dialects: Biscay, Guipuzkou, Southern and Northern Upper Navarre, Western and Eastern sub-Monavar, Sulet, and Labourd. Later, the Roncal dialect was also included. (Bonaparte 1863). The Basque scholar Pedro de Yrizar (1981) made a significant contribution to Basque dialectology. More recently, Zuazo proposed a classification of Basque dialects, combining Sub-Monavar and Laburdian into a single Navar-Laburdian dialect (Zuazo 2019). At different times, four dialects of Laburdian (Navarlian-Laburdian), Suletian, Biscayan, and Gipuzkoan were used as literary languages (Arkhipov 2020: 12, 13).

The Basque normative or standard language (*euskara batua*) is primarily based on the Guipuzcoan dialect. In 1986, the Academy of the Basque Language began creating a dialectological atlas. The questionnaire was processed regarding vocabulary, phonology, morphology, and syntax. By 1992, a large amount of material had been collected. Three hundred twenty informants from 145 settlements were interviewed. In 2008-2009, an eight-volume atlas with 2500 maps was published. (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 70).



Fig. 1 Map¹ of the Basque country. Traditional Basque provinces in France include Lapurdi (partly shown on the map), Nafarroa Beherea and Zuberoa.

1.2 The Caucasian languages

The Caucasian languages include the Northwest Caucasian (or Abkhazo-Adyghe), Northeast Caucasian (Nakho-Dagestanian), and South Caucasian (Kartvelian) languages. There is some disagreement among researchers regarding the status of the Caucasian languages as a genetically based language family (see Trask 1981, Mitxelena 1961). Among the proponents of the Caucasian languages as a language family should be mentioned academician Arnold Chikobava (1974), who coined the term Ibero-Caucasian languages.

¹ Source: https://www.d-maps.com/carte.php?num_car=13487&lang=en

1.3 History of the study of the Basque language

Interest in and research on the question of observed similarities between the Basque language and the Caucasian languages dates back to the 19th century. The earliest scholars to write about observed similarities between the Basque language and the Caucasian languages were several eminent scholars in the nineteenth and twentieth centuries as Hugo Schuchardt (1907), Antonio Tovar (1950), Heinrich Winkler (1909), Nils Holmer (1947), Hans Vogt (1955), Alfredo Trombetti (1925), Christianus Uhlenbeck (1947), Georges Dumézil (1933), René Lafon (1957), Karl Bouda (1949), Pierre Fouché (1943), Nikolai Marr (1927), Arnold Chikobava (1976).

A central topic of academic discussion has been the so-called Euscara-Caucasian Hypothesis. Current models have been proposed by John Bengtson (2017) and Irel Urreiztieta-Rivera (1980). It is important to emphasize that most linguists who have conducted research in this field (connecting Basque and Caucasian languages) have attempted to link Basque to the Caucasian languages in general, without first addressing the issue of Caucasian unity.

1.4 The Georgian Bascolological School

Interest in the question of the Basque-Caucasian relationship led to extensive research in Georgia during the 1970s and 1980s. The present author was part of this research environment at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Scholars such as academician Shota Dzidziguri took an interest in the history and origin of the Basque language. According to him, the existence of the Basque language in today's world is a living pulsation of the ancient linguistic organism, which belongs to the ethnic world BC and indicates the first appearance of the original population of Western Europe (Dzidziguri 1981: 3).

However, interest in the Basque language in Georgia dates back even further. Over one hundred years have passed since the beginning of bascolological research in Georgia, when the prominent linguist Nikolai Marr published an article in French in 1922, 'The Basque term *udagara* 'otter.' Nikolai Marr was born in Guria, southwestern Georgia, and was of Georgian descent through his mother, while his father was Scottish. Marr was very interested in the Basque language. After his scientific trips to the French Basques, he published 'From the Pyrenean Guria' (in Russian, 1927). Nikolai Marr completed this study in the town of Tardetz. Basque scholars also contributed to Marr's work, explaining to him the meaning of the word *buru*, which in Basque means 'head.' Nikolai Marr was struck by the similarities between the Basque Country and Georgia, specifically Guria.

At the beginning of the 1970s, interest in the Basque language and culture increased in Georgia. It was in particular after the publication of the book *The Basque Language and the Basque-Caucasian Hypothesis* (1976) in Georgian, which contained two texts by the famous French Basque and Caucasian scholar René Lafon, ‘Basque Language’ and ‘Basque and Caucasian Linguistics’ with a preface by Acad. Arn. Chikobava and an article by him, ‘Basque-Caucasian. Rene Lafon and the subsequent tasks of Iberian-Caucasian linguistics.’ In the introductory article Arn. Chikobava wrote: “Basque is the only living language in Western Europe that does not belong to the Indo-European language family” (1976: 5). Such internal properties of the Basque language as the subject-object conjugation of the verb and the ergative in declension direct the attention of researchers to the Caucasian linguistic reality. In 1979, Shota Dzidziguri published the book *Basques and Georgians* in Georgian, French, and Russian. The following year, the book *The Basque language* by the Spanish philologist and Basque scholar A. Tovar appeared in Georgian in translation by Natela Sturua. This central publication, analyzing all levels of the Basque language, appeared in Georgian with a foreword by Academician Arn. Chikobava.

In the 1980s, research on the Basque language and culture began at Tbilisi State University and the Arn. Chikobava Institute of Linguistics. On the initiative of Shota Dzidziguri, the well-known Soviet bascologist Yuri Zytsar was invited to Tbilisi University. The name of Yuri Zytsar is associated with the creation of the bascological school in Georgia. He invested considerable energy in the training of young staff and PhD Candidates at the Georgian School of Basque Studies. Yuri Zytsar is the author of dozens of linguistic works on the Basque and Caucasian languages. Among his earlier publications (in Russian) could be mentioned ‘On the typological characteristics of the ergative structure of the Basque languages’ (1977), ‘On the relationship of the Basque language with the Caucasian ones’ (1955), ‘On the Unity of Consciousness and Differences in Languages’ (1984), and ‘Sobre las trabajos del verbo ‘izan’ y sus comparaciones’(1984), jointly with Pedro de Yrizar.

The collaboration between Shota Dzidziguri and Yuri Zytar was central to the development of bascology in Georgia. In 1987, they published the edited volume *N.Ya. Marr ‘Basque-Caucasian lexical parallels.’* It begins with the introductory article by Shota Dzidziguri ‘The Basque Country through the Eyes of N.Ya. Marr’ and the article by Yuri Zytsar ‘N.Ya. Marr and Modern Bascology,’ examining a number of linguistic and historical questions. The authors noted that Marr was ahead of modern archaeology in proposing that Spain in the III millennium BC attracted people from the Caucasus whose culture was associated with the development of metals (Marr, 1920: 87). In this work, Zytsar (1987) refers to Basque works and correspondence

(including oral communication) of the scholars Uhlenbeck (1909), Meillet (1926), Hubschmid (1949), Holmer (1947), Braun (1998), Azkue (1926), Mitxelena (1961) and others. The book edited by Dzidziguri and Zytsar (1987) contains valuable translations of Nikolai Marr's works devoted to the Basque language (and its relations with the Caucasian languages). The three articles by Marr include 'On the Japhetic origin of the Basque language', 'On the question of prefix formations in the Basque language', and 'Two new works by K. K. Uhlenbeck on the Basque language.'

In the 1980s, under the supervision of Yuri Zytsar, his PhD Candidates successfully defended their dissertations at Tbilisi State University on Basque morphology and lexicology, as well as on Basque-Caucasian comparative studies and typology (Tchantouria 1985, Shalamberidze 1988, Makharoblidze 1988, and others).

In this period, there were active living contacts with Basque writers and scientists. Prominent Basque figures such as Kuintana and Sereno, among others, often visited Georgia. In 1982, I. Tabagua and V. Gvakharia published the collection 'Basque Poems and Songs.' Several literary translations by Tamar Makharoblidze were published in the *Saunje* magazine. These were folklore poems, as well as poems by famous Basque poets Iparagire and Aresti. In 1985, an evening of Basque poetry was held at Tbilisi State University, where the audience was presented with more Georgian literary translations by Tamar Makharoblidze and Russian literary translations by Yuri Zytsar. In 1991, Natela Sturua and Salome Gabunia published an *Anthology of Basque Poetry* in Georgian. The verses in the book are presented in parallel texts in Basque and are printed side by side, interlinear in Georgian. The collection contains literary material dating back to the 16th century, including contemporary Basque poetry. The Georgian audience had the opportunity to become acquainted with famous Basque names such as Echepeare, Iparagire, Aresti, Gandiaga, and others.

Unfortunately, after the collapse of the Soviet Union, the work that had begun with such enthusiasm and success faded, especially after Professor Yuri Zytsar moved to St. Petersburg, where he worked until the end of his life (2009).

However, despite these setbacks, activities in the area of Basque studies continued in Georgia. Associate Professor Greta Chantladze taught the Basque language to students of Batumi and Sukhumi universities for several years, starting in 1992, and also published several works on Basque-Caucasian ethnolinguistics. In 1995, Salome Gabunia's book *Basque-Georgian Ethnographic Parallels* was published in Georgian, summarizing all the author's ethnographic work.

In 2005, Tamar Makharoblidze defended her doctoral dissertation, *Typological analysis of the destinative systems of the Basque and Georgian languages corresponding to the preergative system*. Important research on bascology was conducted by Prof. Mikhail Kurdiani (2007) and Merab Chukhua (2019). In 2018, our *Basque-Georgian-Russian dictionary* was published under the editorship of Prof. Merab Chukhua (Tchanturia 2018). It was followed by *Baskuri gramatikis mokle narkvevi. Kartveluri paralelebit* (Tchantouria 2022), also edited by Merab Chukhua.

In 2021, the Shota Dzidziguri Center for the Basque language and culture, headed by the bascologist and kartvelologist Prof. Giorgi Shalamberidze was established at Tbilisi Ivane Javakhisvili State University. Teaching of the Basque language and culture began in cooperation with the Basque Institute in San Sebastian and the Faculty of Humanities at TSU, offering courses in the Basque language and Basque culture. The Basque lecturer Martin Artola Korta was invited to Tbilisi to teach these subjects (in English). The course ‘Basque-Kartvelian typological parallels’ is taught by Professor Tamar Makharoblidze for second-year master's students at Tbilisi State University.

The contacts and collaboration between Georgia and the Basque Country have thus been restored. The new generation of bascologists will continue their work on the foundation of studies by earlier generations of Georgian bascologists. Here, this publication will contribute to further studies of the Basque language and its relationship to the Kartvelian languages.

2 შესავალი

2.1 ბასკური ენის შესწავლის ისტორია

წინამდებარე კვლევის შთამაგონებელ საფუძვლად იქცა აკადემიკოს არნოლდ ჩიქო-ბავას საკვანძო სიტყვები, რომ ბასკური ენის “შინაფორმის” ისეთი თვისებები, როგორიცაა ზმნის სუბიექტურ-ობიექტური უღვლილება და ბრუნებაში ერგატივი, სხვა რომ არაფერი იყოს, კავკასიის ენობრივი სინამდვილისაკენ წარმართავს მკვლევრის ყურადღებას: ჰუგო შუხარდტი, როგორც თვითონ ამბობს, ერგატიულმა კონსტრუქციამ მოიყვანა ბასკური ენიდან კავკასიურ ენებთან. ერთი წარმოშობის ენები შეიძლება დროთა ვითარებაში იმდენად დაშორდეს ერთმანეთს, რომ საერთო აღარაფერი დარჩეს, ანდა ეს საერთო ისე გადასხვაფერდეს, რომ მისი მიკვლევა შეუძლებელი აღმოჩნდეს; მაგრამ თუ ეს საერთო ჩანს და ეს საერთო სპეციფიკურ მოვლენას ეხება, სპეციალისტის ვალია ამას სათანადო ყურადღებით მოეკიდოს და მისი რაობა და წარმომავლობა შეისწავლოს. ძნელი შეუძლებელს არ ნიშნავს. ძნელი საკითხი არასოდეს გადაწყდება, თუ ის არ დაისვა, თუ ის კვლევის საგანი არ გახდა.

ყოველი მეცნიერება ჰიპოტეზით იწყება. ჰიპოტეზა კვლევა-ძიებას მოითხოვს. ჰიპოტეზა გამართლებულია, თუ ამ კვლევა-ძიებამ მეცნიერული ცოდნის წინსვლა განსაზღვრა, გაარკვია ის, რასაც მანამდე მეცნიერული აზრი ვერ ხედავდა, – თუ ახალი პერსპექტივები დასახა (ჩიქობავა 1976: 108-109).

აკად. არნ. ჩიქობავა აღნიშნავდა, რომ ბასკური ენა თითქმის ორი ათასი წლის განმავლობაში მოქცეულია ინდოევროპულ ენათა გარემოცვაში ესპანეთსა და საფრანგეთში, მაგრამ იგი მკვეთრად განსხვავდება ინდოევროპულ ენათაგან არსებითი მომენტების მიხედვით: სიტყვის (სახელის, განსაკუთრებით კი ზმნის) აგებულების და, შესაბამისად, წინადადების სტრუქტურის მიხედვით. და აი, სწორედ ამ მომენტების მიხედვითაა, რომ შეინიშნება გასაოცარი დამთხვევები იბერიულ-კავკასიურ ენებთან (ჩიქობავა 1975, გაზ. “კომუნისტი”).

აკადემიკოსი შოთა ძიძიგური წერდა, რომ დღევანდელ მსოფლიოში ბასკური ენის არსებობა – ესაა ცოცხალი პულსაცია უძველესი ლინგვისტური ორგანიზმისა, რომელიც განეკუთვნება ათასწლეულების წინარე ეპოქის ეთნიკურ სამყაროს და ცხადად მიგვანიშნებს დასავლეთ ევროპის თავდაპირველი მოსახლეობის პირველსახეს. (ძიძიგური 1981: 3).

როგორც აღნიშნავს მოსენკისი (Мосенкис 2007), ზოგი ბასკური ენობრივი ფორმები ძალიან ახლოს არიან მეგრულთან. ამის განმარტება უნდა ვეძიოთ ტომთა დასახელების ძველ თავისებურებებზე, კერძოდ, რომელ ქართველურ დიალექტზე ლაპარაკობდნენ კოლხები, რომელზე – იბერები? უნდა მივაქციოთ ყურადღება ი. ყიპშიდის ნაშრომს (И. Кипшидзе 1914. Грамматика мингрельского (иверского) языка).

აკადემიკოსი ნიკო მარი მოიხსენიებდა ხოლმე იბერიულს, ხან როგორც მეგრულსა და ჭანურს ერთად აღებულს.

ჩვენ მიყვებით ნ. მარისა და არნ. ჩიქობავას შეხედულებას და ვაღიარებთ ყველა კავკასიური ენის ნათესაობას. ამიტომ აიხსნება, ჩვენი აზრით, ბასკურ-ჩრდილოკავკასიური დამთხვევები როგორც აზერულ-ადიღურთან, ასევე ნახურ და დაღესტნურ ენებთან. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბასკურ-ჩრდილოკავკასიური კავშირები აიხსნება უმთავრესად ქართველურ-ჩრდილოკავკასიური კავშირებით (Мосенкис 2007: 6).

2.2 ქართული ბასკოლოგიური სკოლის შესახებ

გასული საუკუნის 70-იან წლებში ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტს მოწვეული ჰყავდა ცნობილი საბჭოთა ბასკოლოგი პროფ. იური ზიცარი. ფაქტიურად მის სახელთან არის დაკავშირებული ბასკოლოგიური კვლევა საქართველოში. მან დააარსა ბასკოლოგიური სკოლა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. პროფ. ზიცარი ავტორია მრავალი ნაშრომისა, რომელიც ეხება ბასკურ-კავკასიურ ჰიპოტეზას. ერთ-ერთ ნაშრომში 'Март Н.Я. Баскско-кавказские лексические параллели' (1987), ავტორი ეხება ნიკო მარის შეხედულებას თანამედროვე ბასკოლოგიაზე, ასევე დეტალურად განიხილავს ისტორიის და ლინგვისტიკის მეცნიერულ პრობლემებს. ამ ნაშრომში ი. ზიცარი ეხება ულენბეკის, მეიეს, ხოლმერის, ბრაუნის, მიჩელენას, მაჭავარიანის, გუდავას და სხვა ვტორების ბასკოლოგიურ ნაშრომებს.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში პროფ. იური ზიცარის ხელმძღვანელობით 70-იან წლებში შეიქმნა ახალგაზრდა ბასკოლოგთა ჯგუფი, რომელიც მუშაობდა ბასკოლოგიის სხვადასხვა საკითხზე. 80-იან წლებში ახალგაზრდა ბასკოლოგ-კავკასიოლოგებმა წარმატებით დაიცვეს დისერტაციები. მათ შორის არიან პროფ. გრეტა ჩანტლაძე, პროფ. თამარ მახარობლიძე, პროფ. ნათელა სტურუა, სალომე გაბუნია, მედეა ღლონტი, ქეთევან მეგრელი, გიორგი შალამბერიძე, ირაკლი მაჭავარიანი და ამ ნარკვევის ავტორი. ქართული ბასკოლოგიის შესახებ პროფესორ თამარ მახარობლიძემ 2008 წ. გამოაქვეყნა ვრცელი წერილი *Общий обзор грузинской баскологии* (Makharoblidze 2008). უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ბასკოლოგიურ სკოლამ ვერ ჰპოვა გაგრძელება სხვადასხვა მიზეზების გამო, საკმაოდ ინტენსიური კვლევა ბასკოლოგიის დაგრძელება განავითარა პროფ. თამარ მახარობლიძემ. მან გამოაქვეყნა ქართულ და ინგლისურ ენებზე მრავალი მნიშვნელოვანი სამეცნიერო წერილი. ილიას უნივერსიტეტის დოქტორანტებისთვის მასვე მიჰყავს ბასკოლოგიის კურსი.

2018 წელს პროფ. მერაბ ჩუხუას რედაქტორობითა და წინასიტყვაობით გამოვიდა ჩვენი ბასკურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი (ჭანტურია 2018), 2021 წ. კი აქ წარმოდგენილი ნაშრომი *ნარკვევები ბასკური გრამატიკიდან* წარვადგინეთ თსუ

გამომცემლობაში გამოსაქვეყნებლად, რასაც საგამომცემლო საბჭომ, პროფ. მერაბ ჩუხუას წარდგინებით და პროფ. მანანა ბუკიას რეცენზიის საფუძველზე, მხარი დაუჭირა.

მეტად მნიშვნელოვანია, რომ 2021 წლის სექტემბერში თსუ ჰუმანიტარული მეცნიერებათა ფაკულტეტზე ბასკურ ინსტიტუტთან თანამშრომლობით დაიწყო ბასკური ენის და ბასკური კულტურის სწავლება. საგნები: ბასკური ენა 1 და ბასკური კულტურა 1 ხუთ კრედიტიანი საგნებია. მას უძღვება თბილისში საგანგებოდ ამ საგნების სასწავლებლად ჩამოსული ბასკი პედაგოგი მარტინ არტოლა (Martin Artola). კურსების სწავლების ენა ინგლისურია.

ასე, რომ კვლავ აღდგენილია ურთიერთობა საქართველოსა და ბასკეთს შორის. იმედი მაქვს ახალი თაობა გააგრძელებს იმ საქმეს, რომელსაც უფროსმა თაობამ ჩაუყარა მყარი საფუძველი და ეს წინამდებარე ჩვენი ლინგვისტური ნაშრომი შეუწყობს ხელს ბასკურ-კავკასიური პრობლემის უფრო ღრმა შესწავლაში. ჩვენი ნაშრომით დაინტერესდა ცნობილი ბასკი ენათმეცნიერი პროფ. ივან იგარტუა (Iván Igartua), რომელიც ნამყოფია საქართველოში და იცნობს ქართველ კოლეგებს. ჩვენ მოგვყავს რამდენიმე მაგალითი მისი ნაშრომებიდან.

2.3 ტერმინ ბასკის შესახებ

მთელი თავისი ისტორიული არსებობის მანძილზე ბასკები საკუთარ თავს უკავშირებდნენ ენას, რომელზეც ლაპარაკობდნენ და შემოინახეს კიდეც აქამდე. მშობლიური ენა მათთვის მეტად ძვირფასია (პრიორიტეტულია), ამიტომაც ბასკები თავიანთ თავს უწოდებენ *euskaldun* 'ბასკური ენის მცოდნე / ბასკური ენის მატარებელი', ხოლო თავის ქვეყანას *Euskal Herria* 'ბასკთა ქვეყანა / ერი.' ვარაუდობენ, რომ ტერმინი *ბასკი* რომაელებმა ისესხეს ადრინდელი ინდოევროპელი ხალხისგან, რომლებიც მეზობლობდნენ ბასკებთან.

როგორც აღნიშნავს იური ზიცარი თავის ნაშრომში (Зыцарь 1998), ბასკების თვითდასახელება *-eusk* (და აქედან გამომდინარე *euskara* 'ბასკური ენა') წარმოშობა დღემდე უცნობია. დასავლეთის მეცნიერები მას უკავშირებდნენ აკვიტანურ ტომთა დასახელებას (აქედან თანამედროვე *Auche* ქალაქი გასკონიაში). ცნობილია ა. ტოვარის ეტიმოლოგია *barscunes* 'მთიელები,' როგორც ზიცარი მიუთითებს, ძირი *wesk* ფართოდ არის წარმოდგენილი პირენეის ნახევარკუნძულის ეთნონიმებში, რომელიც ჩვენამდე მოსულია ანტიკური პერიოდის ავტორებისაგან. და ეს უფრო შეეხება სამხრეთ ესპანეთის ტერიტორიას. ავტორი ყურადღებას ამახვილებს იმ შესაძლო დამაკავშირებელ რგოლზე ბასკურსა და ქართველურ სამყაროებს შორის – მიუხედავად აუხსნელი ტურდეტანური დამწერლობისა. თვით *turd* ძირი შეიცავს მთვარის დასახელებას, შდრ. სვან. *Doshd* 'მთვარე', მეგრ. *tuta* და სხვა. ასევე ტიპიური ქართველური სუფიქსი *-ul* იმავე ტურდელთა სახელებში და მათ მეზობელ *ბასტულებთან*, ხოლო ბასკურ რეგიონში *ვარდულებთან*. ეს ყველაფერი გვაახლოებს

ქართველურ სამყაროსთან, რაც დაკავშირებულია ტერმინთან ‘ბასკი’; სწორედ სამხრეთ ტურდეტანული ფორმა *wesk* ყველაზე ახლოს დგას ცნობილ ქართველურ ეთნიკურ ტერმინებთან *mesx./მუშქ-* ბასკური *eusk-*ის სემანტიზაცია (თვითონ ბასკები ხედავენ ძირეულ სიტყვას *eusko*) გვაფიქრინებს სუფიქს *-sko* და ძირზე *egu* ‘მზე.’ *eusk* ძირში არის დამავალი დიფტონგი; *wesk*, *wask* ტიპის ტერმინები საერთოდ შეუძლებელია ბასკურში, მაგრამ არ არის გამორიცხული, რომ ისინი ჰქონოდა რომელიმე მონათესავე ენას. ამიტომაც, როგორც *wask*, ასევე *eusk*, *ausk* შეიძლება აღნიშნავდეს ერთსა და იმავე პირენეულ ეთნოსს. ტურდულო-ტურდეტანიის რეგიონი (თანამედროვე ანდალუზია), ვფიქრობთ, წარმოადგენს ბასკური და ქართველური სამყაროების შესაძლო დამაკავშირებელ რგოლს, რის დასადასტურებლად შეიძლება გამოდგეს ზოგიერთი ენობრივი მონაცემი (Зыцарь 1998: 100-101).

ორიგინალურ ეტიმოლოგიას *ბასკ* ტერმინთან დაკავშირებით გვთავაზობს ანა მესხი. ავტორი ერთმანეთს უკავშირებს სახელს *Mesxi* და მის ვარიანტს *basque*, *basko*, რომელიც მიუთითებს არა მხოლოდ *Mes (Bas)* ხალხის ქვეყანაზე, არამედ *Mes* ეთნიკურობაზე (Meskhi 2018: 367).

ტრადიციულად ბასკურ ენას თვლიან იზოლირებულ ენად, ე.ი. ის არ შეჰყავთ რომელიმე ენების ოჯახში. იყო ცდები ბასკური დაეკავშირებიათ ჯერ აკვიტანურ ენასთან, შემდეგ – იბერიულთან. განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც 1930 წ. ესპანელმა მეცნიერმა მანუელ გომეს-მორენომ თითქოსდა წაიკითხა იბერიული დამწერლობა (Gómez-Moreno 1943). ბასკმა მეცნიერებმა ანტონიო ტოვარმა (Tovar 1950) და კოლდო (ლუის) მიჩელენამ (Mitxlena 1964) საფუძვლიანი ანალიზის შედეგად ეს ჰიპოთეზა მიუღებლად ჩათვალეს.

დიდი ხნის განმავლობაში ბასკური ენის აღწერისა და ანალიზის დროს ცდილობდნენ ბასკურის ბრუნება და უღვლილება ლათინური, ბერძნული, ფრანგული და ესპანური გრამატიკების ჩარჩოებში მოექციათ, მიუხედავად იმისა, რომ საგანგებოდ აღნიშნავდნენ, რომ ბასკურის აგებულობა სრულიად განსხვავებულია გეოგრაფიულად მისი მეზობელი – ესპანურ-ფრანგული ენების აგებულებისაგან-ო. არ იქნებოდა სწორი, რომ ბასკურის ადრეული სპეციალისტების ყველა შრომისათვის უარყოფითი შეფასება მიგვეცა, რადგან ისინი მნიშვნელოვან დაკვირვებებს შეიცავენ და საყურადღებო მასალასაც გვაწვდიან (ჩიქობავა 1976: 9-10). ამასთან დაკავშირებით საყურადღებოა მივუთითოთ ანტონიო ტოვარის ნაშრომზე (Tovar 1997).

ბასკურ ენას დიდი ყურადღება ექცეოდა და სხვადასხვა წლებში სისტემატურად ქვეყნებოდა და ქვეყნდება ბასკური ენისადმი მიძღვნილი ნაშრომები. ბასკური ენის აკადემიის შრომებისა და სტატიების პერიოდულ კრებულს წარმოადგენს *Euskera* (ბილბაო, 1920–35 და 1956 წლის შემდეგ). *Gure Herria* (GH) “ჩვენი ქვეყანა” (უსტარიცი, ქვემო პირენეები, *Ustaritz Basse-Pyrénées*), გამოდის 1921 წლიდან; *Bulletin du Musée Basque* “ბასკური მუზეუმის ბიულეტენი” (ბაიონა Bayonne) *Eusko-Jakintza* (EJ) *Connaissance des choses basques* “ბასკური რეალიების ცოდნა” (ბაიონა

1947-დან 1957 წლამდე). ჟურნალი *Revue internationale des études basques* (RIEB), რომელიც 1936 წლამდე გამოდიოდა. 1945 წლიდან RIEB შეცვალა ჟურნალმა *Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País* “მშვიდობის მომხრეთა ბასკური საზოგადოების ბიულეტენი” (სან-სეზასტიანი) (BRSVAP).

1967 წელს მანუელ აგუდის (Manuel Agud) და ლუის მიჩელენას (Luis K. Mitzelena) ხელმძღვანელობით გამოვიდა პირველი ნომერი “ბასკური ფილოლოგიის სემინარის წელიწადეული” *Anuario del Seminario de filología vasca* “Julio de Urquijo”, მიძღვნილი ბასკური ფილოლოგიისა და ენათმეცნიერებისადმი (ჩიქობავა 1976: 20).

აღსანიშნავია, რომ უცხოელ ენათმეცნიერთა შორის ფრიდრიჰ მიულერი (Fr. Müller) იყო პირველი, ვინც მიაქცია ყურადღება ბასკურ-კავკასიურ ტიპოლოგიურ დამთხვევებს განსაკუთრებით ზმნის სტრუქტურაში. საყურადღებოა მიულერის დებულებაზე მითითება: კავკასიური ენები არ უკავშირდებიან ინდოევროპულ ენებს. ჩანს კავკასიურ ენები – მსგავსად ბასკურისა ევროპის დასავლეთში – წარმოადგენენ გადმონაშთს გაცილებით უფრო დიდი ენათა ჯგუფისა, რომელიც გავრცელებული იყო კავკასიის მხარეს და მის სამხრეთით მანამ, სანამ აქ სემიტური, არიული და ურალურ-ალთაური ტომები გავრცელდებოდნენ (Müller 1864: 535).

ნილს ჰოლმერმა (Nils Holmer) პირველმა შემოიღო ტერმინი იბერიულ-კავკასიური ლინგვისტური ტიპი (Ibero-Caucasian linguistic type), (Sturua 1991b: 170).

გასული საუკუნის 20-იან წლებში პოპულარული გახდა ჰიპოთეზა ბასკური ენის ნათესაობისა იბერიულ-კავკასიურ ენებთან. ცნობილი ნორვეგიელი ქართველოლოგი ჰანს ფოგტი წერდა: ‘ბასკურ-კავკასიური ჰიპოტეზა არა ერთსა და ორ თაობაში სარგებლობს დიდი პოპულარობით. ძნელი არ არის აპრიორულად ავხსნათ ამ ჰიპოთეზის პოპულარობა, ერთ-ერთი მიზეზი უდავოდ ის ფაქტია, რომ მიუხედავად დაჟინებული ცდისა, ვერ შეძლეს ბასკურისა და კავკასიური ენების დაკავშირება სხვა ცნობილ ლინგვისტურ ოჯახთან. ამ მდგომარეობას შეუძლია ლინგვისტთა მხოლოდ ცნობისმოყვარეობა აღძრას. მაშინ, როდესაც შედარებითი ლინგვისტიკა ყურადღების ცენტრშია, უძველესი სამყაროს დასავლეთით მდებარე ერთი მეორისაგან იზოლირებული ორი ჯგუფის დაკავშირების ჰიპოტეზა თავისთავად გვეჩვენება მიმზიდველ გადაწყვეტილებად. ორი იზოლირებული ჯგუფის მაგივრად გვეჩვენება ბასკურ-კავკასიურის დიდი ოჯახი და იგი დაფარავდა იმ დიდ სივრცეს, რომელიც შემდგომ ინდოევროპულმა ენებმა დაიკავეს. სამაგიეროდ, იბერიის ნახევარკუნძულზე პროტობასკური აზიური ენების გადასახლების იდეა აბსურდული არ იქნებოდა და ძვ. წელთაღრიცხვით III ათასწლეულის პირენეის ქვეყნების არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით ის დასაშვებადაც მიგვაჩნია’ (Vogt 1955).

ამ შეხედულებამ ხელი შეუწყო ბასკოლოგიური სკოლის დაარსებას თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და აკად. არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში. ამ ჰიპოტეზის მომხრეთა შორის არიან ცნობილი მეცნიერები გერ-

მანელი ენათმეცნიერი ჰუგო შუხარდტი (Hugo Schuchardt 1907), ფრანგი ბასკოლოგ-კავკასიოლოგი რენე ლაფონი (René Lafon 1976). არ არის შემთხვევითი, რომ სერგო თურნავამ გამოაქვეყნა ნარკვევი *რენე ლაფონი და საქართველო* (თურნავა 1969). დიდი წვლილი მიუძღვის ბასკურ-კავკასიურ კვლევაში პოლონელ ბასკოლოგ-ქართველოლოგს იან ბრაუნს (Jan Braun 1981). ბასკურსა და ქართველურ სიახლოვეზე მიუთითებდნენ ასევე ცნობილი ბასკი საზოგადო მოღვაწე მანუელ დე არანეგი (Manuel de Aranegui 1961), ბასკური ენის აკადემიის წევრი შაბიერ კინტანა (Xabier Kintana 1981). ვრცელი ბასკური მასალა ასევე წარმოდგენილი ნარომში (Martinez-Granado, Greño & Oleaga 2012: 9).

უფრო ადრე ამავე საკითხს ეხებოდა თავის ნაშრომებში გამოჩენილი ენათმეცნიერი ნიკო მარი. 1927 წელს ნ. მარი სამეცნიერო მივლინებით იმყოფებოდა საფრანგეთის ბასკეთში და იმავე წელს კავკასიის ისტორიულ-არქეოლოგიური ინსტიტუტის მე-5 ტომში გამოაქვეყნა ცნობილი ნაშრომი *“პირენეის გურიიდან.”* ის წერდა: “განმაცვიფრა მსგავსებამ საქართველოსთან. ყველაფერი მაგონებდა საქართველოს, კერძოდ გურიას. საჭმლის კეთებაც ჩვენებურად იციან.” (Mapp 1927). ბასკებთან მოგზაურობის თაობაზე ნიკო მარის წერილი გამოქვეყნდა გაზეთ იზვესტიაში (Mapp 1936).

ბასკებისა და ქართველების ურთიერთობაზე აკად. შოთა ძიძიგურის მიერ გამოქვეყნებული იყო სპეციალური წიგნები სამ ენაზე (1978, 1979, 1983). საინტერესოა მისი მსჯელობა ბასკურ-კავკასიურ ლექსიკურ პარალელებზე. ყურადსაღებია ილია ტაბაღუას წერილი ბასკურ ლეგენდებზე (ტაბაღუა 1979).

1972 წელს გამოიცა მათილდა მინტეგი ბილბაოს წიგნი “ჩემი ბასკეთი” (Bilbao 1972). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენისა და ლიტერატურის განყოფილებასთან 1975 წელს დაარსდა “ბასკური ენისა და კულტურის შესწავლის ხელშეწყობი საზოგადოება,” თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩაეყარა საფუძველი ბასკურ-ქართველოგიურ კვლევებს. 1976 წელს არნოლდ ჩიქობავას რედაქტირებით გამოიცა კრებული “ბასკური ენა და ბასკურ-კავკასიური ჰიპოტეზა” (ჩიქობავა 1976). 1980 წელს ბასკურსა და კავკასიურ ენების მიმართების თაობაზე დაცული იყო დისერტაცია (Urreiztieta-Rivera 1980).

არნ. ჩიქობავას დიდი სურვილი იყო, რომ საქართველოს ლინგვისტურ ცენტრში მომზადებულიყვნენ ფართო პროფილის ბასკოლოგ-კავკასიოლოგები. 80-იან წლებში არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში თანამედროვე ქართული ენის კათედრასთან შეიქმნა ბასკური ენის განყოფილება, რომელსაც ხელმძღვანელობდა აკედიმოკოსი შოთა ძიძიგური და წამყვანი ბასკოლოგი პროფ. იური ზიცარი. მათი ხელმძღვანელობით ჩამოყალიბდა ახალგაზრდა ბასკოლოგთა ჯგუფი, რომლებმაც წარმატებით დაიცვეს დისერტაციები, გამოაქვეყნეს ნაშრომები ბასკური ენისა და კულტურის დარგში: გრეტა ჩანტლაძე-ბაქრაძე (2005), ნათელა სტურუა (1991), სალომე გაბუნია (1995),

გაბუნია & სტურუა (1991), თამარ მახარობლიძე (1988), მედეა ღლონტი (1988), ქეთევან მეგრელი (1983), გიორგი შალამბერიძე (1988), რევაზ ჭანტურია (1985). 1989 წელს გამოქვეყნდა ი.ზიცარის და ც. ჩახნაშვილის წერილი ბასკეთში, რომელიც ეხებოდა ქართველურ და ბასკურ ლექსიკურ საკითხებს (Zytsar' & Chakhnashvili 1989).

პროფ. გრეტა ჩანტლაძე-ბაქრაძე 1992 წლიდან უკითხავდა ბასკური ენის კურსს ბათუმისა და ცხუმის უნივერსიტეტების სტუდენტებს. პროფ. თამარ მახარობლიძეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მეორე კურსის მაგისტრანტებისთვის მიჰყავდა კურსი *ბასკურ-ქართველური ტიპოლოგიური პარალელელები*. თენგიზ ვერულავამ კი დაწერა მცირე ნარკვევი ბასკურის შესახებ (ვერულავა 2009).

პოლონელი ბასკოლოგ-ქართველოლოგი იან ბრაუნი აღნიშნავდა, რომ ყველაზე მეტი თანხვდომა ბასკურ ენასთან აქვს ქართველურ ენათა ჯგუფს (რომელიც ცნობილია, აგრეთვე, სამხრეთკავკასიური ენათა სახელით), ერთ-ერთს იმ ოთხი ჯგუფიდან, რომლებიც გაერთიანებულია პალეო-კავკასიურ ენათა ოჯახში. ეს დასტურდება არა მარტო ამ ენათა შორის არსებული მრავალრიცხოვანი ტიპოლოგიური პარალელებით (როგორიცაა: წინანადადების ერგატიული კონსტრუქცია, ზმნის მრავალპირიანობა, თვლის ოცობითი სისტემა და ა.შ.), სახელური და ზმნური უძველესი ძირების სტრუქტურულ მოდელთა თანხვდომით (ერთმარცვლიანი ძირები CV ან CVC ტიპისა: ამ უკანასკნელში მეორე თანხმოვანი ნარნარა ან ცხვირისმიერია), არამედ აგრეთვე, ძირითად ლექსიკურ ფონდში შემავალი სიტყვების დიდი ნაწილის საერთო წარმომავლობით (Braun 1981: 203)

ბასკურ-კავკასიური ენის ერთობის იდეას იზიარებენ მწერალი ალექსანდრე კიკნაძე (1973), პროფესორი მერაბ ჩუხუა (2000-2003; 2019), პროფ. მიხეილ ქურდიანი (2007), ამ ნარკვევის ავტორიც, ქართველ ბასკოლოგ-კავკასიოლოგთა სკოლის ერთ-ერთი წევრი. საინტერესო მასალას გვაწვდის ამ მხრივ თავის სამაგისტრო ნაშრომში *‘ორი იბერია, ორი კულტურა’* თამარ ფილია (ფილია 2019). ორი იბერიის შესახებ წერდა ალექსანდრე კიკნაძე (Кикнадзе 1980). ყურადღებას იქცევს საკმაოდ საფუძვლიანი კვლევა ჩატარებული მეცნიერ არტემ ივანცოვის მიერ, რომელიც მსჯელობს და ასაბუთებს ორი იბერიის მჭიდრო კავშრს (Ivantsov 2014).

უკვე დიდი ხანია მეცნიერთა ყურადღებაშია კავკასიის *იბერთა* და პირენეის ნახევარკუნძულზე არსებული ცნობა *იბერ-იბერიელებისა* და *იბერიული ენის შესახებ*. უნდა ხაზი გავუსვათ, რომ საკმაოდ დამაჯერებელ შეხედულებას გვაწვდის *იბერ* ტერმინთან დაკავშირებით თავის წერილში პროფ. იური ზიცარი, სადაც ის აღნიშნავს, რომ ბასკეთში შემონახულია წყლის კულტი, რომელიც ასევე იყო გავრცელებული კავკასიაში. კავკასიური ტერმინი *iber* დაფიქსირებული IV საუკუნეში ჩვენ წელთაღრიცხვამდე, შდრ. სვანური *Ipari, Pari*, ქართული *bari* ‘ველი.’ ვფიქრობთ, რომ ბასკურისა და კავკასიური ეტნონიმების დამთხვევა არ არის შემთხვე-

ვითი, ისევე როგორც პირენეის *Apazon (Aragon)*, *Arza (Arga)* და კავკასიური *Apazvi (Aragvi)*, *Apazveti (Aragveti)* და სხვა (Зыцарь 1955: 54).

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ დამთხვევები ბასკურსა და ქართველში. ბასკურ ენაში გვაქვს სიტყვა *იბარ (ibar)* ‘ჭალა’ და მასთან დაკავშირებული *იბაი (ibai)* ‘მდინარე’ და სხვა. აქედან *იბაია (ibaia)*, *იბის (ibis)*. *iber*-ში ზოგიერთმა გამოყო ბასკურ *ib* ‘მდინარე,’ ‘წყალი’ და *herri* ‘ხალხი,’ ე.ი. მივიღეთ ‘მდინარის ხალხი,’ ან ‘მდინარის დასახლება’ (მიდიგური 1981: 40). ნიშანდობლივია, რომ ქართულ სინამდვილეშიც გვხვდება ასეთი პარალელი. სამეგრელოში არის მდინარე *ენგური*, მეგრ. *ინგირი* / *ინგური*, რომელიც საფუძვლად უდევს სუბეთნიკურ სახელს *(მ)ეგრ-ელ-ს*, აქედან *ეგრისი*, *ეგრისელი*. ნიშანდობლივია, რომ *(მ)-ეგრ-ელ(ი)* / *(მ)-არგ-ალ(ი)* და ბასკური *ib-herri* ორივე აღნიშნავს ‘მდინარის ხალხს.’ ხშირად მეგრელები თავიანთ თავს უწოდებენ *ინგირელეფი*. ე.ი ‘მდინარე ენგურის ხალხი.’ ეს ფრიად მნიშვნელოვანია, რადგან მეგრელებისთვის და ბასკებისთვის წყლის სტიქია ასრულებს დიდ როლს. ბასკები ცნობილი არიან როგორც მეზღაურები, ისევე როგორც კოლხ-ლაზები. ვფიქრობთ, რომ ეს ძალიან საინტერესოა ეტიმოლოგიის თვალსაზრისით. ამასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ ციტატას შ. მიდიგურის წიგნიდან: ევროპული ეთნონიმი (*იბერ*) გადაჯაჭვულია მდინარის, წყლის სახელწოდებებთან და მასთან დაკავშირებით დასმულია საკითხი პირენეის ნახევარკუნძულზე წყლის კულტის არსებობის შესახებ. ისიც ცნობილია, რომ ქართული ეთნონიმის *იბერ*-ის სახესხვაობად მიჩნეულია *ტაბალ* (ძველი ქართული ტომის სახელია). ტაბალურ ხატოვან წარწერებში ტაბალების ქვეყანა აღნიშნულია იდეოგრამით, რომელიც იხსნება როგორც “წყალი” და მთლიანად ქვეყნის სახელი გაშიფრულია როგორც “წყლის ქვეყანა,” ხოლო ამ ქვეყნის სახელწოდება – როგორც “წყლის, ანუ ზღვის, ქვეყნის ხალხი.” ისიც აღსანიშნავია, რომ *ჰიბერი* მდინარესაც ერქვა აღმოსავლეთ საქართველოში. ბუნებრივად ვღებულობთ ასეთ დასკვნას: თუ ევროპის *იბერია* და კავკასიის *იბერია* ერთი და იგივე სახელწოდებებია, მაშინ უნდა გამოვრიცხოთ ამ ტერმინის “დასავლური წარმოშობა” და ამოსვლად მივიჩნიოთ ის ეტიმოლოგია, რომელიც მიღებულია ისტორიულად ცნობილი ქართველი ტომების სახელწოდებათა ანალიზის შედეგად (მიდიგური 1981: 41). ფაქტია, რომ საქართველოში საკმაოდ ბევრი ჰიდრონიმებია გავრცელებული. მაგალითად, დასავლეთ საქართველოს ქალაქის დასახელება *წყალტუბო* დაკავშირებულია ჰიდრონიმთან და ნიშნავს *თბილ წყაროს*, მისი ამოსავალია მეგრ. *წყარ ტიბუ* ‘თბილი წყალი, წყარო.’ აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, სრულებით მართებულია მივიჩნიოთ ბასკების წინაპრებად იბერები, ვინაიდან ბასკურში გვაქვს სიტყვა *ib-herri*. და ეს არ შეიძლება მიეწეროს შემთხვევითობას. ჩვენ შეხედულებას მხარს უმაგრებს შ. მიდიგურის შეხედულება, რომ ქართული და ბასკური (resp. ძველ იბერიული?) ენები ძალიან ადრე დაშორდნენ ერთმანეთს. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ენას მრავლად ატყვია კონსერვატულობის ნიშნები როგორც გრამატიკულ აღნაგობაში, ისე

ლექსიკის სფეროში. ქართული და ბასკური ენები ძალიან ჰგვანან ერთმანეთს არქაულობის შენარჩუნების თვალსაზრისით, მაგრამ ეს გარემოება არ გამოორიცხავს ამ ენაში დროის ფაქტორით გამოწვეული მკვეთრი დიფერენციაციის აღიარებას. გარდა შინაგანი ევოლუციის შედეგად მიღებული განსხვავებისა, აღსანიშნავია “გარეშე ფაქტორების” ძალით გამომუშავებული ცვლილებები – სხვა სისტემის ენებთან შეხვედრის ნიადაგზე წარმოშობილი ახალი ენობრივი მოვლენები (ძიმიგური 1981: 42). ენათმეცნიერებს შორის არის სხვადასხვა შეხედულება იბერიულ-კავკასიური ჰიპოთეზის ირგვლივ. ენათმეცნიერი კევინ ტუიტი სკეპტიკურად უყურებს ამ ჰიპოთეზას და აღნიშნავს, რომ მის შეხედულებას იზიარებდნენ ო. ონიანი და თ. გამყრელიძე. მოვიყვანთ ციტატას მისი ნაშრომიდან: “Both Oniani and Gamq’relidze were prominent critics of the Ibero-Caucasian hypothesis [...]” (Tuite 2008: 64).

2.4 ბასკური დიალექტები

პირველ მკვლევრად, რომელიც შეეხო ბასკური ენის დიალექტების წარმოშობას, ითვლება XVII საუკუნის მოღვაწე ოიენარტი (A. Oienart). მან გამოყო 4 დიალექტი და დაუკავშირა ძველ ტომებს: აკვიტანელებს (ჩრდილოეთ ბასკეთი), ვასკონებს (ნავარა), ვარდულებს (გიპუსკოა და ალავა), აუტრიგონებს (ბისკაია). პროფ. კ. მიჩელენა ენობრივ მასალაზე დაყრდნობით თვლიდა, რომ დიალექტები ჩამოყალიბდა მოგვიანებით. არგუმენტად ის თვლიდა იმას, რომ დიალექტები მეტად ახლოს დგანან ერთმანეთთან და, ამასთან, აქვთ ბევრი საერთო ინოვაციები, მაგალითად ნასესხობანი ლათინურიდან. ე.ი. დიალექტები დანაწევრდნენ რომანიზაციის შემდგომ პერიოდში, არა უახლოეს მე-6 საუკუნეში ა.წ. (Архипов 2020: 14).

ტრადიციულად გამოყოფენ შემდეგ ძირითად დიალექტებს: ბისკაიური (*bizkaiera*), გიპუსკოური (*gipuzkera*), ზემო ნავარული (*goi nafarrera / nafarrera garaia*), ქვემო ნავარული (*behe nafarrera / nafarrera beherea*), ლაბურდული (*lapurtera*), სულეტური (*zuberrera*), რონკალური (*erronkaria*), სალაზარული (*zaraitzua*), აესკოური (*aezkoera*).

ბასკური დიალექტების მეცნიერულ შესწავლას საფუძველი ჩაუყარა პრინც ლუი ლუსიენ ბონაპარტმა (Louis Lucien Bonaparte). მან 1856 წლიდან მოყოლებული 1869 წლის ჩართვით დიდი სამუშაოები ჩაატარა. ბონაპარტმა გამოყო 8 დიალექტი: ბისკაიური, გიპუსკოური, სამხრული და ჩრდილო ზემო ნავარული, დასავლური და აღმოსავლური ქვემონავარული, სულეტური და ლაბურდული. მოგვიანებით ჩართული იყო ასევე რონკალური დიალექტი. (Bonaparte 1863). საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანა ბასკურ დიალექტოლოგიაში ბასკ მეცნიერმა პედრო დე ირისარმა (Yrizar 1981). დიალექტების უფრო ახლებური კლასიფიკაცია ეკუთვნის სუასოს (Zuazo 2019), რომელმაც გააერთიანა ქვემონავარული და ლაბურდული ერთ ნავარულ-ლაბურდულში. სხვადასხვა პერიოდში ოთხი დიალექტი ლაბურდული (ნავარულ-ლაბურდული), სულეტური, ბისკაიური და გიპუსკოური გამოიყენებოდა სალიტე-

რატურო ენებად (Архипов 2020: 12, 13). საკმაოდ საინტერესო გამოკვლევა აქვს წარმოდგენილი თავის ნაშრომში მიქელ მარტინეს-არეტას (Mikel Martínez-Areta 2013). ავტორი განიხილავს დიალექტებს ისტორიულ ჭრილში.

ბასკური ნორმატიული ანუ სტანდარტული ენა (*euskara batua*) ეყრდნობა ძირითადად გიპუსკოურ დიალექტს. 1986 წელს ბასკური ენის აკადემია შეუდგა დიალექტოლოგიური ატლასის შექმნას. დამუშავებული იყო კითხვარი ლექსიკაში, ფონოლოგიაში, მორფოლოგიაში, სინტაქსში. 1992 წლისთვის შეგროვდა საკმაოდ დიდი მასალა. გამოკითხული იყო 320 ინფორმანტი 145 დასახლებულ ადგილიდან. 2008-2009 წლებში ბეჭდური სახით გამოიცა ატლასის ანტომეული 2500 რუკით. ელექტრონული ვერსია ხელმისაწვდომია ბასკური ენის აკადემიის ვებგვერდზე. (Архипов & Нуждин 2008: 13, 16) ბასკურის წინაპარ ენად ტრადიციულად აკვიტანური მიიჩნევა. ცნობილი ძველრომაულად შესრულებული წარწერები ნაპოვნია აკვიტანიაში საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. ამ წარწერებში აისახება ღმერთებისა და ადამიანების სახელები, ასევე სხვა სახის ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც ახალი წელთაღრიცხვის I-II საუკუნით თარიღდება; ხოლო პირველადი ბასკური წერილობითი წყაროები ჩნდება ლათინურ რელიგიურ ტექსტებში (*Glosas Emilianenses*), რომლებიც დათარიღებულია XI საუკუნით. ამასთან, ბასკურ ენაზე შექმნილ პირველ წიგნად სამართლიანად ითვლება *ლექსების კრებული Linguae Vasconum Primitiae* გამოქვეყნებული 1545 წელს დეჩეპარეს (*Decheperre*) მიერ.

2.5 ბასკურ ენაზე მოლაპარაკეთა აღრიცხვა

ბასკეთის ავტონომიური რეგიონი ესპანეთში იკავებს 7, 234 კვ. კილომეტრს და 2024 წლის (ბასკური სტატისტიკის ინსტიტუტი *Euskal Estatistika Erakundea*, EUSTAT)-ის მონაცემებით მოიცავდა 2, 227, 684 ადამიანს (ერთ წელიწადში აღინიშნება ბასკური მოსახლეობის ზრდა 5.096 (27-06-2023) 2020 წლის მონაცემებით ბასკეთის რეგიონში მოსახლეობის რიცხვი შეადგენდა 2,199,711 ადამიანს, მათ შორის – მამაკაცები 1,067,216, ქალები – 1,132,495 (*Instituto Vasco de Estadística*). 2011 წლის მონაცემებით ბასკური ენის აკადემიის მიერ ჩატარებულ კვლევებში აღნიშნულია, რომ მოსახლეობის 714 000 (22, 83%) თავისუფლად ფლობს ბასკურს, ხოლო 1,102,391 პასიურად ფლობს (35,25%). რაც ეხება ბასკური ენის ცოდნას საფრანგეთის ბასკებს შორის (მოსახლეობა 16 წლის ზევით) 2006 წლის მონაცემებით სულ მოსახლეობის 230200-დან ორენოვანია 22,5%, პასიურად მცოდნე 8,6%, სრულად ორენოვანია 31,1%, ბასკურს ვერ ფლობს 68,9% (Jauréguiberry 2008: 235).

ვრცელი მასალაა წარმოდგენილი ნაშრომში (Martinez-Granado, Greño & Oleaga, 2012: 9). 2016 წლისთვის კი მთლიანი ბასკეთის მოსახლეობა შეადგენდა 2.647 000 ადამიანს. მათ შორის ბასკურის მცოდნეა 895.942 (42%). აშკარად ჩანს ბასკური ენის მცოდნეთა რიცხვის მატება 2011 წელთან შედარებით (EUSTAT, 2016). 2023 წელთან შედარებით მოსახლეობა გაიზარდა 11, 262 ადამიანით.



Fig. 2 ბასკეთის რუკა.² ტრადიციული ბასკეთის პროვინციები ესპანეთში და მცირე ნაწილი საფრანგეთში, რომელიც შეიცავს ლაპურდულ (Lapurdi), ქვემო ნავარა-ს (Nafarroa Beherea) და სულეტურ (Zuberoa) პროვინციებს.

ბასკურ ენაზე აქტიურად მეტყველებს 751 700 (28,4%) ადამიანი, რომელიც აქტიურად ფლობს ბასკურ ენას ესპანეთის სახელმწიფოს ფარგლებში, პასიურად კი 434 100 (16,4%), არ ფლობს ბასკურს 1 461 199 (55,2%) და საფრანგეთის არეალში ბასკური მოსახლეობის 249 000 აქტიურად ფლობს ბასკურს 51 000 (20,5%), პასიურად ფლობს 23 200 (9,3%), არ ფლობს ბასკურს 174 500 (70,1%). (Архипов, А.В, Нуждин, Г.А. 2020: 67). ბასკების ნაწილი ცხოვრობს ასევე ამერიკაში, კანადაში, არგენტინაში და ავსტრალიაში. თუ რამდენი მოლაპარაკეა ბასკეთის მიღმა ამის ზუსტი მონაცემები დღემდე არაა დადგენილი. დაახლოებით 100 ათასი ადამიანი ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში და განსაკუთრებით ლათინურ ამერიკაში ლაპარაკობს ან ესმის ბასკური. 1978 წლიდან ბასკური ენა ითვლება ოფიციალურ რეგიონალურ ენად ესპანეთში. საფრანგეთი თავისი ენობრივი პოლიტიკის თანახმად, არ იძლევა ბასკური ენის მატარებლების ოფიციალურ მონაცემებს. ბასკთა საზოგადოება თვლის, რომ ბასკური ენის მატარებლები 2 მილიონ ადამიანს აღემატება, მიუხედავად იმისა,

² Source: d-maps.com: *Basque Country* https://www.d-maps.com/carte.php?num_car=13487&lang=en

აქტიურად თუ პასიურად ფლობენ ისინი ბასკურს. ამასთან, ესპანეთში დაახლოებით 4,5 მილიონ ადამიანს აქვს ბასკური გვარი.

საინტერესო მასალას გვაწვდის თამარ ლომთაძე ბასკური ენის ვითარების შესახებ საფრანგეთში. ავტორი წერს, რომ საფრანგეთში ბასკური უფრო გავრცელებულია ყოველდღიურად ოჯახის წევრებს შორის ურთიერთობისას, ბაზარში, ეკლესიაში. კომუნიკაციის სხვა სფეროებში ის იშვიათად გამოიყენება. რელიგიაში ბასკურს საკმაოდ ხელსაყრელი პოზიცია უჭირავს, რადგან ამ ენაზე მღვდელმსახურთა 80 პროცენტი ლაპარაკობს. ოჯახებს შეუძლიათ შეარჩიონ ისეთი რიტუალების ენა, როგორიცაა: ქორწილი, ნათლობა და სხვა. ბასკური მოსახლეობის 30-50 პროცენტი რეგულარულად დადის ეკლესიაში. თუ გავითვალისწინებთ მღვდელმსახურთა გავლენას, ეს ენის შენარჩუნების ერთ-ერთი ფაქტორია (ლომთაძე 2015: 54).

ასევე ყურადსაღები ჩანს მსგავსებები ბასკურ-ქართველურ ონომასტიკაში (Aranegui Manuel de 1961; 2019:28). თამარ ფილიას ნაშრომიდან ციტატა, სადაც ის გვარების მსგავსებაზე ამბობს და მიუთითებს, თუ რას წერდა ამის თაობაზე დოქტ. არანეგი მანუელ დე:

არ შეიძლება ყურადღება არ მიიქციოს იმ ფაქტმა, რომ მრავალი ქართული გვარი ზუსტი ასლია ბასკურისა, ან პირიქით. მაგალითად: *ერისთავი, ნოდია, ლოლუა*, აგრეთვე მრავალრიცხოვანი გვარი, რომელთა დაბოლოება *‘ური’ ხუბულური, ინაური, ოჩიაური, ჩანდური, წიკლაური* და სხვა... დიდ ინტერესს იწვევენ ტოპონიმების მონაცემები. ქართული დაბა სოფლების სახელწოდებანი *გალი, ლენტეხი, ხაშური, გორი, მესტია* და ბევრი სხვა თითქოს ბასკეთის რუკიდან აულიათო ან პირიქით ქართულიდან ბასკურში გადაუტანიათო (ფილია 2019: 28).

ტრადიციულად ლინგვისტიკაში ბასკური ითვლება იზოლირებულ ენად. ჩვენ ამგვარ მოცემულობას დავეთანხმებოდით მხოლოდ ნაწილობრივ, რადგანაც გვჯერა, რომ არ შეიძლება არქაული ენა იყოს ევროპაში და არ მოეძებნოს წინაპარი (მონათესავე) ენა. ბასკური ენის ისტორიის მანძილზე მეცნიერ ფილოლოგების მიერ იყო მცდელობა დაეკავშირებინათ იგი სხვა ცოცხალ ან მკვდარ ენებთან, მაგალითად, იბერიულ ენასთან. არადა არაა დაზუსტებული რომელ ოჯახს ეკუთვნოდა თვით იბერიული ენა (ენები). ყველა ასეთი ცდა საკითხის გარვევისა დღემდე უშედეგო აღმოჩნდა. ბასკეთის იბერიისა და საქართველოს იბერიის ურთიერთდაკავშირება ეყრდნობა ენობრივ, კულტურულ-ლოგიურ, სოციალურ მონაცემებს. საკმაოდ საფუძვლიან მასალად მიგვაჩნია გამოჩენილი მეცნიერის, ნიკო მარის გამოკვლევა, რომელმაც იმოგზაურა ბასკეთში და გამოაქვეყნა ნაშრომი “პირენეის გურიიდან” (Из Пиринейской Гурии). აკად. არნ. ჩიქობავა აღნიშნავდა, რომ ბასკური ენა თითქმის

ორი ათასი წლის განმავლობაში მოქცეულია ინდოევროპულ ენათა გარემოცვაში ესპანეთსა და საფრანგეთში, მაგრამ იგი მკვეთრად განსხვავდება ინდოევროპულ ენათაგან, არსებითი მომენტების მიხედვით: სიტყვის (სახელის, განსაკუთრებით კი ზმნის) აგებულების და შესაბამისად – წინადადების სტრუქტურის მიხედვით.

მარტინა მინტეგი ბილბაო თავის წიგნში “ჩემი ბასკეთი” მიუთითებს, რომ თანდებული ბასკურში, როგორც ქართულში, სიტყვის ბოლოსაა, რომ მახვილი ბასკურში არ იგრძნობა და გრამატიკული სქესიც არ არსებობს (ბილბაო 1972).

ცნობილი ფრანგი მეცნიერი ბასკოლოგ-ქართველოლოგი რენე ლაფონი (René Lafon) იზიარებდა ამ ჰიპოტეზას (Lafon 1957). ამ საკითხს პროფ. შოთა ძიძიგურმა მიუძღვნა ნაშრომი “ბასკები და ქართველები.” ლინგვისტურ ნაწილში, კერძოდ კი ფონეტიკაში, საფუძვლიანი გამოკვლევა ჰქონდა ცნობილ პოლონელ ბასკოლოგ-ქართველოლოგს იან ბრაუნს (Jan Braun 1998), რომელმაც რეგულარული ბგერათა შესატყვისობის კვლევის საფუძველზე ბასკური მეოთხე ქართველურ ენად ჩათვალა. არგუმენტირებული გამოკვლევები ეტიმოლოგიის საკითხებში წარმოადგინეს თავიანთ ნაშრომებში პროფ. მერაბ ჩუხუამ (2000-2003; 2019) და მიხეილ ქურდიანმა (2007).

არ შეიძლება არ შევეხოთ იმ წერილს, რომელიც დოქტორ მიგელ დე არანეგიმ მისწერა მწერალ ალექსანდრე კიკნაძეს (Кикнадзе 1973). ამ გამოჩენილი ბასკი პიროვნების ასეთი შეხედულება ფანტავს ყოველგვარ მტკიცებას, რომ ბასკური იზოლირებული ენაა და არ მიეკუთვნება არცერთ ენათა ოჯახს მსოფლიოში. ასე, რომ ბატონ *მანუელ დე არანეგი* (Manuel de Aranegui 1961) იზიარებდა ბასკური-იბერიულ-კავკასიურ ნათესაობის ჰიპოთეზას.

ბასკეთი, ან როგორც უფრო ხშირად ამბობენ, *ბასკთა ქვეყანა (Euskal Herria)* მოიცავს შვიდ რეგიონს: ოთხს ესპანეთში, ესაა პროვინციები *ალავა, ბისკაია, გიპუსკოა*, რომლებიც შეადგენენ ავტონომიურ ერთეულს (*Euskal Autonomia Erkidegoa*, ანუ *Euskadi*, ცალკე *ნავარასაც* აქვს ავტონომიის სტატუსი, ხოლო სამი დანარჩენი *ლაბური, ქვემო ნავარა* და *სული* შედიან საფრანგეთის ატლანტიკური პირენეის დეპარტამენტში. საფრანგეთის ბასკებს 1789 წ. რევოლუციიდან მოყოლე-ბული 2017 წლამდე ამ პროვინციებს არ გააჩნდათ სტატუსი, ხოლო 2017 წ. ისინი გაერთიანდნენ ადმინისტრაციულ ერთეულში (ბასკურად *Euskal Hirigune Elkargoa*, *Communauté d'Agglomération du Pays Basque*). *ალავას (Alava*, ბასკ. *Araba*) დედა-ქალაქია *Vitoria-Gasteiz*, *ბისკაიას* დედაქალაქია *ბილბაო (Bizkaia*, ბასკ. *Bilbo*), *გიპუსკოას* დედა-ქალაქი კი – *სან სებასტიანი (Gipuzkoa, San Sebastián*, ბასკ. *Donostia*), *ნავარის* ავტონომიურ გაერთიანებაში შედის (*Naffaroako Foru Erkidegoa*), *ზემო ნავარა Naffaroa Garaia*, ცენტრი ქ. *Pamplona*, ბასკ. *Iruñea*), *ქვემო ნავარა*, ცენტრით *სენ ჟან პიე დე პორ (Behe Naffaroa*, ბასკ. *Donibane Garazi* /ფრანგ. *Saint-Jean-Pied-de-Port*) (Архипов & Нуждин 2020: 5).

როგორც ვხედავთ, ესპანეთ-საფრანგეთში ბასკურ ენას გააჩნია რიგი დიალექტებისა, რომლებიც საკმაოდ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მაგრამ ამისდა მიუხედავად მათ არ უჭირთ ურთიერთგაგება.

დიქტატორ ფრანკოს რეჟიმის დროს ესპანელი ბასკები ძლიერ იყვნენ შევიწროვებული. ესპანეთის მაშინდელი რეჟიმი მათ უკრძალავდა თავიანთ ენაზე ლაპარაკს. მაგრამ საკმაოდ დიდი ზეწოლის მიუხედავად, ფრანკოს რეჟიმის დასასრულს ბასკი ხალხი ერთ მუშტად შეიკრა და ფართოდ გაშალა სპეციალური ღონისძიებები ბასკური ენის განსავითარებლად. შეიქმნა მეტად ავტორიტეტული ბასკური ენის აკადემია (*Euskaltzaindia*). გასული საუკუნის 60-ან წლებში ცნობილი ბასკი მეცნიერის კოლდო მიჩელენას (Mitxelena 1961) ხელმძღვანელობით შეიქმნა უნიფიცირებული ლიტერატურული ბასკური ენა სახელწოდებით *ეუსკარა ბატუა* (*euskara batua*), რომელიც ეყრდნობა დასავლურ დიალექტს, უფრო ზუსტად, ბილბაოს თქმას. ბასკები თავიანთ თავს უწოდებენ *euskaldun*, რომელიც ნიშნავს *ბასკური ენის მცოდნეს / ბასკური ენის მატარებელს*. ხოლო თავიანთ სამშობლოს *Euskal Herria* “ბასკეთის ქვეყანა” (შდრ. ისტორიული საქართველოს ნაწილი *ჰერეთი, ქართველთა ერი*, ასევე სიტყვა *ერი/ საერო*). ამ ორ სიტყვაში უდავოდ ჩანს საერთო რამ. უეჭველია, რომ არც ბასკებს და არც ქართველებს თავის სამშობლოს დასახელებად არ დასჭირდებოდათ სხვა ენისაგან სესხება. ცნობილია, რომ ევროპელები საქართველოს უწოდებენ ენის სპეციფიკის მიხედვით, ინგლ. *ჯორჯია*, ფრ. *ჟორჟიენ*, ესპ. *ხეორხია*, გერმ. *გეორგია*. ყველა ეს ევროპული დასახელება მომდინარეობს ძველი ბერძნულიდან. *georgos* ძვ. ბერძნულად *Georgos*, რაც ძვ. ბერძნულად ნიშნავს “მიწათმოქმედს.”

საინტერესოდ მიგვაჩნია გამოკვლევა, სადაც ავტორები მიუთითებენ, რომ ფსიქოლოგიური კულტურიდან გამომდინარე ბასკური კულტურა მატერიალურ არქექტივს წარმოადგენს. ე.ი. ფსიქო-სოციალური სტრუქტურით დედის / ქალის როლი ცენტრალურია. დედა აღიქმება როგორც დედამიწა და ეს ბასკურ კულტურაში თამაშობს მთავარ როლს (Hoyos, Mariel & Fernández-Macho 2009) წინამდებარე ბასკური ენის ნარკვევი ეფუძნება უნიფიცირებული ენის მასალას.

აქვე უნდა ხაზი გავუსვათ აკადემიკოს არ. ჩიქობავას სიტყვებს... ‘ბასკური კვლევის საკითხი მეცნიერული საკითხია. ამასთან დიდი მნიშვნელობის კულტურულ-ისტორიული საკითხი, ოღონდ ეს საკითხი იმდენადვე რთულია და ძნელი, რამდენადაც მნიშვნელოვანი. ერთი ხელის მოსმით საკითხი არ გადაწყდება: ამ შესადარებელ ენათა ისტორიის სიღრმეში ჩახედვა უნდა შევძლოთ, თუ გვინდა ბასკურ-კავკასიური პრობლემის სიძნელეები დავძლიოთ, საამისოდ საჭირო მუშაობას გვერდი არ უნდა ავუქციოთ. ბასკოლოგია გულისხმობს ბასკური ენის, ლიტერატურის, ისტორიის, ეთნოგრაფიისა და არქეოლოგიის შესწავლას’ (ჩიქობავა 1976: 7-8).

3 ფონოლოგიის საკითხები (Phonetics and phonology)

3.1 ზგერითი სისტემა (Sound system)

3.1.1 ხმოვნები *a, e, i, o, u* (Vowels)

სტანდარტულ ბასკურში და ასევე ზოგ დიალექტებში დასტურდება 5 ხმოვანი: *a, e, i, o, u*. სულეტურ დიალექტში (საფრანგეთის არეალში) არის *hül*. დასახელებული ხმოვნები მონაწილეობენ დიფტონგების წარმოშობაში: *ai, ei, oi, ui, au, eu*

3.1.2 თანხმოვნები (Consonants)

ბასკურში არტიკულაციის მიხედვით თანხმოვნები იყოფა შემდეგნაირად:

ხშულები:

ბილაბიალური: *b, p*

კბილისმიერი: *d, t*

პალატალური: *dd, tt*

უკანაენისმიერი: *g, k*

ფრანგულ ვარიანტში დასტურდება ფშვინიერი ყრუ ხშულები *kh, ph, th*

ნაპრალოვანი (მხოლოდ ყრუ):

ბაგე-კბილისმიერი: *f*

კბილისმიერი: *z*

ალვეოლარული: *s*

პალატალურ-ალვეოლარული: *x*

გლოტალური: *h* (მხოლოდ ფრანგულ ვარიანტში)

ზოგიერთ დასავლურ დიალექტებში წაშლილია განსხვავება გამოთქმაში *z*-სა და *z*-ს შორის, ასევე *ts*-სა და *tz*-ს შორის

აფრიკატები (მხოლოდ ყრუ):

წინაალვეოლარული: *tz*

ალვეოლარული: *ts*

პალატალურ-ალვეოლარული: *tx*

სონორები:

ბილაბიალური: *m*

ნაზალური: *n*

პალატალიზებული: *ñ*

ლატერალური სონორები:

ალვეოლარული: *l*

პალატალიზებული: *ll*

შერწყმული თანხმოვნები *dd, ll, rr, ts, tt, tx, tz* აღნიშვენ ცალკე ბგერებს, მაგრამ განიხილება როგორც ასოთა შერწყმით მიღებულ მთრთოლებად. სონორად ითვლება *rr* (ზოგიერთ ფრანგულ დიალექტში ეს არის მჟღერი უველარული სონორი). უფრო დაწვრილებით სტანდარტული ბასკური ფონეტიკის სისტემის შესახებ იხ. ივან იგარტუას ნაშრომში (Iván Igartua 2020: 2-4).

დიალექტების მიხედვით იცვლება *j* ბგერის გამოთქმაც. ზოგში ის არის მჟღერი პალატალური სპირანტი (გამოითქმის როგორც ფრანგული *j* ან ინგლისური *y*). სხვაგან კი – როგორც მჟღერი პალატალური აფრიკატი (როგორც ინგლისური *j*). ან როგორც ყრუ უკანაენისმიერი ან უველარული სპირანტი (როგორც *x*); ყრუ უკანაენისმიერი ან უველარული სპირანტი (როგორც ესპანური *j*). ნორმატიულ ბასკურში *j* იკითხება როგორც ძვ. ქართული *ი*: *jantzi* [დანცი] ‘ჩაცმა,’ *jario* [დარიო] ‘დაღვრა.’

ყრუ ფშვინიერი *h* დასტურდება მხოლოდ ჩრდილო დიალექტებში (ლაბურდულში, ქვემო-ნავარულში და სულეტურში), დანარჩენ დიალექტებში იწერება, მაგრამ არ იკითხება *hau* [აუ] ‘ეს,’ *hori* [ორი] ‘ეგ,’ *hura* [ურა] ‘ის.’

3.2 ბასკური გაორკეცებული თანხმოვნები (Double consonants)

dz/z [ძ], *dza-za* [ძა], *dze-ze* [ძე], *dzi/zi* [ძი], *dzo/zo* [ძო], *dzu/zu* [ძუ]

tz: *itzuli* [იცული] ‘დაბრუნება,’ *Itziar* [იციარ] ქალის სახელი

ts: *Albiatsu* [ალბიაცუ] ‘ალბიაცუ’

tx: *txitxi* [ჩიჩი] ‘ხორცი, ხორცეული,’ *txatxala* [ჩაჩალა] ‘მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი’

ts: (ბისკაიურში) გამოითქმის ასევე, როგორც *tx* მაგრამ უფრო რბილად *etsai* [ეჩაი] ‘მტერი.)

3.3 ასიმილაცია და დისიმილაცია (Assimilation and dissimilation)

აქვე უნდა მივუთითოთ ასიმილაცია/დისიმილაციის მოვლენებზე ნეგატიურ ფორმებში. ამის თაობაზე სუბირი (Zubiri) მიუთითებს თავის გრამატიკაში (Zubiri 1991: 14):

z+b → *zp*: *ez bada* [ezpada] ‘არ არის,’ *ez badu* [ezpadu] ‘არ აქვს’

z+d → *zt*: *ez da* [ezta] ‘არ არის,’ *ez dakit* [eztakit] ‘არ ვიცი’

z+g → *zk*: *ez gara* [ezkara] ‘არ ვართ,’ *ez goaz* [ezkoaz] ‘არ მივდივართ’

z+n → *n*: *ez naiz* [enaiz] ‘არ ვარ,’ *ez nago* [enago] ‘არ ვარ, არ ვრჩები’

z+z → *tz*: *ez zara* [etzara] ‘არ ხარ,’ *ez zait* [etzait] ‘არ არის ჩემთვის.’

ვფიქრობთ აუცილებელია აქ მოვიყვანოთ ცნობილი ბასკოლოგ-ქართველოგის რენე ლაფონის მიერ ფონოლოგიის მოკლე აღწერა. როგორც ლაფონი აღნიშნავს, თანხმოვნებიდან ყურადღებას იქცევს ყრუ ფრიკატულ სიბილანტთა სამი რიგი /s/, /s'/, /š/; აფრიკატები /ts/, /ts'/, /tš/. ფონემა /f/ გვხვდება გვიანდელ ნასასესხებ სიტყვებში. განსაკუთრებულ თვისებებს წარმოადგენს აპიკალური, ე.წ. მაგარი *r*-ს არსებობა. იგი ხმოვანთა შორის იწერება როგორც *rr* და ფონოლოგიურად განსხვავდება რბილი *r*-საგან (რომელიც იგივეა, რაც ესპანური *r*); ბასკურს არა აქვს მჟღერი ლაბიოდენტალური სპირანტი, ყრუ *f*-ს შესაფერისი. თანხმოვნები *n*, *l*, *t*, *d* ინარჩუნებენ თავიანთ ძირითად არტიკულაციას, მაგრამ რბილი *r* გადადის *ll*-ში. წმინდა, არამჟღერი სიბილანტის (იწერება *z*), ალვეოლარ-პალატალური სიბილანტის (იწერება *s*) და შესაბამისი ყრუ აფრიკატების დარბილება გვამღევს პალატალურ სპირანტებს (იწერება *x* და *tx*). სპირანტი *h* და ფშვინვიერი ხშულები გვხვდება მხოლოდ პირენეის ჩრდილო დიალექტებში. აუცილებელია განვასხვაოთ *h* ანლაუტში, ხშულებში: *ph*, *th*, *kh* და ბგერათმომდევრობაში: *nh*, *lh*, *rh* (აქ მარცვლის საზღვარი გადის *n*, *l*, *r*-სა და *h*-ს შორის). ანლაუტის *h* გარკვეულ დიალექტებში წარმოადგენს ფონემას, რომელიც კონტრასტულად უპირისპირდება ნულს (თავკიდურში ხმოვანია): *hala* 'ამრიგად,' *ala* 'ან.' ფშვინვიერი ხშულები ჩვეულებრივი ყრუ ხშულების ფონეტიკურ ვარიანტს წარმოადგენენ. არ არსებობს ისეთი *ekharri*, რომელიც განსხვავდებოდეს *ekarri*-საგან 'მოტანილი.' გვექნება ან ერთი ან მეორე, დიალექტისდა მიხედვით; კონტრასტულად უპირისპირდება იგი *egarri* 'მწყურვალი, წყურვილი.' და ბოლოს, *h*-ს არსებობა *n*, *l*, *r*-ს შემდეგ (*alhor* 'მინდორი' წარმოადგენს *alorh*-ის ვარიანტს) არ განასხვავებს სიტყვებსა თუ გრამატიკულ ფორმებს. ბასკურის არცერთ დიალექტში არ არსებობს სიტყვა, დაბოლოებული ლაბიალური ბგერით (*m*, *p*, *b*) მჟღერი ხშულით, *f*-თი, *h*-თი, ან იმ თანხმოვნით, რომელსაც ასო *j* გადმოგვცემს. ბასკური სიტყვა არასოდეს არ იწყება *r*-თი, არც რბილითა და რც მაგარი *r*-თი. ამიტომ, როცა ბასკური *r*-თი დაწყებულ სიტყვას სესხულობს, მას აუცილებლად ემატება ხმოვანი (ჩვეულებრივ *e* ან *a*) და *r*-ც მაგარი ხდება: *errege* 'მეფე,' *arraposta*, *errepota* 'პასუხი,' ბასკურ სიტყვას არა აქვს ორმაგი თანხმოვნები (ლაფონი 1976: 24-25).

რიგ დიალექტებში გამოიყენება პალატალური ბგერები კნინობითი ფორმის გადმოსაცემად, მაგ. *sakur* 'ძაღვი,' *xakur* /šakur/, *txakur* /tšakur/ 'პატარა ძაღვი,' 'ძაღლუკა.' პირველი დაბეჭდილი ტექსტის დროიდან მოყოლებული (ბოლო ხუთ საუკუნეზე მეტი პერიოდიდან) ბასკური გრამატიკული და ფონოლოგიური სისტემა მცირეოდენაა შეცვლილი.

3.4 ანბანი და გამოთქმა (Alphabet and pronunciation)

ბასკური იყენებს ლათინურ ანბანს და შეიცავს 27 ასოს. ასო *ñ* სტანდარტულ ბასკურში არ გამოიყენება. გვხვდება მხოლოდ საკუთარ ან გეოგრაფიულ სახელებში.

ანბანი და მისი ბგერითი შესატყვისობა:

Aa	ა	aita [აიტა] მამა'; ardo [არდო] ღვინო
Bb	ბ	baso [ბასო] ტყე, burú [ბურუ] თავი
Cc	კ, ს	(ნასესხებ სიტყვებში cancer [კანსერ] კიბო; celsius [სელსიუს] ცელსიუმი
ch	ჩ/შ	(ნასესხებ სიტყვებში chulada [ჩულადა] 'თავხედობა', ამის ბასკური შესატყვისია tx[ჩ]; champagne ardo [შამპან არდო] შამპანური ღვინო
Dd	დ	darda [დარდა] ისარი
Ee	ე	Euzkadi [ეუსკადი] ბასკეთი
Ff	ფ	fabrika [ფაბრიკა] ქარხანა (გამოიყენება ნასესხებ სიტყვებში)
Gg	გ	galdu [გალდუ] დავიწყება; guri [გური] ჩვენი, ჩვენებური
Hh	ჰ	hamabi [ამაბი] ოცი (h გამოითქმის მხოლოდ ზოგიერთ დიალექტში)
Ii	ი	iturri [იტური] წყარო, Iberia [იბერია] იბერია
Jj	ჯ, ხ	სტანდარტულ ბასკურში იკითხება როგორც ძვ. ქართ. ჯ, ხოლო დიალექტებში შეიძლება იკითხებოდეს როგორც ხ, მაგ. jakin [ხაკინ]
Kk	კ	kafetegi [კაფეტეგი] კაფე
Ll	ლ	lodi [ლოდი] 1. სქელი 2. ბევრი, უხვი
Mm	მ	maite [მაიტე] საყვარელი, ძვირფასი
Nn	ნ	negar [ნეგარ] ტირილი, neska [ნესკა/ ნეშკა/] ქალიშვილი
ñ ñ	[ɲ]	სტანდარტულ ბასკურში გამოიყენება პირად და გეოგრაფიულ სახელებში, ქართულში ეს ბგერა არ გვაქვს. შდრ. ინგლ. new, ან რუს. нь: Iñaki [Иньяки] ინიაკი (საკუთარი სახელი), Iñigo [Иньиго] ინიგო (გეოგრაფიული სახელი), ñaño შდრ. რუს. [нюнюка] უძლური
Oo	ო	ogi [ოგი] პური; opari [ოპარი] საჩუქარი
Pp	პ	piper [პიპერ] პიმპილი
Qq	კ	qatariar [კატარიარ] კატარის მაცხოვრებელი

Rr	რ	radio [რადიო] რადიო; -rako [-რაკო] მიმართულების სუფიქსი
Ss	ს	sagar [საგარ] ვაშლი
Tt	ტ	tonto [ტონტო] ბრიყვი
Uu	უ	uso [უშო]/[უსო] მტრედი
Vv	ვ	Venus [ვენუს] ვენერა (ნასესხებ სიტყვებში)
Ww	ვ	western [ვესტერნ] ვესტერნი (ნასესხებ სიტყვებში)
Xx	შ	xagu [შაგუ] პატარა თაგვი, Xabier [შაბიერ] შაბიერ (საკუთარი სახელი)
Yy	ი	(ბერძნული) yemeniar [იმენიარ] იემენელი
Zz	ს	zeru [სერუ] ცა, zapi [საპი] სელის ნაჭერი (ბასკური თანხმოდანი <i>z</i> გამოითქმის როგორც ქართული ს) ³

ბგერები *c, q, v, w* გამოიყენება ნასესხებ სიტყვებში

ბგერათა გამოთქმის რამდენიმე მაგალითი სტანდარტულ ბასკურში⁴

pixka – [პიშკა] ‘ცოტა’

itxi – [იჩი] ‘დაკეტვა’

ასიმილაცია და დისიმილაციის მაგალითები:

baina [baña] ‘მაგრამ,’ min egin [miñegin] ‘ტკივილის მიყენება’

inoiz [iñoiz] ‘ყოველთვის,’ soinu [soñu] ‘ბგერა’

orain hemen [oraiñemen] ‘ახლა აქ’

minute [miñutu/ minutu] წუთი

egun [ელუნ] ‘დღე’

hozgailu [hozkaile, ჰოსკაილუ] ‘მაციავრი’

inhazi [iñjazi] ‘სხივი,’ Ainhova [Aiñova] ბასკური სახელი

iraila [iraja, ირადა] ‘სექტემბერი,’ biloba [biljova] ‘შვილიშვილი,’ ilun [iljun] ‘სიბნელე’

³ *შენიშვნა:* საინტერესოა ბასკი სპეციალისტის პროფ. ივანე იგარტუას (Iván Igartua) განმარტება თუ რა განსხვავებაა ბასკურ *s* და *z* შორის: the Basque sibilant written as *z* is a voiceless laminal fricative, opposed to <*s*> mainly in the place of articulation, or the so-called distributedness, i.e. the area of contact between the tongue and the alveolar zone: /*z*/ is *laminal*, as mentioned, while /*s*/ is *apical*, which means that only the tip of the tongue is involved in its production. The crucial thing is that both sibilants are voiceless (like Georgian /*s*/), not voiced (unlike Georgian /*z*/) (Igartua – p.c.)

⁴ იხ. ლინკები YouTube Channel *Basque Berserk*:

Basque Alphabet Basics: <https://www.youtube.com/watch?v=CMpWHwbwXw4>

Basque Letter Combination Sounds: <https://www.youtube.com/watch?v=xjLOK26igOk>

ibili [იბილი] ‘სვლა’
 ditut [ditjut] ‘მაქვს/მყავს,’ daiteke [daitjeke] ‘შეუძლია’
 nb > mb: zenbat [zembat] ‘რამდენი,’ anbiguo [ambiguo] ‘გაუგებარი’
 an > am: anbulatzia [ambulantsia, ამბულანცია] ‘სასწრაფო’
 dd > djo: onddo [ondjo] ‘კარგი,’ Maddalena [madjalen] ქალის სახელი
 ll > jo: Mallorca [Majórka] მაიორკა, Pello [Péjo] პეტრე
 n: nagusi [nausi, ნაუსი] ‘უფროსი,’ ‘ფართო’
 tt > tja: aitta [aitja] ‘მამა’
 ts: itsaso [itsaso იცასო] ‘ზღვა,’ ოკეანე, zoriontsu [zoriontsu] ‘ბედნიერება’
 tx: txar [char, ჩარ] ‘ცუდი,’ laguntxo [laguncho, ლაგუნჩო] ‘ძმაკაცი’
 tz: atzo [atso, აცო] ‘გუშინ,’ zuhaitz [zuaitz] ‘ხე’
 ustegabe [ustekabe, უსტეკაბე] ‘სიურპრიზი,’ ‘წარმოუდგენელი’
 barkatu [parkatu, პარკატუ] ‘ბოდიში’
 bat-batean [bapatean ბაპატეან] ‘უეცრად’
 gabe [gavé, გავე] უ-
 arabera [arávera, არავერა] ‘თანახმად’
 gau on [gavon გავონ] ‘ღამე ნებისა’
 ederra [e’era, ედერა] ‘ლამაზი,’
 adio [ajo] ‘მშვიდობით’
 adizu [ajzu, აჟსუ] ‘ჰეი, თქვენ’
 ez dakit [eztakit ესტაკიტ] ‘არ ვიცი’
 Nafarroa [Naparroa, ნაპარროა] ნავარრა (ბასკეთის რეგიონი)
 fraile [praile პრაილე] ‘ბერი’

3.5 მახვილი (Stress)

ბასკურში, როგორც ქართულში, არ არის რომელიმე მარცვალზე ფიქსირებული მახვილი. მაგრამ ბოლო დროს, ესპანური ენის გავლენით არის ტენდენცია მახვილის დასმისა ბოლოდან მეორე მარცვალზე; ხოლო ოთხმარცვლიან სიტყვებში დამატებითი მახვილი მოდის ბოლო მარცვალზე. ბისკაიურსა და სულეტურ დიალექტებში ადგილი აქვს ფონოლოგიურ მახვილს. მეტნაკლებად გავრცელებული პრინციპის მიხედვით ხშირად მახვილი დაისმის ბოლოდან მეორე მარცვალზე. სიტყვებში, რომლებიც წარმოებულია სუფიქს-პრეფიქსებით ჩვეულებრივ სუსტი მახვილი მოდის პირველ მარცვალზე. ისე კი პრაქტიკულად არ არის ზუსტი წესები და ყოველი ენის მატარებელი თავისი კუთხის მიხედვით სვამს მახვილს. დაინტერესებულ პირთათვის უფრო დაწვრილებით ინფორმაციას ამის შესახებ იძლევა პროფ. ჰუალდეს ნაშრომი (Hualde 1986). საქართველოში საკმაოდ ცნობილი, ეთნიკურად ბასკი მწერალი და მთარგმნელი მარტინა მინტეგი ბილბაო თავის წიგნში “ჩემი ბასკეთი” მიუთითებს, რომ მახვილი ბასკურში არ იგრძნობა, გრამატიკული სქესი

არ არსებობს, თანდებულები ბასკურში, როგორც ქართულში, სიტყვის ბოლოს მოდის (ბილბაო 1972).

ბასკურის ფრანგულ დიალექტში, სულეტურში მახვილი ინტენსიურ მახვილს წარმოადგენს და ამავე დროს ტონურობასაც ითავსებს. მისი ადგილი გარკვეული წესების მიხედვით განისაზღვრება და ძირითადად ბოლოდან მეორე მარცვალზე მოუდის სიტყვებს. ზოგ ზმნურ ფორმაში (ფამილარული მიმართვის ფორმებში, მრავლობითის გარკვეულ ფორმებში), სიტყვებში რომელთაც დიფტონგი აქვთ ბოლო მარცვალში და, ასევე, ნასესხებ სიტყვებში მახვილი ბოლო მარცვალზე მოდის, მაგალითად, *méñdi* 'მთა' (განუსაზღვრელი ფორმა), *mendía* 'მთა' (განსაზღვრული ფორმა), *mendiétan* 'მთებში' (ლაფონი 1976: 26). მიუხედავად იმისა, რომ ბასკურ ენაში არ დასტურდება ამა თუ იმ მარცვალზე მკვეთრად გამოხატული მახვილი, მაინც შესაძლებელია მივუთითოთ რომელ მარცვალზე იგრძნობა მახვილი სიტყვის გამოთქმაში. აქვე მოვიყვანთ მაგალითებს სუბირის გრამატიკიდან (Zubiri 1991: 23-24).

ერთმარცვლიანი სიტყვები: *gái* 'თემა,' *láu* 'ოთხი,' *dén* 'ყველა,' *gáu* 'ღამე,' *haur* 'ჩვილი,' *séi* 'ექვსი,' *txár* 'ცუდი,' *háuts* 'მტვერი,' *goiz* 'დილა,' *gaur* 'დღეს.'

ორმარცვლიანი სიტყვები: *áurre* 'წინ,' *éuri* 'წვიმა,' *léiho* 'სარკმელი,' *jábe* 'ბატონი,' *átze* 'უკან,' *gáuza* 'საგანი,' *máisu* 'ოსტატი,' *zénbat* 'რამდენი,' *báso* 'ტყე,' *háize* 'ქარი,' *máilu* 'ჩაქუჩი,' *ásmo* 'განზრახვა,' *bérba* 'სიტყვა,' *gela* 'ოთახი,' *kále* 'ქუჩა,' *bákar* 'მხოლოდ,' *jákin* 'ცოდნა,' *tóki* 'ადგილი,' *górputz* 'სხეული,' *béste* 'სხვა,' *jóan* 'სვლა,' *néska* 'გოგო,' *séme* 'ვაჟიშვილი,' *úme* 'ჩვილი,' *gúra* 'სურვილი,' *léku* 'ადგილი,' *zéru* 'ცა,' *bízi* 'ცხოვრება,' *órdu* 'დრო,' *tálde* 'ჯგუფი.'

სამმარცვლიანი სიტყვები: *égia* 'სიმართლე,' *géhiago* 'მეტი,' *árbola* 'ხე,' *médiku* 'ექიმი,' *árreta* 'ყურადღება,' *bélarri* 'ყური,' *éuskara* 'ბასკური,' *bázkari* 'საკვები,' *dénbora* 'დრო,' *liburu* 'წიგნი,' *prémia* 'საჭიროება,' *áspaldi* 'დიდი ხნის წინ,' *gáldera* 'შეკითხვა,' *árima* 'სული,' *sékula* 'არასდროს,' *báserri* 'დაბა, დასახლება; ფერმა.'

4 მორფოლოგია და მეტყველების ნაწილები (Morphology and word classes)

4.0 შესავალი (Introduction)

ბასკური ძირითადად აგლუტინატური ტიპის ენაა. სახელში შეიძლება იყოს წარმოდგენილი რამდენიმე მორფემა, რომელიც ადვილად გამოიყოფა, მაგ. *Bilborako kaleak* (*Bilbo-* ბილბაო, *-ra-* მიმართ. ბრ., *-ko* რელატივი, *kale-* ქუჩა, *-a* განსაზღვრულობის მარკერი *-k* მრ. რ. ნიშანი) 'ბილბაოსკენ მიმავალი ქუჩები.' აფიქსთა სიუხვე განსაკუთრებით თავს იჩენს ზმნაში, მაგ. *liburu-a-k eman d-i-zki-o-t* (*d-* მე-3 პირდაპირი ობიექტური პირის პრეფიქსი, *-i-* ადრესატულობის ნიშანი, *-zki-* ობიექტის მრავლობითობის ნიშანი, *-o-* მე-3 ირიბი ობიექტის ნიშანი, *-t* – პირველი პირის ერგატიული სუბიექტის ნიშანი, მხ. რ.) 'მე მას მივეცი წიგნები.' მიუხედავად სინთეტიზმის სიჭარბისა, რომელიც ენას ადრეულ პერიოდში ახასიათებდა, იგრძნობა ენის ტენდენცია ანალიტიკური სისტემისაკენ. ბასკურში გამოიყოფა საზოგადო და საკუთარი სახელები.

4.1 არსებითი სახელი (Nouns)

4.1.1 სახელის კატეგორიები (Nominal categories)

ბასკურში გამოიყოფა რიცხვის, განსაზღვრულობის და ბრუნვის მორფოლოგიური კატეგორიები. ამ ენაში არ დასტურდება გრამატიკული სქესის კატეგორია. არის გამონაკლისი ზმნის სინთეზურ ფორმებში, როდესაც ხდება მიმართება მეორე პირისადმი; ეს არის ე.წ. ალოკუტური (allocutive) ფორმები და მათ აქვთ თავიანთი *-k* და *-n* მორფემა მამრობითი ან მდედრობითი სქესის გამოსახატავად. მაგ. *da-kar-ki-da-k* 'მიგყავს ის ჩემთვის შენ (მამაკაცთან მიმართებისას),' *da-kar-ki-da-n* 'მიგყავს ის ჩემთვის შენ (ქალთან მიმართებისას).' თავს იჩენს ნათესაურ ტერმინთა დიფერენციაცია, მაგ. *ahizpa* 'და დისთვის,' *arreba* 'და ძმისთვის.' სახელში წარმოდგენილია სულიერობის და უსულობის კატეგორია. მაგ. *etxe-ra* 'სახლში, სახლისკენ,' *gizonen-gana* 'კაცისკენ,' *idiaren-gana* 'ხარისკენ, ხართან.' უსულოსთვის არის მარკერი *-ra*, ხოლო სულიერისთვის *-gan*.

4.1.2 განსაზღვრულობა (Definiteness)

ბასკურში დასტურდება განსაზღვრულობა-განუსაზღვრელობის და რიცხვის კატეგორია. განსაზღვრულობა გადმოიცემა *-a* დაბოლოებით, *mutil-a* '(ეს)ყმაწვილი,' *gizon-a* '(ეს)მამაკაცი,' *emakume-a* '(ეს)ქალი,' *etxe-a* '(ეს)სახლი,' *liburu-a* '(ეს)წიგნი'... განუსაზღვრელობა გადმოიცემა აგრეთვე უნიშნო ფორმით ან სიტყვა *bat*-ის გამო-

ყენებით (ზედმიწ. ერთი), რომელიც დგას არსებითი სახელის შემდეგ *mutil / mutil bat* ‘ყმაწვილი,’ *etxe / etxe bat* ‘სახლი.’

განუსაზღვრელი ფორმებისათვის მრავლობითი რიცხვის ნიშანია სუფიქსი *-k*, ხოლო განსაზღვრული ფორმებისათვის, *-(a)-k*, სადაც *-a-* არის განსაზღვრულობის მაჩვენებელი, მაგ.: განუსაზ. მხ. რ. *gizon* ‘კაცი,’ მრ. რ. *gizon-k* ‘კაცები,’ მხ. რ. *mendi* ‘მთა,’ მრ. რ. *mendi-k* ‘მთები’; განსაზ. *gizona* ‘(ეს)კაცი,’ მრ. რ. *gizon-ak* ‘(ეს) კაცები’; უნდა მიუთითოთ, რომ განუსაზღვრელი მრავლობითი რიცხვის გადმოსაცემად გამოიყენება ასევე სიტყვა *batzuk*, რომელიც დგას არსებითი სახელის შემდეგ:

- 1 a. *mutil bat* ‘ყმაწვილი,’ *mutil batzuk* ‘ყმაწვილები’
- b. *etxe handi bat* (რომელიც/ერთი) დიდი სახლი [სახლი დიდი]
- c. *etxe handi-a* (ეს) დიდი სახლი [სახლი დიდ-ი]
- d. *etxe handia-k* (ეს) დიდი სახლები [სახლი დიდ-ებ-ი]

4.1.3 სულიერი და უსულო კატეგორიის გამოხატვა ბასკურში (Animacy and Basque nouns)

სულიერი და უსულო კატეგორია თავს იჩენს ბრუნვებში, მაგ. *etxe-ra* ‘სახლში, სახლისკენ.’ *Xabier-engana* ‘შაბიერისკენ,’ *mendi-tik* ‘მთიდან,’ *aita-rengandik* ‘მამი-საგან.’ უნდა შევნიშნოთ, რომ მხოლოდ უსულო არსებითი სახელები ირთავენ დესტინატიურ *-rako* ბრუნვის ნიშანს, მაგ.: *Baionarako bidea* ‘გზა ბაიონისკენ.’ ეს შედგენილი ბრუნვის ნიშანია: *-ra-* მიმართულების მაჩვენებელი, *-ko* რელატივობის ნიშანია (Kintana 1980: 394). *-ko//go* დაბოლოებას აქვს მრავალი მნიშვნელობა: ის იხმარება მომავალი დროის საჩვენებლად: *etorriko* ‘მოსასვლელი,’ *salduko* ‘გასაყიდი,’ *aterako* ‘გამოსაყვანი,’ *egongo* ‘დასარჩენი,’ *emango* ‘ასაღები.’ ასევე ზმნიზედის საწარ-მოებლად, მაგ. *biharko* ‘ხვალისთვის,’ *betiko* ‘სამუდამოდ’; რაიმე ნივთის აღსანიშ-ნავად: *gerriko* ‘ქამარი,’ *gaineko* ‘პალტო, წამოსასხამი,’ *lepoko* ‘საყელო’ (ცხოველისა) (Kintana 1980: 257).

4.1.4 ბრუნვები (Case)

4.1.4.1 ბრუნვათა სისტემის მიმოხილვა სხვადასხვა მეცნიერთა მიერ (Approaches to the case system of Basque in the literature)

უნდა აღინიშნოს, რომ ბასკური ბრუნვების გამოყოფისას საკმაოდ დიდ სხვაობას აქვს ადგილი. მეცნიერთა ერთი ნაწილი თანდებულებიან ბრუნვებს არ მიიჩნევს ბრუნვებად და აქედან გამომდინარე ბასკური ენის სპეციალისტს აქვს თავისი შეხე-დულება ამ საკითხის თაობაზე. ასე, მაგალითად, პროფ. შაბიერ კინტანა გამოყოფს 17 ბრუნვას (Kintana 1980: 27, Ibarretxe-Antuñano 2001). ბასკური ენის აკადემიური გრამატიკა გამოყოფს 15 ბრუნვას (Altuna 1991). ბრუნვები ბასკური ენის აკადემიის მიხედვით:

ცხრილი 4.1 ბრუნვები (Cases in Basque)

1. სახელობითი (Absolutive/Nominative) -a, (ø ნულოვანი დაბოლოება)
2. მოთხრობითი (Ergative) -k
3. მიცემითი (Dative) -i

დროისა და ადგილობის ბრუნვები

4. ადგილობითი (Inessive) -n
5. ადგილობით-ნათესაობითი (Genitive Locative/ Relative) -ko
6. ალატივი (Allative 1) -rantz

მიმართულებითი ბრუნვები

7. მიმართულებითი (Allative 2) -ra
8. მიწევნითი (Allative Terminal) -raino
9. დამორებითი (Ablative) -tik
10. ნათესაობით-კუთვნილებითი (Genitive Possessive) -en
11. ნაწილობითი (Partitive) -ik
12. თანაობითი (Sociative) -ekin
13. მოქმედებითი (Instrumental) -z
14. მიზნის (Motivative) -gatik
15. დანიშნულებითი (Destinative) -entzat

აქ გამოტოვებულია პროლატივი (Prolative), ბრუნვა, რომელიც ზოგჯერ შეესაბამება ქართულ ვითარებითს. შდრ. *lelotzat hartu zuten* 'სულელად ჩათვალეს,' *hiltzat eman* 'გარდაცვლილად მიიჩნიეს.'

ცხრილი 4.2 დაბოლოებები იბარეტქე-ანტუნიანოს მიხედვით ხმოვანზე

დაბოლოებული

(Case markers for nouns ending in vowels according to Ibarretxe-Antuñano, Iraide 2001)

Vowel-final nouns	Indefinite	Definite Singular	Definite Plural	Meaning
Case				
Absolutive	-ø	-a	-ak	Sub., intr. DO
Ergative	-k	-ak	-ek	Sub. trans.
Dative	-ri	-ari	-ei	IO
Locative	-tan	-an	-etan	inside, in, on, at
Ablative	-tatik	-tik	-etatik	from, out, of
Allative	-tara	-ra	-etara	to, direction
Goal Allative	-taraino	-raino	-etaraino	up to, as far as
Directional	-tarantz	-rantz	-etarantz	towards
Destinative	-tarako	-rako	-etarako	for
Loc. Genitive	-tako	-ko	-etako	non-personal possessive
Genitive	-ren	-aren	-en	possessive
Comitative	-rekin	-arekin	-ekin	with
Benefactive	-rentzat	-arentzat	-entzat	for

Instrumental	-z	-az	-ez	by means of, about
Causal	-gatic	-gatic	-gatic	because of
Partitive	-rik			‘any,’ ‘some’
Prolative	-tzat			‘as’

ცხრილი 4.3 თანხმოვანზე დაბოლოებული (Case markers for nouns ending in consonants) (Ibarretxe-Antuñano 2001: 6-7)

Consonant-final nouns		Definite	Definite Meaning
Case	Indefinite	Singular	Plural
Absolutive	-ø	-a	-ak Sub., intr.DO
Ergative	-ek	-ak	-ek Sub. trans.
Dative	-i	-ari	-ei IO
Locative	-etan	-ean	-etan inside, in, on, at
Ablative	-etatic	-tik	-etatic from, out, of
Allative	-etara	-era	-etara to, direction
Goal Allative	-etaraino	-eraino	-etaraino up to, as far as
Directional	-etarantz	-erantz	-etarantz towards
Destinative	-etarako	-erako	-etarako for
Loc. Genitive	-etako	-eko	-etako non-personal possessive
Genitive	-en	-aren	-en possessive
Comitative	-ekin	-arekin	-ekin with
Benefactive	-entzat	-arentzat	-entzat for
Instrumental	-ez	-az	-ez by means of, about
Causal	-gatic	-gatic	-gatic because of
Partitive	-ik		‘any,’ ‘some’
Prolative	-tzat		‘as’

თავის სტატიაში ავტორი აღნიშნავს, რომ წოდებითისთვის ბასკურში გამოიყენება სახელობითი ბრუნვა (Ibarretxe-Antuñano 2001: 3).

ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო მასალას წარმოადგენს დოქტორ ნ.ზაიკას გამოკვლევა (Зайка 2014). ის მიუთითებს, რომ სხვადასხვა ავტორების მიდგომა ბასკური ბრუნვების თაობაზე განსხვავდება. მაგალითად ლ. ვილასანტე გამოყოფს 14 ბრუნვას, რომელთა შორის პირველი სამი დაკავშირებულია პერსონალურ ზმნასთან, დანარჩენი ექვსი კი ობიექტის ლოკალიზაციასთან: პაციენსი (= აბსოლუტივი / ნომინატივი, -ø ნულოვანი ნიშნით), ერგატივი (-k), დატივი (-i), პარტიტივი (-ik), პოსესივი (=კუთვნილებითი გენიტივი (-en), დესტინატივი (-entzat, -entzako), სოციატივი (=კომიტატივი) (-ekin), მოქმედებითი (-z), ინესივი (-n), დელიმიტატივი (=ადგილის გენიტივი) (-ko), აბლატივი (-tik), ალატივი (-ra), მიმართულების ალატივი (-rantz), მიზნის ალატივი (-raino).]

ბასკი ენათმეცნიერი ლაკა (Laka 1996) გამოყოფს მხოლოდ 3 გრამატიკულ ბრუნვას: (აბსოლუტივი / ნომინატივი) (-ø უნიშნო), ერგატივი (-k) და დატივი (-i), ხოლო დანარჩენები თანდებულებად მიიჩნევა. ლაკას კლასიფიკაცია გამართლებულია თუკი განვიხილავთ ბრუნვებს სინტაქსურ კრილში, ვინაიდან ბასკურში, ისევე

როგორც ქართულში, არის წინადადების სამი ტიპი: ნომინატიური /აბსოლუტური, ერგატიული და დატიური.

რ. ტრასკი გამოყოფდა 13 ბრუნვას: აბსოლუტივი (-*ø*), ერგატივი(-*k*), დატივი (-*i*), მოქმედებითი (-*z*), კომიტატივი (-*ekin*), გენიტივი (-*en*), ლოკატივი (=ინესივი) (-*n*), აბლატივი (-*tik*), ალატივი (-(*r*)*a*), ბენეფაქტივი (=დესტინატივი) (-*entzat*), ტერმინატივი (=მიზნის ალატივი) (-*raino*), დირექციონალისი (=მიმართულების ალატივი)(-*rantz*) (Заика 2014: 237).

სადისერტაციო ნაშრომში ნ. ზაიკა აღნიშნავს, რომ ბასკურში ტრადიციულად გამოიყოფა სამი *გრამატიკული* ანუ *სტრუქტურული* ბრუნვა; *აბსოლუტივი* (ერთ-ვალენტისანი აქტანტი და ზმნის ორვალენტისანი პაციენსი, ბრუნვას აქვს ნულოვანი ნიშანი განუსაზღვრელ ფორმაში და ნიშანი *-a*- განსაზღვრულ ფორმაში: *laguna* 'მეგობარი,' *laguna-k* 'მეგობრები'), *ერგატივი* (გარდამავალ ზმნათა სუბიექტი *laguna-k* 'მეგობარმა,' *lagun-ek* 'მეგობრებმა') და *დატივი* (*laguna-ri* 'მეგობარს,' *lagune-i* 'მეგობრებს'). ამ სამ ბრუნვას აქვს სპეციალური სტატუსი, ვინაიდან სახელთა ჯგუფები ეთანხმებიან ზმნის ფორმებს. ასევე ბრუნვათა სისტემაში წარმოდგენილია აგრეთვე *კუთვნილებითი გენიტივი* (*laguna-ren / lagun-en etxea* 'მეგობრის / მეგობრების სახლი'; *კომიტატივი* (*სოციატივი*, *უნიტივი*) (*laguna-rekin* 'მეგობართან (ერთად),' *lagun-ekin* 'მეგობრებთან (ერთად)'; *დესტინატივი* (*laguna-rentzat* 'მეგობრისთვის,' *lagun-entzat* 'მეგობრებისთვის'; *მოტივატივი* (*lagunaren-gatik* 'მეგობრის გამო,' *lagunen-gatik* 'მეგობრების გამო'; *ინსტრუმენტალისი*, რომელსაც აქვს ფართო მნიშვნელობა (*laguna-z* 'მეგობარზე,' *lagune-z* 'მეგობრებზე,' *euskara-z* 'ბასკურად,' *tren-ez* 'მატარებლით,' *bolaluma-z* 'ავტოკალმით'); განსაკუთრებულ სერიამი ერთიანდება ლოკატიური ბრუნვები *-eta* მრავლობითი რიცხვის მარკერით და *-gan* ფორმანტით სულიერი სახელებისთვის; *ინესივი* (*ლოკატივი*) (*etxe-an* 'სახლში,' *etxeeta-n* 'სახლებში,' *lagun-a(ren)gan* 'მეგობარში'; *ადგილობითი გენიტივი* (*etxe-ko horma* 'სახლის კედელი' *etxeeta-ko hormak* 'სახლის კედლები'; *აბლატივი* (*ელატივი*) (*etxe-tik* 'სახლიდან,' *etxeeta-tik* 'სახლებიდან,' *laguna-ren-gan-dik* 'მეგობრისგან'); *ალატივი* (*ადლატივი*) (*etxe-ra* 'სახლში, სახლისკენ,' *etxeeta-ra* 'სახლებში,' *lagunarengana* 'მეგობართან, მეგობრისკენ'; *მიახლოვების ალატივი* (*etxe-rantz* 'სახლისკენ,' *etxeeta-rantz* 'სახლებისკენ'); *საზღვრის ალატივი* (*etxe-raino* 'სახლამდე,' *etxeeta-raino* 'სახლებამდე'); *დანიშნულების ალატივი* (*etxe-rako* 'სახლთან,' *etxeeta-rako* 'სახლებთან'). ბოლო სამი ბრუნვა შეიძლება განიმარტოს როგორც *ალატიურ-თანდებულისანი* კონსტრუქციები (*etxe-ra-ntz*, *etxe-ra-ino*, *etxe-ra-ko*). ამის გარდა ბასკურ ბრუნვათა სისტემაში გამოიყოფა *პროლატივი* (*etxe-tzat* 'სახლად,' შდრ. რუს. 'в качестве дома'), რომელსაც აქვს დანიშნულების ალატივის მსგავსი ფუნქციები. და ბოლოს *პარტიტივი*, რომელიც მეტწილად გამოიყენება კითხვით და უარყოფით კონსტრუქციებში (Zaika 2009b: 27).

პროფ. იური ზიცარის შეხედულებით ბასკურში მიზანშეწონილია 10 ბრუნვის გამოყოფა (ზიცარი 1955):

ცხრილი 4.4 ბრუნვები ზიცარის მიხედვით (Cases according to Zytsar, 1955)

	მხ.რ.	მრ.რ.
1. ნომინატივი	-	-(a)k
2. ერგატივი	-k	-ek
3. დატივი	-r-i	-ei
4. გენეტივი	-aren	-en
5. კომიტატივი	-are-kin	-ekin
6. ნათეს./განსაზ.	-ko	-etako
7. ლოკატივი	-tan	-etan/engan
8. დირექციონალური	-tara	-etara/engana
9. აბლატივი	-tatik	-etatik/engandik
10. პარტიტივი	-r-ik	—

ცალკე ბრუნებად ზიცარი არ გამოყოფს ალატივს ანუ მიზნობრივს, ტერმინატივს ანუ მიღწევითს, რადგანაც ეს ორივე არის დირექციონალური ანუ მიმართულებითი ბრუნვის შემადგენელი მიღწევითობის შინაარსის მქონე ფორმები ერთნაირი ძირეული *-ra* მარკერით (მახარობლიძე 2007: 165).

ჰუალდე და ორტისის ბასკური გრამატიკიდან ბრუნვათა პარადიგმა, *leku* ‘ადგილი.’ (Hualde & Ortiz 2003: 173-176).

ცხრილი 4.5⁵ ბრუნვები ჰუალდე და ორტისის მიხედვით, *lekua* “ადგილი”

	განუსაზ.	განსაზ.	მრ. რ.
ABS (Absolutive)	leku	leku-a	leku-ak
ERG (Ergative)	leku-k	leku-ak	leku-ek
DAT (Dative)	leku-ri	leku-ari	leku-ei
GEN (Genitive)	leku-ren	leku-aren	leku-en
BEN (Benefactive)	leku-rentzat	leku-arentzat	leku-entzat
COM (Comitative)	leku-rekin	leku-arekin	leku-ekin
INSTR (Instrumental)	leku-z	leku-az	leku-ez
PRTT (Partitive)	leku-rik	—	—
PRO (Prolative)	leku-tzat	—	—
LOC (Locative)	leku-tan	leku-an	leku-etan
ABL (Ablative)	leku-tatik	leku-tik	leku-etatik
ALL (Allative)	leku-tara	leku-ra	leku-etara
DIR (Directive)	leku-tarantz	leku-rantz	leku-etarantz
TERM (Terminative)	leku-taraino	leku-raino	leku-etaraino
REL (Relative)	leku-tako	leku-ko	leku-etako

⁵ ცხრილში ბრუნვის ნიშნები ჩვენ გამოვყავით, 3-4 – რ.ჭ.

ცხრილი 4.6 სულიერი არსებისთვის გვაქვს შემდეგი პარადიგმა (Cases, animate nouns) mutil ‘ცმანწილი, ვაჟი’

	განუსაზ.	განსაზ.	მრ. რ.
LOC	mutil-en-gan	mutil-a-(ren)gan	mutil-en-gan
ABL	mutil-en-gandik	mutil-a-(ren)gandik	mutil-en-gandik
ALL	mutil-en-gana	mutil-a-(ren)gana	mutil-en-gana
DIR	mutil-en-ganantz	mutil-a-(ren)ganantz	mutil-en-ganantz
TERM	mutil-en-ganaino	mutil-a-(ren)ganaino	mutil-en-ganaino

ცნობილი ბასკოლოგი რიიკი (Rijk 2008: 50-52) გვაწვდის ლოკატიური ბრუნვების შემდეგ პარადიგმას: *herria* ‘სოფელი, ქვეყანა,’ *eliza* ‘ეკლესია,’ *ibaia* ‘მდინარე.’

ცხრილი 4.7 რიიკის მიხედვით (Cases according to Rijk, 2008)

Inessive	<i>herria-n</i> სოფელში	<i>eliza-n</i> ეკლესიაში	<i>ibaia-n</i> მდინარეში
Elativ	<i>herri-tik</i> სოფლიდან	<i>eliza-tik</i> ეკლესიიდან	<i>ibai-tik</i> მდინარედან
Allative ⁶	<i>herri-ra</i> სოფელში	<i>eliza-ra</i> ეკლესიაში	<i>ibai-ra</i> მდინარეზე
Terminal	<i>herri-raino</i> სოფლამდე	<i>eliza-raino</i> ეკლესიამდე	<i>ibai-raino</i> მდინარემდე
Tendencial	<i>herri-rantz</i> სოფლისკენ	<i>eliza-rantz</i> ეკლესიისკენ	<i>ibai-rantz</i> მდინარისკენ

მრავლობითში, განსაზღვრული ფორმები (Plural, definite forms)

Inessive	herrietan	elizetan	ibaietan
Elativ	herrietatik	elizetarik	ibaietarik
Allative	herrietara	elizetara	ibaietara
Terminal	herrietaraino	elizetaraino	ibaietaraino
Tendencial	herrietarantz	elizetarantz	ibaietarantz

ცხრილი 4.8 ცხრილი წარმოდგენილი რენე ლაფონის მიერ

(Cases according to Lafon, 1976: 33)

	საკუთ.საზ.	განუს. მხ. რ.	მხ. რ.	მრ. რ.
1. ნომინატივი	ნული	ნული	-a	-ak
2. ერგატივი	(e) -k	(e) -k	a-k	-ek
3. დატივი	[r]i	[r] i	ar-i	-ei,- eri, -er
4. გენიტივი I	[r] en	[r] en	ar-en	-en
5. უნიტივი (თან.)	[r]ekin	[r]ekin	ar-ekin	-ekin
6. გენიტივი II	(e) -ko	(e) ta-ko	(e) -ko	-eta-ko
7. ინსტრუმენტალისი	(e) -z	(e) -z	(a) -z	-ez
8. ინესივი	(e) -n	(e) -ta-n	(a) -n	-eta -n
9. ლატივი (მიმართ.)	(e) -ra(t)	(e) -ta-ra(t)	(e) -ra(t)	eta-ra(t)
10. აბლატივი (დაშ.)	(e) -tik	(e) ta-tik	(e) -tik	eta -tik
11. პარტიტივი (ნაწ.)	[r]ik	[r]ik	—	—

⁶ Allative *herrira* მიუთითებს მიმართულებაზე (სოფელში, სოფლისაკენ)

4.1.4.2 ბრუნვათა სისტემა, რომელიც გამოიყოფა ამ ნარკვევში (The case system of Basque represented in this study)

ჩვენს ნარკვევში ვეყრდნობით კაროლი მორვეის მიერ წარმოდგენილ (Morvay 1985) პარადიგმებს, სადაც ჩართულია პროლატივიც. მას აქვს შემდეგნაირად წარმოდგენილი ბრუნვები: ათი ბრუნვას ის ათავსებს როგორც არალოკატიურს (casos no locativos), ხოლო დანარჩენ 6 ბრუნვას კი თვლის ლოკატიურ ბრუნვებად (casos locativos) (Morvay 1985: 445):

ცხრილი 4.9 მორვეის მიხედვით (ბრუნვათა ესპანური დასახელება) (Cases according to Morvay, 1985)

1. Nominativo	ნომინატივი/სახელობითი
2. Ergativo	ერგატივი/მოთხრობითი
3. Dativo	დატივი/მიცემითი
4. Genitivo posesivo	ნათესაობით-კუთვნილებითი
5. Sociativo	სოციატივი / თანაობითი
6. Destinativo	დესტინატივი / დანიშნულებითი
7. Instrumental	მოქმედებითი
8. Partitivo	პარტიტივი / ნაწილობითი
9. Prolativo	პროლატივი
10. Motivativo	მიზნობრივი

ლოკატიური ბრუნვები:

11. Inesivo	ინესივი / ადგილობითი
12. Ablativo	აბლატივი / დაშორებითი
13. Adlativo	ადლატივი / მიმართულებითი 1
14. Adlativo terminal	მიწევნითი
15. Adlativo tendencial	მიმართულებითი 2
16. Genitivo locativo	ნათესაობით-ლოკატიური

ცხრილი 4.10 ბრუნვები კინტანას მიხედვით ბასკური ტერმინოლოგიით (Cases according to Kintana, 1980: 27)

1. Nominatiboa	ნომინატივი/სახელობითი
2. Ergatiboa	ერგატივი/მოთხრობითი
3. Datiboa	დატივი/მიცემითი
4. Genitibo Edutezkoa	ნათესაობით კუთვნილებითი
5. Soziatiboa	სოციატივი/თანაობითი
6. Destinatiboa	დესტინატივი/დანიშნულებითი1
7. Motibatiboa	მოტივატივი/ მიზეზობითი, მიზნობითი
8. Instrumentala	ინსტრუმენტალისი/მოქმედებითი
9. Inesiboa	ინესივი/ადგილობითი
10. Ablatiboa	აბლატივი/დაშორებითი
11. Adlatiboa	ადლატივი/მიმართულებითი1
12. Adlatibo Bukatuzkoa	მიღწევითი

13. Adlatibo Bide Zuzenekoa	მიმართულებითი 2
14. Genitibo Leku-Denborazkoa	ნათესაობით-ადგილობითი
15. Destinatiboa	დანიშნულებითი 2
16. Partitiboa	პარტიტივი/ნაწილობითი
17. Prolatiboa	პროლატივი

4.1.4.3 სულიერ და უსულო სახელთა ბრუნება დაბოლოების მიხედვით (Declension and the category of animacy)

საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ცხრილებს, სადაც ასახულია ნიმუშები იმის მიხედვით თუ რაზე ბოლოვდება უსულო არსებითი სახელი (ცხრილი 4.11) და სულიერი (ცხრილი 4.17-4.20), ასევე საკუთარი და გეოგრაფიული სახელები (ცხრილი 4.21). სულიერი არსებითი სახელებისათვის ხუთ ბრუნვაში წარმოდგენილია განსხვავებული დაბოლოება *-gan*, განსაზღვრული ფორმის მაგალითში *mutilarengandik* ‘ყმაწვილისაგან.’ სახეზეა ნათესაობითი (Genitive) და დაშორებითი (Ablative) ბრუნვის ნიშნები, ისევე როგორც ქართულში (*mutila-ren-gandik* ყმაწვილ-ის(ა)-გან). ხმოვანზე დაბოლოებული *etxea* სახლი (განუსაზღვრელი / განსაზღვრული, მხოლოდითი რიცხვი). ვურთავთ ქართულ და მეგრულ მაგალითებს.

ცხრილი 4.11 ხმოვანზე დაბოლოებული *etxea* სახლი (Declension of nouns ending in a vowel, *etxe* ‘house’ with Georgian and Megrelian corresponding forms)

	განუსაზ.	განს.	ქართ.	მეგრ.
1. სახ. Nom.	etxe	etxe-a	სახლ-ი	ცუდე
2. ერგ. Erg.	etxe-k	etxe-ak	სახლ-მა	ცუდე-ქ
3. მიც. Dat.	etxe-ri	etxe-ari	სახლ-ს	ცუდე-ს
4. ნათ. ⁷ Gen.	etxe-ren	etxe-aren	სახლ-ის	ცუდე-შ(ი)
5. თან. Soc.	etxe-rekin	etxe-arekin	სახლთან	ცუდე-წკუმა
6. დანიშ. Dest.	etxe-rentzat	etxe-arentzat	სახლისთვის	ცუდე-შო
7. მოქმ. Instr.	etxe-z	etxe-az	სახლ-ით	ცუდე-თ
8. ნაწილ. Part.	etxe-rik	—	სახლი	ცუდე
9. პროლ. ⁸ Prol.	etxe-tzat	—	სახლ-ად	ცუდე-თ
10. მიზნ. Motiv.	etxe-rengatik	etxe-arengatik	სახლის გამო	ცუდე-ემ გურიშენი

⁷ *lagunaren liburua* ‘მეგობრის წიგნი,’ *gizonaren burua* ‘კაცის თავი’

⁸ პროლატივი (Prolative), ქართულში მისი შესატყვისია რიგ შემთხვევებში ვითარებითი ბრუნვა, *-ად* დაბოლოებით; ამას ადასტურებს მაგალითები კინტანას ნაშრომიდან: 1. *semetzat dauka* ‘შვილად ჰყავს’, 2. *mailutzat darabil* ‘ჩაქუჩად ხმარობს’ (Kintana 1980: 453). ამ ბრუნვას არა აქვს გარდაქმნითი ფუნქცია როგორც ქართულში, შდრ. იქცა ქვად. ერთი სიტყვით, არ ითვლება ადვერბიალურ ბრუნვად (Adverbial case), (Urbina – p.c.). ეს ბრუნვა დასტურდება ფინურ-უნგრულ ენებში და კონტექსტის მიხედვით იძენს სხვადასხვა მნიშვნელობას. ბასკურ მაგალითში *lelotzat* ‘სულელურად’, ‘როგორც სულელი’

ლოკატიური ბრუნვები				
	განუს.	განსაზ.	ქართ.	მეგრ.
11. ადგილ. Ines.	etxe-tan	etxe-an	სახლ-ში	ცუდე-ს
12. დაშ. Abl.	etxe-tarik	etxe-tik	სახლიდან	ცუდე-შე
მიმართულებითი ბრუნვები				
13. მიმართ1 Adl.	etxe-tara	etxe-ra	სახლში	ცუდე-შა
14. მიწ. Adl.term.	etxe-taraino	etxe-raino	სახლამდე	ცუდე-შახ
15. მიმართ2	etxe-tarantz	etxe-rantz	სახლისკენ	ცუდემ განიშე
16. ნათ.ლოკ. ⁹	etxe-tako	etxe-ko	სახლ-ის	ცუდე-შ(ი)

ცხრილი 4.12 განსაზღვრული, მრავლობითი რიცხვი (Definite forms in plural of *etxe* 'house')

1. სახელობითი	etxe-ak	სახლ-ებ-ი
2. მოთხრობითი	etxe-ek	სახლ-ებ-მა
3. მიცემითი	etxe-ei	სახლ-ებ-ს
4. ნათესაობითი	etxe-en	სახლ-ებ-ის
5. თანაობითი	etxe-ekin	სახლ-ებ-თან
6. დანიშნულებითი	etxe-entzat	სახლ-ებ-ისთვის
7. მოქმედებითი	etxe-ez	სახლ-ებ-ით
8. ნაწილობითი	–	
9. პროლატივი	–	სახლ-ებ-ად
10. მიზნის	etxe-engatik	სახლ-ებ-ის გამო

ლოკატიური ბრუნვები		
11. ადგილობითი	etxe-etan	სახლ-ებ-ში
12. დაშორებითი	etxe-etatik	სახლ-ებ-იდან
მიმართულებითი ბრუნვები		
13. მიმართულებითი1	etxe-etara	სახლ-ებ-ისკენ
14. მიწევნიითი	etxe-etaraino	სახლ-ებ-ამდე
15. მიმართულებითი2	etxe-etarantz	სახლ-ებ-ის მიმართულებით
16. ნათ.-ლოკ.	etxe-etako	სახლ-ებ-ის

გამართლებულად მიგვაჩნია კაროლი მორვეის მიერ წარმოდგენილი ბრუნვათა და ბრუნვების სრული პარადიგმა ვინაიდან ავტორს თავის პარადიგმაში ჩართული აქვს ბრუნვა პროლატივიც (Morvay 1983: 446).

⁹ *etxeko teilatua* 'სახლის სახურავი', *Bilboko kalea* 'ბილბაოს ქუჩა.' ამ ბრუნვისთვის არის ასევე ტერიმინი რელატივი (Relative) მიმართებითი.

ცხრილი 4.13 ბრუნვების მარკერები (Case suffixes according to Morvay, 1985)

	განუსაზ.	განსაზ.	მრ. რ. (უსულო) /	მრ. რ. (სულიერი)
1. Nominativo	-ø	-a	-ak	-ak
2. Ergativo	-k	-ak	-ek	-ek
3. Dativo	-ri	-ari	-ei	-ei
4. Genetivo posesivo	-ren	-aren	-en	-en
5. /A/Sociativo	-rekin	-arekin	-ekin	-ekin
6. Destinativo	-rentzat	-arentzat	-entzat	-entzat
7. Instrumental	-z	-az	-ez/-etaz	-ez/-etaz
8. Partitivo	-rik	-	-	-
9. Prolativo	-tzat	-	-	-
10. Motivativo	-rengatik	-arengatik	-engatik	-engatik
11. Inesivo	-tan	-an	-etan	-arengan
12. Ablativo	-tatic	-atatic	-etatic	-arengandik
13. Adlativo	-tara	-ra	-etara	-arengana
14. Adlativo terminal	-taraino	-raino-	-etaraino	-arengaino
15. Adlativo tendencial	-tarantz	-rantz	-etarantz	-arengantz
16. Genitivo locativo	-tako	-ko	-etako	-

(-ø – ნულოვანი ნიშანია)

ცხრილი 4.14 უსულო ხმოვანზე დაბოლოებული *mendi მთა* (Declension of an inanimate noun; *mendi* ‘mountain’)

	განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.
1. სახ.	mendi მთა	mendi-a	mendi-ak
2. ერგ.	mendi-k მთა-მ	mendi-ak	mendi-ek
3. მიც.	mendi-ri მთა-ს	mendi-ari	mendi-ei
4. ნათ.	mendi-ren მთ-ის	mendi-aren	mendi-en
5. თან.	mendi-rekin მთასთან	mendi-arekin	mendi-ekin
6. დანიშ.	mendi-rentzat მთისთვის	mendi-arentzat	mendi-entzat
7. მოქმ.	mendi-z მთ-ით	mendi-az	mendi-ez
8. ნაწ.	mendi-rik მთა (რომელიც) –	–	–
9. პროლ.	mendi-tzat მთ-ად	–	–
10. მიზ.	mendi-rengatik მთის გამო	mendi-a(ren)gatic	mendi-engatic
11. ადგ.	mendi-tan მთაში/-ზე	mendi-an	mendi-etan
12. დამ.	mendi-tatic მთიდან	mendi-tik	mendi-etatic
13. მიმართ.	mendi-tara მთაში	mendi-ra	mendi-etara
14. მიღწ.	mendi-taraino მთამდე	mendi-raino	mendi-etaraino
15. მიმართ2	mendi-tarantz მთისკენ	mendi-rantz	mendi-etarantz
16. ნათ.ლოკ.	mendi-tako მთიანი	mendi-rako	mendi-etako

ცხრილი 4.15 ივან იგარტუას ბრუნვათა ცხრილი (Igartua 2020: 9)

	განსაზღვრული მხ. რ.	განსაზღვრული მხ. რ.
	უსულო <i>mendia</i> ‘მთა’	სულიერი <i>laguna</i> ‘მეგობარი’
1. Absolutive	mendi-a	lagun-a
2. Ergative	mendi-a-k	lagun-a-k
3. Dative	mendi-a-ri	lagun-a-ri
4. Genitive	mendi-a-ren	lagun-a ren
5. Instrumental	mendi-a-z	lagun-a-z
6. Comitative	mendi-a-rekin	lagun-a-rekin
7. Benefactive	mendi-a-rentzat	lagun-a-rentzat
8. Loc./Iness.*	mendi-a-n	lagun-a-(ren)-gan
9. Ablative	mendi-tik	lagun-a-(ren)-gan-dik
10. Allative	mendi-ra	lagun-a-(ren)-gana
11. Terminative	mendi-raino	lagun-a-(ren)-gan-aino
12. Directional	mendi-rantz	lagun-a-(ren)-gan-antz
13. Motivative	mendi-a(ren)-gatik	lagun-a-(ren)-gatik
14. Essive	mendi-tzat	lagun-tzat

*Locative/Inessive

ცხრილი 4.16 უსულო თანხმოვანზე დაბოლოებული *haran* ‘ველი’ (Declension of an inanimate noun ending in a consonant, *haran* ‘valley’)

	განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.
1. Abs.	haran	haran-a	haran-ak
2. Erg.	haran-ek	haran-ak	haran-ek
3. Dat.	haran-i	haran-ari	haran-ei
4. Gen.-Pos.	haran-en	haran-aren	haran-en
5. Soc.	haran-ekin	haran-arekin	haran-ekin
6. Dest.	haran-entzat	haran-arentzat	haran-entzat
7. Instr.	haran-ez	haran-az	haran-ez
8. Part.	haran-ik	—	—
9. Prolat.	haran-tzat	—	—
10. Motiv.	haran-engatik	haran-agatik	haran-engatik
11. Ines.	haran-etan	harane-an	haran-etan
12. Abl.	haran-etatik	harane-tik	haran-etatik
13. Adl.	haran-etara	harane-ra	haran-etara
14. Adl. term.	haran-etaraino	harane-raino	haran-etaraino
15. Adl. tend.	haran-etarantz	harane-rantz	haran-etarantz
16. Gen. loc.	haran-etako	harane-rako	haran-etako

ცხრილი 4.17 *seme* ‘ვაჟიშვილი’ (Declension of an animate noun ending in a vowel, *seme* ‘son’), (Morvay 2014: 694)

	განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.
1. სახ.	seme	seme-a	seme-ak
2. ერგ.	seme-k	seme-ak	seme-ek
3. მიც.	seme-ri	seme-ari	seme-ei
4. ნათ.	seme-ren	seme-aren	seme-en
5. თან.	seme-rekin	seme-arekin	seme-ekin
6. დანიშნ.	seme-rentzat	seme-arentzat	seme-entzat
7. მოქმედ.	seme-z	seme-az	seme-ez
8. ნაწილ.	seme-rik	—	—
9. პროლატ.	seme-tzat	—	—
10. მიზეზ.	seme-rengatik	seme-a(ren)gatik	seme-engatik
11. ადგილ.	seme-rengan	seme-a(ren)gan	seme-engan
12. გამოსვლ	seme-rengandik	seme-a(ren)gandik	seme-engandik
13. მიმართ1	seme-rengana	seme-a(ren)gana	seme-engana
14. მიღწევ.	seme-renganaino	seme-a(ren)ganaino	seme-enganaino
15. მიმართ2	seme-renganantz	seme-a(ren)ganantz	seme-eganantz
16. ადგილ.ნათ.	seme-renganako	seme-a(ren)ganako	seme-enganako

ცხრილი 4.18 სულიერი თანხმოვანზე დაბოლოებული *gizon* ‘კაცი’ (Declension of an animate noun ending in a consonant, *gizon* ‘man’), (Morvay 1983: 448)

	განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.
1სახ.	gizon	gizon-a	gizon-ak
2 ერგ.	gizon-ek	gizon-ak	gizon-ek
3 მიც.	gizon-i	gizon-ari	gizon-ei
4 ნათ.	gizon-en	gizon-aren	gizon-en
5 თან.	gizon-ekin	gizon-arekin	gizon-ekin
6 დანიშნ.	gizon-entzat	gizon-arentzat	gizon-entzat
7 მოქმედ.	gizon-ez	gizon-az	gizon-ez
8 ნაწილ.	gizon-erik	—	—
9 პროლატ.	gizon-tzat	—	—
10 მიზეზ.	gizon-en-gatik	gizon-a(ren)gatik	gizon-en-gatik
11 ადგილ.	gizon-en-gan	gizon-a(ren)gan	gizon-en-gan
12 გამოსვლ.	gizon-en-gandik	gizon-a(ren)gandik	gizon-en-gandik
13 მიმართ.1	gizon-en-gana	gizon-a(ren)gana	gizon-en-gana
14 მიღწევ.	gizon-en-ganaino	gizon-a(ren)ganaino	gizon-en-ganaino
15 მიმართ. 2	gizon-en-ganantz	gizon-a(ren)ganantz	gizon-en-ganantz
16 ადგილ.-ნათ.	gizon-en-ganako	gizon-a(ren)ganako	gizon-en-ganako

ცხრილი 4.19 სულიერი ხმოვანზე *aita* ‘მამა’ (Declension of an animate noun ending in a vowel -a, *aita* ‘father’) (Morvay 1983: 448)

	განუსაზ.	განსაზ.	მრ. რ.
1. Nominative	aita	aita	ait-ak
2. Ergative	aita-k	aita-k	ait-ek
3. Dative	aita-ri	aita-ri	aita-ei
4. Gen. Possessive	aita-ren	aita-ren	ait-en
5. Sociative	aita-rekin	aita-rekin	ait-ekin
6. Destinative	aita-ren-tzat	aita-ren-tzat	ait-en-tzat
7. Instrumental	aita-z	aita-z	ait-ez
8. Partitive	aita-rik	—	—
9. Prolative	aita-tzat	—	—
10. Motivative	aita-ren-gatik	aita-ren-gatik	ait-en-gatik

ლოკატიური ბრუნვები

11. Inessive	aita-ren-gan	aita-(ren)gan	ait-en-gan
12. Ablative	aita-ren-gandik	aita-(ren)gandik	ait-en-gandik
13. Adlative	aita-ren-gana	aita-(ren)gana	ait-en-gana
14. Adl. Terminative	aita-ren-ganaino	aita-(ren)ganaino	ait-en-ganaino
15. Adl. Tend.	aita-ren-ganantz	aita-(ren)ganatz	ait-en-ganatz
16. Gen Locative	aita-ren-ganako	aita-(ren)ganako	ait-enganako

ცხრილი 4.20 სულიერი ხმოვანზე დაბოლოებული *idi* ‘ხარი’ (Declension of an animate noun ending in a vowel -i, *idi* ‘bull’)

	განუსაზ.	განსაზ.	მრ. რ.
1. Nominative	idi	idi-a	idi-ak
2. Ergative	idi-k	idi-ak	idi-ek
3. Dative	idi-ri	idi-ari	idi-ei
4. Gen. Possessive	idi-ren	idi-aren	idi-en
5. Sociative	idi-rekin	idi-arekin	idi-ekin
6. Destinative	idi-ren-tzat	idi-aren-tzat	idi-en-tzat
7. Instrumental	idi-z	idi-az	idi-ez
8. Partitive	idi-rik	—	—
9. Prolative	idi-tzat	—	—
10. Motivative	idi-ren-gatik	idi-aren-gatik	idi-en-gatik
11. Inessive	idi-ren-gan	idia-(ren)-gan	idi-en-gan
12. Ablative	idi-ren-gandik	idia-(ren)-gandik	idi-en-gandik
13. Adlative	idi-ren-gana	idia-(ren)-gana	idi-en-gana
14. Adl. Terminative	idi-ren-ganaino	idia-(ren)-ganaino	idi-en-ganaino
15. Adl. Tend.	idi-ren-ganantz	idi-aren-ganatz	idi-en-ganatz
16. Gen Locative	idi-ren-gana-ko	idia-(ren)-gana-ko	idi-en-gana-ko

ცხრილი 4.21 საკუთარი სახელები (Personal and geographical names) (Morvay 1985: 75)

1. Absolutive	Eneko	Mikel	Bilbo	Eibar
2. Ergative	Eneko-k	Mikel-ek	Bilbo-k	Eibarr-ek
3. Dative	Eneko-ri	Mikel-i	Bilbo-ri	Eibarr-i
4. Gen. Possessive	Eneko-ren	Mikel-en	Bilbo-ren	Eibarr-en
5. Sociative	Eneko-rekin	Mikel-ekin	Bilbo-rekin	Eibarr-ekin
6. Destinative	Eneko-rentzat	Mikel-entzat	Bilbo-rentzat	Eibarr-entzat
7. Instrumental	Eneko-z	Mikel-ez	Bilbo-z	Eibarr-ez
8. Partitive	–	–	Bilbo-rik	Eibarr-ik
9. Prolative	–	–	Bilbo-tzat	Eibar-tzat
10. Motivativo	Eneko-(ren)gatik	Mikel-engatik	Bilbo-rengatik	Eibarr-engatik
11. Inessive	Eneko-(ren)gan ¹⁰	Mikel-engan	Bilbo-n	Eibarr-en
12. Ablative	Eneko-(ren)gandik	Mikel-engandik	Bilbo-tik	Eibarr-etik
13. Adlative	Eneko-(ren)gana	Mikel-engana	Bilbo-ra	Eibarr-era
14. Adlative Term.	Eneko-(ren)ganaino	Mikel-eganaino	Bilbo-raino	Eibarr-eraino
15. Adlativo tend.	Eneko-renganantz	Mikel-enganantz	Bilbo-rantz	Eibarr-erantz
16. Gen.locative	–	–	Bilbo-ko	Eibarr-eko

საყურადღებოა აღვნიშნოთ პროფ. თამარ მახარობლიძის შეხედულება დესტინაციური შინაარსის ამსახველ თანდებულზე, რომელიც განსხვავებულია სულიერ და უსულო საგნებთან. სულიერ ფორმებთან არის *-rentzat*, უსულობათა *-rako*, რომლებიც ზოგჯერ გამოიყენება, ადამიანის გარდა, სხვა სულიერი არსებისათვის, მაგრამ *-rako* მხოლოდ უსულო რა ჯგუფის სახელებთან. ეს ფაქტი კი იმას ნიშანავს, რომ კლასის კატეგორია ჯერ კიდევ ცოცხალია ბასკურში და მორფოსემანტიკურ ოპოზიციას ქმნის ბასკური ენის დესტინაციურ სისტემებში (მახარობლიძე 2007: 31). საკმაოდ დამაჯერებლად განმარტავს მეცნიერი, რომ ბასკურ ენაში ვლინდება კლასის კატეგორია. ამას ადასტურებს სამი ფაქტორი:

1. ალოკუტური ფორმების არსებობა (ეს გულისხმობს ზმნის მეორე პირის აქტანტების დიფერენცირებას სქესის მიხედვით);

2. *თვის* თანდებულის ვარიანტები და მათი დისტრიბუცია სულიერობის კატეგორიის მიხედვით;

3. ლოკალური ბრუნვების ფორმათა სხვადასხვაობა სულიერობის კატეგორიის მიხედვით (მახარობლიძე 2007: 32). ჩვენი მხრიდან დავუმატებთ დისტრიბუციას სულიერი / უსულო 5 ბრუნვაში, სადაც გვაქვს განსხვავებული მარკერი სულიერ სახელებთან (LOC *mutila-(ren)gan*, ABL *mutila-(ren)gandik*, ALL *mutila-(ren)gana*, DIR *mutila-(ren)ganantz*, TERM *mutila-(ren)ganaino*. (Hualde & Ortiz 2003: 173, 176).

როგორც ადრევე მივუთითეთ, ბასკური ენის სპეციალისტები ზოგ ნიშანს მიიჩნევენ ბრუნვად, ზოგს კი – თანდებულად. შევუდართო ქართველურ ენებს.

¹⁰ შდრ. მაგ. Hitza Jainkoarengana zegoen ‘სიტყვა ღმერთისაგან იყო,’ Jainko-aren-gana – ღმერთისაგან. საინტერესოა, რომ აქ ქართველურ ენებთან დამთხვევას აქვს ადგილი. ორი ბრუნვის ნიშანია: ნათესაობითი და მიმართულებითი.

დავსვით კითხვა არის თუ არა ქართულში -ზე, -ში, -გან, -დან, -კენ, -გამო, -თვის და სხვა (მეგრ. -შა, -შოთ, -შე, -შოთ, -გურიშენი, -ჩკუმა / ჩკმა და სხვა) ბრუნვის ნიშანი თუ თანდებული. ქართულ ნორმატიულ ენაში ისინი მიჩნეულია თანდებულებად, ბასკურში კი ისინი ითვლებიან სხვადასხვა ბრუნვის ნიშნებად.

ქვემოთ მოგვყავს ო. ქაჯაიას ნაშრომიდან პარადიგმა, სადაც ბრუნვები სამ ნაწილებადაა წარმოდგენილი. ვუდარებთ ბასკურს. (ქაჯაია 2001: 28, 29)

ცხრილი 4.22 ძირითადი ბრუნვები და მათი დაბოლოებანი (Overview of cases in Megrelian, Georgian, and Basque)

	მეგრ.	ქართ.	ბასკ. (განსაზ.)
1. სახელობითი	კოჩ-ი	კაც-ი	gizon-a
მოთხრობითი	კოჩ-ქ	კაც-მა	gizon-a-k
მიცემითი	კო-ს	კაც-ს	gizon-a-ri
ნათესაობითი	კოჩ-იშ(ი)	კაც-ის	gizon-a-ren
მოქმედებითი	კოჩ-ით(ი)	კაც-ით	gizon-a-z
ვითარებითი	კოჩ-ო	კაც-ად	–
2. ნათესაობითარი ბრ. და მათი დაბოლოებანი			
დანიშნულებითი	კოჩ-იშო(თ)	კაცისთვის	gizon-(aren)-tzat
მიმართულებითი ¹	კოჩ-იშა	კაცთან	gizon-(aren)gana
დამორებითი	კოჩ-იშე	კაციდან	gizon-(aren)gatik
3. თანდებულიანი ბრუნვები და მათი დაბოლოებანი			
თანაობითი	კოჩიჩკუმა	კაცთან (ერთად)	gizon-arekin
ადგილობითი	კოჩიშის	კაცში	gizon-a(ren)gan
მსგავსებითი	კოჩიჯგურა	კაცისნაირი	gizon antzeko ¹¹
შედარებითი	კოჩ-იშორო	კაცივით	gizona bezalako
მიწევნითი	კოჩ-იშახ	კაცამდე	gizon-(aren)ganaino
მიზეზობითი	კოჩიშენი	კაცისგამო	gizon-(aren)gandik
წოდებითი	–	კაც-ო	–

4.1.4.4 სახელობითი ბრუნვა (Absolute / Nominative)

განუსაზღვრელი	მხ. რ. განსაზღვრული	მრ. რ. განსაზღვრული
lagun ‘მეგობარი’	lagun-a (ეს) ‘მეგობარი’	lagun-ak (ეს) ‘მეგობრები’
mendi ‘მთა’	mendi-a (ეს) ‘მთა’	mendi-ak (ეს) ‘მთები’

როგორც თავიანთ ნაშრომში აღნიშნავენ ბასკოლოგები ჰუალდე და ორტიზი (Hualde & Ortiz 2003), მიუხედავად იმისა რომ თანამედროვე სტანდარტულ ბასკურში არ დასტურდება ცალკე პარადიგმა წოდებისთვის (იხ. ქვემოთ ნაწილში “წოდებითი

¹¹ მსგავსებითი, შედარებითი ბასკურში არაა წარმოდგენილი პარადიგმაში. ჩვენ დავუმატეთ შესადარებლად თანდებულიანი ფორმა.

ბრუნვის საკითხი ბასკურში და ქართველურში”), მის ფუნქციას ასრულებს სახელობითი ბრუნვა განუსაზღვრელი ან განსაზღვრული ფორმით, მაგ. *mutil* ! ‘ყმაწვილო!’, *gizon-a* ! ‘კაცი!’, *bai, jauna* ! ‘დიახ, ბატონო!’ *adiskide(a)* ! ‘მეგობარო!’, *aspaldiko* ! ‘ძველო მეგობარო!’, *jaun-andre-ok* ! ‘ბატონებო და ქალბატონებო!’ (Hualde & Ortiz 2003: 180).

აქ ყურადღებას იქცევს ფორმა *aspaldiko, jaun-andre-ok*, რომელიც ემთხვევა ქართულ წოდებითის ფორმას თავისი -ო დაბოლოებით. ეს გვაფიქრებინებს, რომ ისტორიულად ბასკურში დასაშვები იქნებოდა წოდებითი ბრუნვა, რომელიც მოიშალა, მაგრამ მისი კვალი დარჩა და დღევანდელ ბასკურში მისი ფუნქცია იტვირთა სახელობით ბრუნვამ ძახილის ნიშნითა და ინტონაციით. ამისთვის საინტერესო იქნებოდა დიალექტური მასალის მოყვანა და გაგება თუ რა სურათია ბასკურ დიალექტებში. ხშირად ხდება ხოლმე, რომ რაც სტანდარტულ ენაში არაა შესული, თავს იჩენს დიალექტურ ფორმებში.

- 2 a. Laguna arrotzen kontra borrokatu da. ‘მეგობარი სტუმარს წაეჩხუბა.’
[მეგობარი სტუმრის მიმართ ნაჩხუბარია] [*borroka-tu d-a* ნაჩხუბარი არის]
- b. Aita etorri da. ‘მამა მოვიდა’
etorr-i d-a [მოსული არის]

4.1.4.5 ერგატიული (მოთხრობითი) ბრუნვა (Ergative)

მხ. რ.	მრ. რ. განსაზ.	საკუთარი სახელი
laguna-k მეგობარმა	lagun-ek მეგობრებმა	Martin-(e)k მარტინმა
mendi-k მთამ	mendi-ak მთებმა	Koldo-k კოლდომ

ერგატიული ბრუნვის დაბოლოება -k ერთ შემთხვევაში მოთხრობითი ბრუნვის ნიშანია მხოლოდობით, ხოლო მეორე შემთხვევაში *e* ხმოვნის თანხლებით მოთხრობითი ბრუნვის ნიშანია მრავლობით რიცხვში. ამ შემთხვევაში თუ რომელ მაჩვენებელთან გვაქვს საქმე გამომდინარეობს წინადადების შინაარსიდან.

ბასკურ წინადადებაში გარდამავალი ზმნებისათვის დამახასიათებელია წინადადების ერგატიული წყობა, ე.ი. სუბიექტი დგას მხოლოდ ერგატიულ (მოთხრობით) ბრუნვაში და დამხმარე ზმნის სუბიექტურობის მაჩვენებელი ასევე ერგატიულობის აღმნიშნელია. ერგატიული ბრუნვის მაჩვენებელია -k დაბოლოება (ხმოვანზე დაბოლოებული პირადი სახელებისთვის და *a*-ზე დაბოლოებული არსებითი სახელებისთვის), -ak დაბოლოება (ყველა არსებითი სახელებისთვის მხოლოდობით რიცხვში) და დაბოლოება -ek (ყველა განსაზღვრული არსებითი სახელებისთვის მრავლობითში და საკუთარი სახელებისთვის, რომლებიც ბოლოვდება თანხმოვანზე).

- 3 a. Katuak ura edaten du.
ქართ. 'კატა წყალს სვამს.' [კატამ წყალი დალევაში აქვს]
მეგრ. 'კატუ წყარს შუნს.' [კატუქ წყარი ოშუმალო უღუ]
- b. Katuek ura edaten dute.
ქართ. 'კატები წყალს სვამენ.'
მეგრ. 'კატუეფი წყარს შუნა.'
- 4 Martinek etxe bat erosten du.
ქართ. 'მარტინი სახლს ყიდულობს.'
[მარტინმა სახლი ყიდვაში (ის მას აქვს)]
მეგრ. 'მარტინქ სუდე ქიციდუ.'
- 5 Tximistak jo du etxean.
ქართ. 'ელვა სახლს მოხვდა.'
მეგრ. 'ვალქ სუდეს გექიაშქუ.'

ამ წინადადებაში ბასკურში და მეგრულშიც ქვემდებარე ერგატიულ ბრუნვაშია [*jo du* ქექიაშქუ].

- 6 Nik neuk, ez dakit zer egin. (Hualde & Ortiz 2003: 152)
'მე რაც მეხება, არ ვიცი რა ვქნა.'

ერგატიული ბრუნვის ნიშანი ერთვის ნაცვალსახელებსაც:

nor ვინ — *nork* ვინ (ერგ.), (მეგრ. მიქ)

inor არავინ — *inork* არავინმა, მეგრ. მითინქ

norbait ვინმე — *norbaitek* ვინმემ, მეგრ. ნამუთინქ

- 7 Nik lagunez pensatzen dut
'მე მეგობარზე ვფიქრობ.'

იმფერფექტის მაჩვენებელია სუფიქსი *-tzen*. ამ წინადადებაში ქვემდებარე (*ni-k*) ერგატიულ ბრუნვაშია, ხოლო პირდაპირი ობიექტი (*lagun-ez*) – მოქმედებით ბრუნვაში. მეშველ ზმნაში ქვემდებარე *-t* მარკერით არის წარმოდგენილი (*d-u-t* ის მყავს/მაქვს მე). აქ ბასკურ მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანს *-z* თანდებულის ფუნქცია ახასიათებს.

4.1.4.6 ნათესაობითი ბრუნვა (Genitive)

მხ. რ. განსაზ.	მრ. რ. განსაზ.	საკუთარი სახელი
laguna-ren მეგობრის	lagun-en მეგობრების	Martin-en მარტინის
mendi-ren მთის	mendia-ren მთების	Koldo-ren კოლდოს(ი)

გენიტივის მაჩვენებელია *-(a)ren* დაბოლოება მხოლოდობით და *-en* მრავლობით რიცხვში, მაგ.:

- 8 a. *nire bihotzaren maitasuna* 'ჩემი გულის სიყვარული'
- b. *ume txikiaren jostailua* 'პატარა ბიჭის სათამაშო'
- c. *gizon indartsuen erabakia* 'ძლიერ მამაკაცთა გადაწყვეტილება'
- d. *ahots baten edertasuna* (განუსაზ.) 'ხმის სილამაზე' (ხმა სილამაზისა)
- e. *indarra maitasunaren* 'სიყვარულის ძალა' (ძალა სიყვარულისა)
- f. *erabakia gizonaren* 'მამაკაცის გადაწყვეტილება'
- g. *erabakia gizonen* 'მამაკაცთა გადაწყვეტილება'

4.1.4.7 ადგილის გენიტივი / რელატივი (Locative-Genitive)

ეს ბრუნვა მიუთითებს არა კუთვნილებაზე, არამედ ადგილზე, სადაურობაზე. აქვს მიმართების მნიშვნელობა და იწარმოება *-(e)ko* დაბოლოების დართვით ან *(-gi, თუკი სიტყვა ბოლოვდენა -n-ზე)* მხ. რ. და *-etako* მრავლობით რიცხვში. აბსტრაქტული უსულო სახელების ბენეფიციანტი გამოიხატება *-rako* სუფიქსით *etxe-eta-rako egin dute* 'მათ გააკეთეს სახლებისათვის' ამ ბრუნვას კონტექსტის მიხედვით აქვს ფართო დანიშნულება, მაგ.:

- | | | | | |
|---|--|----------------|-------------|-------------|
| 9 | განუსაზ. მხ.რ. | განსაზ. მხ. რ. | მრ. რ. | საკუთ. სახ. |
| | mendi-tako | mendi-ko | mendi-etako | -ko/-go |
| | mendiko 'მთის,' iturriko წყაროსი, Bilboko ბილბაოსი | | | |

- 10 a. *etxeko andrea* 'დიასახლისი (სახლის ქალბატონი)'
- b. *arbolako etxea* 'ხის სახლი,' *lanerako aberea* 'მუშა საქონელი'
- c. *mendiko gizona* 'მთიელი' [მთის კაცი]
- d. *Bilboko kalea* 'ბილბაოს ქუჩა'
- e. *etxeko lanak* საოჯახო 'საქმეები' [საშინაო დავალება]
- f. *mendiko herria* 'მთის სოფელი,' *ibaiko arrainak* 'მდინარის თევზები'
- g. *Bilboko eguraldia* 'ბილბაოს ამინდი'
- i. *sudur handiko gizona* 'გრძელცხვირა კაცი'
- j. *bihotz oneko emakumea* 'კეთილი გულის ქალი'
- k. *hogei urteko neskatxa* 'ოცი წლის ქალიშვილი'
- l. *hamar laguneko taldea* 'ათკაციანი გუნდი' (Rijk 2008: 91, 94)
- m. *etxe-ko teilatu-a* 'სახლის სახურავი'
- n. *gure etxeko txakurra* 'ჩვენი სახლის ძაღლი'
- o. *gure mendietako basoak* 'ჩვენი მთების ტყეები'

თუკი სიტყვა ბოლოვდე *n* ან *l* თანხმოვანზე, მაშინ *-ko*-ს ნაცვლად იქნება *-go*: *Arango harana* ‘არანგოს ველი,’ *Ursubilgo herria* ‘ურსუბილგოს ხალხი.’ ზოგიერთ სიტყვებში ჩნდება თანხმოვანთგასაყარი ხმოვანი *e*, მაგ.: *Madril-e-ko kaleak* ‘მადრიდის ქუჩები,’ *Zarautz* → *Zarautz-e-ko* ‘სარაუცის.’

- 11 a. Ni Georgiako naiz. ‘მე საქართველოდან ვარ.’
- b. Basoko semea. ‘ტყის შვილი.’ [*baso-ko* ტყის]
- c. Hauek dira jendea basoetako. ‘ეს ხალხი ტყიდან არის.’
- d. Gaur ez duzu etxeko lanak egin. ‘დღეს არ გაგიკეთებია საშინაო დავალება.’
[დღეს არ გქონია საშინაო დავალება გაკეთებული]
- e. Hiru egunetarako joan da. ‘წასულია სამი დღით.’
(*hiru egun-etara-ko* სამი დღით)
- f. Biharko partida ‘ხვალინდელი მატჩი’ (*bihar-ko* ხვალინდელი)
- g. Urrezko eraztuna ‘ოქროს ბეჭედი’ (*urre-z-ko* ოქროს)
- h. Guk ikusitako jendea ‘ხალხი, რომელიც ვნახეთ’ (*ikusi-tako* სანახავი)
- i. Hiriko etxeetako argiak ‘შუქი ქალაქის სახლებში’
(*hiri-ko etxe-eta-ko* ქალაქის სახლების)
- j. Bilborako trena ‘ბილბაოსკენ მიმავალი მატარებელი’
[*Bilbo-ra-ko* ბილბაოსკენ]
- k. Zazpi urteko humea ‘შვიდი წლის ბავშვი’ (*zazpi urte-ko* შვიდწლიანი)
- l. Hiru orduko bilera ‘სამსაათიანი კრება’ (*hiru ordu-ko* 3 საათიანი)
- m. Bihotz oneko neska bat ‘გულკეთილი გოგო’ (*bihotz on-eko* გულკეთილი)
- n. ARGIA aldizkari-ko zuzendaria. ‘ჟურნალ “არგიას” გამომცემელი.’
- o. Hain argia zaren horrek jakin beharko zenuke.
‘ასეთი ჭკვიანი რომ ხარ, უნდა გცოდნოდა.’ (Hualde & Ortiz 2003: 147, 153)

4.1.4.8 მიცემითი ბრუნვა (Dative)

მხ. რ. განუსაზ.	მხ. რ. განსაზ.	მრ. რ.
lagun-i მეგობარს	lagun-ari მეგობარს	lagun-ei მეგობრებს
mendi-ri მთას	mendi-ari მთას	mendi-ei მთებს

საკუთარი სახელი: Enekorri ენეკოს, Mikeli მიქელს

ბასკურ მიცემით ბრუნვას ისეთივე ფუნქცია გააჩნია, როგორც ქართულში, ადრესა-ტულობის მაჩვენებელია.

- 12 a. Laguna guri etorri zaigu. ‘მეგობარი ჩვენთან მოვიდა.’
- b. Nik ura zaldiari ematen diot. ‘მე ცხენს წყალს ვაძლევ.’
- c. Guk ura txakurrei ematen diogu. ‘ჩვენ წყალს ძაღლებს ვაძლევთ.’

- d. Neskak janaria katuari ematen dio. ‘გოგო საჭმელს კატას აძლევს.’
 e. Zuk janaria katuei ematen diozu. ‘შენ საჭმელს კატებს აძლევ.’

4.1.4.9 ადგილობითი ბრუნვა /ინესივი/ (Inessive)

ინესივი მიუთითებს ადგილმდებარეობაზე. ამ ბრუნვის გამოსახატავად ბასკურ ენაში წარმოდგენილია მხოლოდითი რიცხვის *-n*, *-an*, *-ean* მარკერები. პირველი *-n* ერთვის საკუთარ სახელებს, *-ean* დაერთვის სიტყვებს, რომლებიც ბოლოვდება თანხმოვანზე, ხოლო *-an* სხვა დანარჩენ არსებით სახელებს.

მხ. რ. განუსაზ. მხ. რ. განსაზ. მრ. რ. სულიერი მხ. რ.
 mendi-tan მთაში mendi-an mendi-etan -gan
 mendi ‘მთა,’ სულიერი: Eneko(ren)gan ენეკოში, Mikelengan მიქელში

etxe სახლი + *-an* = *etxean* სახლში

buru თავი + *buru-an* = *an* თავზე, თავში, *buruetan* თავებზე, თავებში
etxeetan სახლებში

13 Nik laguna goizean ikusi dut. ‘მე მეგობარი დილით ვნახე.’

თუკი სიტყვა ბოლოვდება თანხმოვანზე, მაშინ გვექნება დაბოლოება *-ean*: *maitasun* სიყვარული + *-ean* = *maitasunean* სიყვარულში, *bihotz* გული – *bihotzean* გულში. უნდა შევნიშნოთ, რომ სულიერი არსებითი სახელის ინესივის მაჩვენებელია დაბოლოება *-gan*: *lagunar(en)gan* ‘მეგობარში’ აქ ერთად არის თავმოყრილი ნათესაობითი და ადგილობითი ნიშანი: *aiton-aren-gan* ‘მამაში,’ *Jainko-aren-gan* ‘ღმერთში.’ მაგალითები:

- 14 a. *etxean* სახლში (*etxe* სახლი), *lepoan* კისერზე (*lepo* კისერი)
 b. *Georgian* საქართველოში
 c. *maitasunean* სიყვარულში (*maitasun* სიყვარული)
 d. *negu hotzean* ცივ ზამთარში (*negu* ზამთარი, *hotz* ცივი).

ამ ბრუნვის მრავლობითი რიცხვი გამოიხატება *-etan* დაბოლოების დართვით: *etxeetan* სახლებში. თუკი სიტყვის შემდეგ დგას განუსაზღვრელობის არტიკლი *bat* (მხ. რ.) ან *batzuk* (მრ. რ.), მაშინ ადგილობითი ბრუნვის მაჩვენებელი დაერთვის არტიკლს: *baso batean* (რომელიღაც) ტყეში, *baso batzuetan* (რომელიღაც) ტყეებში.

15 Bilbon bizi naiz. ‘ბილბაოში ვცხოვრობ.’

- 16 Haiek elizan ezkontzen ari dira orain. / Haiek elizaz ezkontzen ari dira orain.
 Haiek eliza-n ezkontze-n ari di-ra orain
 ისინი ეკლესია-ში ჯვრისწერა-ში არი-ან ახლა
 ‘ახლა ისინი არიან ეკლესიაში ჯვრის წერაში.’

Ezkontze-n ჯვრის წერაში ბასკურად ერთი სიტყვით გადმოიცემა. ამ წინადადებაში სახეზეა ინესივის ბრუნვის სტრუქტურული დამთხვევა ბასკურსა და ქართულში, შდრ. ასევე გამოთქმები: *მარჯვეა სწავლაში, ჩაღრმავებულია ფიქრებში, იმარჯვებს ბრძოლაში* და ა.შ.

- 17 Apaizak Edurne eta Aitor eliza ezkontzen ari da. (Ortiz de Urbina – p.c.)
 ‘მღვდელი ედურნეს და აიტორს ჯვარს სწერს ეკლესიაში.’

ამ მაგალითში *apaiza-k* ‘მღვდელი’ დგას ერგატივში, *Edurne, Aitor* – სახელობითში *ezkon-tzen ari d-a* ‘ჯვრისწერაშია.’

- 18 a. Mendi handietan. ‘ამ დიდ მთებზე.’ [მთა დიდებზე]
 b. Ni etxean sartu naiz. ‘სახლში შემოვედი.’ [მე სახლში შემოსული ვარ]
 c. Etxe eder batean. (რომელიღაც) ‘ლამაზ სახლში.’
 d. hirur-eta-n ‘სამ საათზე’
 e. orain arte ez da etorri ‘აქამდე არაა მოსული’

4.1.4.10 დაშორებითი ბრუნვა (Ablative)

განუსაზ. მხ. რ. განსაზ. მხ. რ. მრ. რ. სულიერი
 mendi-tatik mendi-tik mendi-etatik -gandik
 mendititik ‘მთიდან,’

სულიერი: Enekorengandik ენეკოსგან, Mikelengandik მიქელისგან

აბლატივი აღნიშნავს ადგილს საიდანაც ხდება მოძრაობა ან ადგილის პუნქტს. ეს ბრუნვა იწარმოება *-(e)tik*, და *-dik* დაბოლოებების მეშვეობით, თუკი სიტყვა ბოლოვდება *-n*-ზე) მხოლოდით რიცხვში; *-etatik* მრავლობით რიცხვში. ქართულში მისი იდენტურია თანდებული *-დან*, მაგ.: *hirietik* ‘ქალაქიდან,’ *basoetatik banoa* ‘ტყევიდან გამოვდივარ.’ სულიერი არსებისთვის არის სხვა მაჩვენებელი, სუფიქსი *-gan*: *-(ren)-gandik, engandik*: *lagun-aren-gandik* ‘მეგობრ-ის-გან,’ *aita-ren-gandik* ‘მამისა-გან.’ ბასკურში ზმნას ხშირად ახლავს მტკიცების ნიშანი *ba-*: *hirietik banoa* ‘ქალაქიდან მოვდივარ’ (შდრ. მეგრ. ‘ქალაქიშე ქომოურქ’) *etxe ederretik* ამ ლამაზი სახლიდან [სახლი ლამაზიდან] *hemen-dik bi minutu-ta-ra* ‘აქედან ორ წუთში,’ *ordu bietatik bost etara* ‘ორიდან ხუთამდე.’

- 19 a. Banoa hemendik.
ქართ. 'მივდივარ აქედან.'
მეგრ. 'ქომეურქ ათაურეშე.'
- b. Txoriek hegoaldetik hegan egiten dute.
'ფრინველები სამხრეთიდან მოფრინავენ.'
- c. Zoazte mendietatik. 'მოდიხართ მთიდან.'

ეს ბრუნვა გამოიყენება, როცა გვინდა ვთქვათ რომელი წლიდან (*urte* წელიწადი):

- 20 a. Ni Spainian 2015tik bizi naiz. 'მე ესპანეთში 2015 წლიდან ვცხოვრობ.'
b. Aita Irenekin haseratzen da. 'მამა ირენზე ბრაზობს.'
c. Ama semearengatik penatu da. 'დედა შვილზე განაწყენებულია.'
მეგრ. 'დიდა სქუაშენი გურჰყვადილი რე.'
[*seme-aren-gatik pena-tu d-a* შვილ-ის-გამო განაწყენებული არის]

-tu ვნებითი გვარის პერფექტულობის მაჩვენებელია, *d-* (*არის* მეშველი ზმნის) მე-3 პირის პრეფიქსი, *-a* აწმყოს მწკრივის ნიშანი. *seme-aren-gatik შვილ-ის-გამო*. აქ ქართულთან ზუსტ დამთხვევას აქვს ადგილი.

- 21 Arrotz etxe-tik atera da.
'სტუმარი სახლიდან გამოვიდა.'

სიტყვასიტყვით: სტუმარი სახლი-დან გამოსულია/ მეგრ. სტუმარი ცუდე-შე გიმუ-ლირი რე (*atera d-a* გამოსული არის).

4.1.4.11 მიმართულებითი / ალატივი (*Allative / Adlative*)

განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.	სულერი
mendi-tara	mendi-ra	mendi-etara	-gana

mendirა მთისკენ, სულიერი: Enekorengana ენეკოსკენ, Mikelengana მიქელისკენ

მიმართულების აღმნიშვნელი ბრუნვა, რომელიც ქართულში *-კენ*, *-ში* თანდებულებით არის გამოხატული, ბასკურში *-(e)ra* მხ. რ., და *-etara* მრ. რ. დაბოლოებით გადმოიცემა.

- 22 a. Aita mendira doa. 'მამა მთაში მიდის.'
b. Ni ikastolara noa lagun berriak ezagutzero.
'სკოლაში მივდივარ, რომ გავიცნო ახალი მეგობრები.' (*ezagutu* გაცნობა)

- c. Zoazte basoetara. 'ტყეების მიმართულებით მიდიხართ.'
/ ტყეებისკენ მიდიხართ/
- d. mendira 'მთაში,' 'მთისკენ,' mendietara 'მთებში,' 'მთებისკენ'

სულიერი არსებისთვის არის დაბოლოება *-gana: lagunarengana* 'მეგობართან,' *lagunengana* 'მეგობრებთან.'

- 23 a. Neskak joan dira eskolara.
'გოგონები სკოლაში წავიდნენ.' [გოგონები წასული არიან სკოლაში]
- b. Doaz ikastolara irakasle berria ezagutzero.
'ისინი სკოლაში მიდიან, რომ გაიცნონ ახალი მასწავლებელი.'
(*ezagutu* გაცნობა)
- c. Asmatzaile gure auzora heldu zen. 'გამომგონებელი ჩამოვიდა ჩვენ რაიონში.'

ამ ბრუნვის დაბოლოება (*-ra*) შეიძლება მირთული იყოს სახელზმნასთან, რათა აღინიშნოს მოძრაობის მიზანდასახულობა, მაგ.:

- 24 Zatoz gutunak banatzera! 'წავიდეთ დავარიგოთ წერილები!'
/წავიდეთ წერილების დასარიგებლად! (*banatu* დარიგება, გავრცელება)

დაბოლოება *-ra* ზმნებთან ასრულებს *რომ* კავშირს ფუნქციას. ეს წინადადება სიტყვასიტყვით ნიშნავს: [წავიდეთ წერილები დავარიგოთ რომ], შდრ. მეგრ. [მიდაფრთათ წერილეფი დავარიგათინი] აქ მეგრული *-ნი* ისეთივე ფუნქციით გამოდის, როგორც ბასკური *-ra*.

- 25 Gizona itsasertzera irritsi da.
'კაცმა ზღვის ნაპირს მიაღწია.'
- 26 Ama-rengana eramana na-u-te.
დედა-ALL წყევანაPPP DOISG-aux-S3PL.
'დედასთან წამიყვანეს' [დედასთან წყევანილი ვყავდი მათ]

4.1.4.12 მოქმედებითი ბრუნვა (Instrumental)

განუსაზ. მხ. რ. განსაზ. მხ. რ. მრ. რ. სულიერი
mendi-z mendi-az mendi-ez -(a)z
mendiz 'მთით,' სულიერი: *mutilaz* ბიჭით, *mutilez* ბიჭებით

- 27 Begiez ikusten dut. 'თვალებით ვხედავ.'

ამ ბრუნვის ნიშნით გადმოიცემა ქართული ვითარებითი ბრუნვაც, მაგ.:

- 28 a. Ez euskaraz hitz egiten dut. ‘არ ვლაპარაკობ ბასკურად.’
 b. Italiarrez hitz egiten dut. ‘იტალიურად ვლაპარაკობ.’
 Italiarre-z hitz egi-ten d-u-t
 იტალიურ-ად სიტყვა კეთება-ში ის-მაქვს-მე

ასევე ამ ბრუნვის ნიშნით და უქუქცევითი სიტყვის ფორმით *buru* ‘თავი’+z (*buruz*)
 გადმოიცემა მნიშვნელობა *შესახებ*, მაგ.:

- 29 a. Etxe buruz ‘სახლის შესახებ’
 b. Ekonomiari buruz ‘ეკონომიკის შესახებ’
 c. Hortaz mintzatzen da ‘ამაზე ამბობენ’
 d. Nire ustez ‘ჩემი აზრით’
 e. Nik lagunez pensatzen dut. ‘მე მეგობარზე ვფიქრობ.’
 f. Esku-z egin behar dut. ‘ხელით უნდა გავაკეთო.’ (Hualde & Ortiz 2003: 134)
 g. Tren-ez ettorri naiz ‘მატარებლით ჩამოვედი’ (Hualde & Ortiz 2003: 135)
 h. dirudi ‘ჩანს,’ *dirudienez* (*dirudi-en-ez*) ‘როგორც ჩანს’
 i. askoz hobeto ‘ბევრად უკეთესი’
 j. bi orduz entzun ‘ორი საათის განმავლობაში მოსმენა’
 k. gauez ‘ღამით’
 l. iaz ‘გასულ წელს’

მოქმედებითი ბრუნვა ფიქსირდება თანდებულებთან *gain*, *beste* ‘გარდა,’ *gero* ‘შემდეგ,’ *afariaz geroztik* ‘ვახშმის შემდეგ,’ *zutaz gainera* ‘შენს გარდა.’ ასევე მიუთითებს მოქმედების განმეორებაზე: *mendiz mendi* ‘ერთი მთიდან მეორეზე,’ *tabernaz taberna* ‘ერთი დუქნიდან მეორეში.’

- 30 a. Entzun dut. ‘გავიგე ეს.’ [მოსმენილი მაქვს]
 b. Entzun dudanez. (*duda-n-ez*) ‘როგორც მე გავიგე.’

bihotz-bihotzez ‘გულითადად’/კეთილი გულით [გული გულს] მოქმედებითი ბრუნვის დაბოლოება -z შეიძლება მიუთითებდეს თუ რის საშუალებით სრულდება მოქმედება, მაგ.:

- 31 a. Beldur gutxituz iristen da. ‘ამას მიაღწევ შიშის დაძლევით.’
 b. Modu zuzena aurkituz garaitu dut. ‘გავიმარჯვე სწორი გზის პოვნით.’

4.1.4.13 თანობითი ბრუნვა / სოციატივი (Comitative)

განუსაზ. მხ. რ. განსაზ. მრ. რ. მრ. რ. სულიერი
mendi-rekin mendi-arekin mendi-ekin -(are)kin

mendi ‘მთა,’ სულიერი: Enekorekin ენეკოსთან ერთად, Mikelekin მიქელთან ერთად.
მაგალითები:

- 32 a. lagunarekin (ამ) ‘მეგობართან ერთად’ — lagunekin ‘მეგობრებთან ერთად’
b. neskarekin ‘გოგოსთან’ — neskekin ‘გოგოებთან’
c. lagun batekin ‘მეგობართან’/ ერთ მეგობართან (განუსაზ. ფორმა)
d. txoriarekin ‘ჩიტთან’ — txoriekin ‘ჩიტებთან’

- 33 Aita Bilbora joan da lagunarekin.
‘მამა მეგობართან ერთად ბილბაოში გაემგზავრა.’
[მამა ბილბაოში წასულია მეგობართან ერთად]

- 34 Jende askorekin hitz egin dut. ‘ზევრ ხალხს გავესაუბრე.’

უნდა აღინიშნოს, რომ ესპანური ენის გავლენით სამხრეთ დიალექტებში ამ ბრუნვის ფუნქცია გაფართოვდა და გამოიყენება მოქმედებითი ბრუნვის გამოსახატავად, მაგ. *mailuarekin jo du* ‘მან მას ჩაქუჩით ჩაარტყა.’

- 35 a. Eskuak xaboiarekin garbitu. ‘ხელების საპნით დაბანა.’
b. Bere anairekin haseretu da. ‘თავის ძმაზე გაბრაზებულია.’
c. Haiek elkarrekin etorri dira. ‘ისინი ერთად მოვიდნენ / მოსული არიან.’
d. Estaiarekin lotuta zegoen. ‘მტერთან იყო დაკავშირებული.’
e. Bost umerekin eta oinez etorri zen Bilbotik.
‘ხუთი ბავშვით ფეხით მოვიდა ბილბაოდან.’ (Hualde & Ortiz 2003: 169)

4.1.4.14 დანიშნულებითი ბრუნვა/დესტინატივი/ბენეფაქტივი (Benefactive)

განუსაზ. მხ. რ. განსაზ. მხ. რ. მრ. რ. სულიერი
mendi-rentzat mendi-arentzat mendi -entzat -(aren)tzat

mendirebtzat ‘მთისთვის,’ Enekorentzat ენეკოსთვის, Mikelentzat მიქელისთვის

დანიშნულებითი ბრუნვა მიუთითებს იმაზე ვისთვის ან რისთვის ხდება მოქმედება.

- 36 a. mutilarentzat ბიჭისთვის — mutilentzat ბიჭებისთვის
b. lagunarentzat მეგობრისთვის — lagunentzat მეგობრებისთვის
c. Jostailua hau zuretzat da. ‘ეს სათამაშო შენთვისაა.’

ამას შეიძლება დაემატოს ატრიბუტივის ნიშანი *-ko*, რის შედეგად დაიკარგება თანხმევანი – *anaia-rentza-ko* oparia საჩუქარი ძმისთვის, *-rako* – უსულო საგნებისთვისა და განზოგადოებული ცნებისთვის:

37 a. Osasunerako kaltegarria da.

‘ჯანმრთელობისთვის სიგარეტის მოწევა მავნებელია.’

b. Hospitaleetarako egin dute. ‘საავადმყოფოსთვის გააკეთეს.’

4.1.4.15 მიწვევითი/ მიმართულებითი 1 /ადლატივი 1 (*Adlative 1*)

ეს ბრუნვა ქართულში გადმოიცემა *-(ა)მდე* თანდებულით.

განუსაზ. მხ.რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ.რ.	სულიერი
mendi-taraino	mendi-raino	mendi-etaraino	-ganaino

mendi ‘მთა,’ *Eneko(ren)gana* ენეკომდე, *Mikelengana* მიქელამდე

სულიერი არსებისთვის არსებობს სხვა დაბოლოება *-ganaino*:
lagunarengaino ‘მეგობრამდე,’ *Jainkoarengaino* ‘ღმერთამდე.’

4.1.4.16 მიზნის ბრუნვა (*Motivative*)

ამ ბრუნვისთვის დაბოლოება საერთოა უსულო საგნისთვის და სულიერი საგნებისთვის *-(aren)gatik*.

განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.	სულიერი მხ. რ.
mendi-rengatik	mendi-arengatik	mendi-engatik	-(aren)gatik

mendirengatik ‘მთის გამო,’ *Eneko(ren)gatik* ენეკოს გამო, *Mikelengatik* მიქელის გამო.

38 a. gizonarengatik ‘კაცის გამო’

b. aitarengatik eta amarengatik ‘მამისა და დედის გამო’

c. etxerengatik ‘სახლის გამო’ (განუსაზ.)

d. etxearengatik ‘სახლის გამო’ (განსაზ.)

e. nigatik joan zara ‘ჩემს გამო წახვედი’

f. zugatik etorri naiz ‘შენს გამო მოვედი’ [შენს გამო მოსული ვარ]

g. nire anaiarengatik etorri naiz ‘ჩემი ძმის გამო მოვედი’

h. Norengatik erosi zara? ‘ვისთვის იყიდე?’ [ვისთვის ნაყიდი გაქვს]

4.1.4.17 მიმართულებითი 2/ ადლატივი 2 (*Adlative 2*)

-(ta)rantz დაბოლოებით

განუსაზ. მხ. რ.	განსაზ. მხ. რ.	მრ. რ.
mendi-tarantz	mendi-rantz	mendi-etarantz

- 39 a. mendi-tarantz ‘მთისკენ,’ ‘მთის მიმართულებით’ (განუსაზ.)
 b. mendi-rantz ‘მთისკენ’ (განსაზღვრული ფორმა)
 c. etxerantz noa ‘მივდივარ სახლისკენ / სახლში’

4.1.4.18 ნაწილობითი (Partitive)

დაბოლოებით (-rik): *mendirik, etxerik, dirurik, apurturik...*

ბასკურში ნაწილობითის ბრუნვა უფრო ხშირად გამოიყენება კითხვა-პასუხის დროს, და როცა პასუხი უარყოფითია, მაგ.:

- 40 Ba al duzu dirurik? ‘ფული თუ გაქვს?’ – Ez, ez diat dirurik. ‘არა, არ მაქვს.’

ეს ბრუნვა გამოიყენება იმ დროს, როდესაც გვსურს გამოვყოთ მთელი მოცულობიდან ნაწილი. (*ფევილი, შაქარი, რძე... ხომ არ გაქვს რაიმე?* ასეთი სახის გამოთქმისას. *ez diat dirurik* ნიშნავს ‘ფული საერთოდ არ მაქვს.’ ამ ბრუნვის დაბოლოება შეიძლება დაერთოს სახელზმნასაც, მაგ. *apurturik dago* ‘გაჭირვებაში ვარ.’

- 41 a. Ez dut sagarrik nahi. ‘ვაშლი არ მინდა.’
 b. Bizkaiko mendirik altuena. ‘ბისკაის მთები ყველაზე მაღალია.’
 c. Nola eros auto-rik diru-rik gabe
 ‘How can one buy a car without any money’ (Hualde & Ortiz 2003: 125)
 ‘როგორ შეიძლება მანქანის ყიდვა უფულოდ’
 d. Ez nuen gizon-ik ikusi herri-ko kale-etan
 neg AUX man-part see village-of street-in
 I didn’t see any man in the street of the village (Ortiz de Urbina 1989: 48)
 ‘არცერთი მამაკაცი არ დამინახავს სოფლის ქუჩაში.’

ნაწილობითი ბრუნვა ასევე გამოიყენება მიმართულების საჩვენებლად, მაგ.: *mendirik mendi* ‘მთიდან მთამდე.’ ფიქსირდება ასევე რაიმე ვითარებისა გამოსახატავად: *apurturik dago* ‘გაჭირვებაში ვარ.’ როგორც წესი, წინადადებაში ამ ბრუნვის ფორმა ქვემდებარის როლში გამოდის გარდაუვალ ზმნებთან და პირდაპირი დამატების გამოსახატავად გარდამავალ ზმნებში, თუმცა მისი ხმარება სახელობით ბრუნვასთან შედარებით შეზღუდულია, შინაარსობრივად შეეფარდება ინგლ. *any*, ქართ. *ვინმე, რაიმე, რაღაც*.

4.1.4.19 პროლატივი (Prolative)

ამ ბრუნვის მარკერია სუფიქსი -*tzat*.

ქართველურ ენებში ამის ადეკვატური ბრუნვა არ გვაქვს. პროლატივი გვხვდება ფინურში, უნგრულში და აღნიშნავს თუ როგორ ხდება მოქმედება, რა გზით, რის საშუალებით, რა გარემოში და ა.შ. კონტექსტის მიხედვით ქართველურ ენებში მას

ვითარებითი ბრუნვა, ზოგჯერ მოქმედებითიც შეესაბამება. (მაგ. *მუშაობს როგორც ქეიმი, ქეიმად*), შდრ. ბასკური მაგალითი: *lelotzat hartu zuten* ‘სულელად ჩათვალეს.’ იონ ორტის ურბინა ჩვენთან პირად მიმოწერაში განმარტავს, რომ ქართული ვითარებითი ბრუნვის ადეკვატური გადმოცემა ხდება პროლატივის ბრუნვით თავისი მარკერით *-tzat, -arentzat, -entzat*, ex. *lagun-tzat hartu* ‘take someone (for/as) friend’ (მეგობრად მიიღო), or in same expression like *hiltzat eman* ‘give (=take someone) as dead’ (დაღუპულად ჩათვალა); (although this one seems like a calque from Spanish ‘dar por.’ ქართული წინადადება *ის მუშაობს მასწავლებლად*. ბასკურში ნომინატივის კონსტრუქციით გადმოიცემა, მაგ.: *irakasle dago// irakaslea da* ‘ის მასწავლებელია’; *ezkongai daude* ‘they are engaged’ (‘დანიშნულები არიან’), *Ameriketari artzai ibili zen* ‘he was in America (working as a) shepherd’ (‘ის ამერიკაში მეცხვარედ იყო (მუშაობდა როგორც მეცხვარე)'). So perhaps the Prolative is closed to Georgian Translative (Urbina – p.c.).

4.1.4.20 წოდებითი ბრუნვის საკითხი ბასკურში და ქართველურში (On the vocative in Basque and Kartvelian)

როგორც აღნიშნავენ ჰუალდე და ორტისი, წოდებითი ბრუნვისთვის ბასკურში ცალკე პარადიგმა არ დასტურდება. მის ფუნქციას ასრულებს სახელობითი ბრუნვა განუსაზღვრელი ან განსაზღვრული ფორმით, მაგ.: *mutil!* ‘ყმაწვილო!’, *gizon-a!* ‘კაცო!’, *bai, jauna!* ‘დიახ, ბატონო!’ *adiskide(a)!* ‘მეგობარო!’, *aspaldiko!* ‘ძველო მეგობარო!’, *jaun-andre-ok!* ‘ბატონებო და ქალბატონებო!’ (Hualde & Ortiz 2003: 180). აქ საინტერესოა ფორმა *aspaldiko!* ‘მეგობარო!’ ქართულში წოდებითის ნიშანია ბოლოსართი *-ო* (*შვილ-ო, მამა-ო, და-ო, ძმა-ო...*). ვფიქრობთ, რომ ბასკურ დიალექტებში უნდა იყოს შემორჩენილი წოდებითის ფორმები *-ო*-ზე დაბოლოებული. პირად მიმოწერაში ორტის ურბინამ მაცნობა, რომ ფორმა *aspaldiko* ‘ძველო მეგობარო’ არის *aspaldi-ko lagun-a*-ს ‘ძველო მეგობარო’ შემოკლებული ვარიანტი, ასევე *jaun-andreok!* ‘ბატონებო და ქალბატონებო!’. ეს *-ო* შესაძლებელია იყოს ნაცვალსახელის ძველი ნაშტი (“probably the remnants of an old demonstrative”). ორტის ურბინა აღნიშნავს: “the proximate *-o-* plural forms just mean that you are directly addressing somebody who is close, as here, or that you and the listener/reader are members of the same group” (as in *euskaldunok* ‘ჩვენ ბასკები’ და *euskaldunak* ‘ბასკები.’ *aspaldiko* ფორმაში ჩანს, რომ *-ko* ბრუნვის ნიშანია, ხოლო *jaun-andre-o-k*-ში *o-*ს აქვს თავის ფუნქცია, რომელზეც ზემოთ მიუთითებს ორტის ურბინა. მიმართების ფორმებში უფრო მიზანშეწონილია განსაზღვრული ფორმები, მაგ.: *laguna!* ‘მეგობარო,’ *gazte-a/gazte* ‘ახალგაზრდავ!’, მისალმების ფორმებში, როგორიცაა *egun on* ‘დილა მშვიდობისა,’ *egun arratsalde* ‘საღამო მშვიდობისა’ შენარჩუნებულია ძველი ფორმა დეტერმინანტის გარეშე, მაგრამ უფრო პროდუქტულია, როცა სახეზეა დეტერმინანტი, როგორიც გვაქვს *egun ederra*-ში ‘შესანიშნავი დღე’ (დღე შესანიშნავი) (Ortiz de Urbina – p.c.).

სავარაუდოა, რომ ბასკურში არის წოდებითის ფორმა, შდრ.: *Goazen lagun-o-k!* 'წავიდეთ მეგობრ-ებ-ო!' აქ დაბოლოება *-k* მრავლობითის სუფიქსია. მაშ რა იქნება *-o-* თუ არა წოდებითის ნაშტი? ამ საკითხის დასამტკიცებლად საჭიროა დიალაქტური მასალის გათვალისწინება.

4.2 ზედსართვი სახელი (Adjectives)

4.2.1 მორფოლოგიური კატეგორიები (Morphological categories)

ზედსართავ სახელებს გააჩნიათ შემდეგი კატეგორიები: შედარებითი ხარისხის, რიცხვის კატეგორიები.

4.2.2 ზედსართვი სახელების შედარებითი ხარისხი (Forms of comparison)

ბასკურში, ისევე როგორც ქართველურში, გვაქვს დადებითი, შედარებითი და აღმატებითი ხარისხი. ბასკურში შედარებითი და აღმატებითი ხარისხის გადმოსაცემად არის ორი სუფიქსი *-ago(a)* და *-ena*:

- 42 a. altu(-a) 'მაღალი' – altuago(a) 'უფრო მაღალი' – altuena 'უმაღლესი'
- b. indartsu 'ძლიერი' – indartsuago(a) 'უფრო ძლიერი' – indartsuena 'უძლიერესი'
- c. ahul 'სუსტი' – ahulago(a) 'უფრო სუსტი' – ahulena 'ყველაზე სუსტი'
- d. garai 'მაღალი' — garaiago 'უფრო მაღალი' — garaiena 'უმაღლესი'
- e. bera baino altuagoa da 'ის მასზე უფრო მაღალია'

გამონაკლისია: *on* 'კარგი' – *hobeto(a)* / *hobe(a)* 'უკეთესი' – *onena* 'საუკეთესო.'

4.2.3 ზედსართვი ნომინალურ ფრაზაში (Adjectives in the nominal phrase)

ზედსართავი სახელის მრავლობითობის მაჩვენებელი მინიმალურ ფრაზაში არის დაბოლოება *-k*: *etxe handiak* 'მაღალი სახლები' [*სახლი მაღლები*], *neska gazteak* 'ახალგაზრდა გოგონები,' *ume txikiak* 'პატარა ბავშვები.' როგორც ვხედავთ, ბასკურში გვაქვს ისეთი წყობა, რომელიც გვხვდება ძველ ქართულში, საზღვრული *etxe* 'სახლი' დგას მსაზღვრელის წინ, მრავლობითობის მაჩვენებელი *-k* კი – მოყვება მხოლოდ მსაზღვრელს. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი, რომელიც მოჰყავს თავის ნაშრომში ბასკოლოგ არტიაგოიტას (Artiagoitia 2011).

- 43 a. etxe zuri txiki polit bat (Artiagoitia 2011: 109)
house white small beautiful one
'a beautiful small white house' 'ერთი პატარა ლამაზი თეთრი სახლი'
[სახლი თეთრი პატარა ლამაზი ერთი]

- b. lorontzi txinatar zuri txiki bat (Artiagoitia 2011: 110)
vase Chinese white small one
'a small white Chinese vase'
'პატარა თეთრი ჩინური ვაზა' [ვაზა ჩინური თეთრი პატარა ერთი]
- c. negu hotz luzea (Artiagoitia 2011: 111)
winter cold long.art
'a long cold winter' 'გრძელი ცივი ზამთარი' [ზამთარი ცივი გრძელი]

თუკი გვაქვს სინტაგმაში ნაჩვენები რიცხვითი სახელი, ზედსართავი იქნება წარმოდგენილი მხოლოდობითში:

- d. hiru etxe txiki polit (Artiagoitia 2011: 119)
three house small beautiful
'three beautiful small houses'
'სამი პატარა ლამაზი სახლი' [სამი სახლი პატარა ლამაზი]
- e. sagar gorri eder hauek (Artiagoitia 2011: 122)
apple red beautiful these
'these beautiful red apples'
'ეს ლამაზი წითელი ვაშლები' [ვაშლი წითელი ლამაზი ესენი]

მაგალითში (43c) არსებითი და ზედსართავი სახელი შინაარსობრივად მრავლობით ფორმაშია, ფორმალურად კი – მხოლოდობითში. მრავლობითობაზე მიუთითებს ჩვენებითი ნაცვალსახელი *hauek* 'ესენი.' ბასკოლოგი ოიარჩაბალი (Oyharcabal) დასაშვებად მიიჩნევს შემდეგ წყობას:

- 44 hauek [oso eder] sagar (Artiagoitia 2011: 122)
these very beautiful apple
'these very beautiful apples'
ქართ. ეს [ძალიან ლამაზი] ვაშლები [ესენი ძალიან ლამაზი ვაშლი]

ბასკოლოგი ლაკა აღნიშნავს, რომ ატრიბუტული და აპოზიტური ზედსართავი მოყვება სახელს, მაგ.

- 45 zaldi zuri txiki argal hau. (Laka 1996: 32)
horse white small thin this
'this thin small white horse'
ქართ. 'ეს პატარა გამხდარი თეთრი ცხენი'
[ცხენი თეთრი პატარა გამხდარი ეს]

ზედსართავი სახელი ყოველთვის მოყვება არსებით სახელს (გამონაკლისს წარმოადგენს ადიექტივი *beste* ‘სხვა’, რომელიც, ჩვეულებრივ, დგას არსებითი სახელის წინ. ქართულისაგან განსხვავებით, როცა ზედსართავი სახელი დგას არსებითი სახელის შემდეგ, განუსაზღვრელობის არტიკლი *-a* დაერთვის ზედსართავს და არა არსებითს, მაგ.:

- 46 a. *emakumea gaztea* ‘ახალგაზრდა ქალი’ [ქალი ახალგაზრდა]
 b. *mutil eder bat* (ერთი) ‘ლამაზი ყმაწვილი’ [ყმაწვილი ლამაზი]
 c. *mutil eder batzuk* ‘რამდენიმე მშვენიერი ყმაწვილი’ (განუსაზ.)
 d. *mutil ederra* ‘ლამაზი ყმაწვილი’ (განსაზ.)
 e. *mutil ederrak* ‘ლამაზი ყმაწვილები’ (განსაზ.)

ამ მაგალითებში დაბოლოება *-a* განსაზღვრელობის არტიკლია, ხოლო *-k* – მრავლობითი რიცხვის მაჩვენებელი. არტიკლის მიერთებისას ადგილი აქვს შემდეგ ცვლილებებს: თუკი სიტყვა ბოლოვდება *-r-ზე*, ეს ბგერა გაორკეცდება, მაგ: *txakur bat* ‘ძაღვი’ – *txakurra*; თუკი სიტყვა ბოლოვდება *-au*, მაშინ *-au*-ს ნაცვლად იქნება *ba*: *gau bat* ‘ღამე’ – *gaba*; ხოლო თუკი სიტყვა *-a-ზე* ბოლოვდება, მაშინ არტიკლის მიერთებისას სიტყვა უცვლელი რჩება: *giltza bat* ‘გასაღები.’ ბასკურში განსაზღვრული არტიკლი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როცა მსმენელისათვის ცნობილია თუ რაზეა საუბარი, მაგ.:

- 47 a. *ni irakaslea naiz* ‘მე მასწავლებელი ვარ’
 b. *baso handia* (ეს) ‘დიდი ტყე’ [ტყე დიდი]
 c. *baso handi bat* (რომელიღაც) ‘დიდი ტყე’ [ტყე დიდი ერთი]
 d. *etxe handia* (ეს) ‘დიდი სახლი’ [სახლი დიდი]
 e. *etxe handi bat* ‘დიდი სახლი’ [სახლი დიდი ერთი]

წინადადებაში, სადაც გვაქვს ზედსართავი სახელი ზმნის ფორმასთან (copula), მსაზღვრულის და მსაზღვრელის განლაგება ისეთივეა, როგორც ქართველურ ენებში, მაგ.: *hau mendia handia da* ‘ეს მთა დიდია,’ მეგრ. ‘ათე გვალა დიდი რე’; *-(e)ko* დაბოლოების დართვით იწარმოება ზედსართავი სახელი, მაგ.:

- 48 a. *etengabe* ‘მუდმივი’ — *etengabeko* ‘დაუსრულებელი’
 b. *guretzat* ‘ჩვენთვის’ — *guretzako* ‘ის, რაც ჩვენთვისაა,’ ‘საჩვენო’;
 c. *berehala* ‘უეცრად’, ‘დაუყოვნებლივ’, *berehalako* ‘ის, რაც მოხდა უცებ’

შეთანხმების მაგალითები მსაზღვრელსა და მსაზღვრულს შორის:

- 49 a. mendi eder batetik (განუსაზ.) ‘ლამაზი მთიდან’
 b. mendi handietatik ‘ამ დიდი მთებიდან’
 c. mendi ederretik ‘ამ ლამაზი მთიდან’
 d. baso handitik (ამ) ‘დიდი ტყიდან’ [ტყე დიდიდან]
 e. lore gorri polit gutxi ‘მცირეოდენი წითელი ლამაზი ყვავილი’
 f. etxe zuri haundi gehiago ‘მეტი დიდი სახლი’
 g. nahikoa ardo beltz ‘საკმარისი შავი ღვინო’
 h. anitz esker bero ‘დიდი გულთბილი მადლობა’ (Rijk 2008 :41)
 i. etxe zuri txiki polit bat ‘პატარა კოხტა თეთრი სახლი’
 [სახლი თეთრი პატარა ლამაზი]
 j. txakur txiki gorritxo bat ‘პატარა წითურა ძაღლი’ [ძაღლი პატარა წითურა]
 აქ -txo სუფიქსი კნინობითობის სუფიქსია. (Hualde & Ortiz 2003:137-138).

4.3 ნაცვალსახელი (Pronouns)

4.3.1 პირის ნაცვალსახელები (Personal pronouns)

ბასკურში, ისევე როგორც ქართველურ ენებში, გამოიყოფა პირველი და მეორე პირის ნაცვალსახელები: *ni* მე, *hi* შენ (ფამილარული ფორმაა, ნაკლებად იხმარება), *zu* შენ (შეიძლება ითქვას თავაზიანი ფორმა, შდრ. ინგლ. You), *gu* ჩვენ, *zuek* თქვენ (*zu*-ს მრ. რ.).

ბასკურ ენას, ისევე როგორც ქართველურ ენებს, არ გააჩნია მესამე პირის ნაცვალსახელები, როგორც დასტურდება ევროპულ ენებში, მაგ. რუს. *он, она, оно*, ინგლ. *he, she*, გერმ. *er, sie, es*, შვედ. *han, hon* და ა.შ. მესამე პირისათვის გამოიყენება ჩვენებითი ნაცვალსახელები: *hau* ‘ეს’, *hori* ‘ეგ’, *hura* ‘ის’; მრავლობითში *hauek, horiek, haiek* ‘ისინი.’ საილუსტრაციოდ განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი:

- 50 a. Ni abeslari naiz. ‘მე მომღერალი ვარ.’
 b. Zu anaia zara. ‘შენ ძმა ხარ.’
 c. Nire laguna zara. ‘ჩემი მეგობარი ხარ.’
 d. Hau nire emazte da. ‘ეს ჩემი ცოლია.’
 e. Hau oso arriskutsua da. ‘ეს ძალიან სახიფათოა.’
 f. Hori gizona handia da. ‘ეგ მამაკაცი მაღალია.’
 g. Gu ikasleak gara. ‘ჩვენ სტუდენტები ვართ.’
 h. Zuek humeak zarete. ‘თქვენ ბავშვები ხართ.’
 i. Hauek irakasleak dira. ‘ესენი მასწავლებლები არიან.’
 j. Haiek jakintsuak dira. ‘ისინი სწავლულები არიან.’

მსაზღვრელ-საზღვრულის პოზიცია ბასკურში ისეთივეა, როგორც ძველ-ქართულში გვაქვს, მაგ.: ბასკ. *etxe hau* 'სახლი ესე,' *mutil hori* 'ყმაწვილი ეგ,' *neska hura* 'ის გოგო' [გოგო ის], *liburua hauek* 'ეს წიგნები' [წიგნი ესენი], *txakur txiki hori* 'ეს პატარა ძაღლი' [ძაღლი პატარა ეგ], *neska gazte horiek* 'ეს ახალგაზრდა გოგოები' [გოგო ახალგაზრდა ესენი], *mutil altu hori* 'ეგ მაღალი ყმაწვილი,' [ყმაწვილი მაღალი ეგ], თუმცა ასევე შეადარე მარტივ წინადადებებში: *hau nirea da* 'ეს ჩემია,' *liburua hau nirea da* 'ეს წიგნი ჩემია' (Zubiri 1991: 38).

4.3.1.1 პირის ნაცვალსახელების ბრუნვა (Declension of personal pronouns)

პირის ნაცვალსახელებს გააჩნიათ ბრუნვის სრული პარადიგმა. ცხრილში ქვემოთ მოცემულია პირველი და მეორე პირის ბრუნვა მხოლოდითა და მრავლობითში.

ცხრილი 4.22 პირის ნაცვალსახელთა ბრუნვა (Declension of personal pronouns)

	მე	შენ	ჩვენ	შენ/თქვენ	თქვენ (მრ. რ.)
სახ.	ni	hi	gu	zu	zue
მოთ.	ni-k	hik	guk	zuk	zuek
მიც.	ni-ri	hiri	guri	zuri	zuei
ნათ.	ni-re	hire	gure	zure	zuen
თან.	ni-re-kin	hirekin	gurekin	zurekin	zuekin
დანიშნ.	ni-re-tzat	hiretzat	guretzat	zuretzat	zuentzat
მიზ.	ni-re-gandik	hiregandik	guregandik	zuregandik	zuengandik
მოქმ.	ni-taz	hitaz	gutaz	zutaz	zuetaz
ადგილ.	ni-re-gan	hiregan	guregan	zuregan	zuegan
დაშორ.	ni-re-gandik	hiregandik	guregandik	zuregandik	zuegandik
მიმართ.	ni-re-gana	hiragana	guregana	zuregana	zuengana
მიწევ.	ni-re-ganaino	hireganaino	gureganaino	zureganaino	zuenganaino

- 51 a. Ni Bilbokoa naiz. 'მე ბილბოადან ვარ.' 'Nongoa zara zu'? – 'საიდან ხარ(თ)?'
 b. Gu Georgiakoak gara. – 'ჩვენ საქართველოდან/ქართველები/ ვართ.'
 c. Zuek Europakoak zarete? 'თქვენ (მრ. რ.) ევროპიდან/ევროპელები/ ხართ?'
 d. Bera Arabakoa da. 'ის ალავიდანაა/ალაველია.'
 e. Haiek Txinakoak dira. 'ისინი ჩინეთიდან/ჩინელები არიან.'

4.3.1.2 პირის ნაცვალსახელები ერგატიულ ბრუნვაში და izan 'ყოფნა' ზმნა (Personal pronouns in the ergative case and the auxiliary izan 'be')

ბასკურ ენაში პირის ნაცვალსახელთა აღნიშვნა ხდება ასევე დამხმარე ზმნაში, სადაც იგი საკუთარი ნიშნითაა წარმოდგენილი. ნაცვალსახელი დგება სახელობით და ერგატიულ ბრუნვაში: სახ. *ni* მე – ერგ. *ni-k*, სახ. *gu* ჩვენ – ერგ. *gu-k*, სახ. *hi* შენ (არაფორმალური) – ერგ. *hi-k*, სახ. *zu* შენ (ფორმალური) – ერგ. *zu-k*, სახ. *zue* თქვენ (მრ. რ.) – ერგ. *zue-k*. როგორც ზემოთ ითქვა, მესამე პირის ნაცვალსახელების ფუნქ-

ციას ასრულებენ ჩვენებითი ნაცვალსახელები: *hau* ეს, *hau(e)k* ესენი, *hori* ეგ, *hori(e)k* ეგენი, *hura* ის, *hai(e)k* ისინი. მაგალითები:

- 52 a. Ni indartsua naiz. ‘ძლიერი ვარ.’
b. Nire laguna zara. ‘ჩემი მეგობარი ხარ.’
c. Gu jakintsuak gara. ‘ჩვენ გონივრები ვართ.’
d. Katua handia da ‘(ეს)კატა დიდია.’ [*da* არის]
e. Katuak handiak dira. ‘კატები დიდებია.’ [*dira* არიან]
f. Oso arriskutsua da. ‘(ეს) ძალიან სახიფათოა.’

4.3.2 კუთვნილებითი ნაცვალსახელები (Possessive pronouns)

ბასკურ ენაში კუთვნილებითი ნაცვალსახელები იწარმოება ნათესაობით ბრუნვაში დასმული პირის ნაცვალსახელებისაგან, მაგ.: *ni* მე – *nire* ჩემი, *hi* შენ – *hire* შენი, *zu* შენ/თქვენ – *zure* შენი/თქვენი, *bere* მისი, თავისი, *beren* მათი; *gu* – *gure* ჩვენი, *zue* თქვენ – *zuen* თქვენი (მრ. რ.).

- 53 a. Nire laguna zara. ‘ჩემი მეგობარი ხარ.’
b. Zure anaia naiz. ‘შენი ძმა ვარ.’
c. Bere laguna da. ‘მისი მეგობარია.’
d. Gure gurasoak dira. ‘ჩვენი მშობლებია.’
e. Zuen ikasleak dira. ‘თქვენი მოწაფეებია.’
f. Beren liburuak dira. ‘მათი წიგნებია.’
g. Hartu du bere liburua. ‘მან აიღო თავისი წიგნი.’
h. Zein bere bidetik dabil. ‘ყველა თავისი გზით დადის.’
(Hualde & Ortiz 2003: 153)

კუთვნილებით ნაცვალსახელს შეიძლება დაერთოს განსაზღვრულობის *-a* არტიკლი, მაგ.:

- 54 Nire eskua luzea da, baina berea luzeagoa da.
‘ჩემი ხელი გრძელია, მაგრამ მისი უფრო გრძელია.’
- 55 Axular, gure idazle handiak, idatzi zuen Gero liburua. (Hualde & Ortiz 2003:168)
‘აშულარმა, ჩვენმა დიდმა მწერალმა, დაწერა წიგნი ”შემდეგ” (Gero).’

კუთვნილებითი ნაცვალსახელები შეიძლება იყოს როგორც განსაზღვრულ, ისე განუსაზღვრელ ფორმაში. განსაზღვრულ ფორმაში იგი შეგვხვდება იმ შემთხვევაში, როცა ის წარმოადგენს დამოუკიდებელი ქვემდებარეს, მაგ.:

- 56 Nire abestia hobeia da eta zurea txarragoa da.
'ჩემი სიმღერა უკეთესია, შენი უარესია.'
- 57 Gizon honek eta emakume horrek egin dute. (Hualde & Ortiz 2003: 169)
'ამ კაცმა და მაგ ქალმა გააკეთეს ეს.'
- 58 Nire lagun-a gure herri-ko alkate-a da. (Hualde & Ortiz 2003: 180)
'ჩემი მეგობარი ჩვენი ქალაქის მერია.'

როცა შესიტყვებაში გვაქვს ნაცვალსახელი და არსებითი სახელი, მაშინ არსებითი სახელი განსაზღვრული ფორმით იქნება წარმოდგენილი: *nire umea* 'ჩემი ბავშვი,' *zure etxea* 'შენი სახლი,' *bere ahotsa* 'მისი ხმა,' *gure eguzkia* 'ჩვენი მზე,' *nere bihotza* 'ჩემო ძვირფასო,' ეს უკანასკნელი სიტყვასიტყვით ნიშნავს: *ჩემო გულო/გულის სინათლე* (*bihotz-a* 'გული' განსაზღვრულ ფორმაში), ამის პარალელურად იხმარება ასევე *laztana* 'ჩემო ძვირფასო.' მიმართვის ფორმებში სიტყვათა რიგს აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა, იგი ფიქსირებულია; მაგ.: იტყვიან *Mikel maite-a* 'მიქელ, ძვირფასო / საყვარელო,' *Mikel gure-a* '(წმინდაო) მიქელ ჩვენი'; დაუშვებლად ითვლება წყობა *gure Mikel** (Ortiz de Urbina – p.c.).

როგორც ითქვა, ნაცვალსახელები ნათესაობით ბრუნვაში კუთვნილებით ნაცვალსახელებს წარმოადგენენ, მაგ.: *nire* 'ჩემი,' *hire*, *zure* 'შენი,' *bere* 'მისი,' *gure* 'ჩვენი,' *zuen* 'თქვენი' (მრ. რ.) *beren* 'მათი.' ხანდახან ისეც ხდება, რომ კუთვნილებით ნაცვალსახელს ერთვის არტიკლი:

- 59 Nire etxea luzea da, baina berea luzeagoa da.
'ჩემი სახლი გრძელია, მაგრამ მისი უფრო გრძელია.'

ცხრილი 4.23 პირის ნაცვალსახელები სხვადასხვა ბრუნვაში (Personal pronouns in the ergative, dative, and comitative cases)

(a) ნაცვალსახელები ერგატიულ ბრუნვაში

მხ. რ.	მრ. რ.
1. nik	guk
2. hik, zuk	zuek
3. hark ¹²	haie-k

(b) კუთვნილებითი ნაცვალსახელები მიცემით ბრუნვაში.

მხ. რ.	მრ. რ.
1. niri ჩემი	guri ჩვენი
2. hiri, zuri შენი/თქვენი	zuei თქვენი
3. hari მისი	haiei მათი

¹² ჩვენებით ნაცვალსახელებთან განსაზღვრულობის არტიკლი არ გამოიყენება, მაგ: *abesti hau* 'ეს სიმღერა'

(c) კუთვნილებითი ნაცვალსახელები თანაობით ბრუნვაში

მხ. რ.

მრ. რ.

1. nirekin ჩემთან ერთად

gurekin ჩვენთან ერთად

2. hirekin, zurekin შენთან/თქვენთან ერთად

zuekin თქვენთან ერთად

3. hurekin მასთან ერთად

haiekin მათთან ერთად

4.3.3 ჩვენებითი ნაცვალსახელთა ბრუნვა (Demonstrative pronouns)

ისევე როგორც ქართველურ ენებში, ბასკურშიც მესამე პირის გადმოსაცემად გამოიყენება ჩვენებითი ნაცვალსახელთა ძირები: *hau* 'ეს,' *hori* 'ეგ,' *hura* 'ის.' მათ გააჩნიათ ბრუნვის სრული პარადიგმა. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია ამგვარი ნაცვალსახელების ბრუნვა. მითითებულია ბრუნვათა ბასკური დასახელება დაფუძნებული შაბიერ კინტანას (Xabier Kintana) ნაშრომზე.

ცხრილი 4.24 მხოლოდითი რიცხვი¹³ (Demonstrative pronouns), (Kintana 1980: 31-32)

	<i>hau</i> ეს	<i>hori</i> ეგ	<i>hura</i> ის/იგი
Nominatioboa	<i>hau</i>	<i>hori</i>	<i>hura</i>
Ergatiboa	<i>hone-k</i>	<i>horr-ek</i>	<i>har-k</i>
Datiboa	<i>hon-i</i>	<i>horr-i</i>	<i>har-i</i>
Genitibo Edutezkoa	<i>hon-en</i>	<i>horr-en</i>	<i>har-en</i>
Soziatiboa	<i>hon-ekin</i>	<i>horr-ekin</i>	<i>har-ekin</i>
Destinatiboa	<i>hon-entzat</i>	<i>horr-entzat</i>	<i>har-entzat</i>
Motibatiboa	<i>hon-egatik</i>	<i>horr-egatik</i>	<i>har-gatik</i>
Instrumentala	<i>hon-ez</i>	<i>horr-ez</i>	<i>har-ez</i>
Inesiboa	<i>hon-etan</i>	<i>horr-etan</i>	<i>har-tan</i>
Ablatiboa	<i>hon-etatik</i>	<i>horr-etatik</i>	<i>har-tatik</i>
Adlatiboa	<i>hon-etara</i>	<i>horr-etara</i>	<i>har-tara</i>
Adlatibo Bukatuzkoa	<i>hon-etaraino</i>	<i>horr-etaraino</i>	<i>har-taraino</i>
Adlatibo Bide Zuzenekoa	<i>hon-etarantz</i>	<i>horr-etarantz</i>	<i>har-tarantz</i>
Genitibo Leku-Denborazkoa	<i>hon-etako</i>	<i>horr-etako</i>	<i>har-tako</i>
Partitiboa	<i>hon-etarik</i>	<i>horr-etarik</i>	<i>har-tarik</i>
Destinatiboa	<i>hon-etarako</i>	<i>horr-etarako</i>	<i>har-tarako</i>
დაბოლოებები სულიერი არსებისთვის მხ. რ.			
Inesiboa	<i>hon-en-gan</i>	<i>horr-en-gan</i>	<i>har-en-gan</i>
Ablatiboa	<i>hon-en-gandik</i>	<i>horr-en-gandik</i>	<i>har-en-gandik</i>
Adlatiboa	<i>hon -en-gana</i>	<i>horr-en-gana</i>	<i>har-en-gana</i>
Adlatibo Bukatuzkoa	<i>hon -en-ganaino</i>	<i>horr-en-ganaino</i>	<i>har-en-ganaino</i>
Adl. Bide Zuzenekoa	<i>hon -en-ganantz</i>	<i>horr-en-ganantz</i>	<i>har-en-ganantz</i>
Adlatibo Destinatiboa	<i>hon-en-ganako</i>	<i>horr-en-ganako</i>	<i>haren-ganako</i>
მრავლობითი რიცხვი			
Nominatiboa	<i>hau(e)k</i>	<i>hori(e)k</i>	<i>hai(e)k</i>
Ergatiboa	<i>hau-ek</i>	<i>hori-ek</i>	<i>hai-ek</i>
Datiboa	<i>hau-ei</i>	<i>hori-ei</i>	<i>hai-ei</i>
Genitibo Edutezkoa	<i>hau-en</i>	<i>hori-en</i>	<i>hai-en</i>

¹³ შენიშვნა: სეგმენტაცია ყველგან ჩვენია – რ.ჭ.

Soziatiboa	hau-ekin	hori-ekin	hai-ekin
Destinatiboa	hau-en-tzat	hori-en-tzat	hai-en-tzat
Motibatiboa	hau-en-gatik	hori-en-gatik	hai-en-gatik
Instrumentala	hau-ez	hori-ez	hai-ez
Inesiboa	hau-etan	hori-etan	hai-etan
Ablatiboa	hau-etatik	hori-etatik	hai-etatik
Adlatiboa	hau-etara	hori-etara	hai-etara
Adlatibo Bukatuzkoa	hau-etaraino	hori-etaraino	hai-etaraino
Adl.Bide Zuzenekoa	hau-etarantz	hori-etarantz	hai-etarantz
Gen. Leku-Denborazkoa	hau-etako	hori-etako	hai-etako
Partitiboa	hau-etarik	hori-etarik	hai-etarik
Destinatiboa	hau-etarako	hori-etarako	hai-etarako

დაბოლოებები სულიერი არსებისთვის, მრ. რ.

Inesiboa	hau-en-gan	hori-en-gan	hai-en-gan
Ablatiboa	hau-en-gandik	hori-en-gandik	hai-en-gandik
Adlatiboa	hau-en-gana	hori-en-gana	hai-en-gana
Adlatibo Bukatuzkoa	hau-en-ganaino	hori-en-ganaino	hai-en-ganaino
Adl. Bide Zuzenekoa	hau-en-ganantz	hori-en-ganantz	hai-en-ganantz
Adlatibo Destinatiboa	hau-en-gana-ko	hori-en-gana-ko	hai-en-gana-ko

როგორც ვხედავთ, სულიერი არსებისთვის 6 ბრუნვაში გვაქვს მარკერი *-gan*; ამოსავალია გენიტივის ფორმა *hau-en*, ხოლო ბოლო ბრუნვაში (Adlatibo Destinatiboa) წარმოდგენილია სამი მარკერი: *-en-gana-ko*.

4.3.4 კითხვითი ნაცვალსახელების ბრუნვა (Interrogative pronouns)

ცხრილი 4.25 კითხვითი ნაცვალსახელები *nor* ‘ვინ,’ *zer* ‘რა,’ *zein* ‘რომელი,’ *zenbat* ‘რამდენი’ (Declension of interrogative pronouns *nor* ‘who,’ *zer* ‘what,’ *zein* ‘which,’ *zenbat* ‘how many’)

	ვინ	რა	რომელი	რამდენი
სახ.	<i>nor</i>	<i>zer</i>	<i>zein</i>	<i>zenbat</i>
ერგ.	<i>nor-k</i>	<i>zer-k</i>	<i>zein-ek</i>	<i>zenbat-ek</i>
მიც.	<i>nor-i</i>	<i>zer-i</i>	<i>zein-i</i>	<i>zenbat-i</i>
ნათ.	<i>nor-en</i>	<i>zer-en</i>	<i>zein-en</i>	<i>zenbat-en</i>
თან.	<i>nor-ekin</i>	<i>zer-ekin</i>	<i>zein-ekin</i>	<i>zenbat-ekin</i>
დანიშ.	<i>nor-entzat</i>	<i>zer-entzat</i>	<i>zein-entzat</i>	<i>zenbat-entzat</i>
მიზ.	<i>nor-engandik</i>	<i>zer-tatik</i>	<i>zein-tatik/zein-egandik</i>	<i>zenbat-etatik</i>
მოქმ.	<i>nor-taz</i>	<i>zer-taz</i>	<i>zein-ez</i>	<i>zenbat-ez</i>
ადგ.	<i>nor-engan</i>	<i>zer-tan</i>	<i>zein-etan/zein-engan</i>	<i>zenbat-etan</i>
მიმართ.1	<i>nor-engana</i>	<i>zer-tara</i>	<i>zein-etara/ zein-engana</i>	<i>zenbat-etara</i>
მიწევ.	<i>nor-eganaino</i>	<i>zer-taraino</i>	<i>zein-etaraino/zein-enganaino</i>	<i>zenbat-eraino</i>
მიმართ.2	<i>nor-enganantz</i>	<i>zer-tarantz</i>	<i>zein-entarantz/zein-enganantz</i>	<i>zenbat-etarantz</i>

4.3.5 განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები (Determinative pronouns)

საინტერესო სურათს იძლევა განსაზღვრებითი ნაცვალსახელის გამოხატვა ბასკურში; კერძოდ, ნაცვალსახელი *den(a)* ‘ყველაფერი’ იხმარება მხოლოდ უსულო არსებითი სახელებთან, ხოლო მრავლობითის ფორმა *denak* კი გამოიყენება როგორც სულიერი, ისე უსულო არსებითი სახელებისთვის, მაგ.:

- 60 a. Dena dakit. ‘ყველაფერი ვიცი.’
b. Denak iritsi dira orain. ‘ყველანი ახლა ჩამოვიდნენ.’
[ყველანი ჩამოსული არიან ახლა]
c. Orain dena ikusten dut.
ქართ. ‘ახლა ყველაფერს ვხედავ.’
[ახლა ყველაფერი მხედველობის არეში მაქვს]
d. Orain denak ikusten ditut. ‘ახლა ყველას ვხედავ.’
[ახლა ყველა მხედველობის არეში მყავს]

dena ნაცვალსახელის რედუპლიკაციით *dena-dena* გადმოიცემა მნიშვნელობა ‘სრულიად / აბსოლუტურად ყველაფერი’ (Rijk 2008: 223). საყურადღებოა *guzti* ‘ყველა,’ ‘ყოველი’ ნაცვალსახელის გამოყენება, მაგ.: *egun guztia* ‘მთელი დღე,’ *Euskadi guztia* ‘მთელი ბასკეთი,’ *mundu guztia* ‘მთელი მსოფლიო,’ *lore eder guztiak* ‘ყველა ლამაზი ყვავილები,’ *munduko diru guztia* ‘მთელი მსოფლიოს ფული.’ (Rijk 2008: 225).

4.4 რიცხვითი სახელი (Numerals)

4.4.1 რაოდენობითი რიცხვითი სახელი (Cardinal numbers)

ბასკურში, ისევე როგორც ქართველურ ენებში, ოცობითი რიცხვითი სახელია.

ცხრილი 4.26 რაოდენობითი რიცხვითი სახელი (Cardinal numbers)

0 – huts	10 – hamar	
1 – bat	11 – hamaika	
2 – bi	12 – hamabi	20 – hogei
3 – hiru	13 – hamahiru	30 – hogeita hamar (hogeita-hamar = 20+10)
4 – lau	14 – hamalau	40 – berrogei (ber-hogeita = 2×20)
5 – bost	15 – hamabost	50 – berrogeita hamar (ber-hogeita-hamar = 2×20+10)
6 – sei	16 – hamasei	60 – hirurogei (hirur-hogeita = 3×20)
7 – zazpi	17 – hamazazpi	70 – hirurogeita hamar (hirur-hogeita-hamar = 3×20+10)
8 – zortzi	18 – hemezortzi	80 – laurogei (laur-hogeita = 4×20)
9 – bederatzi	19 – hemeretzi	90 – laurogeita hamar (laur-hogeita-hamar = 4×20+10)
21 – hogeita bat		
31 – hogeita hamaika		(hogeita-hamaika = 20+11)
100 – ehun		
200 – berrehun		
300 – hirurehun		

1000 – mila
2000 – bi mila
1 000 000 – milioi bat

4.4.2 რიგობითი რიცხვითი (Ordinal numbers)

რიგობითი რიცხვითი სახელი იწარმოება -garren სუფიქსის მეშვეობით, მაგ. *bi* ‘ორი’ – *bigarren* ‘მეორე,’ *hamagarren* ‘მეათე,’ *bosgarren* ‘მეხუთე.’ გამონაკლისია: *lehena*, *lehengo*, *lehenengo* ‘პირველი’ *hogeita batgarren* ‘ოცდამეერთე,’ *mila eta bosgarren* ‘ათასმეხუთე.’ უნდა აღინიშნოს, რომ რიცხვითი სახელი *bat* (ბისკაიურში *bi*) გამოიყენება როგორც განუსაზღვრელობის მაჩვენებელი და ფუნქციიდან გამომდინარე, ყოველ-თვის ჩნდება პოსტპოზიციაში, მაშინ, როდესაც სხვა დანარჩენი რიცხვითი სახელი მხოლოდ პრეპოზიციაშია წარმოდგენილი, მაგ. *gizon bat* ‘ერთი კაცი,’ *hiru neska* ‘ხუთი ქალიშვილი,’ *lau lagun* ‘ოთხი მეგობარი,’ *hiru anaia* ‘სამი ძმა,’ *bigarren aldiz* ‘მეორეჯერ.’ რაოდენობითის ჯგუფებსა და ზმნიზედებში *asko* ‘ზევრი,’ *gutxi* ‘ცოტა’ და ა.შ.), ასევე *zenbat* ‘რამდენი,’ *zein* ‘რომელი’ სიტყვებთან იხმარება განუსაზღვრელი ფორმა: *hiru mutil* ‘სამი ყმაწვილი,’ *zenbat etxe* ‘რამდენი სახლი.’ განსაზღვრული ფორმა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა გვსურს ხაზი გავუსვათ რაოდენობას *lau mutilak* ‘ეს ოთხი ყმაწვილი’ (და არა სხვა). მიახლოებითის გადმოცემა შესაძლებელია სამი საშუალებით: 1) -(z)pa სუფიქსის მიერთებით: *bizpahiru* ‘2-3,’ *lau(z)pabost* ‘4-5,’ *lauzpasei* ‘4-6,’ 2) *edo*-ს გამოყენებით *hamar edo hamabi* ‘10-12,’ *hamabi edo* ‘დაახლოებით 12’; 3) ორი რიცხვითი სახელის გამოყენებით: *hamar hamabi* ‘დაახლოებით 10-12,’ ან სპეციალური *bat* ‘ერთი,’ *hurbil* ‘ახლოს,’ *inguru* ‘დაახლოებით,’ *hurren* ‘მიახლოებით’ სიტყვების დართვით: *hogei bat*, *hogei hurren* ‘დაახლოებით 20,’ *hogei bat lagun* ‘21 მეგობარი,’ *hogei neska inguru* ‘დაახლოებით 20 გოგო,’ *hogei gizon hurbil* ‘დაახლოებით 20 კაცი.’

4.4.3 წილობითი რიცხვითი სახელი (Fractional numbers)

წილობით რიცხვითი სახელების წარმოებისას სუპლეტური სიტყვები *erdi* ‘ნახევარი,’ *heren* ‘მესამედი,’ *laurden* მეოთხედი გამოიყენება პოსტპოზიციაში, მაგ.: *ordu erdi* ‘პირველის ნახევარი,’ *biztanleriaren herena* ‘მოსახლეობის მესამედი,’ *milioi laurden bat* ‘ერთი მეოთხედი მილიონი,’ შდრ. *urte eta erdi* ‘წელიწადნახევარი,’ ხოლო წილადები $1/2$, $1/3$... გადმოიცემა -(r)en ნათესაობითი ბრ. მაჩვენებლით: *hiru zazpiren* ‘3 მთელი და 7 მეათედი,’ სპეციალური -(e)ko სუფიქსის დართვით კი პროცენტები გადმოიცემა: (*ehun-eko bost* 5%; -tik აბლატივის ბრ. დართვით გადმოიცემა კონსტრუქცია *zazpitik hiruk kotxe bat daukate* ‘შვიდისაგან სამს ჰყავს მანქანა’; დისტრიბუტიულ (გაორკეცებულ) რიცხვით სახელებს აწარმოებს სუფიქსი -na: *jostailuak bina erosi ditut* ‘ორ-ორი სათამაშო ვიყიდე.’ -n-ს წინ იკარგება -t თანხმოვანი: *bana* ‘თითო-თითო,’ *bosna* ხუთ-ხუთი, *ehun-bana* ‘ასობით’...დისტრიბუტიული რიცხვითი სახელებიდან იწარმოება ზმნიზედები -ka სადერივაციო აფიქსის მეშვეობით:

seinaka sartzen ziren ‘შვიდ-შვიდად შემოდიოდნენ’; ხოლო მათზე დართული *-ko* ატრიბუტის მაჩვენებლით მიიღწევა *-იან* სუფიქსიანი შინაარსი: *hirinakako taldeak* ‘სამკაცრიან ჯგუფებად.’

4.5 თანდებულები (Postpositions)

ბასკურში წარმოდგენილია მთელი რიგი თანდებულებისა: *gainean* ‘ზე, ზევით,’ *aren gainean* ‘ზემოთ, მწვერვალზე,’ *aurrean* ‘წინ,’ *atzean* ‘უკან,’ *ondoan* ‘გვერდით,’ *barruan* ‘შიგნით,’ *kanpoan* ‘გარეთ,’ *atzean* ‘უკან,’ *gertu* ‘ახლოს, მახლობლად’; *artean* ‘შორის,’ *ondoren* ‘შემდეგ,’ *aurretik* ‘ადრე, -მდე, წინ,’ *gabe* ‘უ-, უქონლობა,’ *arte* ‘-მდე,’ ‘სანამ,’ *ordez* ‘ნაცვლად,’ *aurka* ‘წინააღმდეგ,’ *buruz* ‘შესახებ, -ზე,’ *alde* ‘მხარეზე.’ თანდებულები იმართება სხვადასხვა ბრუნვით (გენიტივი, პარტიტივი, ინესივი).

- 61 a. Dirurik gabe nago ‘უფულოდ ვარ’
 b. Ezer esan gabe joan da ‘მოსულია უთქმელად’
 c. Mahaiaren gainean ‘მაგიდაზე’
 d. Zaldi gainean ‘ცხენზე’
 e. Aitor zure aurrean dago, eta Miren zure atzean.
 ‘აიტორი შენ წინ დგას, მირენი კი შენს უკან.’
 f. Arbol ondoan nago ‘ხესთან ვდგავარ’
 g. Etxe barruan gagoz ‘სახლში ვრჩებით’
 h. Ana eta Aitoren artean nago. ‘ანასა და აიტორს შორის ვარ’
 i. Eguraldiari buruz hitz egin dugu. ‘ვისაუბრეთ ამინდის შესახებ.’
 [ამინდის თაობაზე საუბარი გვექონდა]
 j. Ni zure alde nago ‘შენ მხარეზე ვარ’ (Zubiri 1991: 150)

ზოგიერთი თანდებული ბრუნვის ნიშნიან ფორმად არის მიჩნეული. ამ შემთხვევაში ბრუნვის ნიშნებად მიჩნეულია: *-(a)rekin*, *-ekin* ‘თან, ერთად,’ *-etik* ‘დან, გან,’ *-(e)ra* ‘კენ, -ში,’ *-(e)an* ‘-ში, შიგნით,’ *-(a)rentzat* ‘-თვის,’ *-raino* ‘-მდე’; *aurre*, *aitzin* ‘წინ,’ *atze*, *gibel* ‘უკან,’ *gain* ‘-ზე,’ *azpi* ‘ქვეშ,’ *barru* ‘შიგნით,’ *ondo*, *alde* ‘გვერდით’; უნდა ითქვას, რომ თანდებულებს შეიძლება კვლავ დაერთოს რომელიმე სხვა ბრუნვის მაჩვენებელი, მაგ.: *mahaien gainean* ‘მაგიდაზე,’ *mahaien gainetik* ‘მაგიდებიდან,’ *aurrean* ‘წინ,’ *atzean* ‘უკან,’ *barruan* ‘შიგნით’; *etxearen atzean* ‘სახლის უკან.’

4.6 ზმნიზედა (Adverbs)

ბასკურში უმეტესი წილი ზმნიზედისა მორფოლოგიურად არ განსხვავდება ზედსართავი სახელისგან, მაგ: *mantso* ‘ნელი’ – *zoaz mantso* ‘მიდიხარ ნელა.’ მნიშვნელობა (ფუნქციას) სტრუქტურული კონტექსტი განსაზღვრავს. ენაში გვხვდება ზმნიზედები, რომლთა ფორმები, უბრალოდ, უნდა დავიმახსოვროთ. ადგილის ზმნი-

ზედას გააჩნია ადგილობითი (ლოკატივის) სუფიქსი, ხოლო არსებით ან ზედსართავ სახელებს დაერთვის სუფიქსი *-(a)ren* მხოლოდით რიცხვში, და *-en* მრავლობითში.

4.6.1 დროის ზმნიზედები (Adverbs of time)

noiz 'როდის,' *atzo* 'გუშინ,' *gaur* 'დღეს,' *bihar* 'ხვალ,' *orain* 'ახლა,' *ondoren* 'მამინ,' *geroago* 'გვიან,' *gabaz* 'დამით,' *oraintxe bertan* 'სწორედ ახლა,' *atzo gauean* 'გასულ ღამეს,' *gaur goizean* 'ამ დილით,' *datorren astein* 'მომავალ კვირას,' *dagoeneko* 'უკვე,' *duela gutxi* 'ახლახან,' *azkenaldian* 'ბოლო დროს,' *laster* 'მალე,' *berehala* 'ახლავე,' *oraindik* 'აქამდე, ჯერ კიდევ,' *duela* 'დიდი ხნის წინ.'

- 62 a. *Gero arte*. 'ხვალამდე.'
 b. *Aita bihar mendira joango da*. მამა ხვალ მთაში წავა.'
 c. *Ni gaur Bilbora joango naiz*. 'მე დღეს ბილბაოში წავალ.'
 d. *Orain ezin dugu*. 'ახლა არ შეგვიძლია.'

4.6.2 ადგილის ზმნიზედები (Adverbs of place)

non 'სად,' *hemen* 'აქ,' *hor* 'იქ,' *han* 'აი იქ,' *nonahi* 'ყველგან,' *edozein lekutan* 'სადმე,' *inon ere ez* 'არსად,' *egoitza*, *etxebizitza* 'შინ,' *urrun* 'შორს,' *kanpoan* 'გარეთ'; *aurrean* 'წინ,' *atzean* 'უკან,' *gainean* 'ზემოდან,' 'ზემოთ,' 'მწვერვალზე,' *azpian* 'ქვევით,' 'ქვემოთ,' 'ფსკერზე,' *ondoan* '-თან,' 'ახლოს,' *artean* 'შუა,' 'შუაში,' *ezkerran* 'მარცხნივ,' *eskui-
nean* 'მარჯვნივ,' მაგ.: *etxearen aurrean* 'სახლის წინ,' *zuhaitz baten gainean* 'ხის კენწე-
როზე,' *zuhaitz altuaren azpian* 'მაღალი ხის ქვეშ,' *sumendi gainean* 'ვულკანის მწვერ-
ვალზე.' ადგილის მნიშვნელობით გამოდიან ბოლოსართები *-tik*, *-ra*, *-raino*: *bertatik* 'ამავე ადგილიდან,' *etxera* 'სახლისკენ, სახლში,' *mendiraino* 'მთამდე'; ბოლოსართ –
xe-ს აქვს გაძლიერების მნიშვნელობა, მაგ. *hemen* 'აქ,' *hementxe* 'აქვე.' კონტექსტები:

- 63 a. *Konfidantza dauka umearengan*. 'ბავშვს ენდობა.'
 b. *Gurasoengan dago arazoa*. (Zubiri 1991: 107)
 'მშობლებისაგან არის პრობლემა.'
 c. *Menditik nator*. 'მთიდან მოვდივარ.'
 d. *Leiho ondoan nago*. 'სარკმელთან ვდგავარ.'
 e. *Etxearen atzean dago*. 'სახლის უკან დგას.'

4.6.3 ვითარების ზმნიზედები (Manner adverbs)

გამოვეყნეთ ამ ტიპის ზმნიზედებს: *oso* 'ძალიან,' *nahiko* 'სასიამოვნოდ,' *benetan* 'ნამდვილად,' *azkarra* 'სწრაფად,' *ondo* 'კარგად,' *gogorra* 'უხეშად, მძიმედ, ცივად,' *azkar* 'სწრაფად,' *poliki-poliki* 'დინჯად,' *arretaz* 'ნაზად, ფრთხილად,' *ia* 'მძიმედ,'

‘უხეშად’; ‘თითქმის,’ *batez ere* ‘მეტწილად,’ *erabat* ‘უეჭველად, აუცილებლად,’ *batera* ‘ერთად,’ *bakarrik* ‘მხოლოდ, განსაკუთრებით,’ *beti* ‘მუდამ, ყოველთვის,’ *maiz* ‘ხშირად,’ *ohi* ‘ჩვეულებრივ,’ *batzuetan* ‘ხანდახან,’ *noizean behin* ‘დროგამოშვებით,’ *inoiz ez* ‘არასდროს.’ მაგალითები:

- 64 a. Eskerrik asko. ‘დიდი მადლობა.’
 b. Benetan dut gogoko. ‘ნამდვილად მომწონს.’
 c. Hori askotan gertatzen da. ‘ეს ხშირად ხდება.’
 d. Xabier eta Edurne bakarrik etorri ziren.
 ‘მოვიდნენ მხოლოდ შაბიერი და ედურნე.’

4.6.4 მიზეზის ზმნიზედები (Causal adverbs)

მიზეზის ზმნიზედის ფუნქციას ასრულებს *zergatik* ‘რატომ.’ დაბოლოება *-a(ren)-gatik* იხმარება უსულო ასრებითი სახელებისთვის, ხოლო სულიერისთვის – დაბოლოება *-(ren)-gandik*. დაბოლოება *-lako*, რომელიც ბოლოსართის სახით ერთვის მეშველ ზმნას, გადმოსცემს კავშირს *იმიტომ რომ*, მაგ.: *hola nahi duelako* (*due-lako*) ‘იმიტომ რომ მას უნდა.’

4.6.5 კითხვითი ზმნიზედები (Interrogative adverbs)

nor ‘ვინ,’ *zer* ‘რა,’ *zein* ‘რომელი,’ *zenbat* ‘რამდენი,’ *nola* ‘როგორ.’ მაგალითები:

- 65 a. Nola da zure etxea? ‘როგორია შენი სახლი?’
 b. Nondik etorri zara? ‘საიდან მოდიხარ(თ)?’
 c. Norengandik etorri zara? ‘ვისგან მოდიხარ(თ)?’
 d. Lagunengandik nator. ‘მეგობრისგან მოვდივარ.’
 e. Nora zoaz? ‘სად მიდიხარ(თ)?’
 f. Etxera noaz. ‘სახლში მივდივარ.’

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზედსართავი სახელებიდან *-ko/-go*, *-ki*, და *-ro* ბოლოსართების დართვით იწარმოება ზმნიზედები: *adiskide* ‘მეგობარი’ – *adiskideki* ‘მეგობრულად,’ *anaia* ‘ძმა’ – *anaiki* ‘ძმურად,’ *gizon* ‘კაცი’ – *gizonki* ‘კაცურად,’ *mais* ‘ოსტატური’ – *maisuki* ‘ოსტატურად,’ *argi* ‘ნათელი’ – *argiro* ‘ნათლად,’ *berri* ‘ახალი’ – *berriro* ‘ახლად, ხელახლა,’ *bizi* ‘მკვირცხლი’ – *biziro* ‘მკვირცხლად,’ *garbi* ‘სუფთა’ – *garbiro* ‘სუფთოდ,’ *handi* ‘დიდი’ – *handiro* ‘დიდად,’ *naro* ‘უხვი’ – *naroro* ‘უხვად’ (Rijk 1995: 56-57); *atzo* ‘გუშინ’ – *atzoko egunkaria* ‘გუშინდელი გაზეთი,’ *hemen* ‘აქ’ – *hemengo giroa* ‘აქაური ატმოსფერო’ (Hualde & Ortiz 2003: 145).

4.7 კავშირები, ნაწილაკები და ენკლიტიკური ელემენტები (Subjunctions, particles, and enclitic elements)

4.7.1 კავშირები (Subjunctions)

ბასკურში წარმოდგენილია შემდეგი კავშირები: *eta, ta* ‘და,’ *edo, ala* ‘ან,’ *bat, baina* ‘ხოლო,’ *beraz* ‘ამიტომ, ამგვარად,’ *ere* ‘ასევე; თუმცა.’ კავშირის ფუნქცია აქვთ ბოლოსართებს *-la* ‘რომ,’ *-lako, zeren*, ‘იმიტომ რომ, რადგან,’ *-n* ‘როცა,’ ‘რომელიც,’ მაგ.:

- 66 a. *hola nahi duelako* ‘იმიტომ რომ ასე სურს’
b. *egon denean* ‘როცა დარჩება’
c. *ez da Eneko, Aitor baizik* ‘ენეკო კი არაა, არამედ აიტორი’
d. *ez dakigu norena den, baina jan ezazu* ‘არ ვიცით ვისია, მაგრამ მიირთვით’
e. *nahi dudalako egin dut* (Kintana 1980: 48-102)
‘გავაკეთე რადგან ასე მსურდა’
f. *zu ere etorri zara* ‘შენც მოხვედი’
g. *horrek egunero estudiatzen du, baina horregatik ez du ezer ikasten* (Kintana 1980: 128)
‘ის ყოველდღე მეცადინეობდა, მაგრამ მაინც ვერაფერი ისწავლა.’
- 67 *Jon etxera joan da, eta ni ere laster joango naiz.*
‘იონი შინ წავიდა და მეც მალე წავალ.’
- 68 *Niri asko gustatzen zait, baita Mireni ere.*
‘მე ძალიან მომწონს და მირენსაც.’
- 69 *Hau sano polita da, beste hori, ordea, ez zait gustatzen.*
‘ეს საკმაოდ ლამაზია, ხოლო სხვა კი პირიქით არ მომწონს.’
- 70 *Nik ez daukat kotxerik; horrek, ostera, bi dauzka.*
‘მე მანქანა არ მყავს, ხოლო მას კი ორი ჰყავს.’
- 71 *Anaia bertan geratu da; nik, ordea, alde egin dut.* (Zubiri 1991: 238)
‘ჩემი ძმა დარჩა, ხოლო მე კი, პირიქით, წავედი.’

4.7.2 ნაწილაკები (Particles)

ბასკურში საკმაოდ ხშირად გამოიყენება რიგი ნაწილაკებისა, ისეთები, როგორიცაა: *ba-, ez, ote, ahal, al, bide, ei, omen*. ამათგან *ba-* ნაწილაკს ორი ფუნქცია აქვს:

1. წარმოგვიდგენს მტკიცებით ფორმას, მაგ. *badator* ‘კი, მოვა,’ შდრ. მეგრ. ‘ქომოურს’;
2. პირობითი კილოს გამოხატავს: *banentor* ‘რომ მოვიდე.’ *ez* ნაწილაკი ენაში უარყოფითობის ფუნქციით გამოიყენება. მაგალითები:

- 72 a. Ez dakit zure izena. ‘არ ვიცი რა გქვია.’ [არ ვიცი შენი სახელი]
 b. Ez daukate kafe onik taberna honetan. ‘ამ კაფეში არა აქვთ კარგი ყავა.’
 c. Ez dut zure anaia ikusi. /Ez dut ikusi zure anaia. ‘არ მინახავს შენი ძმა.’
 [არ მყავს შენი ძმა ნანახი], მეგრ. ‘ვა მპუნს სქანი ჯიმა ნადირეფუ.’
 d. Ez duzu horren berri ukan *ote*? ‘მისგან ეს ხომ არ გსმენია?’
 e. Etorri al da? ‘მოსული ხომ არ არის/ მოსული თუა?’
 მეგრ. მულირ ქორენ-და?
 f. Laster bide dator. ‘უეჭველად, მალე მოვა.’
 g. Etorri omen da. ‘ამბობენ მოსულიაო.’ მეგრ. რაგადანა მულირ რენია.

ბისკაიურში ნაწილაკი *omen*-ის ნაცვლად იხმარება ნაწილაკი *ei*.

- 73 Itoko ahal haiz! ‘ნეტავი დაიხრჩობოდეს!’

ote ნაწილაკს ბასკურში შეეფარდება ქართული ნაწილაკი *განა*, *ნუთუ*. ეს ნაწილაკი ასევე გადმოსცემს მნიშვნელობას *საოცარია*, მაგ.:

- 74 a. Zer *ote* ari da gizon hori? ‘რას აკეთებს ეს კაცი?’
 b. Non utzi *ote* dut egunkaria? ‘სადღა დამავიწყდა გაზეთი?’
 c. Plazan ba *ote* da? ‘ადგილი შემთხვევით თუა?’ (Kintana 1980: 363)
 d. Profeten arteko *ote* da Saul ere?
 ‘განა საული არაა წინასწარმეტყველთა შორის?’
 e. Zergatik nire semea ez *ote* dator?
 ‘მაოცებს რატომ არ მოვიდა ჩემი ვაჟიშვილი?’
 f. Nor *ote* da gizon hau? ‘მაინტერესებს ვინაა ეს კაცი?’
 g. Zer *ote* da gazte izatea?
 ‘მაინტერესებს როგორია ახალგაზრდობა?’
 h. Nora joango *ote* naiz? ‘საით უნდა წავიდე?’ (Rijk 2008: 164-165)
 I. Txiki Iurretan lanean hasi *omen* da.
 ‘თითქოსდა ჩიკიმ სამუშაო დაიწყო იურეტანში.’ (Monforte 2020, მაგ.23)

ქართულ -ც (‘ასევე’; ‘თუმცა’) ნაწილაკს ბასკურში *ere* შეეფარდება, მაგ.:

- 75 Eta Aitor ere ez da etorriko? ‘და აიტორიც არ მოვა?’

4.7.3 ენკლიტიკური ელემენტები (Enclitic elements)

ბასკურში არსებობს ე.წ. ენკლიტიკური მარკერები, რომლებიც გამოხატავენ სხვადასხვა მნიშვნელობას. სუბირი თავის გრამატიკაში გამოყოფს რამდენიმეს:

- 76 a. დამატებას: *Etorri den mutila ez da hemengoa* (Zubiri 1991: 244-245)
ქართ. 'ყმაწვილი, რომელიც მოვიდა, არაა აქაური.'
მეგრ. 'მულირი რენ ბოში ვარე თაქიანი.'
- b. ირიბ კითხვას: *Ez dakit nor den.*
ქართ. 'არ ვიცი ვინ არის.'
მეგრ. 'ვა მიჩქუ მინ რენ.'
- c. მიზანს: *Buelta bat ematera noa.*
ქართ. 'მივდივარ, რომ გავისეირნო.'
- d. კითხვას: *Zer dago afaltzeko?*
ქართ. 'რა არის ვახშმად?'
- e. პირობას: *Egiten ez baduzu, zuretzako kalte.*
ქართ. 'თუკი არ გააკეთებ, მით უარესი შენთვის'
- f. დროს: *Jon heltzen denean, abisatu.*
ქართ. 'როცა იონი ჩამოვა, მაცნობე.'
მეგრ. 'იონი მულირი იცინ, გამაგებაფე.'
- g. მოდალობას: *Zuk bezala egin dut.*
ქართ. 'შენსავით გავაკეთე.' [შენსავით გაკეთებული მაქვს]
მეგრ. 'სკანცალო კეთებული მაფუ.'
- h. შედარებას: *Hau handiagoa da.*
ქართ. 'ეს უფრო დიდია.'
მეგრ. 'თენა უმოსო დიდი რე.'
- i. დაპირისპირებას: *Txikia izan arren, gogorra da.*
ქართ. 'მიუხედავად იმისა, რომ პატარაა, მაგარია.'
- k. მიზეზს: *Nahi izan ez dudalako ez dut egin.*
ქართ. 'არ მსურდა და იმიტომ არ გავაკეთე.'
მეგრ. 'კორინი ვა მილუდუ თიშენ ვა მაფუ კეთებული.'

საინტერესოა, რომ წყობით და მორფოლოგიური ნიშნებით ბასკური ემთხვევა მეგრულს, შდრ. მაგალითები: (76a, f-h, k).

4.8 ზმნა (Verbs)

ბასკურ ენაში ზმნა წარმოადგენს საკმაოდ რთულ, კატეგორიებით მდიდარ ფენომენს. ზმნის ძირითადი ფორმები დრო-კილოთა სისტემაში იწარმოება მეშველი ზმნის მეშვეობით, რომელიც ითავსებს მთავარ მორფოსინტაქსურ თუ სემანტიკურ ფუნქციებს. შემასმენლის ფუნქციით გარდაუვალი ზმნებისათვის გამოიყენება მეშველი ზმნა *izan* ‘ყოფნა.’ უნდა ითქვას, რომ *izan* ზმნა შეიძლება შეგვხვდეს გარდამავალ ფორმებშიც. ხოლო ადგილმდებარეობის გამოსახატავად გამოიყენება სხვა *egon* ‘ყოფნა’ (იმყოფება), ‘დარჩენა’ ზმნა. გარდაუვალი ზმნა შეიძლება იყოს ორპირიანი ირიბი ობიექტით. რომ არ მოხდეს აღრევა-გაუგებრობა გარდამავალ / გარდაუვალ ფორმებს შორის *izan* ‘არის’ ზმნა ბასკურ გრამატიკაში რჩება გარდაუვალ ზმნებთან, ხოლო გარდამავალი ფორმებისთვის მეშველ ზმნად იხმარება *ukan* / *eduki* / *edun* ‘ქონა / ყოლა.’ გარდამავალი ზმნები ორგვარია: ორპირიანი და სამპირიანი. ბასკურში შემორჩენილია ე.წ. მწკრივნაკლი, ანუ სინთეზური, ზმნები.

როგორც რენე ლაფონი აღნიშნავდა, ბასკური ზმნის სტრუქტურასა და ფუნქციებში რომ გავერკვიოთ აუცელბელია განვიხილოთ შემდეგი საკითხები:

1. ორი ზმნური კლასის დაპირისპირება
2. პიროვანი და უპირო ფორმები
3. მარტივი და რთული ფორმები
4. ძირითადი ფორმები

ზმნები, მათი სინტაქსური ფუნქციისა და პიროვანი აგებულობის მიხედვით ორ კლასად იყოფა: პირველი კლასის ზმნები არ შეიცავენ მოქმედების ნიშანს და უღვლილებაში არ შეითანხმებენ სახელს ან ნაცვალსახელს ერგატივში. მეორე კლასის ფორმები შეიცავენ მოქმედისა (A) და მოქმედების საგნის (O) ნიშნებს და უღვლილებაში უთანხმდებიან ერგატიულ ბრუნვას. პირველი კლასი აღნიშნავს მდგომარეობას ან მოქმედებას, რომელიც გამორიცხავს ობიექტს: ‘ყოფნა,’ ‘დარჩენა,’ ‘წასვლა,’ ‘დაცემა,’ ‘ლაპარაკი.’ ამ კლასის ზმნები ყოველთვის შეიცავენ პირის ნიშანს, რომელიც პრეფიქსის სახითაა წარმოდგენილი და ნომინატივის როლს ასრულებს. უღვლილებაში ისინი უთანხმდებიან სახელს ან ნაცვალსახელს ნომინატივში, რომელიც წინადადებაში სუბიექტს წარმოადგენს. ისინი, შესაძლოა, შეიცავდნენ დატივის სუფიქსს, რომელიც აღნიშნავს თუ ვის ან რის მიმართ სრულდება მოქმედება (ლაფონი 1976: 38-39). მეორე კლასის ზმნები გამოხატავენ ისეთ მოქმედებას, რომელსაც ერთი პიროვნება ან საგანი (მოქმედი) ასრულებს მეორეზე. ეს ზმნები შეიცავენ ერგატივში დასმული სუბიექტის, ანუ მოქმედის ნიშანს და მოქმედების საგნის ნომინატიურ ნიშანს. ამ კლასის გარკვეულ ზმნებს ყოველთვის აქვს მე-3 პ. მხოლოებითი მოქმედების საგნის ნიშანი, რომელიც განუსაზღვრელ რასმე აღნიშნავს, მაგრამ წინადადებაში მათ არასოდეს არ უკავშირდება ნომინა-

ტივში დასმული სახელი. ასე, მაგალითად: *iraun* 'გაგრძელება,' *iraki* 'ადუღება'; ის, რაც გრძელდება, ის, რაც დუღდება, ერგატივში დგას. ამრიგად *გაგრძელება* და *ადუღება* წარმოდგენილია როგორც მოქმედებები, რომელიც ეხება განუსაზღვრელ ზოგად რასმე (ლაფონი 1976: 40). უფრო დეტალურად, იხ. სინტაქსის ნაწილში.

4.8.1 პირიანი და უპირო ფორმები (Personal and impersonal forms)

პირიანი ფორმები, რომლებიც შეიცავენ რამდენიმე პირის ნიშანს, საკმაოდ მრავალრიცხოვანია. უპირო ფორმები საფრანგეთის ბასკურ დიალექტებში (და ამ დიალექტების პირენეების სამხრეთით მდებარე კილოების) ზმნათა უმრავლესობაში მხოლოდ სამია: ნამყოს მიმღეობა, ზმნური ფუძე და ნაზმნარი სახელი (verbal noun): *ebili, ebil, eбилte* 'სიარული, სვლა,' *ikus, ikuste* 'ხედვა'; *hartu, har, hartze* 'აღება.' ნამყოს მიმღეობა და ნაზმნარი სახელი იწარმოება ზმნურ ფუძეზე სუფიქსების დართვით, ესენია: *-i, -te, -tze, -tu* (ეს ბოლო *-tu* ლათინურიდანაა ნასესხები). ლექსიკონებში სიტყვები დალაგებულია მათი ნამყოს მიმღეობის ფორმათა მიხედვით. ნამყოს მიმღეობა და ნაზმნარი სახელი იბრუნვის როგორც არსებითი ან ზედსართავი სახელი.

რაც ეხება პირის ნიშნებს, სუბიექტისათვის არსებობს ორი ტიპი, ერთი სუბიექტისათვის და მეორე მოქმედების საგნისთვის. პირველი ტიპის ნიშნები გამოხატავს თხრობითი კილოს აწმყოს, აგრეთვე ყველაფერს იმას, რაც არ წარმოადგენს ბრძანებას, მიმართულს მესამე პირისადმი, შესაძლებლობას ან წარსულის ფაქტს. მეორე ტიპის ნიშნები იხმარება იმ ფორმებთან, რომლებიც ამ ბოლო სამ მნიშვნელობას გამოხატავს. სუბიექტის ნიშნები ყოველთვის პრეფიქსებს წარმოადგენენ. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ლაფონის 2 ცხრილს (ლაფონი 1976: 44-45).

ცხრილი 4.27 პერსონალური მარკერები (Personal makers)

	1 ტიპი	2 ტიპი	პირის ნაცვალსახელები
1 მხ.რ	n-	n-en, n-in	ni
2 მხ.რ.	h- ნული,	(h)-en, (h)-in-	hi, i
1 მრ.რ.	g-	g-en-, g-in-	gu
2 პ.	z-	z-en-, z-in-	zu
3 პ.	d-	z-, l-, b-, ნული	

ცხრილი 4.28 მოქმედის სუფიქსები (Subject suffixes)

1 მხ. რ.	-d-, -t-, -t
2 მხ. რ. მამრ.	-i (თანხმ.) -, -k-, -k
2 მხ. რ. მდედრ.	-n
3 მხ. რ.	ნული
1 მრ. რ.	-gu
2 პ.	-zu
2 მრ. რ.	-zue
3 მრ. რ.	ნული, პლუს -te, -e

პირის კატეგორიასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ბასკური უღვლილება შეიცავს ფორმებს, რომელსაც სასაუბრო (*allocutive*) ეწოდება. ტერმინი შემოღებული იყო ფრანგი ენათმეცნიერის პრინც ლუი ლუსიენ ბონაპარტეს მიერ (Louis-Lucien Bonaparte). ეს ფორმები ყველა დიალექტში გვხვდება მაშინ, როდესაც მიმართავენ ისეთ პიროვნებას, ვისთანაც “შენ”-ობით არიან. სალიტერატურო ენაშიც და ჩვეულებრივ საუბარშიც გამოიყენებენ დამოუკიდებელი ან ძირითადი მტკიცებითი წინადადების ფორმებს, რომლებიც, აუცილებელი პირის ნიშნის გარდა, შეიცავენ მე-2 პ. მხ. რ. მამრობითის ან მდედრობითის აღმნიშვნელ სუფიქსებს *-k*-ს ან *-n*-ს პიროვნების სქესისდა მიხედვით (ლაფონი 1976: 46).

მაგ.: ფორმა *na-go-k* ნიშნავს ‘რჩები ჩემთვის, შენ კაცო,’ *na-go-n* ‘ჩემთვის რჩები, შენ ქალო’; *na-torki-k* ნიშნავს ‘ჩემსკენ მოდიხარ, კაცო,’ *na-torki-n* ‘ჩემსკენ მოდიხარ, ქალო’; *da-kusa-k* ნიშნავს ‘ხედავ მას, კაცო,’ *da-kusa-n* ‘ხედავ მას, ქალო.’ *da-ki-k* ნიშნავს ‘ეს იცი შენ, კაცო,’ *da-ki-n* ‘ეს იცი შენ, ქალო.’ ქართულშიც საუბრისას ვიტყვით ხოლმე: *რას შვრები შე, კაცო, რას მეუბნები, შე ქალო, რა მოხდა, შე ქალო.* მეგრულშიც ასეთივე მიმართების ფორმებია საუბრის დროს: *მუს რე სი, კოჩი, იჩიებუქ; ვაგმახანგა, სი ოსური; ვა ქიმინა, სი ბოი* და სხვა. განსხვავება ისაა, რომ ბასკურში მამრობითი და მდედრობითი სქესის მაჩვენებლები ზმნაშია ინკორპორირებული. მიმართებითი ფორმები გვხვდება აბხაზურ ენაშიც და გადმოიცემა მორფოლოგიური ნიშნით: *უ-არა-ს* აფხაზი აუცილებლად იტყვის კაცთან მიმართებაში, ხოლო *ბ-არა-ს* – ქალთან მიმართებაში. ჩვენი აზრით, ბასკური *-k* და *-n* დაბოლოებები ჩართული ზმნაში, გამომდინარეობს სახელებიდან *kizon* → *gizon* ‘მამაკაცი,’ *neska* ‘ქალი, ქალიშვილი’ რომელიც დრო-ვითარებაში შეიკვეცა და შეუერთდა ზმნის ფორმას. პროფესორ ორტისმა საინტერესოდ ჩათვალა ასეთი მსჯელობა. ამავე აზრისა იყო პროფ. იური ზიცარი. აღსანიშნავია ის, რომ ძველ ბასკურ ტექსტებში დასტურდება ფორმა *kizon* ‘მამაკაცი,’ თანამედროვე ბასკურში კი არის ფორმა *gizon*. მაგალითები:

- 77 a. Bilbo-ra n-oa-k
ქართ. ‘ბილბაოში მივდივარ (კაცო).’
მეგრ. ‘ბილბაოშა მევურქ (ბოი).’

b. Bilbo-ra n-oa-n ქართ.
ქართ. ‘ბილბაოში მივდივარ (ქალო).’
მეგრ. ‘ბილბაოშა მევურქ (ოსურ).’

78 a. Zer da-gi-k? (Antonov 2015, ex 5a-b)
ქართ. ‘რას აკეთებ (კაცო)?’
მეგრ. ‘მუს აკეთენქ (ბოი).’

b. Zer da-gi-n?

ქართ. 'რას აკეთებ (ქალო)?'

მეგრ. 'მუს აკეთენქ (ოსურ).'

c. Egi-k/n

ქართ. 'გააკეთე, შე კაცო/შე ქალო!'

მეგრ. 'ქოქიმინი (ბოძ/ოსურ).'

79 a. Ekaitz Ordizia-ra joa-n d-u-k. (Adaskina 2010, ex 1b-c)

ქართ. 'ეკაიცი ორდისიაში წავიდა (კაცო).'

მეგრ. 'ეკაიცი ორდისიაშა ულირი რე. (ბოძ)'

b. Ekaitz Ordizia-ra joa-n d-u-n.

ქართ. 'ეკაიცი ორდისიაში წავიდა (ქალო).'

მეგრ. 'ეკაიცი ორდისიაშა ულირი რე (ოსურ).'

ბასკურის აღმოსავლურ დიალექტებში გვხვდება ალოკუტური თავაზიანი ფორმებიც, მაგ.:

80 etxe-a banu-sy 'I am going to the house.' (Antonov 2015: ex.10)

ქართ. 'სახლში მივდივარ' [პატივცემული ადრესატი]

შდრ. ქართ. სახლში მივდივარ, ჩემო ბატონო.

მეგრ. 'ჩქიმ პატენ რექ დო ართ ამბეს გიწინქ.'

ბასკურში ეს ალოკუტური ფორმები საკმაოდ ძველი ჩანს. ამ სახით სქესის კატეგორია ზმნის მეორე პირის ფორმებში ძველად ჩვეულებრივი მოვლენა უნდა ყოფილიყო. რენე ლაფონის მიერ წარმოდგენილი პიროვან ზმნურ ფორმათა მაგალითები:

I კლასი: ძირი (*root*) *go-* 'დარჩენა' ზმნური ფუძე (*radical*) *ego-* პირველი ჯგუფი *nago* 'მე ვრჩები,' (*h*)*ago* 'შენ რჩები'; დარჩი!, *dago* 'ის რჩება.' *bego* 'დარჩეს!' *nengoen* 'მე ვრჩებოდი,' ბისკაიურ დიალექტში *egoan*, სხვა დიალექტებში კი *zegoen*, *zagon* 'ის რჩებოდა,' *banengo* 'მე რომ დავრჩენილიყავი,' *nengoke* 'მე დავრჩებოდი.'

II კლასი: *kar-* 'მოტანა, მოყვანა, ტარება,' ზმნური ფუძე *ekar*. პირველი ჯგუფი: *dakart* 'მე ის მომაქვს/მომყავს,' *dakar* 'მას ის მოაქვს/მოჰყავს,' *nakar* 'მას მე მოვყავარ,' *nakark* 'შენ მოგყავარ (მამაკაცთან მიმართება).' მეორე ჯგუფი: *bekar* 'მან ის მოიტანოს / მოიყვანოს!,' *nekarren* 'მე ის მომქონდა / მომყავდა,' *nenkarren* 'შენ მე მოგყავდი,' *banekar* 'მე რომ ის მომეტანა / მომეყვანა,' *nekarke* 'მე მას მოვიტანდი / მოვიყვანდი' (ლაფონი 1976: 38-39).

ასე, რომ ბასკური ზმნები, მათი სინტაქსური ფუნქციისა და პიროვანი აგებულების მიხედვით ორ კლასად იყოფა. მათ გარდაუვალსა და გარდამავალს უწოდებენ. პირველი კლასის ზმნები არ შეიცავენ მოქმედის ნიშანს და უღვლილებაში არ შეითანხმებენ სახელს ან ნაცვალსახელს ერგატივში, მეორე კლასის ფორმები კი შეიცავენ მოქმედისა და მოქმედების საგნის ნიშნებს და უღვლილებაში უთანხმდებიან ერგატივს. პირველი კლასი აღნიშნავს მდგომარეობას, მდგომარეობათა ცვლილებას, ისეთ მოქმედებას, რომელიც ობიექტს არ მოითხოვს: *ყოფნა, დარჩენა, გახდომა, გადაქცევა, წასვლა, დაცემა, სიარული, ლაპარაკი...* ამ კლასის ზმნები ყოველთვის შეიცავენ პირის ნიშანს, რომელიც პრეფიქსს წარმოადგენს და ნომინატივის როლს ასრულებს; უღვლილებაში ისინი უთანხმდებიან სახელს ან ნაცვალსახელს ნომინატივში, რომელიც მათ სუბიექტს წარმოადგენს. ისინი, შესაძლოა, შეიცავდნენ აგრეთვე დატივის სუფიქსს. ასე მაგალითად, *გაყოლა* ზმნა წარმოადგენს ნომინატივში დასმული სუბიექტისა და დატივში დასმული რეფერენტის კომბინაციას.

მეორე კლასის ზმნები გამოხატავენ ისეთ მოქმედებას, რომელსაც ერთი პიროვნება ან საგანი (მოქმედი) ასრულებს მეორეზე (მოქმედების საგანი). ისინი მრავალრიცხოვან პროცესებს აღნიშნავენ. ეს ზმნები შეიცავენ ერგატივში დასმული მოქმედების ნიშანს და მოქმედების საგნის ნომინატივის ნიშანს. ამ კლასის გარკვეულ ზმნებს ყოველთვის აქვს მე-3 პ. მხოლოდითი მოქმედების საგნის ნიშანი, რომელიც განუსაზღვრელ რასმე აღნიშნავს, მაგრამ წინადადებაში მათ არასოდეს არ უკავშირდება ნომინატივში დასმული სახელი, ასე მაგალითად: *iraun* 'გაგრძელება,' *iraki* 'ადულება'; ის, რაც გრძელდება, ის, რაც დუღდება, ერგატივში დგას, ამრიგად *გაგრძელება* და *ადულება* წარმოდგენილია, როგორც მოქმედებები, რომლებიც ეხება განუსაზღვრელ ზოგად რასმე (ლაფონი 1976: 39-40).

4.8.2 სინთეზური ზმნები (Synthetic verbs)

ბასკურში შემონახულია სინთეზურ ზმნათა მცირე რაოდენობა. ეს ნიშნავს, რომ ასეთ ზმნებს აქვთ საკუთარი უღლება. მაგრამ ასეთ ზმნებს შეიძლება აკლდეს რომელიმე მწკრივი. ამიტომ ისინი არიან უსრული: მაგალითად, წინადადება *esan* 'თქმა' ზმნის დართვით შეიძლება ორნაირად გამოიხატოს, როგორც *diok* 'შენ ამბობ (მამაკაცთან მიმართება),' და დამხმარე ზმნის მეშვეობით *esaten duzu* 'შენ ამბობ' (სიტყვა-სიტყვით: *თქმაში ხარ*).

ცხრილი 4.29 გარდაუვალი ერთპირიანი სინთეზური *joan* 'სვლა' ზმნის უღლება აწმყოში (Conjugation of the intransitive synthetic verb *joan* 'go away')

მხ. რ.

noa /n-oa/ მივდივარ

zoaz /z-oa-z/, **hoaz**/h-oa-z/ მიდიხარ

doa /d-oa/ მიდის

მრ. რ.

goaz /g-oa-z/ მივდივართ

zoazte /z-oa-zte/ მიდიხართ

doaz /d-oa-z/ მიდიან

ცხრილი 4.30 სინთეზური უღლების ზმნა *egon* ‘ყოფნა,’ ‘დარჩენა’ აწმყოში
(Conjugation in the Present tense of the synthetic verb *egon* ‘be; stay’)

მხ. რ.

nago /n-a-go/ ვიმყოფები/ვრჩები

zaude /z-a-u-de/, hago/h-a-go/ იმყოფები

dago /d-a-go/ იმყოფება

მრ. რ.

gaude /g-a-u-de/ ვიმყოფებით

zaudete /z-a-u-de-te/ იმყოფებით

daude /d-a-u-de/ იმყოფებიან

უნდა აღვნიშნოთ, რომ *-a-* არის აწმყოს მწკრივის ნიშანი, ხოლო მრავლობითში – *go-*ს სხვა ძირი ენაცვლება. საინტერესოა, რომ მრავლობითის ფორმის აფიქსთა წყობა ჰგავს ქართულს, ე.ი. წარმოადგენენ პრეფიქსისა და სუფიქსის კომბინაციას: *g-au-de ვ-რჩები-თ* (ბასკ. *g-* – *-de*, ქართ. *ვ-* – *-თ*).

81 Banoa¹⁴ eskolara.

ქართ. (ქე) მივდივარ სკოლაში

მეგრ. ‘ქომეურქ სკოლაშა.’

82 a. Mahaia ere txokoan dago.

ქართ. ‘მაგიდაც ასევე კუთხეში დგას.’

მეგრ. ‘მაგიდა ხოლო კუნთხუს დგგ.’

b. Gizonak orain muinoan daude.

ქართ. ‘მამაკაცები ახლა გორაკზე იმყოფებიან.’

მეგრ. ‘კოჩეფი ასე სუკის /დიხაზურგას/ რენა.’

c. Haintzuloan nago.

ქართ. ‘გამოქვაბულში ვარ.’

მეგრ. ‘ფოქვის დინახალე ვორექ.’

მომავალი დროის გადმოსაცემად ეს ზმნა იყენებს *izan* დამხმარე ზმნას.

83 Bihar hemen egongo zara.

ქართ. ‘ზვალ აქ იქნები(თ).’

მეგრ. ‘ჭუმე თაქ იციქ/იცით.’

ბასკური ენის აკადემიის მიერ გამოყოფილია რამდენიმე სინთეზური უღლების ზმნები: *egon* ‘ყოფნა,’ ‘დარჩენა,’ *joan* ‘წასვლა,’ *etorri* ‘მოსვლა,’ *ibili* ‘სიარული, სვლა,’ *izan* ‘ყოფნა’ (არის), *ukan* / *eduki* ‘ქონა / ყოლა,’ *jakin* ‘ცოდნა,’ *ekarri* ‘მოტანა / მოყვანა,’ *eraman* ‘აღება,’ *ihardun* ‘საქმიანობა,’ *jarin* ‘დინება,’ *erabili* ‘გამოყენება,’ *irudi* ‘გამოჩენა,’ (ჩანს), *esan* ‘თქმა,’ *atxeki* ‘მიკვრა, მიზმა,’ *jarraiki* ‘მიყოლა’ (მიყვება), *eman* ‘მიცემა,’ *entzun* ‘სმენა’ (ესმის). ზმნა *ukan*, *eduki* ‘ქონა/ყოლა’ გამოდის მეშველი

¹⁴ ხშირია, რომ ასეთ ფორმებს ახლავს მტკიცებითის თავსართი *ba-*, *banoa* ‘(ქე) მივდივარ’, მდრ. მეგრულში ქომეურქ, ქოვორწყექ...

ზმნის ფუნქციით ორპირიან და სამპირიან გარდამავალ ზმნეებში და მათ აქვს უღლების ყველა ფორმა, ხოლო *izan* ‘ყოფნა’ როგორც მეშველი ზმნა გამოიყენება ერთ და ორპირიან გარდაუვალ ზმნებთან. მაგ.: *dut* ‘მე ის მაქვს/მყავს;’ მეშველი ზმნის მორფოლოგიური ანალიზის დროს გამოვყოფთ მაჩვენებლებს – *d-u-t*, სადაც *d-* პირდაპირი ობიექტის მაჩვენებელია, *-u-* ზმნის ძირი და ბოლოში *-t* პირველი სუბიექტური პირის მაჩვენებელი მხოლობითში.

ბასკურში არ არის ინფინიტივი, როგორიც დასტურდება ინდოევროპულ ენებში და ზმნები ფაქტიურად წარმოადგენენ ვნებითი გვარის ნამყოს მიმღეობის ფორმებს, მაგ.: *etorri* ‘მოსული,’ *joan* ‘წასული,’ *entzun* ‘მოსმენილი,’ *ikusi* ‘ნანახი,’ *ekarri* ‘მოყვანილი/მოტანილი’ და სხვა. ამასთან დაკავშირებით ზელიკოვი (Zelikov 2010) აღნიშნავს, რომ ბასკურში სახეზეა სახელზმნა. შეადარე, მაგალითად, მასდარი შემორჩენილი გენიტიურ კონსტრუქციებში დიალექტური ფუნქციონირება, ასე ვთქვათ, “სუფთა სახით:” *Nik txakurraren hiltze* ‘მე ძაღლს ვკლავ’ (სიტყვასიტყვით ‘ძაღლის მოკვლა ჩემს მიერ’) (Зеликов 2010: 80). ამ წინადადებაში სუბიექტი *ni* ‘მე’ ერგატიულ, ხოლო პირდაპირი ობიექტი *txakurr* ‘ძაღლი’ ნათესაობით ბრუნვაშია (*ni-k txakurraren hiltze*). კინტანას ბასკურ-ესპანურ / ესპანურ-ბასკურ ლექსიკონში ეს ზმნა გადმოცემულია *hil* ფორმის სახით, ესპ. *matar* ‘მოკვლა,’ ბასკ. *hiltze*, ესპ. (*el*) *morir*, *muerte* ‘კვდომა, მკვდარი’ (Kintana 1980: 191-192). სახელზმნის ჩვეულებრივი ფუნქციონირება, რომელსაც ეკუთვნის მთავარი როლი ბასკურ ენაში, არის ის, რომ მას დართული აქვს სხვადასხვა მარკერები (არტიკლი, ბრუნვის და რიცხვის აფიქსები). მაგ.: *Ez du merezi joate-a* ‘არ ღირს წასვლა;’ მარკერი *-a* (*joate-a*-ში) არის პოსტპოზიტიური არტიკლი, განსაზღვრულობის მანიშნებელი. რაც შეეხება ჩვენს მაგალითში *-a*-ს მასდარულ ფორმასთან, შეიძლება ითქვას, რომ ეს არის ერთ-ერთი ნომინალიზაციის საშუალება. სახელზმნა ლოკატიურ ბრუნვაში გამოიყენება აწმყოს ფორმების საწარმოებლად (*ikus-te-n dut* ‘მე ის ხედვის არეში მყავს’ [ნახვაში მყავს ის მე], მომავალი დროისთვის გამოიყენება რელატიური ბრუნვის ნიშანი *-ko/-go* (*ikusi-ko dut* ‘სანახავი მექნება’ (Зеликов 2010: 81). როგორც აღნიშნავს პროფ. კოლდო მიჩელენა, *joan naiz* ‘წასული ვარ,’ შდრ. ესპანურში *soy de ido* (Mitxelena 1977: 252). ანალიტიკური კონსტრუქციის ნასახელარ ფორმებში (N+Vpers.) (შდრ. *Irakasle bat behar da* ‘მასწავლებლის საჭიროებაა;’ *lotan dago* ‘მას სძინავს’ (ზედმიწ. ‘ძილში იმყოფება’) (Зеликов 2010: 81). პროფ. ორტის დე ურბინა (Ortiz de Urbina) თვლის, რომ სახელზმნას (Verbal Noun) აქვს უფრო ზმნური დატვირთვა, უმეტეს დიალექტებში სუბიექტს და ობიექტს აქვთ იგივე ბრუნვა, რაც არანომინალურ კონტექსტში, აბსოლუტივი ორივე შემთხვევაში, მაგ.: *Zure aita hiltzea pena eman dit*. ‘შენი მამის გარდაცვალება ტკივილს მაყენებს;’ *Gure umea jaiotzea alaitasun handia da*. ‘ჩვენი ბავშვის დაბადება დიდი სიხარულია.’ საფრანგეთის ბასკურ დიალექტებში ობიექტი ნათესაობით ბრუნვაშია *zure aita-ren hiltzea* ‘შენი მამ-ის გარდაცვალება,’ *gure umea-ren*

jaiotza alaitasun handia da სიტყვასიტყვით ნიშნავს: 'ჩვენი შვილის დაბადება სიხარული დიდია' (Ortiz de Urbina – p.c.).

რამდენიმე მაგალითი *izan* 'ყოფნა' და *ukan/eduki* 'ქონა/ყოლა' მეშველი ზმნების გამოყენებით:

84 a. Nik anaia dut. [d-u-t]

ქართ. 'მე ძმა მყავს.'

მეგრ. 'მა ჯიმა მჰუნს.'

b. Zuk liburua duzu. [d-u-zu]

ქართ. 'შენ წიგნი გაქვს.'

მეგრ. 'სი წინგი გილუ.'

c. Niri liburua ematen nahi dut.

ქართ. 'ჩემი წიგნი მინდა მივცე.'

[ჩემი წიგნი მივცე სურვილი მაქვს]

მეგრ. 'ჩქიმი წინგი მოკო მეფჩე.'

[ჩქიმ წინგი მეფჩენ კორინი მილუ]

d. Emaztea daukat. [da-uka-t]

ქართ. 'ცოლი მყავს.'

მეგრ. 'ოსური მჰუნს.'

e. Guk etxe handia dugu.

ქართ. 'ჩვენ დიდი სახლი გვაქვს.'

მეგრ. 'ჩქი დიდ ელდე მილუნა.' [d-u-gu ოს-გვაქვს-ჩვენ]

f. Ni irakaslea naiz.

ქართ. 'მე მასწავლებელი ვარ.'

მეგრ. 'მა მაგურაფალი ვორექ.'

g. Zu abeslari zara.

ქართ. 'შენ მომღერალი ხარ.'

მეგრ. 'სი მაბირალი რექ.'

h. Hau etxea da.

ქართ. 'ეს სახლია.'

მეგრ. 'თენა ელდე რე.'

- i. Hau neska ederra da.
ქართ. 'ეს გოგო ლამაზია.'
მეგრ. 'თე ცირა სქვამი რე.'

ნიშანი *-i*-ს გარდა, რომელიც ახლავს ფორმას *ikus-i* 'ნახვა/ნანახი' გვხვდება სხვა მარკერებიც. თუკი ზმნა ბოლოვდება *-tu (-du)*, *-ri*, *-li* ან ნებისმიერ სხვა ხმოვანზე, დაბოლოება მოიხსნება და მის ნაცვლად ჩაირთვება აწმყოს მაჩვენებელი *-tzen*: *begiratu* 'ხედვა' – *begirätzen*, *jo* 'ცემა' – *jotzen*, *erori* 'დაცემა' – *erortzen*, *itzuli* 'დაბრუნება' – *itzultzen*, *kendu* 'მოშორება' – *kentzen*; თუკი ზმნა ბოლოვდება *-n* ან *-si*-ზე, მაშინ პირველ შემთხვევაში *-n*-ს დაემატება *-te*-; მეორე შემთხვევაში კი *-i*-ს ნაცვლად გვექნება *-ten*: *jan* 'ჭამა' – *jaten*, *ikusi* 'ხედვა' – *ikusten*, *ikasi* 'სწავლა,' 'სწავლება' – *ikasten*; (შენიშვნა: დაბოლოება *-n* ამ ფორმებში არის ლოკატიური ბრუნვის ნიშანი (*ikuste+n*, *ikaste-n*, *jate-n*...) ნახვაში, სწავლაში, ჭამაში და ა.შ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქართულისთვის არაა უცხო კონსტრუქციები როგორიც არის ბასკურში, მაგ.: *ახლა ისინი იქნებიან შუა ჯუარის წერაში, პოეტი ჩაღრმავებულია თავის ფიქრებში, ის არ არის არაფრის გაგებაში და სხვა*. ფორმები *-tzen*, *-ten* დაბოლოებებით ქმნიან აწმყოს წრეს.

ლაკა თავის გრამატიკაში (Laka 1996) მიუთითებს ე.წ. ინფინიტურ წინადადებაზე (*infinitival sentences*). შევხვით ავტორის მიერ მოყვანილ მაგალითებს (85a-d):

- 85 a. [*emakumeak gizonari liburua ematea*] *nahi du umeak*. (Laka 1996: 14, ex. 16)

woman-the-E man-the-D book-the give-inf want has child-the-E

'The child wants the woman to give a book to the man.'

ქართ. 'ბავშვს უნდა, რომ ქალმა კაცს წიგნი მისცეს.'

[ქალმა კაცს წიგნი (რომ) მისცეს] სურვილი აქვს ბავშვმა]

მეგრ. 'ბაღანას ოკო ოსურქ კოს წინგი ქემეჩასინ.'

[ოსურქ კოს წინგი ქემეჩასინ] კორინი ულუ ბაღანაქ]

(a) მაგალითში პირველი სუბიექტი *emakumeak* 'ქალი' ერგატივშია, ირიბი ობიექტი *gizonari* 'კაცი' – მიცემით ბრუნვაში, მეორე სუბიექტიც *umea* 'ბავშვი' დგას ერგატივში. ქართულში სიტყვასიტყვით გადმოცემული მნიშვნელობა დაუშვებელი იქნება. ხოლო თუკი ამავე შინაარს გადმოვცემთ სხვანაირად, მაშინ მივიღებთ დასაშვებ ვარიანტს, შდრ. *ბავშმა გამოთქვა სურვილი, რომ ქალმა (ამ) კაცს გადასცეს წიგნი*.

- b. [gizonari liburua ematea] nahi du umeak
 man-the-D book-the give-inf want has child-the-E
 ‘The child wants [(him/her) to give the book to the man]’
 ქართ. ‘ბავშვს უნდა წიგნი მისცეს კაცს.’
 [კაცს წიგნი(ს) მიცემა] სურვილი აქვს ბავშვმა]
 ქართულში დასაშვები ვარიანტი იქნება:
 მეგრ. ‘ბაღანას ოკო წინგი ქემეჩას კოს.’
 [კოს წიგნი(შ) მეჩამა(ში)] კორინი ულუ ბაღანაქ]

(b) მაგალითშიც დასაშვებ ვარიანტად გვექნება ასეთი გადმოცემა: *ბავშვმა გამოთქვა სურვილი წიგნი კაცს გადასცეს.*

- c. [liburua ematea] nahi du umeak
 book-the give-inf want has child-the-E
 ‘The child wants [(him/her) to give the book (to him/her)]’
 ქართ. ‘ბავშვს უნდა მისცეს (მას) წიგნი.’
 [წიგნი(რომ) მისცეს] სურვილი აქვს ბავშვს’
 მეგრ. ‘ბაღანას ოკო წინგი ქემეჩასინ.’
 [წინგი მეჩამა] კორინი ულუ ბაღანაქ]

(c) მაგალითშიც დასაშვები ვარიანტია: *ბავშვმა გამოთქვა წიგნის გადაცემის სურვილი.* მეგრულშიც დასაშვები იქნება ვარიანტი: *ბაღანას ულუ წიგნიშ მეჩამაშ სურვილი.*

- d. [ematea] nahi du umeak
 give-inf want has child-the-E
 ‘The child wants [(him/her) to give (it) (to him/her)]’
 ქართ. ‘გადაცემის სურვილი აქვს ბავშვს.’
 [გადაცემა] სურვილი აქვს ბავშვმა]
 მეგრ. ‘მეჩამაშ კორინი ულუ ბაღანას.’

ამ ოთხივე მაგალითში ყველგან ნაჩვენებია სახელზმნა *ematea* ‘მიცემა.’

თარგმანში ჩვენ ვუთითებთ თუ როგორაა ბასკური წყობა. შემოკლებები: E ნიშნავს ერგატივს, D – დატივს, inf. – ინფინიტივს. ფორმა *ematea*-ს ინფინიტივად მიიჩნევენ ავტორი მხოლოდ პირობითად. ჩანს, მას მიაჩნია, რომ ეს ხდება ესპანურის გავლენით. მაგრამ ეს საკვებით უცხოა ბასკურისთვის და ის არის აშკარად სახელ-ზმნა და არა ინფინიტივი, რომელიც ირთავს ბრუნვის ნიშნებს. ფორმა *eman* არის

ნამყო დროის ვნებითი გვარის მიმღეობა და ნიშნავს ‘მიცემულ-ს,’ ფორმა *ematea* კი – სახელზმნაა და ნიშნავს *მიცემა-ს*.

ცხრილი 4.31 *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის უღლება აწმყოში (Conjugation of the auxiliary *izan* ‘be’ in the Present tense)

მხ. რ.	მრ. რ.
1 naiz / n -a-iz/ ვ-არ	1 gara / g -a-ra/ ვ-არ-თ
2 haiz / h -a-iz ხარ/, zara/ z -ara ხ-არ(თ)	2 zarete / z -a-re- te / ხ-არ-თ
3 da / d -a/ არის	3 dira / d -i- ra / არიან

აწმყოში მესამე პირის მხ. რ. ზმნის ძირი დაკარგულია, არის მხოლოდ მწკრივის ნიშანი *-a-*, 3 პირის მრავლობით რიცხვში კი ზმნის ძირია *-ra*: *d-i-ra* ‘არიან,’ რაც ეხება ხმოვან *i*-ს *dira*-ში, მისი მნიშვნელობა, შესაძლოა იყოს მრავლობითობის მანიშნებელი. მაგრამ მისი ბუნება არ არის გარკვეული (Ortiz de Urbina – p.c.). მაგალითები:

- 86 a. Ni indartsua naiz.
ქართ. ‘მე ძლიერი ვარ.’
მეგრ. ‘მა მანგარი ვორექ.’
- b. Nire laguna zara.
ქართ. ‘ჩემი მეგობარი ხარ.’
მეგრ. ‘ჩქიმ მაყალე რექ.’
- c. Gu jakintsuak gara.
ქართ. ‘ჩვენ ნასწავლი ვართ.’
მეგრ. ‘ჩქი ნაგურაფუ ვორეთ.’
- d. Katua handia da.
ქართ. ‘(ეს)კატა დიდია.’
მეგრ. ‘(თე) კატუ დიდი რე.’
- e. Katuak handiak dira.
ქართ. ‘კატები დიდებია.’
მეგრ. ‘კატუეფი დიდეფი რენა.’
- f. Oso arriskutsua da.
ქართ. (ეს) ‘ძალიან სახიფათოა.’
მეგრ. ‘(თენა) ნამეტანი ოშკურანჯი რე.’

4.8.3 *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის აწმყოს მესამე პირის ფორმა მხოლობითში (3 person singular of *izan* ‘be’ in the Present tense)

ქვემოთ მოყვანილი მაგალითები ბასკური დიალექტიდან მეგრულთან შედარებისას გვიჩვენებენ საოცარ დამთხვევას მეშველი *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის მესამე პირის აწმყოს

ფორმებში. ბასკური ონდაროა (Ondarroa) სოფლის დიალექტის მაგალითები მოცემული არეგის (Arregi 2000) ნაშრომში:

- 87 Oi-de ju-te-ko ordu re (Arregi 2000: 13)
 Bed-All go-TE-GEN time is
 ‘It’s time to go to bed.’
 მეგრ. ‘ონჯირუმა მიდართენ დრო რე.’
 ქართ. ‘დროა წახვიდე დასაძინებლად.’
- 88 Jon altu re. (Arregi 2000:8)
 Jon tall be.PRS
 ‘Jon is tall.’
 მეგრ. ‘იონი მაღალი რე.’
 ქართ. ‘იონი მაღალია.’
- 89 Au max-e apur-tu-te re. (Arregi 2000:12)
 This table.Abs.SG break-Tu-TA is
 ‘This table is broken.’
 მეგრ. ‘თე მაგიდა ტახილი რე.’
 ქართ. ‘ეს მაგიდა გატეხილია.’
- 90 Gixoná ra. (Arregi 2000: 21)
 Man.Abs.SG is
 ‘He is a man.’
 მეგრ. ‘ქომოლკოჩი რე.’
 ქართ. ‘მამაკაცია.’
- 91 Gixóna etorri re. (Arregi 2000: 21)
 Man.Abs.SG come.TU Aux-PRS
 ‘The man has come.’
 მეგრ. ‘კოჩი მუღირი რე.’
 ქართ. ‘კაცი მოსულია.’
- 92 Etxi re. (Arregi 2000: 22)
 House.Abs.SG is
 ‘It’s a house.’
 მეგრ. ‘ცუდე რე.’
 ქართ. ‘სახლია.’

- 93 Jon Mutrikukú re. (Arregi 2000: 10)
 Jon.A Motriko.G is
 ‘Jon is from Motriko.’
 მეგრ. ‘იონი მუტრიკუკუშე რე.’
 ქართ. ‘იონი მუტრიკუკუდან არის.’
- 94 Ori neski-ori [Koldo-n alabi] re.
 this girl-this.NOM [Koldo-GEN daughter.NOM] is
 ‘This girl is Koldo’s daughter’ (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 74)
 მეგრ. ‘თე ცირა-თენა [კოლდო-ში ოსურსკუა] რე.’
 ქართ. ‘ეგ გოგო-ესე [კოლდო-სი] ქალიშვილია.’

შენიშვნა: ჩვენი აზრით, 90-ე მაგალითში უნდა ყოფილიყო *ra*-ს ნაცვლად, ფორმა *re*, ვინაიდან ყველა სხვა მაგალითში გვაქვს ფორმა *re*. ამით საკმაოდ საინტერესოა სხვა ვითარებაც ონდაროას დიალექტში.

4.8.4 ასპექტის კატეგორია (The category of aspect)

ბასკურში დასტურდება სრული (პერფექტული *Perfective*) და უსრული (იმპერფექტული *Imperfective*) ასპექტის ფორმები, რომელებიც ძირითადად გამოიხატება ანალიტიკური ანუ შედგენილი ზმნების ფორმებით. პერფექტული მორფემა-ბოლო-სართი ზმნების მიხედვით სამია: *-tu/-du*, *-i*, *-n*. ამათგან ყველაზე ხშირია მორფემა *-tu/-du*, რომელიც, სავარაუდოდ, წარმოადგენს ნასესხებ ფორმას ლათინურიდან. დაბოლოება *-du* ფიქსირდება *n* და *l* თანხმოვნების შემდეგ, მაგ.: *lagundu* ‘დახმარება.’ მორფემები *-i* და *-n*, რომელებიც მიუთითებენ დასრულებულ მოქმედებაზე, ენაში პერფექტულობის არქაული მაჩვენებლებია.

- 95 a. emakumea poztu da
 ქართ. ‘ქალს გაუხარდა’ [ქალი გახარებულია]
 მეგრ. ‘ოსურს ახიოლ’ [ოსური გახარებული რე]
- b. neska poztu zen
 ქართ. ‘გოგო გახარებული იყო’
 მეგრ. ‘ოსური გახარებული რდგ’

აქ საჭიროა მიუთითოთ, რომ ბასკურში არის ორი სახის წარსული დრო. აქტუალური პერფექტი, როდესაც მოქმედებას აქვს აწმყოსთან კავშირი და აორისტი, როცა აწმყოსთან ეს კავშირი გაწყვეტილია. სქემატურად ზემოთქმული შეიძლება ასე წარმოვადგინოთ:

1. ვნებითი გვარის მიმღეობა + მეშველი ზმნა აწმყოში = აქტუალური პერფექტი.
2. ვნებითი გვარის მიმღეობა + მეშველი ზმნა ნამყოში = აორისტი.

96 a. Gizonak emakumea ikusi du.

Gizona-k emakume-a ikus-i d-u-ø

კაც-მა ქალი-ი ნახვა-PPP DO3SG-aux-S3SG

ქართ. 'კაცმა ქალი ნახა' (დღეს) [კაცმა ქალი ნანახი ჰყავს]

მეგრ. 'კოჩ-ქ ოსურ-ი ქოძირუ.' [კოჩქ ოსური ნაძირეფუ აფუ]

b. Gizonak emakumea ikusi zuen.

ქართ. 'კაცმა ქალი ნახა.' (გასულ კვირას) [კაცმა ქალი ნანახი ჰყავდა]

მეგრ. 'კოჩქ ოსური ქოძირუ.' [კოჩქ ოსური ნაძირეფუ აფუდუ]

ხოლო იმპერფექტულობის მაჩვენებელია *-tzen/-ten* ალომორფები, შდრ. იმპერფექტული ასპექტის მიმღეობის ფორმები წინანადებებში: (*joaten, agertzen, sartzen*).

97 a. Egunero ikusten dut gizon hori.

ქართ. 'ამ კაცს ყოველდღე ვხედავ ხოლმე.' (იმპერფ. ასპ.)

[ყოველდღე ნახვაში მყავს კაცი ეგ]

მეგრ. 'თე კოს ირდღას ვორწყექეთე.'

b. Gaur laguna ikusi dut.

ქართ. 'დღეს მეგობარი ვნახე.' (პერფ. ასპ.)

[დღეს მეგობარი ნანახი მყავს]

მეგრ. 'ამდღა მაყალე ნაძირეფუ მაფუ.'

c. Aita etxean gelditzen da.

ქართ. 'მამა სახლში რჩება.'

მეგრ. 'მუმა ცუდეს სკიდუ.'

98 a. Nik liburua irakurtzen dut.

ქართ. 'წიგნს ვკითხულობ.' (პერფ. ასპ.)

მეგრ. 'წინგის ბკითხულენქ.'

b. Nik liburua irakurtzen nuen. (Zaika – p.c.)

ქართ. 'წიგნს ვკითხულობდი ხოლმე.'

მეგრ. 'წინგის ბკითხულენდი.'

იმპერფექტული ასპექტით გადმოიცემა ჰაბიტუალისი, ანუ მოქმედება, რომელიც მეორდება, ან ჩვეულებრივ ხდება (შეადარე ძვ. ქართული ხოლმეობითი). ბასკურში ამისთვის გამოიყენება კონსტრუქცია *ari izan* ზმნის მეშვეობით,¹⁵ მაგ.:

99 a. Hitz egiten ari naiz.

ქართ. 'მე (ახლა) ვლაპარაკობ.'

მეგრ. 'მა (ასე) ბრაგადანქ.'

b. Zertan ari zara?

ქართ. 'რას აკეთებ?'

მეგრ. 'მუს აკეთენქ.'

c. Lanean ari naiz.

ქართ. '(ახლა) ვმუშაობ.' [მუშაობაში ვარ]

მეგრ. 'ვმუშენქ.'

4.8.5 დრო (Tense)

4.8.5.1 აწმყო (Present)

ბასკურში არის სამი დრო: აწმყო, წარსული და მომავალი. უნდა მივუთითოთ ზოგიერთ ფონეტიკურ ცვლილებებზე ფორმათწარმოებისას: თუკი მიმდებარე ბოლოვდება *-zi*, *-ztu*, ან *-tzi*-ზე, მაშინ პირველ შემთხვევაში *-i* და *-u* მოიშლება და მას დაერთვის *-ten*; მეორე შემთხვევაში კი მოიშლება *-t* და *-i*-ს დაემატება *-ten*: *irabazi* 'მოგება' – *irabazten*, *idatzi* 'წერა' – *idazten*, *aurkeztu* 'წარმოდგენა' (*წარმოადგენს*) – *aurkezten*, ფორმაში *etorri* 'მოსვლა' გვექნება დაბოლოება *-tzen* – *etortzen*; მაგ.: *Euria ari du orain* 'ახლა წვიმს,' *lanean ari naiz* 'ახლა ვმუშაობ'; *bertsotan ari gara* 'ახლა ლექსებს ვწერთ' [ლექსების წერაში ვართ]; *gaur goizean umeak jolasean aritu dira* 'დღეს დილით ბავშვებს უთამაშიათ.'¹⁶

აწმყოს მანიშნებლად გამოდის მწკრივის ნიშანი *-a*: *d-a-tor* 'ის მოდის,' *d-a-kus* 'ის მას ხედავს,' *d-a* 'ის არის. როგორც წესი, ბასკურ ლექსიკონებში ზმნური ფორმები მოცემულია ასეთი სახით: *ikus(i)* 'დანახული,' *ibil(i)* 'წასული,' *eror(i)* 'დაცემული,' *sal(du)* 'გაყიდული' და ა.შ. ეს ფორმები, როგორც ზემოთ მივუთითეთ, წარმოადგე-

¹⁵ პერფექტული ფორმები იუღლება მხოლოდ მეშველი ზმნების მეშვეობით.

¹⁶ ბასკური ზმნების უმრავლესობა ბოლოვდება *-tu* ან *-du*-ზე. და ეს არის ფაქტიურად წარსული დროის მიმდებარე მაჩვენებლები. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბასკურს, ისევე როგორ ქართველურ ენებს, არა აქვს ინფინიტივის კატეგორია, როგორც დასტურდება ინდო-ევროპულ ენებში, შდრ. რუს. *чумать, нучать, уdmu*, ინგლ. *write, see, listen*, გერმ. *sagen, Zahlen, malen*, შვედ. *skriva, springa, dela, studera...*, არამედ ამ ფუნქციას ასრულებს სახელ-ზმნა.

ნენ ვნებითი გვარის ნამყოს მიმღეობას. მაგალითად, მეშველი ზმნის დართვით ნაუღლები ფორმა *ibili da* ნიშნავს ‘ის წასული არის,’ *ikusi dut* ‘ის ნანახი მყავს/მაქვს.’ ამ შემთხვევაში ბასკური და ქართველური ენები ამ კუთხითაც უახლოვდებიან ერთმანეთს, სტრუქტურა ერთია.

მიმღეობის ფორმები *-zte-n*, *-te-n*, *-tzen* სუფიქსებით გამოიყენება აწმყოს საწარმოებლად. ისინი ანიჭებენ ზმნას იმპერფექტის მნიშვნელობას. დასახელებული სუფიქსები წარმოადგენენ ინესივის ბრუნვის ნიშანს, ე.ი. მიმღეობის ფორმას დამატებული ინესივის დაბოლოება აწმყო დროის გაგებას გადმოსცემს. ბასკურში არის რიგი სინთეზური ზმნებისა, რომლებიც იუღლება მეშველი ზმნის გარეშე, მაგ.: *etorri* ‘მოსვლა,’ *ibili* ‘სვლა,’ *ikusi* ‘ნახვა,’ *joan* ‘წასვლა,’ *izan* ‘ყოფნა,’ *ukan* ‘ქონა / ყოლა’ და სხვა. სინთეზური უღლების მაგალითია *nator* (*n-a-tor*) ‘მოვდივარ,’ იგივე მნიშვნელობას მივიღებთ მეშველი ზმნის გამოყენებით *etortzen naiz* ‘მოვდივარ’ [მოსვლაში ვარ], *etorri naiz* ‘მოვედი,’ [მოსული ვარ].

100 a. Nik nire laguna ikusten dut.

ქართ. ‘მე ჩემ მეგობარს ვხედავ.’

[მე ჩემი მეგობარი მხედველობის არეში მყავს]

მეგრ. ‘მა ჩქიმ მაყალეს ვორწხექ.’

b. Nik euskara ikasten dut.

ქართ. ‘მე ბასკურს ვსწავლობ.’ [ბასკური სწავლაში მაქვს]

მეგრ. ‘მა ბასკურს ბგურაფულენქ.’

c. Idazleak liburua idazten du.

ქართ. ‘მწერალი წიგნს წერს.’ [მწერალმა წიგნი წერაში აქვს]

მეგრ. ‘მაჭარალი წინგის ჭარუნს.’

d. Umeek txoria ikusten dute.

ქართ. ‘ბავშვები ჩიტს ხედავენ.’ [ბავშვები ჩიტი ნახვის არეში ჰყავთ]

მეგრ. ‘ბაღანეფი ჩიტის ორწყენა.’

e. Gizona txoria ikusten du.

ქართ. ‘კაცი ჩიტს ხედავს.’ [კაცს ჩიტი ნახვის არეში ჰყავს]

მეგრ. ‘კოჩი ჩიტის ორწყე.’

იმის აღსანიშნავად, რომ მოქმედება ხდება საუბრის მომენტში, ბასკურში გამოიყენება ზმნა *ari*, რომელიც *aritu* მიმღეობის შეკვეცილ ფორმას წარმოადგენს და მეშველ *izan* ზმნასთან კომბინაციაში *ari izan* მიუთითებს, რომ მოქმედება ხდება ახლა (მდრ. ინგლ. Present Continuous, *I am going*). ბასკოლოგი ლაკა აღნიშნავს...‘*ari*

არის ძირითადი თავისი მეშველი ფორმებით, რომელსაც შეუძლია მიიღოს სახელური ნაწილი მისი დამატების ფუნქციით (Laka 2006: 174). კონსტრუქცია *ari*-ს დართვით გამოიყენება გარდაუვალ მეშველ ზმნებთან. დასავლურ დიალექტებში *ari*-ს ენაცვლება სხვა ზმნები, როგორიცაა *ibili* 'სვლა' და *egon* 'ყოფნა,' 'დარჩენა.' შაბიერ კინტანას ლექსიკონში *ari(tu)/ari izan* ესპანურ თარგმანში ნიშნავს 'ocuparse' 'საქმიანობა, რაიმით დაკავება, რამეში ჩართულობა,' მაგ. :

101 a. Zertan ari zara? – Lanean ari naiz.

ქართ. 'რას აკეთებ?' – 'ვმუშაობ.'

მეგრ. 'მუს აკეთენქ?' – 'ვმუშენქ.'

b. Madalena egunkari-a irakur-tzen ari da.

ქართ. 'მადალენა (ამჟამად) გაზეთს კითხულობს.'

მეგრ. 'მადალენა (ასე) გაზეთის კითხულენს.'

c. Jon egunkari-a irakur-tzen da-go.

ქართ. 'იონი გაზეთს კითხულობს.'

მეგრ. 'იონი გაზეთის კითხულენს.'

d. Karmele etxe-a garbiketa-n da-bil.

ქართ. 'კარმელე სახლს ალაგებს.'

მეგრ. 'კარმელე ეუდეს ონწყუნს.'

e. Mikel-k ardo-a egi-ten dihardu-ø. (Padilla-Moyano 2013: 347)

ქართ. 'მიქელა ღვინოს აყენებს.'

მეგრ. 'მიქელა ღვინს ორინუნს.'

f. Neska kantatzen ari da.

ქართ. 'გოგო (ახლა) მღერის.'

მეგრ. 'ცირა (ასე) იბირს.'

g. Ni Bilbora ibiltzen naiz.

ქართ. 'მე ბილბაოში მივდივარ.'

მეგრ. 'მა ბილბაოშა მე(ვ)ურქ.'

h. Umeak filme begiratzen ari dira.

ქართ. 'ბავშვები ფილმს უყურებენ.'

მეგრ. 'ბაღანეფი კინოს უჯინენა.'

- i. Hau lanean ari da.
ქართ. 'ის ახლა მუშაობს.' [ის მუშაოში ჩართული არის]
მეგრ. 'თინა ასე მუშენს.'
- j. Hau lo egiten ari da.
ქართ. 'მას ახლა სძინავს.' [ის ახლა ძილის კეთებაშია]
მეგრ. 'თის ასე ლურს.'
- k. Ni gogoetan ari naiz.
ქართ. 'მე ახლა ვფიქრობ.' [მე (ახლა) ფიქრებში ვარ]
მეგრ. 'მა ასე ბფიქრენქ.'

ბოლო მაგალითი (101k) ზუსტად ემთხვევა ქართულს მორფოლოგიური კუთხით: ორივე ენაში ინესივის მარკერია და მეშველი ზმნა. მოვიყვანთ მაგალითებს სუბირის გრამატიკიდან -tzen / -ten აწმყოს მაჩვენებლების განაწილება:

-tzen

-tu / -du	har-tu – hartzen 'აღება,' galdu – galtzen 'დავიწყება'
-(r)ri	jarri – jartzen 'დაშვება,' igarri – igartzen 'გამოცნობა'
-li	itzali – itzaltzen 'ჩაქრობა,' bidali – bidaltzen 'გაგზავნა'
-ki	jaiki – jakitzen 'ასვლა,' eduki – edukitzen 'ქონა/ყოლა'
-a, -e, -o	bota – botatzen 'გადაგდება,' bete – betetzen 'გავსება'

-ten

-n	egin – egiten 'კეთება,' esan – esaten 'თქმა'
-tzi/-tsi/-txi	idatzi – idazten 'წერა,' jaitsi – jaisten 'ჩამოსვლა, დაშვება'
-zi /-si	hazi – hazten 'ზრდა,' ikusi – ikusten 'ნახვა'
-ztu/-stu	hoztu – hozten 'გაცივება,' hustu – husten 'განტვირთვა,' 'გადასხმა'

(Zubiri 1991: 170).

4.8.5.2 ნამყო / წარსული დრო (Past tense)

წარსულ დროსთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ წარსულის გაგება მოთავსებულია არა იმავე სიბრტყეზე, რომელსა ეფუძნება აწმყო და მომავალი მოქმედებები, არამედ შესაძლებლობასა და ბრძანებაზე მესამე პირისადმი. ბასკურში წარსული და რეალურობა გამორიცხავს ერთმანეთს. ის, რაც წარსულია, არარეალურია. ის, რაც რეალურია, წარსულს არ განეკუთვნება. წარსული 'ყოფილი რეალურობაა.' მოვლენა ამგვარად განაწილებულია აზროვნების ორ დონეს შორის: რეალურსა (პირველი ჯგუფის ფორმები: აწმყო და მყოფადი) და არარეალურს (მეორე ჯგუფის ფორმები: ბრძანებითი, რომელიც უპირო ფორმას ეხება, შესაძლებლობა და ნამყო) შორის. პერფექტი (ყოველთვის რთული წარმოებისაა) *ikusi du* 'ის მას დანახული ჰყავს' აღნიშნავს, რომ წარსული მოქმედების შედეგი მოცემულია

აწმყოში, წარსული პროეცირებულია აწმყოზე. ამისგან განსხვავებით პერფექტული პრეტერიტი ანუ ნამყო პერფექტი *sartu zen* 'ის შემოსული იყო, შემოვიდა,' *ikusi zuen* 'მას ის დანახული ჰყავდა, დაინახა' – აღნიშნავს დროს, რომელიც არავითარ კავშირს არ ამჟღავნებს აწმყოსთან (ლაფონი 1976: 48). ასეთი წარსულისთვის მიღებულია ასევე ტერმინი აორისტი.

წარსული დრო აღწერით ფორმებში იწარმოება მეშელი ზმნების დართვით. საკმაოდ მცირეა სინთეზური უღლების ზმნები. ზმნის შინაარსობრივი ფორმა ფაქტიურად წარმოადგენს სრული ასპექტის წარსული დროის მიმღეობას. ნამყო დროში არის ორი ფორმა, ე.წ. აქტუალური პერფექტი, როცა მოქმედება შესრულებულია და მას აქვს აწმყოსთან კავშირი. ამის მაგალითია:

102 a. Nik liburua irakurri dut.

ქართ. 'მე (ახლახან) წიგნი წავიკითხე.' [მე წიგნი წაკითხული მაქვს]

მეგრ. 'მა წინგი წებკითხი.' [მა წინგი ნაკითხა მაფუ]

b. Nik liburua irakurtzen nuen.

ქართ. 'მე წიგნს (სისტემატურად) ვკითხულობდი' ან

'რომელიღაც მომენტში ვკითხულობდი' (Zaika – p.c.)

(102b) მაგალითში ნაჩვენებია უსრული ასპექტის ფორმა. აქ *irakurtzen* არის იმპერფექტული ფორმა, *nuen* მეშველი ზმნა ნამყოში. სქემატურად ასე აიგება უსრული ასპექტის ფორმა: ზმნა იმპერფექტში + მეშველი ზმნა ნამყოში. სრული ასპექტი ნამყოში, ანუ აორისტის ფორმა სქემატურად ამგვარად გამოიხატება: ნამყოს ვნებითი გვარის ფორმა + მეშველი ზმნა წარსულ დროში.

103 a. Nik kotxe erosi nuen igaz.

ქართ. 'მე მანქანა ვიყიდე შარშან.' [მე მანქანა ნაყიდი მყავდა შარშან]

მეგრ. 'მა მანქანა ქიპიდი გოწოს.' [მა მანქანა ნაყიდერი მაფუდუ გოწოს]

b. Aitak bere laguna ikusi nuen atzo.

ქართ. 'მამამ თავისი მეგობარი ნახა გუშინ.'

[მამამ თავის მეგობარი ნანახი ჰყავდა გუშინ]

მეგრ. 'მუმაქ გოლა მუში მაცალე ქოძირუ.'

[მუმაქ მუში მაცალე ნაძირეფუ აფუდუ გოლა]

c. Emakumea gaztea etorri da.

Emakume-a gazte-a etorr-i d-a

ქალი.ABS-DEF ახალგაზრდა-DEF მოსული-PPP S3SG-aux.PRS

ქართ. 'ქალიშვილი მოსულია.' [ქალი ახალგაზრდა მოსულია]

მეგრ. 'ცირა მულირი რე' [ოსური ახალგაზრდა მულირი რე]

დროების ანალიტიკური ფორმები გონცალის მიხედვით (Gontzal 2002: 47):

ცხრილი 4.32 დროების ანალიტიკური ფორმები (Analytic tense forms of the verbs *sartu* ‘enter’ and *idatzi* ‘write’)

აწმყო Present	sartzen naiz ‘I enter’ ‘შევდივარ’ idazten dut ‘I write’ ‘ვწერ’
აწმყო სრული Present Perfect	sartu naiz ‘I have entered’ ‘შევედი (დღეს)’ idatzi dut ‘I have written’ ‘ვწერე (დღეს)’
მყოფადი Future	sartuko naiz ‘I will enter’ ‘შევალ’ idatziko dut ‘I will write’ ‘დავწერ’
ნამყო უსრული Past Imperfective	sartzen nintzen ‘I used to enter’ ‘შევდიოდი’ idazten nuen ‘I used to write’ ‘ვწერდი’
ნამყო სრული Past (Perfect)	sartu nintzen ‘I entered’ ‘შევედი (გუშინ)’ idatzi nuen ‘I wrote’ ‘დავწერე’
მყოფადი წარსულში Future-in-the Past	sartuko nintzen ‘I would enter’ ‘შევიდოდი’ idatziko nuen ‘I would write’ ‘დავწერდი’

იმპერფექტული დროის საწარმოებლად აწმყო დროის მიმღეობას ემატება მეშველი ზმნა ნამყოში, მაგ.:

- 104 a. Edurne eta Aitor zure aitaren etxera *etortzen ziren* astero.
ქართ. ‘ედურნე და აიტორი მათი მამის სახლში დადიან ყოველ კვირას.’
მეგრ. ‘ედურნე დო აიტორი მუნეფიში მუმაში ცუდეშა გილულა ირ მარას.’
- b. Gure seme-alabak egunero *joaten ziren* ikastolara.
ქართ. ‘ჩვენი შვილები ყოველდღე დადიან სკოლაში.’
მეგრ. ‘ჩქინი სქუალაფი სკოლაშა ირდღას გილულა.’
- c. Menditik etxera *itzultzen ginen* gure lagunekin.
ქართ. ‘მთიდან სახლში ვბრუნდებოდით ჩვენ მეგობრებთან ერთად.’
მეგრ. ‘გვალაშე ცუჟა მიფშით ჩქინ მაყალეწკჷმა ართო.’

4.8.5.3 მომავალი დრო (Future tense)

მომავალი დრო აწმყოსთან შედარებით მარტივად იწარმოება, იუღლება დამხმარე ზმნა *izan* გარდაუვალი ზმნებისათვის და *ukan* გარდამავალი ზმნებისათვის, როცა ძირითად ზმნას დაემატება *-ko* დაბოლოება (105), რომელიც *-go* სახითაა (106b, e, 107a-h), თუკი ზმნა ბოლოვდება *-n* თანხმოვანზე, მაგალითად:

- 105 Bihar goizean umeak jolasea-n aritu-ko dira.
 ხვალ დილით ბავშვები თამაში-INES დაკავებულ-FUT არიან.PRS.3PL
 ქართ. 'ხვალ დილით ბავშვები ითამაშებენ.'
 მეგრ. 'ჭუმე ოჭმარეს ბაღანეფი ილაყაფენა'

ბასკურ ენაში ორი სახის მყოფადია წარმოდგენილი.

- I. გამოხატავს რეალურ მოქმედებას, რომელიც მოხდება
 II. მოქმედება, რომელიც შესაძლოა მოხდეს:

ცხრილი 4.33 მყოფადი გონცალის მიხედვით (Future tense) (Gontzal 2002: 47).

- | | | |
|-----|--------------------|---|
| I. | Future | <i>sartuko naiz</i> 'I will enter' 'შევალ' |
| | | <i>idatziko dut</i> 'I will write' 'დავწერ' |
| II. | Future-in-the Past | <i>sartuko nintzen</i> 'I would enter' 'შევიდოდი' |
| | | <i>idatziko nuen</i> 'I would write' 'დავწერდი' |

- 106 a. Edurne eta Aitor elizan ezkonduko dira bihar. (Ortiz – p.c.)
 ქართ. 'ედურნე და აიტორი ეკლესიაში ჯვარს დაიწერენ ხვალ.'
 მეგრ. 'ედურნე დო აიტორი ჭუმე ოხვამეს გურგინს გიიდგუნა.'

- b. Etxera joango naiz.
 ქართ. 'სახლში წავალ' [სახლში წასასვლელად ვარ]
 მეგრ. 'სუჩა მიდურქ' [სუდეშა მაულარო ვორექ]

- c. Neska laster itzuliko da.
 ქართ. 'გოგო მალე დაბრუნდება.'
 მეგრ. 'ცირა მალას დირთუ.'

- d. Gauza hau galduko dute.
 ქართ. 'ისინი ამ ნივთს დაკარგავენ.'
 მეგრ. 'თინეფი ათე ნივთის მეოდინუნა.'

- e. Hartzak okela jango du.
 ქართ. 'დათვი ხორცს შეჭამს.'
 [დათვმა ხორცი შესაჭამად აქვს]
 მეგრ. 'თუნთი ხორცის ოჭკუნს.'
 [თუნთიქ ხორცი ოჭკომალო უღუ]

izan 'ყოფნა' ზმნის მომავალი დროის ფორმა იქნება *izango*.

- 107 a. Ni abeslari bat izango naiz.
ქართ. 'მე მომდერალი ვიქნები.'
მეგრ. 'მა მაბირალი (ვ)იპიქ.'
- b. Bidaia atsegina izango da.
ქართ. 'სასიამოვნო მოგზაურობა იქნება.'
მეგრ. 'ოსიამოვნებელი მგზავრება იცი.'
(*izango da* ქართ. 'იქნება,' მეგრ. 'იცი.')
- c. Haiek irabazleak izango dira.
ქართ. 'ისინი გამარჯვებულნი იქნებიან.'
მეგრ. 'თინეფი გომორძგვილი იცვაფუნა/იცინა.'
- d. Ordurako ibaira erori izango da.
ქართ. 'ამ დროს ის მდინარეში ჩახტება.'
მეგრ. 'ათე დროს თინა მდინარეშა დინოსხაპუნს.'
- e. Seietan jaiki izango zara.
ქართ. 'ექვს საათზე ადგები.'
მეგრ. 'ამშვ საათის გედირთუქ.'
- f. Sarri etxean gelditu izango naiz.
ქართ. 'ზშირად სახლში ვრჩები ხოლმე.'
მეგრ. 'შხირას ცუდეს ბსკიდუქ.'
- g. Liburutegian egongo dira orain.
ქართ. 'ახლა ისინი ბიბლიოთეკაში იქნებიან.'
მეგრ. 'ასე თინეფი ბიბლიოთეკას იცვაფუნა.'
- h. Ez da orain etxean egongo.
ქართ. 'ახლა მას არ უნდა შინ დარჩეს.' (Rijk 2008:149)
მეგრ. 'ასე თის ვაკო ცუდეს დოსკიდასინ.'

ცხრილში ქვემოთ მოცემულია მეშველი ზმნის სამპირიანი ფორმა. აქ ვიყენებთ ბასკურ გრამატიკაში მიღებულ სტრუქტურას, სადაც NOR 'ვინ' მიუთითებს:

1. გარდაუვალ ერთპირიან ზმნებში სუბიექტურ პირზე;
2. გარდამავალ ორპირიან და სამპირიან ზმნებში პირდაპირ ობიექტზე სახელობით ბრუნვაში:

- i. NORI 'ვის' მიუთითებს გარდაუვალ და გარდამავალ ზმნებში ირიბ ობიექტზე მიცემით ბრუნვაში

- ii. NORK ‘ვინ’ (ერგათიულ ბრუნვაში, შდრ. მეგრ. *მიქ*) გარდამავალ ზმნებში მიუთითებს სუბიექტზე ერგატივში.

4.8.5.4 მეშველი ზმნა *ukan / eduki* ‘ქონა/ყოლა’ სამპირიან გარდამავალ ფორმებში (Auxiliary *ukan / eduki* ‘to have’ in trivalent forms)

სამპირიან გარდამავალ ზმნებში წარმოდგენილია სუბიექტი, პირდაპირი და ირიბი ობიექტი.

ცხრილი 4.34 სამვალენტიანი ზმნის ფორმები აწმყოში (Person marking in the trivalent verb *diot* ‘I have it for him’ etc.)

მხ.რ.		მრ.რ.
<i>diot</i> / d-i-o-t	ის მაქვს/მყავს მისთვის	<i>dioгу</i> / d-i-o-гу ის გვაქვს მისთვის
<i>diok</i> / d-i-o-k/	ის გაქვს მისთვის (კაცთან მიმართება)	
<i>dion</i> / d-i-o-n	ის გაქვს მისთვის (ქალთან მიმართება)	
<i>diozu</i> / d-i-o-zu	ის გაქვს/გაქვთ/ მისთვის	<i>diozue</i> / d-i-o-zue ის გაქვთ მისთვის
<i>dio</i> / d-i-o-ø	ის მას აქვს მისთვის	<i>diote</i> / d-i-o-te ის მათ აქვთ მასთვის

დაშლილად შემდეგი მარკერებია ნაჩვენები *d-i-o-t* ფორმაში: პრეფიქსი *d-* პირდაპირი ობიექტის ნიშანია, სუფიქსი *-i-* ადრესატის მარკერი, სუფიქსი *-o-* ირიბი ობიექტის მაჩვენებელი, ხოლო სუფიქსი *-t* ბოლოში – ერგატიული სუბიექტი; *d-i-o-ø*-ში მე-3 სუბიექტური პირი წარმოდგენილია ნულოვანი *-ø* ნიშით.

ცხრილი 4.35 პირდაპირი ობიექტი მრ. რ. მაჩვენებელია სუფ. *-zki-* (Object marking in the plural)

მხ. რ.		მრ. რ.
<i>dizkiot</i> / d-i-zki-o-t	მისთვის მაქვს/მყავს	<i>dizkiogu</i> / d-i-zki-o-гу ისინი მისთვის გვყავს/გვაქვს
<i>dizkiok</i> / d-i-zki-o-k	მისთვის გყავს/გაქვს (კაცთან მიმართება)	
<i>dizkion</i> / di-zki-o-n	მისთვის გაქვს/გაქვს (ქალთან მიმართება)	
<i>dizkiozu</i> / d-i-zki-o-zu	მისთვის გყავს/გაქვს	<i>dizkiozue</i> / d-i-zki-o-zue ისინი მისთვის გყავთ/გაქვთ
<i>dizkio</i> / d-i-zki-o-ø	მისთვის ჰყავს/აქვს მას	<i>dizkiote</i> / d-i-zki-o-te ისინი მათ ჰყავთ/აქვთ მისთვის

ukan/eduki ‘ქონა/ყოლა’ სამპირიანი მეშველი ზმნის ფორმა აწმყოში: *d-i-zki-o-t* ‘ისინი მაქვს/მყავს მისთვის;’ აფიქსთა შემდეგი მიმდევრობაა: *d-* პრეფიქსი მიუთითებს მე-სამე პირის მხ. რ. პირდაპირ ობიექტზე, *-i-* ადრესატულობის მარკერი, *-zki-* პირდა-

პირი ობიექტის მრავლობითობის მარკერი, *-o-* მესამე პირის მხ. რ. ირიბი ობიექტის მარკერი, ბოლოში *-t* არის პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი.

- 108 Nik amari liburua eman diot.
 Ni-k ama-ri liburu-a ema-n
 მე-ERG დედა-DAT წიგნი-DEF.ABS მიცემული-PPP
 d-i-o-t
 DO3SG-AD-IO3 SG -S1SG
 ქართ. 'მე დედას მივეცი წიგნი.' [მე დედისთვის წიგნი მიცემული მაქვს]
 მეგრ. 'მა დიდას წინგი ქემეფჩი' [მა დიდას წინგი მეჩამილი მაფუ]
- 109 Zuk umeari jostailuak eman dizkiozu.
 Zu-k umea-ri jostailua-k ema-n
 შენ-ERG ბავშვი-DAT სათამაშო-pl მიცემა-PPP
 d-i-zki-o-zu
 DO3SG -AD-pl-IO3SG-S2SG
 'შენ ბავშვს მიეცი სათამაშოები.'
 [ბავშვებისთვის სათამაშოები მიცემული გაქვს]
 მეგრ. 'სი ბაღანას ოლაყაფინიეფი ქემეჩი.'
 [სი ბაღანაშა ოლაყაფინიეფი მეჩამილ გაფუ]

ცხრილი 4.36 აწმყო, სინთეზური უღლების ზმნა *jakin* 'ცოდნა' (Present tense of the synthetic verb *jakin* 'know')

მხ.რ.	მრ. რ.
1 dakit /d-a-ki-t ვიცი	1 dakigu /d-a-ki-gu ვიცით
2 dakik /d-a-ki-k იცი შენ (კაცთან მიმართება) dakin-d-a-ki-n იცი შენ (ქალთან მიმართება)	
2 dakizu /d-a-ki-zu იცი(თ)	2 dakizue /d-a-ki-zue იცით
3 daki /d-a-ki-ø იცის მან	3 dakite/d-a-ki-te იციან

ამ ზმნაში სუბიექტისა და ობიექტის მარკერთა თანმიმდევრობა შემდეგია: *d-a-ki-t* (*ის-ვიცი-მე*), სადაც პრეფიქსი *d-* მესამე პირის პირდაპირი ობიექტის მაჩვენებელია, *-a-* აწმყოს მწკრივის ნიშანია, *ki-* ზმნის ძირია, *-t* კი – პირველი სუბიექტური პირის ნიშანია მხოლოდობით; ფორმაში *d-a-ki-ø* (*ის იცის მან*) მესამე პირის სუბიექტი მხოლოდობით წარმოდგენილია ნულოვანი (*-ø*) მარკერით.

ცხრილი 4.37 დროთა სისტემის წარმოშობა რიიკის მიხედვით (Formation of tense forms, according to (Rijk 2008: 143))

1. აწმყო: იმპერფექტული მიმდებარეობა + აწმყო დროის მეშველი ზმნა
 The Present Imperfect: *Imperfect Participle* + *Present tense auxiliary*
Ibaira erortzen da. 'He is falling into the river.' 'მდინარეში ვარდება.'
Seietan jaikitzen zara. 'You are getting up at six o'clock.' 'ექვს საათზე დგები.'

Etxean gelditzen naiz. I am staying home. ‘შინ ვრჩები.’

2. ნამყო უსრული: იმპერფექტული მიმღეობა + ნამყო დროის მეშველი ზმნა

The Past Imperfect: *Imperfect Participle* + *Past tense auxiliary*

Ibaira erortzen zen. ‘He was falling into the river.’ ‘მდინარეში ვარდებოდა.’

Seietan jaikitzen zinen. ‘You were getting up at six o’clock.’ ‘ექვს საათზე დგებოდი.’

Etxean gelditzen nintzen. ‘I (usually) stayed home.’ ‘შინ ვრჩებოდი.’

3. აწმყოს პერფექტი: სრული მიმღეობა + მეშველი ზმნა აწმყო დროში

The Present Perfect: *Perfect Participle* + *Present tense auxiliary*

Ibaira erori da. ‘He has fallen into the river.’ ‘მდინარეში ჩავარდა.’

Seietan jaiki zara. ‘You have gotten up at six o’clock.’ ‘ექვს საათზე ადექი(თ).’

Etxean gelditu naiz. ‘I have stayed home.’ ‘შინ დავრჩი.’

(ის რაც მოხდა დღის განმავლობაში)

4. ნამყო: აწმყოს მიმღეობა + მეშველი ზმნა წარსულ დროში

The Past Perfect: *Perfect Participle* + *Past tense auxiliary*

Ibaira erortzen zen. ‘He fell into the river.’ ‘მდინარეში ჩავარდა.’

Seietan jaikitzen zinen. ‘You got up at six o’clock.’ ‘ექვს საათზე ადექი(თ).’

Etxean gelditu nintzen. ‘I stayed home.’ ‘შინ დავრჩი.’ (ის რაც მოხდა გუშინ, მაშინ)

5. მყოფადი: მყოფადის მიმღეობა + აწმყო დროის მეშველი ზმნა

The (Present) Future: *Future Participle* + *Present tense auxiliary*

Ibaira erorriko da. ‘He will fall into the river.’ ‘მდინარეში ჩავარდება.’

Seietan jaikiko zara. ‘You will get up at six o’clock.’ ‘ექვს საათზე ადგები.’

Etxean geldituko naiz. ‘I will stay home.’ ‘შინ დავრჩები.’

6. მყოფადი წარსულში: მყოფადი დროის მიმღეობა + მეშველი ზმნა ნამყოში

The Past Future: *Future Participle* + *Past tense auxiliary*

Ibaira erorriko zen. ‘He was going to fall into the river.’ ‘მდინარეში ჩავარდებოდა.’

Seietan jaikiko zinen. ‘You were going to get up at six o’clock.’ ‘ექვს საათზე ადგებოდი.’

Etxean geldituko nintzen. ‘I was going to stay home.’ ‘შინ დავრჩებოდი.’

4.8.5.5 დასავლეთ ევროპიის ენების შედარება ბასკურ ზმნურ ფორმებთან

(*Comparison of tense forms in Basque and Western European languages*)

თავის დროზე პროფ. მიჩელენა სპეციალურად აღწერდა პარალელებს ნამყოს და მყოფადის წარმოშობაში დასავლეთ ევროპულ ენებსა და ბასკურის ანალიტიკურ ფორმებთან. აქვე მნიშვნელოვანია წარმოვადგინოთ ცხრილი, სადაც ბასკური შედარებულია ევროპულ ენებთან (Padilla-Moyano 2013: 353).

ცხრილი 4.38 პარალელური სტრუქტურები ევროპულ ენებში (Basque forms in comparison with English, French, Spanish, and German)

ინგლისური	ბასკური	ფრანგული	ესპანური	გერმანული
he has come	etorri da	est venu	ha venido	ist gekommen
he has done	egin du	a fait	ha hecho	hat gemacht
he will come	joanen			
	(joango) da	ira	irá (<ir ha)	er wird gehen
he will do	eginen		hará	er wird machen
	(egingo) du	fera	(<ha(ce)r ha)	

ცხრილი 4.39 შედარება ქართულთან და მეგრულთან (Basque forms in comparison with Georgian and Megrelian)

ბასკური	ქართული	მეგრული
etorr-i g-ara	მოვედით	ქომოფრთით
joango g-ara	წავალთ	მიდურთ
egi-n du	გააკეთა	ქოქიმინუ
egin-go du	გააკეთებს	ქოქიმინუნს

[*etorri gara* მოვედით [მოსული ვართ]; *egin du* გააკეთა [გაკეთებული აქვს]; *egingo du* გააკეთებს [გასაკეთებელი აქვს].

4.8.5.6 მეშველი ზმნა *ukan/eduki* ‘ქონა/ყოლა’ ორპირიან გარდამავალ ფორმებში
(The auxiliary *ukan/eduki* ‘have’ with bivalent transitive verbs)

მეშველი ზმნა *ukan* ‘ქონა/ყოლა’ წინადადებაში გამოიყენება გარდამავალ ზმნებთან.

ცხრილი 4.40 ორპირიანი ზმნის ფორმები აწმყოში (პირდაპირი ობიექტი მხ. რ.)
(Bivalent auxiliary *ukan* ‘have’ in the Present tense)

მხ. რ.	მრ. რ.
dut / d-u-t ის მაქვს/მყავს	dugu/ d-u-gu ის გვაქვს/გვყავს
duk ¹⁷ /d-u-k ის გაქვს/გყავს (კაცთან მიმართება)	
dun/ d-u-n ის გაქვს/გყავს (ქალთან მიმართება)	
duzu/d-u-zu ის გაქვს/გყავს	duzue/d-u-zue ის გაქვთ/გყავთ (მრ. რ.)
du /d-u-ø ¹⁸ ის აქვს/ჰყავს	dute/d-u-te ის აქვთ/ჰყავთ

ორპირიანი გარდამავალი მეშველი *dut* ზმნის ფორმაში *d-* არის მე-3 პ. მხ.რ. პირდაპირი ობიექტის ნიშანი, *-u* – ძირია, დაბოლოება *-t* – პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი, მხ. რ.

¹⁷ მეორე პირისთვის არსებობს ე.წ. ალოკუტური ფორმები, რომლებიც მიუთითებენ მიმართებას მამაკაცზე ან ქალზე.

¹⁸ -ø – მესამე სუბიექტური პირის ნულოვანი ნიშანია

110 a etorri duk

ქართ. 'ის მოსულია' (კაცო)

მეგრ. 'ინა მულირი რე (ბოძ).'

b. etorri dun

ქართ. 'ის მოსულია' (ქალო)

მეგრ. 'ინა მულირი რე (ოსურ).'

აქ უნდა ყურადღება გავამახვილოდ ე.წ. ალოკუტურ ანუ მიმართებით ფორმებზე ზმნაში, სადაც მეორე პირისთვის მხოლოდობით თავს იჩენს სქესის კატეგორია. ამ მოვლენას სპეციალური გამოკვლევა მიუძღვნა პროფ. ზელიკოვმა (Зеликов 2010). ალოკუტური ფორმები წარმოადგენენ ბასკური ზმნის თავისებურ მოვლენას. სინთეზურ ფორმებში მეორე პირში ცალკე მაჩვენებლით აღინიშნება მიმართება მამაკაცის მიმართ *-k* ბოლოსართით და *-n* ბოლოსართით ქალის მიმართ, მაგ.: *dakar-k* 'შენ ის მოგაქვს/მოგყავს, კაცო,' *dakar-n* 'შენ ის მოგაქვს/მოგყავს, ქალო' (Зеликов 2010: 78). როგორც პროფ. იური ზიცარი აღნიშნავდა თავის შენიშვნებში ლაფონის ნაშრომთან დაკავშირებით (Лафон 1984), ელემენტი *-n* უბრალოდ ერთ თანხმონამდე შეკვეცილ-დაყვანილი *neska* 'ქალი' სიტყვა უნდა იყოს, ასეთივე მდგომარეობა უნდა ყოფილიყო კაცის აღსანიშნავად, შეადარე *gizon* 'კაცი' (Зыцарь 1984b: 202). ჩვენი აზრით, ამგვარი დაშვება სავსებით შესაძლებელია, ვინაიდან *kizon* 'კაცი' ფორმა დასტურდება ძველ ბასკურ ტექსტებში, ანუ ნაშტის სახით მივიღეთ მამრობითი სქესის *-k* დაბოლოება ბასკურში.

როგორც ცნობილია, აფხაზურშიც არის ასეთი სახის ალოკუტური ფორმები: უ-არა 'შენ, კაცო,' ბ-არა 'შენ, ქალო'; ქართულშიც საუბარისას ვამბობთ ხოლმე: *რას ამბობ, შე კაცო/რას ამბობ, შე ქალო*, მეგრ. *მუს რე, სი კოჩი იჩიებუქ/მუს რე სი ოსურ იჩიებუქ*. ბასკურში დასაშვებია *ukan* მეშველი ზმნის დასმა გარდაუვალ ფორმებთანაც, მაგ.:

111 a. Hik ongi dantzatu duk. (*d-u-k*)

ქართ. 'შენ კარგად იცეკვე.' (კაცო)

მეგრ. 'სი ჯგირო სხაპუნდი (ბოძ).

b. Hik ama ikusi dun. (*d-u-n*)

ქართ. 'შენ დედა ნახე.' (ქალო)

მეგრ. 'სი დიდა ქოძირი (ოსურ)'

ამ ორ მაგალითში (111a-b) გვაქვს ალოკუტური ანუ მიმართებითი ფორმები თავის მაჩვენებლებით *-k* და *-n*. გარეგნულად ასეთი ფორმები მოგვაგონებს წოდებითს ქართულში, მაგრამ ბასკურში არ დასტურდება იმ სახის წოდებითი ბრუნვა, როგორიც ის ჩვენთვის ქართულიდანაა ცნობილი.

112 a. Irakaslea etorri duk.
ქართ. 'მასწავლებელი მოვიდა.'(კაცო)
მეგრ. 'მაგურაფალქ ქომორთუ (ბოძ).'

b. Liburua erosi dinat. (*d-i-na-t*)
ქართ. 'წიგნი ვიყიდე (ქალო).'

მეგრ. 'წინგი იჰჰიდი (ოსურ).'

საინტერესო გამოკვლევა აქვს ჰადიკანს (Haddican 2018) ალოკუტურ ფორმებთან დაკავშირებით.

113 To/no, etorri-ko d-u-k/n ala?
2SG-FAM.MASC/FEM come-IRR EXPL-root-2 SG.MASC/FEM or
'Hey, you, is he/she/it going to come?' (Haddican 2018: 31)
ქართ. 'ჰეი, შე კაცო/შე ქალო, არის თუ არა ის მომსვლელი?'
მეგრ. 'ჰე, ბოძ/ოსურ, ქორენო თინა მოულარ?'

მიმართება კაცთან თუ ქალთან ასახულია მეშველ ზმნაში *d-u-k/ d-u-n*.

114 Jon-ek esan d-i-k etorri-ko
Jon-ERG say-PERFEXPL-root-2SGFAM.MASC come-IRR
d-u-[k]-ela
EXPL-root-2SG MASC-C 'Jon has said that he will come' (Haddican 2018: 31)
ქართ. 'იონმა თქვა, რომ ის მოვა.' (მიმართება კაცთან)
[იონს ნათქვამი აქვს, რომ ის მომსვლელია]
მეგრ. 'იონქ თქუ თინა მოულარი რენია.'

აქ უნდა კომენტარი გავაკეთოთ *d-i-k* ფორმასთან დაკავშირებით. პროფ. ორტის ურბინა წერს, რომ *-i-* ძირია (root). როგორც ავტორი გვიხსნის, ძველ ბასკურში ის აღიქმებოდა, როგორც ჩანს, *give* 'მიცემა' ზმნის ძირად. ძველ ტექსტებში გვხვდება ეს ძირები. შესაძლებელია ბრუნვამ ის აქცია გარდამავალ ფორმად მეშველ ზმნაში. მაგრამ ამჟამად უფრო სწორი იქნება ის გავანალიზოთ, როგორ წინარე დატიური მარკერი (pre-dative marker) როგორიც გვაქვს ფორმებში *na-tor-ki-o* 'შენთვის მოვდივარ' ან *z-a-i-o* 'it his to him,' 'ის არის მისთვის' (Ortiz de Urbina – p.c.)

115 a. Kotxea garestia izan-go d-u-k/n.
ქართ. 'ძვირი იქნება ეს მანქანა, კაცო /ქალო.'

მეგრ. 'ძვირ იგი თე მანქანა (ბოძ /ოსურ).'

- b. Hi-k egin-go d-u-k/-n.
ქართ. 'შენ გააკეთებ ამას, კაცო /ქალო.'
მეგრ. 'სი თეს ქოქიმინუქ (ბოდ /ოსურ).'
- c. Hi-ri eman-go d-i-a-t/d-i-na-t. (Haddican 2018: 2-3)
ქართ. 'მოგცემ შენ, კაცო / ქალო.'
მეგრ. 'სი ქემერჩანქ (ბოდ / ოსურ)'

ერგატიული კონსტრუქცია დასტურდება ბასკურში აწმყოშიც. მეგრულშიც გვხვდება გარდაუვალი ზმნები ერგატივში, მაგ.: კოჩქ ქომორთუ 'კაცი მოვიდა,' ბალანაქ მედინგ 'ზავში დაიკარგა,' ჯაქ ქუდოლგ 'ზე დავარდა,' ოსურქ მიდართგ, 'ქალი წავიდა,' სუდექ ეკირთუ 'სახლი წაიქცა' და ა.შ.

ორპირიან გარდამავალ ზმნებში სუბიექტი ყოველთვის დგას ერგატიულ ბრუნვაში (116-118) ხოლო პირდაპირი ობიექტი სახელობითშია. ქვემოთ მოცემულ ცხრილში პირდაპირი ობიექტი მრავლობით რიცხვშია.

- 116 Nik anaia dut.
Ni-k anaia d-u-t
მე-ERG ძმა.ABS DO3SG-aux-S1SG
ქართ. 'მე ძმა მყავს.'
მეგრ. 'მა ჯიმა მჰუნს.'
- 117 Gelditzeko toki txarra aurkitu duzue.
Geldi-tzeko toki txarra aurki-tu d-u-zue
გასაჩერებლ-ად ადგილი ცუდი ნახვა-PPP DO3SG-aux-S2PL
ქართ. 'ცუდი ადგილ ნახეთ გასაჩერებლად.'
[გასაჩერებლად ადგილი ცუდი ნანახი გაქვთ]
მეგრ. 'გლახა არდგილი ძირით გაჩერებაშო.'
- 118 Ehiztariak otsoa ikusi du.
Ehiztaria-k otso-a ikus-i d-u-ø
მონადირე-ERG მგელ-ი ნახვა-PPP DO3SG-aux-S3SG
ქართ. 'მონადირემ მგელი ნახა.' [მონადირემ მგელი ნანახი ჰყავს]
მეგრ. 'მონადირექ გერი ქოდირუ' [მონადირექ გერი ნადირეფუ აფუ]

შდრ. ბასკური აღწერითი ფორმა *ikusi du* ქართ. 'ნანახი ჰყავს /აქვს,' მეგრ. 'ნადირეფუ აფუ.' თანამედროვე ბასკურში ხშირია აღწერითი ფორმები მეშველი ზმნების გამოყენებით.

ცხრილი 4.41 მეშველი *ukan* ორპირიანი ფორმის უღლება აწმყოში, პირდაპირი ობიექტი მრავლობითში (Bivalent auxiliary *ukan* ‘have’ in the Present tense with a direct object in plural)

პირდაპირი ობიექტის მრ. რ. მარკერია სუფიქსი *-it-*

ditut / d-it-u-t ისინი მაქვს/მყავს	ditugu/ d-it-u-gu ისინი გვაქვს/გვყავს
dituzu/d-it-u-zu ისინი გაქვს/გყავს	dituzue/d-it-u-zue ისინი გაქვთ/გყავთ
ditu /d-it-u-Ø ისინი აქვს/ჰყავს	dituzte/d-it-u-zte ისინი აქვთ/ჰყავთ

- 119 Lagun asko ditut.
 ქართ. ‘ზევრი მეგობარი მყავს.’
 მეგრ. ‘ზრელი მაყალე მჰუნს.’

d- პირდაპირი ობიექტის ნიშანია, *-it-* მრ. რ. მარკერია, *-u-* ზმნის ძირი, *-t* პირველი სუბიექტური პირის მაჩვენებელია მხოლოდობითში.

- 120 Euri luzeak gorroto dituzte.
 Euri luzea-k gorroto d-it-u-zte
 წვიმა ხანგრძლივი-PL მობეზრება DO3SG-PL-aux-S3PL
 ქართ. ‘მათ მობეზრდათ დაუმთავრებელი წვიმა.’
 [წვიმა ხანგრძლივები მობეზრებული აქვთ]
 მეგრ. ‘ჰვემა გუუთებუ გუაჯოგებული აფუნა.’

- 121 Neska honek saski handienak aurkitu ditu.
 Neska hone-k saski handiena-k aurki-tu d-it-u-Ø
 გოგო.ABS ამაწ-ERG კალათა.ABS დიდი-PL პოვნა-PPP DO3-PL-aux-S3SG
 ქართ. ‘ამ გოგომ უშველებელი კალათები იპოვა.’
 [გოგო ამაწ კალათა უშველებელი ნაპოვნი აქვს]
 მეგრ. ‘ათე ცირაქ ქვერსემი კალათა ქოძირუ.’
 [aurkitu ditu ქართ. ნაპოვნი აქვს]

- 122 Giltzak ezkutatu dituzu.
 Giltza-k ezkuta-tu d-it-u-zu
 გასაღები-PL დამალვა-PPP DO3-PL-aux-S2SG
 ქართ. ‘გასაღებები დამალე.’ [გასაღებები დამალული გაქვს]
 მეგრ. ‘კილეფი დოფულე.’ [კილეფი ფულირი გაფუ]

როგორც ზემოთ იყო აღწერილი, წარსული (ნამყო) დროის საწარმოებლად გარდამავალი ზმნისთვის გვექნება *ukan* ‘ქონა/ყოლა’ ზმნა (123a-b), გარდაუვალი ზმნებისათვის კი *izan* ‘ყოფნა’ (123c), მაგალითები:

- 123 a. Atzo goizean erabaki dut.
ქართ. 'გუშინ დილით გადავწყვიტე.'
[გუშინ დილით გადაწყვეტილი მქონდა]
მეგრ. 'გოლა ოჭმარეს გინოჭყვიდილ მაფუდუ.'
- b. Bart arratsean ardoa edan dugu.
ქართ. 'გასულ საღამოს ღვინო დავლიეთ.'
[გასულ საღამოს ღვინო დალეული გვქონდა]
მეგრ. 'გოლა სერით ღვინი გეფშვით.'
[გოლა სერით ღვინი ნაშუმა მაფუდეს]
- c. Emakumea gaur etorri da.
ქართ. 'ქალი დღეს მოვიდა.'
[ქალი დღეს მოსულია]
მეგრ. 'ოსურქ ამდლა მორთუ.'
[ოსური ამდლა მულირი რე]

თუკი მოქმედება დროში მოხდა უფრო გვიან, მაშინ დამხმარე ზმნა დაისმის წარსულ დროში. ამით გადმოიცემა პლუსკვამპერფექტის ფორმები (124a-c).

ცხრილი 4.42 *izan* 'ყოფნა' და *ukan* 'ქონა/ყოლა' ნამყოში (Past tense forms of *izan* 'be' and *ukan* 'have')

მხ.რ.	მხ.რ.
izan	ukan
nintzen ვიყავი	nuen მქონდა/მყავდა
hitzen იყავი	huen გქონდა/გყავდა
zinen იყავი(თ)	zenuen გქონდა(თ)/გყავდა(თ)
zen იყო	zuen ჰქონდა/ჰყავდა
მრ.რ.	მრ.რ.
ginen ვიყავით	genuen გვქონდა/გვყავდა
zineten იყავით	zenuten გქონდათ/გყავდათ
ziren იყვნენ	zuten ჰქონდათ/ჰყავდათ

(შენიშვნა: *huen* 'შენ' ფამილარული ფორმაა, *zenuen* 'შენ'/'თქვენ' – არაფამილარული, შდრ. ინგლ. you)

- 124 a. Aitak laguna ikusi zuen.
aita-k lagun-a ikus-i z-u-en
მამა-ERG მეგობარი-DEF ნახვა-PPP S3SG-aux-PRF
ქართ. 'მამამ მეგობარი ნახა.' [მამამ მეგობარი ნანახი ჰყავდა]
მეგრ. 'მუმაქ მაცალე ქოდირუ.' [მუმაქ მაცალე ნადირეფუ აფუდუ]

- b. Berak gailu hori duela urtebete asmatu zuen.
ქართ. 'ის მოწყობილობა მან შარშან გამოიგონა.'
- c. Lehenago asko ibili ziren.
ქართ. 'ადრე ისინი ბევრს დადიოდნენ.'
მეგრ. 'ადრე თინეფი ბრელს გილეშეს.'

უღლების კიდევ რამდენიმე ნიმუში *ukan* 'ქონა/ყოლა' ზმნის მორფოლოგიური ანალიზით. აწმყო: *n-a-u-k* 'მე გყავარ' (მამაკაცთან მიმართება), *n-a-u-n* 'მე გყავარ' (ქალთან მიმართება); *n-a-u-ø** 'მას ვყავარ,' *n-a-u-zu* 'შენ გყავარ,' *h-a-u-t* 'მყავხარ'; *h-a-u-ø* 'შენ მას ჰყავხარ,' *d-u-t* 'ის მყავს,' *d-u-ø* 'ის მას ჰყავს'; *d-u-gu* 'ის გყავს,' *d-u-zu* 'ის გყავს/გყავთ,' *d-u-zue* 'ის თქვენ (მრ. რ.) გყავთ'; *d-u-te* 'ის მათ ჰყავთ'; (*-*ø* – 3 სუბიექტური პირის ნულოვანი მაჩვენებელია, -*a*- აწმყოს მწკრივის ნიშანი). ობიექტი წარმოდგენილია პრეფიქსის სახით, ხოლო სუბიექტი სუფიქსის ბოლო პოზიციაში.

- 125 a. Mirenek ez nau maite.
ქართ. 'მირენს არ ვუყვარვარ.' [მირენმა არ შემეყვარა]
მეგრ. 'მირენს მა ვაუცორქ.'
- b. Zuk nauzu maite.
ქართ. 'გიყვარვარ.'
მეგრ. 'გიცორქ.'
- c. Guk gure aitona eta amona ditugu maite.
ქართ. 'ჩვენ ჩვენი ბაბუა და ბებია გვიყვარს.'
მეგრ. 'ჩქი ჩქინი ბაბუ დო ბები მიცორა.'
- d. Zuk ni ikusi nauzu orain.
ქართ. 'შენ მე მნახე ახლა.' [შენ მე ნანახი გყავარ ახლახან]
მეგრ. 'სი ასე მა ქობძირი.' [სი მა ასე ნაძირეფუ გაფუ]
- e. Zuk niri liburua eman didazu.
ქართ. 'შენ მე წიგნი მომეცი.' [შენ ჩემთვის წიგნი მოცემული გაქვს]
მეგრ. 'სი მა წინგი ქომუჩი.' [სი ჩქიმოთ წინგი მეჩამილი გაფუ]
- f. Lagunak liburua ikusi du.
ქართ. 'მეგობარმა წიგნი ნახა.' [მეგობარმა წიგნი ნანახი აქვს]
მეგრ. 'მაცალექ წინგი ქობძირუ.' [მაცალექ წინგი ნაძირეფუ აფუ]

g. Nik hitz egin dut.

ქართ. მე სიტყვა ვთქვი.' [მე სიტყვა ნათქვამი მაქვს]

მეგრ. 'მა სიტყვა ქოფთქვი.' [მაქ სიტყვა თქუალირი მაფუ]

სინთეზური *ekarri* 'მოტანა/მოყვანა' ზმნის უღლების ობიექტური ფორმები, იხ. Tchantouria (1985: 25).

n-a-kar-k 'შენ მე მოგყავარ (კაცო)'

n-a-kar-n 'შენ მე მოგყავარ (ქალო)'

h-a-kar-t 'შენ მე მომყავხარ'

d-a-kar-t 'ის მე მომყავს/მომაქვს'

d-a-kar-k 'ის მოგყავს/მოგაქვს (კაცო)'

d-a-kar-n 'ის მოგყავს/მოგაქვს (ქალო)'

ასეთ ფორმებში პრეფიქსის სახით წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი, ხოლო დაბოლოების სახით სუბიექტური მარკერი. მაგ.: მორფემად დანაწევრებისას ფორმა *dakart*-ში პრეფიქსი *d-* მესამე ობიექტური პირის მარკერია, *-a-* კი აწმყოს მწკრივის ნიშანი, *-kar-* ზმნს ძირია, ხოლო დაბოლოება *-t* არის პირველი სუბიექტური პირის მარკერი მხოლოდობითში.

4.8.6 კილო (Mood)

4.8.6.1 კავშირებითი კილო (Subjunctive)

ბასკურში კავშირებითი კილოს საწარმოებლად გამოიყენება დამხმარე ზმნები *edin*, *ezan* 'ყოფნა,' რომელსაც დაერთვის *-n* სუფიქსი. ფორმა *ikusi dezadan* ნიშნავს 'რომ დავინახო,' მაგ.:

126 Deitu nau hara joan nadin
call.PPP O1SG.S3SG.have.PRS there go.PPP S1SG.be.SUBJ
eta ikus dezadan.
and see O3SG.S1SG.be.PRS
ქართ. 'მან მე დამიძახა, რომ წავსულიყავი იქ და მენახა ის.'
მეგრ. 'თიქ მა დომძახუ, თექ მიდამირთუმუდუკონ დო თინა ქომიძირუდუკონ.'

127 a. ikus hintzadan [hin-tza-da-n]

ქართ. 'შენ რომ გნახო'

მეგრ. 'სი ქორძირენ'

b. ikus nezan [n-eza-ø-n]

ქართ. 'ის რომ ვნახო'

მეგრ. 'თინა ქობძირენ'

- 128 Nik anaia eskolara joan dadin.
 Ni-k anaia eskola-ra joa-n d-adi-n
 მე-ERG ძმაABS სკოლა-ALL წასვლა-PPP S3SG-aux-SUBJ
 ქართ. 'მინდა, რომ ძმა სკოლაში წავიდეს.'
 მეგრ. 'მა მოვო ჯიმაჟ სკოლაშა მიდართასინ.'

ამ მაგალითში (126-127, 131) *n-adi-n*, *deza-da-n* კავშირებითი კილოს ფორმებია. აწმყოს კავშირებითში გვექნება ფორმა *joan dadin* (*da-di-n*) 'რომ ახლა წავიდეს.' ნამყოს კავშირებითის ფორმა *joan zedin* (*z-edi-n*) 'რომ წასულიყო.' კავშირებითი კილო დამახასიათებელია ისეთი სემანტიკური ჯგუფისათვის, როგორიცაა *nahi izan* 'სურვილი, ნება' (128-133), *desio izan* 'მონატრება,' *agindu* 'ბრძანება' (ბრძანებს), *eskatu* 'თხოვნა,' *beharreskoa izan* 'აუცილებლობა,' *utzi* 'ნების დართვა,' *beldur izan* 'შიში' (შიშობს). მაგალითში (128) საინტერესო დამთხვევას აქვს ადგილი: *joan dadi-n* სიტყვა-სიტყვით მეგრულში იქნება *ულორი ორდასი-ნ*, სადაც მეშველი ზმნის ბოლოში მარკერი *-n* არის კავშირებითი კილოს მაჩვენებელი. მაგალითები:

- 129 Nik liburua erosi nahi dut.
 Ni-k liburu-a eros-i nahi d-u-t
 მე-ERG წიგნი-DEF ყიდვა-PPP სურვილი DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. 'მინდა წიგნი ვიყიდო.' [მე წიგნი ვიყიდო სურვილი მაქვს]
 მეგრ. 'მა წინგიმ ციდირიმ კორინი მილუ.'

- 130 Guk eskolara joan nahi dugu.
 Gu-k eskola-ra joan nahi d-u-gu
 ჩვენ-ERG სკოლა-ALL წასვლა სურვილი DO3SG-aux-S1PL
 ქართ. 'გვინდა სკოლაში წავიდეთ.'
 [ჩვენ სკოლაში წასვლის სურვილი გვაქვს]
 მეგრ. 'მოკონა სკოლაშა მიდაფრთათინ.'
 [ჩქი სკოლაშა მიდაფრთათინ კორინი მილუნა]

- 131 Nik zuk liburua erosi dezazun nahi dut.
 Ni-k zu-k liburu-a eros-i d-eza-zu-n
 მე-ERG შენ-ERG წიგნი-DEF ყიდვა-PPP DO3SG-aux-IO2-SUBJ
 nahi d-u-t
 სურვილი DO3SG-aux-S1SG]
 ქართ. 'მინდა(რომ) შენ წიგნი გიყიდო.'
 [მე შენ წიგნი რომ გიყიდო სურვილი მაქვს]
 მეგრ. 'მოვო სი წინგი ქოიციდენი.'
 [მა სი წინგი ქოიციდენ კორინი მილუ]

- 132 Nik zuk liburua erostea nahi dut.
 Ni-k zu-k liburua erostea nahi d-u-t
 მე-ERG შენ-ERG წიგნი-DEF ყიდვა სურვილი DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. ‘მინდა, რომ წიგნი შენ იყიდო.’
 [მე შენ (რომ) წიგნი იყიდო სურვილი მაქვს]
 მეგრ. ‘მა მოკო წინგი სი იყიდენი.’

(*შენიშვნა*: განსხვავება (131) და (132) მაგალითებს შორის არის ის, რომ პირველ მაგალითში გამოყენებულია ვნებითი გვარის ნამყოს მიმღეობა *erosi* ‘ნაყიდი,’ ხოლო მეორეში კი – სახელწმინა *erostea* ‘ყიდვა.’)

- 133 Aita-k Amaia eskolara joatea nahi duzu.
 Zu-k Amaia eskola-ra joatea nahi d-u-ø
 მამა-ERG ამაია.ABS სკოლა-All წასვლა სურვილი DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. ‘მამას უნდა, რომ ამაია სკოლაში წავიდეს.’
 [მამამ ამაია სკოლაში (რომ) წავიდეს სურვილი აქვს]
 მეგრ. ‘მუმას ოკო ამაია სკოლაშა მიდართასინ.’
 [მუმაქ ამაია სკოლაშა მიდართასინ კორინი ულუ]

4.8.6.2 ბრძანებითი კილო (*Imperative*)

ბრძანებითი კილოსთვისაც გამოიყენება დამხმარე ზმნები *edin, ezan*, რომელსაც ერთვის შესაბამისი შინაარსის ზმნა, მაგ.: *etor hadi* მოდი!

- 134 a. Zain nazazu! (*na-za-zu*)
 ქართ. ‘იზრუნე ჩემზე!’
 მეგრ. ‘ქიზრუნ ჩქიმდე!’
- b. Irakur ezazu! (*eza-zu*)
 ქართ. ‘წაიკითხე ეს!’
 მეგრ. ‘წეკითხი თენა!’
- c. Eman iezadazu! (*i-eza-da-zu*)
 ქართ. მომეცი ეს!
 მეგრ. ‘ქომუჩი თენა!’

ზოგჯერ ბრძანებითი კილო თხრობითისაგან განსხვავდება მხოლოდ ინტონაციის საშუალებით:

- 135 a. Zatozte hona!
 ქართ. ‘მოდიტ აქ!’ მეგრ. ‘მორთით აშო!’

- b. Etorri gaur!
ქართ. 'მოდი დღეს!' მეგრ. 'ქომრთ ამუდლა!'
- c. Ez ukitu mesedez!
ქართ. 'ნუ მოკიდებთ, გეთაყვა!' მეგრ. 'ზე ვამოკიდათ!'
- d. Azaldu hau niri!
ქართ. 'ამიხსენი ეს!' მეგრ. 'გუმაგებაფე თენა!'
- e. Ikus!
ქართ. 'შეხედე!' მეგრ. ქუჯინ!

ზოგჯერ კავშირებითი კილოს ფორმები გამოიყენება ბრძანებითი კილოსთვის და მიუთითებენ მოწოდებაზე, მაგ.:

- 136 a. Goaz-en!
ქართ. 'წავიდეთ!' მეგრ. 'მიფშათ!'
- b. Doazela etxera!
ქართ. 'წავიდნენ სახლში!' 'ცუჩა მიდართან!'

ამასთან *edin, ezin* მეშველ ზმნებთან *b-* სუფიქსის დართვით მიიღება ბრძანებითი კილოს ფორმები მე-3. პირისათვის, მაგ.:

- 137 a. Etor b-edī!
ქართ. 'დაე მოვიდეს!' მეგრ. 'დაბა ქომორთას!'
- b. Hala bedi!
ქართ. 'ეს ასე იყოს!' მეგრ. 'თენა თაშ ორდას!'
- c. Irakur beza!
ქართ. 'წაიკითხოს!' მეგრ. 'წეკითხას!'
- d. Betor gugana Jauna zure maitasuna!
ქართ. 'დაე გვწყალობდეს, უფალო ჩვენო, სიყვარული შენი!'
მეგრ. 'ღორონთიშე ჭყოლოფა დო ცოროფა ქომჩამუდას.'

სასაუბრო ენაში ასეთი ფორმები ნაკლებად იხმარება.

4.8.6.3 პირობითი კილო (Conditional)

პირობით კილოს ბასკურში აწარმოებს *ba-* პრეფიქსი, რომელიც წინ ერთვის დამხმარე ზმნას. ასევე ბუნებრივია ცალკე *baldin* 'თუ' სიტყვის ჩართვა პირობითი კილოს გადმოსაცემად, მაგ.:

- 138 a. Inon aurkitzen baduzu, harrituko naiz.
ქართ. 'თუკი ვინმე მას ნახავს, გამიკვირდება.'
მეგრ. 'მითინ თის ქომირუნსდა, გაკვირებული ვიპიქ.'

b. Baldin badakite.

ქართ. ქართ. 'თუკი მათ იციან ეს.'

მეგრ. 'ქოუჩქუნანდა თენა.'

c. Ni-re etxe-ra etor-tzen ba-zara...

1SG-GEN house-ALL come-IPFV COND-PRS.2.SG

'If you come to my house...' (Jendraschek 2004:16)

ქართ. 'ჩემ სახლში რომ მოსულიყავი...'

მეგრ. 'ჩქიმ ცუჩა ქუმოირთუმუდუკონ...'

d. Etorri nintzen

ქართ. 'მოვედი' [მოსული ვიყავი]

მეგრ. 'ქომოფრთი' [მულირი ვორდი]

etorri banintz / etorri izan banintz 'რომ მოვსულიყავი' / მეგრ. *ქუმოფრთიკონ*. კონტექსტის მიხედვით უნდა გამოვყოთ პირობითი პირველი და პირობითი მეორე *ba*-ს დართვით. მას ქართულში შეესაბამება ხოლმეობითი, მაგ.:

139 a. ikus bahindut [*ba-hind-u-t*] (შენ მე)

ქართ. 'რომ მენახე', მეგრ. 'ქომიძირუდუკონ.'

b. ikus balu

ქართ. 'მას რომ ის ენახა,' მეგრ. 'თის ქუძირუდუკონ.'

უნდა მივუთითოთ, რომ ბასკურ *ba*-ს აქვს ასევე მტკიცებითი ფორმის მნიშვნელობა, ის სრულებით ემთხვევა მეგრულ *ქო*-ს, ბასკ. *badator*, მეგრ. 'ქომორთუ // ქუმურთუმუდუკონ'.

140 a. ikusiko hinduket [*hind-u-ke-t*]

ქართ. (შენ მე) 'გნახავდი'

მეგრ. (სი მა) 'ქორძირუნდი'

b. ikusiko luke [*l-u-ke*]

ქართ. 'ის მას ნახავდა'

მეგრ. 'თინა თის ქოძირუნდუ'

c. Ez da zaila ulertzen baduzue.

ქართ. 'ეს არაა ძნელი, თუკი მათ ესმით.'

მეგრ. 'თენა ვარე ძნელი თინენს ქარჩქილენადა.'

- d. Ulertuko dut azalduko baduzu.
ქართ. 'გავიგებ თუკი ამიხსნი.'
მეგრ. 'გებგენქ გამაგებაფუანქდა.'

- 141 Ez dugu hau egingo ez bada etorriko.
Ez d-u-gu hau egin-go ez ba-da etorri-ko
არ DO3SG-aux-S1PL ეს გაკეტება-FUT არ თუ-არის მოსვლა-FUT
ქართ. 'ამას არ გავაკეთებთ, თუკი ის არ მოვა.'
მეგრ. 'თეს ვა ფქიმინანთ, თიქ ვა მორთუდა.'

- 142 Gizona etorri ez bada.
ქართ. 'თუკი კაცი მოსული არაა.'
მეგრ. 'კოჩი მულირი ვარენდა.'

- 143 Emakumea etorri ez bada.
Emakume-a etorr-i ez ba-da
ქალი-DEF მოსვლა-PPP არ თუ-არის
ქართ. 'თუკი ქალი არ მოსულა.'
მეგრ. 'ოსური მულირი ვარენდა.'

მაგალითებში (142-143) ბასკური წინადადება ემთხვევა მეგრულ წყობას.

- 144 Ez da zaila badator.
Ez da zaila ba-dator
არ არის რთული თუ-მოვა'
ქართ. 'არ არის შეფერხება, თუკი ის მოვა.'
მეგრ. 'ვარე შეფერხება ქომორთუდა.'

- 145 Aita etorriko balitz, arrotz joango litzateke.
Aita etorri-ko ba-litz, arrotz joan-go l-itzateke
მამა.ABS მოსვლა-FUT თუ სტუმარი წასვლა S3SG-Cond2
ქართ. 'თუკი მამა მოვა, სტუმარი წავა.'
მეგრ. 'მუმა ქომურსუდა, სუმარი მიდურს.'

- 146 Ni-regana etor-tzen ba-zara... (Jendraschek 2004: 14)
ქართ. 'ჩემთან რომ მოსულიყავი...'
მეგრ. 'ჩქიმდა ქუმოირთუმუდუკონ...'

პირობითი კილოს საწარმოებლად წარსული დროის საწყისს *nintz* ერთვის პირობითი კილოს პრეფიქსი *ba-* ‘რომ’ – *ba+nintz* → *banintz* ‘რომ ვყოფილიყავი.’ ამ კატეგორიას ჩვენ ვეხეზოდით ნაშრომში (Tchantouria 1987).

4.8.6.4 ოპტატივი (*Optative*)

ოპტატივის გამოსახატავად ბასკურში გამოიყენება ზმნა *ahal* ‘შეძლება,’ რომელიც წინადადებაში იძენს მნიშვნელობას *იმედია, რომ, ნამდვილია, რომ* (Rijk 2008:163) მაგ.:

147 a. Laster etxeratuko ahal dira!

ქართ. ‘იმედია ისინი მალე მოვლენ სახლში!’

მეგრ. ‘იმენდი რე თინეფი მალას ქომულა ცუჩა!’

b. Ez ahal da oinez etorriko!

ქართ. ‘იმედია ის თავისი ფეხით მოვა!’

მეგრ. ‘იმენდი რე თინა მუში კუჩხით ქომურსინ!’

c. Itoko ahal haiz!

ქართ. ‘ნამდვილად, დაიხრჩობი!’

მეგრ. ‘ურაგადუ რე, დიშქვიდუქ!’

d. Garaiz etorri ahal gara!

ქართ. ‘იმედია დროზე მოვედით!’

მეგრ. ‘იმენდი რე მუშ დროს ქომოფრთით.’

e. Jaungoikoa gutaz errukitzen ahal da!

ქართ. ‘იმედია ღმერთი შეგვიწყალებს!’

მეგრ. ‘იმენდი რე ღორონთი ქომუჩანა ჭყოლოფას.’

4.8.6.5 პოტენციალისი (*Potentialis*)

ბასკურ ენაში წარმოდგენილია პოტენციალის კატეგორია. მისი მაწარმოებელია სუფიქსი *-ke*, რომელიც დამხმარე ზმნაშია ჩართული და დგას სუბიექტური პირის ნიშნის წინ, მაგ.:

148 Atea itxi dezakezu?

Ate-a itxi d-eza-ke-zu?

კარ-ი დახურული DO3SG-aux-POT-S2SG

ქართ. ‘კარი დახურო შეგიძლია?’

მეგრ. ‘კარი დოვილენ შეილებუნო?’

- 149 Gizon liburua ekar zezakeen.
ქართ. 'კაცს შეეძლო წიგნი მოეტანა.'
მეგრ. 'კოს შეულებუდუ წინგიშ მოღალა.'

(149) მაგალითში წარმოდგენილი *ekar ze-za-ke-en* ფორმა ნიშნავს 'მას შეეძლო ამის მოტანა.' ირეალობის გადმოსაცემად გამოიყენება დამხმარე ზმნის ფორმა პოტენციალისის ნიშნით და მიმღეობა მომავალ დროში.

- 150 Gizon liburua ekarriko zukeen.
ქართ. 'კაცი წიგნს მოიტანდა.'
მეგრ. 'კოჩი წინგის ქიმიღანდუ.'

ekarri-ko zu-ke-en 'ის მას მოიყვანდა/მოიტანდა' ფორმა (150) მაგალითში კი აჩვენებს, რომ სინთეზურ ზმნებში პოტენციალისის მაჩვენებელი პოსტპოზიამია, მაგ.: *dakike* 'მას შეუძლია ეს გაიგოს,' *dagoke* 'შეუძლია დარჩეს,' ხოლმეობითის ფორმა პოტენციალისის კილოში *lekike* 'ის მას გაიგებდა,' *legoke* 'ის დარჩებოდა.' ანალიტიკურ ფორმებში პოტენციალისის ნიშანი მოუდის მეშველ ზმნას, მაგ.: *etor daiteke* 'მას შეუძლია რომ მოვიდეს,' *ekarri dezake* 'მას შეუძლია ეს მოიყვანოს/მოიტანოს,' *etorri liteke* 'მას შეეძლო მოსვლა /ის მოვიდოდა'; *ekarri luke* 'ის შესძლებდა ის მოეყვანა / მოეტანა.' ბასკურ დრო-კილოთა განაწილება (გვიჩვენებს შემდეგ სურათს:

ცხრილი 4.43. ბასკურ დრო-კილოთა განაწილება (Temporal-modal forms in Basque)

თხრობითი კილო	მოდალური ფორმები
აწმყო	პოტენციალისი Potentialis
<i>ikusten du</i> 'ის მას ხედავს'	<i>ikus hintzaket</i> 'შემეძლო მენახე'
თხრობითი კილო	<i>ikus lezake</i> 'მას შეეძლო მისი ნახვა'
	<i>ikus dezake</i> 'მას შეუძლია ის ნახოს'
ნამყო Indicative Past	
<i>ikus hindudan</i> 'გნახე'	კავშირებითი კილო / Subjunctive
<i>ikusi nuen</i> 'ვგნახე'	<i>ikus dezan</i> 'მან რომ ის ნახოს'
<i>ikusi zuen</i> 'მან ის ნახა'	<i>ikus hintzadan</i> 'რომ მენახე (შენ მე)'
	ბრძანებითი კილო / Imperative
	<i>ikus beza</i> 'ნახოს'
	პირობითი 1/ Conditional 1
	<i>ikus banu</i> 'თუ ვნახე (ის მე)'
	<i>ikus bahindut</i> 'თუ გნახე (შენ მე)'
	პირობითი 2/ Conditional 2
	<i>ikusiko nuke</i> 'ვნახავდი (მე მას)'
(Tchantouria 1985: 56-57)	<i>ikusiko hinduket</i> 'გნახავდი (შენ მე)'

პოტენციალისის საწარმოებლად წარსული დროის საწყისს *nintz* ერთვის პირობითობის პოტენციალისის სუფიქსი *-ke-* – *nintz(a)+ke* → *nintzateke* ‘შემიძლია ვიყო.’

4.8.6.6 პოტენციალისის ხოლმეობითი (*Desiderative*)

ნატვრითი კილოს საწარმოებლად გამოიყენება პოტენციალის სუფიქსები *-ke-* აწმყოს პოტენციალისისთვის, ხოლო ნამყოს პოტენციალისისთვის სუფიქსი *-ke-en*: *nintz(a)+ke-en* → *nintzatekeen* ‘შემემლო ვყოფილიყავი.’ ასევე, ბასკურში ნატვრითი კილოს გამოსახატავად გამოიყენება პოტენციალისის მაჩვენებელი *-(te)ke*, მესამე პირისათვის – სუფიქსი *liteke*.

- 151 a. *etortzen/etorriko nintzateke* ‘ნეტავი მოვსულიყავი’
 b. *etorriko nintzateken* ‘მოვიდოდი,’
 c. *etorriko zatekeen* ‘მოვიდოდა’
 d. *etortzen/etorriko litzateke* ‘ნეტავი მოსულიყო’

სინთეზურ ფორმებსაც აქვთ ამ კილოს გამოხატვის საშუალება, ოღონდ *ba-* პრეფიქსის დართვით, მაგ.:

- 152 a. *Arratsaldean baletor.*
 ქართ. ‘დღეს საღამოს რომ მოსულიყო.’
 მეგრ. ‘ამდღა სერით ქუმურთუმუდუკონ.’
 b. *Euskara bazeneki.*
 ქართ. ‘ბასკური რომ გცოდნოდა.’
 მეგრ. ‘ბასკური ქოიჩქუდუკონ.’

სალაპარაკო ენაში გვხვდება უფრო მარტივი ფორმა *etorriko nintzen* ‘მოვიდოდი.’ ბასკურში დასტურდება სპეციალური მაჩვენებელი განზრახულობის გადმოსაცემად. ამისათვის გამოიყენება მაჩვენებელი *-(t)zekotan*: *itzultzekotan nabil* ‘განვიზრახე დავბრუნდე.’

- 153 *Aitak amari musu eman liezaioke.*
aita-k ama-ri musu ema-n l-ieza-i-o-ke
 მამა-ERG დედა-DAT კოცნა მიცემა-PPP S3SG-aux-AD-IO3SG-POT
 ქართ. ‘მამა დედას აკოცებდა.’
 მეგრ. ‘მუმა დიდას ქაჯუდუდუ.’

ქვემოთ მოცემულია ნატვრითი კილოს მაგალითები:

- 154 a. Aitak lagun ikus dezake. /*d-eza-ke*/
 ქართ. 'მამას შეუძლია ნახოს მეგობარი.'
 [მამამ მეგობარი რომ ნახოს შეუძლია]
 მეგრ. 'შუმაქ მაცალე ქოძირასი(ნ) შეულებუ.'
- b. Itsusa ez balitz, aitak etxea ikusiko luke. (*l-u-ke*)
 ქართ. 'ზრმა რომ არ ყოფილიყო, მამა სახლს დაინახავდა.'
 მეგრ. 'შუმა ცვერე ვაცოფედუკონ, ცუდეს ქოძირუნდუ.'
 [ცვერე ვაცოფედუკონ, მუმაქ ცუდეს ქოძირუნდუ]
- c. Mirenek Patxi ikus z-eza-ke-en
 Miren-E Patxi-A see him-root-mod
 'Miren could see Patxi.' (Laka 1996: 106)
 ქართ. 'მირენს შეეძლო პაჩი ენახა.'
 მეგრ. 'მირენს შეულებუდუ პაჩი ქუძირუდუკონ.'
- d. itsusa ez balitz, Mirenek Patxi ikusiko l-u-ke
 blind-det not if-were, Miren-E Patxi-A see -irr him-root-mod
 'If she were not blind, Miren would see Patxi.' (Laka 1996: 106)
 ქართ. 'ზრმა რომ არ ყოფილიყო, მირენი პაჩის დაინახავდა.'
 მეგრ. 'ცვერე ვაცოფედუკონ, მირენი პაჩის ქოძირუნდუ.'
- e. Miren Bilbora etor daiteke.
 ქართ. 'მირენს შეუძლია ბილბაოში ჩამოვიდეს.'
 მეგრ. 'მირენს შეულებუ ბილბაოშა ქომორთასინ.'
- f. Gu Bilbora etor gintezkeen.
 ქართ. 'ჩვენ შეგვეძლო ბილბაოში ჩამოვსულიყავით.'
 მეგრ. 'ჩქი შემილებუდეს ბილბაოშა ქომოფრთიუკონ.'
- g. Ni Bilbora etor ninteke.
 ქართ. 'შემეძლო ბილბაოში ჩამოსვლა.'
 მეგრ. 'შემილებუდუ ბილბაოშა ქომოფრთიუკონ.'
- h. Zu guri bisita egitera etor zakizkiguke.
 ქართ. 'შენ შეგეძლო ჩვენთან მოსულიყავი.'
 მეგრ. 'სი შეილებუდუ ჩქინდა ქომოირთუმუდუკონ.'
 (*bisita egitera* 'ქართ. სტუმრად მოსვლა' / 'სტუმრობა')

- i. Zuek guri lore batzu ekarri z-en-izki-gu-te-n
 you-E we-D flower one brought you-have-pl-us-pl-past
 ‘you(pl) have brought us some flowers.’ (Laka 1996: 105)
 ქართ. ‘თქვენ (მრ.) შეგეძლოთ მოგეტანათ ჩვენთვის ყვავილები.’
 მეგრ. ‘თქვა შეილებუდეს ყვავილეფი ჩქინდა ქუმოიღალუდესკონ.’
- j. Xabier bihar etor dakiguke, nahi badu.
 ქართ. ‘შაბიერს შეუძლია ჩვენთან ხვალ მოვიდეს, თუკი სურვილი აქვს.’
 მეგრ. ‘შაბიერს ჭუმე ჩქინდა ქომორთასი(ნ) შეულეზუ, კორინი ქულუნდა.’
 [nahi badu ქართ. სურვილი თუ აქვს, მეგრ. კორინი ქულუნდა]
- k. Ikus deza -ke -t.
 see PRS.SUBJ.ABS.3.SG -POT -ERG.1.SG
 ‘I can see him.’ (Jendraschek 2004: 8)
 ქართ. ‘შემიძლია ის ვნახო’
 მეგრ. ‘შემილებუ თინა ქობძირენი.’
- l. Ikus zaitza -ke -t.
 see PRS.SUBJ.ABS.2.SG -POT -ERG-1-SG
 ‘I can see you.’ (Jendraschek 2004: 8)
 ქართ. ‘შემიძლია გნახოთ.’
 მეგრ. ‘შემილებუ ქორძირათინ.’
- m. Eman d-ieza-zki-zu-ke-t
 give PRS(ABS.3)-SUBJ-ABS.PL-IO.2.SG-POT-ERG.1.SG
 ‘I can give them to you.’ (Jendraschek 2004: 8)
 ქართ. ‘შემიძლია მოგცეთ ისინი თქვენ.’
 მეგრ. ‘შემილებუ თინეფი თქვა ქემერჩათინ.’

მეშველი ზმნა დაიშლება ასე: *d-* 1 სუბიექტური პ. მხ.რ., *-ieza-* ძირი, *-zki-* პირდაპირი ობიექტის მრ. რ. ნიშანი, *-zu-* ირიბი ობიექტი 2 პ. მხ. რ., *-ke* პოტენციალისის მაჩვენებელი, *-t* პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი, მხ.რ.

- n. Edurne-k margolari maite leza-ke.
 ედურნე-ERG მხატვარი შეყვარება COND.3.SG-POT
 ქართ. ‘შესაძლოა ედურნეს მხატვარი შეჰყვარებოდა.’
 [ედურნემ მხატვარი რომ შეჰყვარებოდა შეეძლო]
 მეგრ. ‘ედურნეს მახანტალი შილებე ქეჟოროფუდუკონ.’
 (შენიშვნა: სუბიექტი Edurne ერგატიულ ბრუნვაშია)

- o. Guk hizlariari galdera zailak egin geniezaizkioke. (Laka 1996: 114 ex. 83a)
 'We could ask difficult questions to the speaker'
 ქართ. 'ჩვენ შეგვეძლო დაგვესვა რთული შეკითხვები მომხსენებლისთვის.'

- p. Eman-go ni-zki-zu-ke
 HYP.ERG. 1.SG-ABS.3PL-IO.2.SG-POT
 'I would give them to you.' (Jendraschek 2004: 8)
 ქართ. 'შემეძლება გადმოგცე ისინი.'
 მეგრ. 'შემელება თინეფი ქემერჩენ.'

მეშველი ზმნა დაიშლება ასე: *ni-* 1 სუბიექტური პ. მხ.რ., *zki-* პირდაპირი ობიექტის მრ. რ. ნიშანი, *-zu-* ირიბი ობიექტი 2 პ. მხ. რ., *-ke* პოტენციალის მჩვენებელი.

- r. Ate-a ireki zen-ieza-da-ke?
 door-DET open HYP.ERG 2SG-SUBJ-IO.SG-POT
 'Could you open the door for me.' (Jendraschek 2004: 9)
 ქართ. 'შეგიძლია გამიღო კარი?'
 მეგრ. 'შეილებუნო კარი გომინჯენი?'

მეშველი ზმნა დაიშლება ასე: *zen-* მეორე სუბიექტური პირი მხ.რ. *ieza-* ძირი, *da-* პირველი ირიბი ობიექტური პირი მხ. რ., *-ke* პოტენციალის მარკერი. ნატვრითი კილო შეიძლება გამოიხატოს ანალიტიკურადაც (155-156). ეს მიიღწევა სიტყვა *nahi* 'სურვილი' და მეშველი *ukan* 'ქონა/ყოლა' ზმნის კომბინაციით, მაგ.:
nahi dut 'სურვილი მაქვს.'

- 155 Kazetaria-k idazle bat elkarriketatu nahi d-u-ø.
 Journalist-ERG writer.NOM INDEF interviewing desire O3SG-have-S3SG
 ქართ. 'ჟურნალისტს სურს ინტერვიუ აიღოს მწერალთან.'
 [ჟურნალისტმა მწერალი ინტერვიუ აიღოს სურვილი აქვს]
 მეგრ. 'ჟურნალისტის კორინი ულუ მაჭარალიშე ინტერვიუ გეჭოფასინ.'

- 156 Kazetaria-k idazle-ak elkarriketatu nahi d-it-u. (Artiagoitia 2002: 80)
 ქართ. 'ჟურნალისტს სურს ინტერვიუ აიღოს მწერლებისაგან'
 [ჟურნალისტმა მწერლებისაგან ინტერვიუ აიღოს სურვილი აქვს]
 მეგრ. 'ჟურნალისტის კორინი ულუ მაჭარალებიშე ინტერვიუ გეჭოფასინ.'
 (სუბიექტი *Kazetariak* 'ჟურნალისტი' დგას ერგატიულ ბრუნვაში)

ცხრილი 4.44 ამ ცხრილში წარმოდგენილია დრო-კილოთა დახასიათება (Temporal-modal forms with examples)

	დრო	კილო	მაგალითი
I	აწმყოს თხრობითი <i>ikusten du</i> ის მას ხედავს	პოტენციალისი	<i>ikus dezake</i> მას შეუძლია ის ნახოს
		კავშირებითი	<i>ikus dezan</i> მან რომ ის ნახოს
		ბრძანებითი	<i>ikus beza!</i> ნახოს! <i>ikus ezazu!</i> ნახე!
II	ნამყოს თხრობითი ობიექტი 1 და 2 პ. <i>ikus hindudan</i> მე შენ გნახე	პირობითი 1	<i>ikus bahindut</i> შენ რომ მენახე
		პირობითი 2 /ხოლმეობითი/	<i>...ikusiko hinduket</i> ...გნახავდი
		პოტენციალისი	<i>ikus hintzaket</i> შემეძლო მენახე
		კავშირებითი	<i>ikus hintzadan</i> შენ რომ გნახო
III	ნამყოს თხრობითი ობიექტი მე3 პ. <i>ikusi nuen</i> ის ვნახე	პირობითი 1	<i>ikus banu</i> ის რომ ვნახო <i>ikusi balu</i> ის რომ ნახოს
		პირობითი 2 /ხოლმეობითი/	<i>...ikusiko nuke</i> ...ვნახავდი <i>...ikusiko luke</i> ...ნახავდა
		პოტენციალისი	<i>ikus nezake</i> შემეძლო მენახა <i>ikus lezake</i> შეეძლო ენახა
		კავშირებითი	<i>ikus nezan</i> რომ მენახა <i>ikus zezan/lezan</i> მას რომ ენახა (Tchantouria 1985: 56-57)

4.8.6.7 მოდალური ზმნები (Modal verbs)

მოდალობის გამოსახატავად ბასკურში გამოიყენება მოდალობის გამოხატვის სიტყვები მეშველი ზმნების დართვით, მაგ.: *behar ukan* ‘უნდა, საჭიროა’ (159b-c), *ahal ukan* ‘შეძლება, უნარიანობა,’ *ohi izan* (რაიმის კეთების) ‘ჩვეულება.’ შედგენილი ზმნა *ari izan* – აღნიშნავს, რომ მოქმედება ხდება ახლა (შდრ. ინგლ. Present Continuous განგრძობითი მოქმედება), *nahi ukan* ‘სურვილი’ (159d); *maite ukan* ‘შეყვარება’ (უყვარს), *bizi izan* ‘ცხოვრება’ (ცხოვრობს) (159e), *beldur izan* ‘შიში’ (ემინია), *uste ukan* ‘ფიქრი,’ ‘ვარაუდი,’ *gogoko ukan* – ‘რაიმის მოწონება’ (159a), ან არ მოწონება.’

157 Arrotzak joan nahi du.

arrotza-k joa-n nahi d-u-ø

სტუმარი-ERG წასვლა-PPP სურვილი DO3SG-aux-S3SG

ქართ. ‘სტუმარს წასვლა უნდა.’ [სტუმარმა წასვლის სურვილი აქვს]

მეგრ. ‘სუმარს კორინი ულუ მიდართასინ.’

[სუმარქ მიდართასინ კორინი ულუ]

- 158 a. Aitak [arrotza joatea] nahi du.
aita-k [arrotza joatea] nahi d-u-ø
მამა-ERG [სტუმარი წასვლა] სურვილი DO3SG-aux-S3SG
ქართ. 'მამას უნდა რომ სტუმარი წავიდეს.'
მეგრ. 'მუმას ოკო სუმარქ მიდართასინ.'
[მუმაქ [სუმარიშ ულა] კორინი ულუ]
- b. Neskak [Aitor joan dadin] nahi du.
neska-k [Aitor joan dadin] nahi d-u-ø
გოგო-ERG [აიტორი წასვლა] სურვილი DO3SG-aux-S3SG
ქართ. 'გოგოს უნდა რომ აიტორი წავიდეს.'
[გოგომ [აიტორი რომ წავიდეს] სურვილი აქვს]
მეგრ. 'ცირას ოკო აიტორქ მიდართასინ.'
[ცირაქ [აიტორი მიდართასინ] კორინი ულუ]
- 159 a. Bizimodu lasaia gogoko ez dugu.
ქართ. 'უდარდელი ცხოვრების წესი არ მოგვწონს.'
[ცხოვრების წესი მშვიდობიანი მოწონებად არ გვაქვს]
მეგრ. 'უდარდელი ცხოვრებაში წესი ვამოჰწონა.'
- b. Laguntza behar dugu orain.
ქართ. 'დახმარება ახლა გვჭირდება.'
[დახმარების აუცილებლობა გვაქვს ახლა]
მეგრ. 'დახმარება მოსაჭირუნა ასე.'
- c. Itzuli beharko dut.
ქართ. 'უნდა დავბრუნდე.'
[დაბრუნების სურვილი მაქვს/
მეგრ. 'მოკო დიფრთენ.'
[დორთაში კორინი მილუ]
- d. Zure bizitza aldatu nahi baduzu.
ქართ. 'თუ გსურს შეცვალო შენი ცხოვრება.'
[ცხოვრების წესის შეცვლის სურვილი თუ გაქვს]
მეგრ. 'სკან ცხოვრებაში წესი დითირუნ, კორინი ქოილუნო'
- e. Ni Espainian bizi naiz.
ქართ. 'მე ესპანეთში ვცხოვრობ.'
მეგრ. 'მა ესპანეთის ვოხორანქ.'

- f. Uste dut gaizkia de/a.
 ‘ვფიქრობ, რომ ეს ცუდია.’
 [ფიქრი მაქვს, რომ ეს ცუდია]
 მეგრ. ‘ფირქი მიღჯ გლაზა რენი.’

მაგალითებში (159b, f) მეგრული სიტყვათა წყობა ემთხვევა ბასკურს.

4.8.7 გვარი (Voice)

4.8.7.1 ვნებითი გვარი. პასივის შესახებ (Passive)

ბასკურ ენაში გამოყოფენ აქტიურ და პასიურ კონსტრუქციებს. როგორც აღნიშნავს იური ზიცარი, ერგატიული წინადადება ბასკურში, მაგ.: *Nagusiak igorria du* ‘ბატონმა ის გააგზავნა’ შეიძლება ვაქციოთ პასივ კონსტრუქციად, დაახლოებით ისეთად, რომელიც დასტურდება ნომინატიურ ენებში *nagusiak igorria da* ‘ის გაგზავნილია ბატონის მიერ,’ *amak gaztatu du* ‘დედამ ის გაანებივრა,’ *amaz gaztatua da* ‘ის განებივრებულია დედის მიერ.’ საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი პასიური კონსტრუქცია უცხოა ბასკურისთვის და ის გაჩნდა რომანული ენების გავლენით.

- 160 a. Nagusia-k igorria du
 Master-ERG send.VN aux.TR
 ქართ. ‘ბატონმა ის გააგზავნა’ (აქტიური გვარი)
 [ბატონმა ის გაგზავნილი ჰყავდა]
 მეგრ. ‘პატენქ თინა მიდაჩქე.’
 [პატენქ თინა მიდაჩქეფილი ცუნდუ]
- b. nagusia-k igorria da
 Master-ERG send.VN aux.INTR
 ქართ. ‘ის ბატონის მიერ გაგზავნილია (პასივი)
 მეგრ. ‘პატენიშ მიდაჩქეფილი რე.’
- c. ama-k gaztatu du
 mother-ERG spoil.VN aux.TR
 ქართ. ‘დედამ ის გაანებივრა’ [დედამ ის განებივრებული ჰყავდა]
 მეგრ. ‘დიდაქ თინა განებიერუ.’
 [დიდას თინა განებიერებული ცუნს]
- d. ama-z gaztatua da
 mother-INSTR spoil.VN aux.INTR
 ქართ. ‘(ის) დედის მიერ განებივრებულია.’
 მეგრ. ‘(თინა) დიდაში განებიერებული რე.’

ბასკურში, შეიძლება ითქვას, არის ორი პასიური კონსტრუქცია: პირველი, რომელიც უცხოა ბასკურისთვის და არ დამკვიდრდა ენაში, და მეორე – დამახასიათებელი და უფრო ძველი. პირველში არის ორი სახელის წევრი აგენტური დამატების ჩართვით, რომელიც დგას პარტიტივში, მოქმედებით ბრუნვაში, იშვიათად ერგატივში; მეორე კი ისეთი, რომელსაც არ გააჩნია დამატება. ჩვენი აზრით, ის მოგვაგონებს ნომინატიური ენების კლასიკურ მაგალითს.

საყურადღებო გამოკვლევა აქვს პროფ. ი. ზიცარს პასივთან დაკავშირებით. მას მოჰყავს კლასიკური მაგალითი ნომინატიური სტრუქტურის ენებიდან, კერძოდ, ესპანურიდან (Zytsar' 1978a: 7):

ცხრილი 4.45 პასივის დახასიათება ი.ზიცარის მიხედვით (Basque passives I and II, according to Zytsar (1978))

პასივი I	პასივი II
აგენსის დართვით	აგენსის გარეშე
El pan está comido por el padre	El pan está comido
Ogia jan da aitarik (aitaz)	Ogia jan da.
Bread.ABS eaten aux.INTR father.PART/INSTR	bread.ABS eaten aux.INTR
‘პური შეჭმულია მამის მიერ’	‘პური შეჭმულია’

ამ ორივე მაგალითში ბასკურ წინადადებებში მეშველ ზმნად გამოდის გარდაუვალი ფორმა *izan* ‘ყოფნა.’ ლოგიკური ობიექტი შეიძლება იყოს პარტიტივში *aita-rik* ან მოქმედებით ბრუნვაში *aita-z*. და აი ეს მაგალითი ცხრილის მეორე ნაწილში *Ogia jan da* ითვლება პასიურ კონსტრუქციად აგენსის გარეშე (Зыцарь 1988: 102). ჩვენი აზრით, პროფ. ი. ზიცარს საკმაოდ ნათლად აქვს წარმოდგენილი ვნებითი გვარის რაობა ბასკურში. საკვლევი საკითხის თაობაზე თავის შეხედულებას წარმოგვიდგენს ბასკოლოგი სპრენგი (Spreng). ავტორი მიუთითებს, რომ ენაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს აქტანტთა განაწილება (Spreng 2000: 93):

- აქტიური კონსტრუქცია შეიცავს შემდეგ წყობას: ERG-ABS-V-AUX (სუბიექტი ერგატივში, ობიექტი აბსოლუტივში - ზმნა - მეშველი ფორმა);
- პასიურად ითვლება ადგილშეცვლილი აქტანტები ABS-ERG-V-AUX (სუბიექტი აბსოლუტივში, ობიექტი ერგატივში - ზმნა - მეშველი ფორმა).

ნ. ზაიკა (Zaika) აღნიშნავს, რომ ბასკურში აქტიურად შემოდის პასიური კონსტრუქცია, რაც დამახასიათებელია აკუზატიური წყობის ენებისათვის. მორფოლოგიურად ბასკური ენა სრულებით ერგატიულია, რაც გამოიხატება, როგორც სახელის ბრუნვაში, ასევე ზმნის უღლებაში და ერგატიულობა არაა დამოკიდებული არც დროზე და კილოზე. შემდეგ ავტორი იქვე დასძენს, რომ ბასკური სინტაქსურად აკუზატიურია. მაგ.:

- 161 Jon-ek Peio ikus-i d-u eta joa-n da.
 იონ-ERG პეიო ნახვა-PRF DO3SG-aux-S3SG და წასვლა-PRF S3SG.PRS
 ქართ. 'იონმა პეიო ნახა და წავიდა.' (Zaika 2009b: 15)
 [იონმა პეიო ნანახი ჰყავს და წასულია]
 მეგრ. 'იონქ პეიო ქოძირუ დო მიდართ.'
 [იონქ პეიო ნაძირეფუ აფუ დო უღირი რე]

ქართულად რომ გადმოვცედ ეს წინადადება, ვნახავთ, რომ ბასკური სრულად მიყვება ქართულს გრამატიკულად და სინტაქსურად: 'იონ-მა პეიო ნახა და წავიდა.' სიტყვასიტყვით: [იონმა პეიო ნანახი ჰყავს და წასულია]/განსხვავება არის ბრუნვაში, ბასკურში ის ერგათივშია, ხოლო ქართულში და მეგრულში – მიცემითში: *იონს პეიო ნანახი ჰყავს, იონს პეიო ნაძირეფუ აფუ.*
 ვნებითი გვარის მაგალითი:

- 162 Etxe hori, Antonek egin-a da.
 Etxe hori, Anton-ek egin-a da.
 სახლი ეგ ანტონ-ERG კეთება-MSD aux PRS
 ქართ. 'ეს სახლი აშენებულია ანტონის მიერ.'
 მეგრ. 'თე ყუდე ანტონიშ დოდგემილირი რე.'

ამის აქტიური კონსტრუქცია არის (163). ვნებითის ფორმებში ლოგიკური ობიექტი *Anton-ek* ერგატიულ ბრუნვაშია, ხოლო აქტიურში ის გამოდის სუბიექტის როლში და დგას ერგატიულ ბრუნვაში (Eguzkitza 1981: 241-242):

- 163 Anton-ek etxe hori egi-n d-u. (Zaika 2009b: 30)
 ანტონ-ERG სახლი ის გაკეთება-PRF DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. 'ანტონმა ეს სახლი ააშენა.'
 მეგრ. 'ანტონქ თე ყუდე დოდგჲ.'
 [ანტონქ ყუდე თე დოდგემილირ აფუ]

პასივის დამატებითი მაგალითები:

- 164 a. Liburua irakurria da.
 ქართ. 'წიგნი წაკითხულია.'
 მეგრ. 'წინგი ნაკითხა რე.'
- b. Liburua Kepak irakurria izan da.
 'The book has been read by Kepa.'
 ქართ. 'წიგნი წაკითხული იყო კეფას მიერ.'
 მეგრ. 'წინგი კეფაშ ნაკითხა რე.'

- c. Ogia jana da.
 ‘the bread is eaten’
 ქართ. ‘პური შეჭმულია’
 მეგრ. ‘ქობალი ნაჭკომა რე’
- d. Ura edana da.
 ქართ. ‘წყალი დალეულია.’
 მეგრ. ‘წყარი ნაშვი/ნაშუმა/ რე.’
- 165 a. Artikulu hori nik idatzia da.
 ‘that article has been written by me.’
 ქართ. ‘ეგ სტატია დაწერილია ჩემს მიერ.’
 მეგრ. ‘თე სტატია ჩქიმ ნაჭარა რე.’
- b. Artikulu hori nik idatzi.
 ‘That article is the one/article that I have written’
 ქართ. ‘ეგ სტატია მე დავწერე.’/ეგ სტატია, რომელიც მე დავწერე.
 მეგრ. ‘თე სტატია მა დოჰჭარი.’ / თე სტატია მა დოჰჭარინ.

მაგალითში (165b) გვაქვს აქტიური კონსტრუქცია. სუბიექტი ერგატიულ ბრუნვაშია. მიმღეობა მეშველი ზმნის გარეშეა. მოყვანილ პასიურ კონსტრუქციებში მეშველი ზმნად გამოდის გარდაუვალი *izan* ‘ყოფნა’ ზმნა. აქტიურ კონსტრუქციებში – მეშველი *ukan* ‘ქონა/ყოლა’ ზმნა, რომელიც დამახასიათებელია მხოლოდ გარდამავალი ფორმებისათვის.

იმ აზრს, რომ ბასკურში სიტყვათა წყობა ასრულებს გადამწყვეტ როლს, არ ეთანხმება ბასკოლოგი ორტისი დე ურბინა (Ortiz de Urbina – p.c.) და თამარ მახარობლიძე (Makharoblidze – p.c.). პასივის მაგალითები სპრენგის (Spreng 2000) მიხედვით :

- 166 a. Etxe-a haiek eraiki-a d-a.
 ‘The house is built by them.’
 ქართ. ‘სახლი მათ მიერ აშენებულია.’
 (*eraiki-a* ‘აშენება’ არის განსაზღვრული ფორმის სახელზმნა)
 მეგრ. ‘ცუდე თინეფიმ დგნადგუმა რე.’
- b. Liburu-ak atzo zu-k eros-i-ak d-i-ra
 ‘The books are bought by you (you bought) (Spreng 2000: 93)
 ‘წიგნები შენს მიერ არის ნაყიდი.’
 [*erosiak dira ნაყიდები არიან*]

რაც ეხება (167) მაგალითს, პროფ. ურბინა განმარტავს, რომ ის გრამატიკულად სწორია, მაგრამ სასაუბრო ენაში ასეთ კონსტრუქციას არ იყენებენ ხოლმე (Ortiz de Urbina – p.c.).

167 Nik etxea eraiki dut.

Ni-k etxe-a eraiki d-u-t

მე-ERG სახლი-DEF აშენება.PPP DO3SG-aux—S1SG

ქართ. 'მე სახლი ავაშენე.' [მე სახლი აშენებული მაქვს]

მეგრ. 'მა ყუდე დოდგემილ მაფუ.'

(*eraiki აშენებული* ნამყოს პასიური მიმღეობაა. სუბიექტი ერგატივშია.)

168 a. Txoria aitak harrapatua da

Txori-a aita-k harrapatua d-a

ჭიტი-Abs მამა-ERG დაჭერა.MSD 3SG-aux.PRS

ქართ. 'ჩიტი მამის მიერ დაჭერილია.'

მეგრ. 'ჩიტი მუმაში ნაჭოფა რე.'

(*შენიშვნა: harrapatu-a* 'დაჭერა' სახელზმნაა განსაზღვრულ ფორმაში. ჩვენს თარგმან-ში ნამყოს მიმღეობაა გამოყენებული. *harrapatua da* სიტყვასიტყვით ნიშნავს 'დაჭერა არის').

მაგალითი (168a) მიიჩნევა პასიურ ფორმად მიუხედავად იმისა, რომ ლოგიკური სუბიექტი *aita-k* 'მამა' დგას ერგატიულ ბრუნვაში. აქ მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ მეშველად გამოყენებულია ზმნა *izan* 'ყოფნა' და არა *ukan* 'ქონა/ყოლა.' მაგალითი (168b) კი წარმოადგენს აქტიურ ფორმას, ვინაიდან ზმნის ტრანზიტულობას გამო-ხატავს მეშველი ზმნა *ukan* 'ქონა/ყოლა.'

b. Aitak txoria harrpatu du.

Aita-k txori-a harrpatu d-u-ø

მამა-ERG ჩიტი-DEF დაჭერაPPP DO3SG-aux-S3SG.PRS

ქართ. 'მამამ ჩიტი დაიჭირა.' [მამა-მ ჩიტ-ი დაჭერილი ჰყავს]

მეგრ. 'მუმამ ჩიტი ოჭოფუ.' [მუმა-ქ ჩიტ-ი ჭოფილი აფუ]

ორტის დე ურბინა არ თვლის (169a) მაგალითს პასიურ კონსტრუქციად, არამედ უწოდებს უფრო ინქოაქტივს (inchoactive)... 'გარდაუვალში *ontsia hautsi da*, ისევე, როგორც 'მინა გატყდა' არ არსებობს აგენტი, არც აშკარად და არც იმპლიციტურად, ამიტომაც ძნელია მას პასიური ვუწოდოთ' ("In the intransitive *ontzia hautsi da*, just like in the intransitive 'the glass broke', there is no agent, neither explicitly nor implicitly. So it is difficult to call that a passive" (Ortiz de Urbina – p.c.).

169 a. Ontzia hautsi-a da.

ქართ. 'ჭიქა გატყდა.' [ჭიქა გატეხილია]

მეგრ. ჭირკაქ გოტირხჲ [ჭირქა ტახილი რე]

b. Nik ontzia hautsi dut.

Ni-k ontzi-a hautsi d-u-t

მე-ERG ჭიქა-DEF გატეხილი DO3SG-aux-S1SG.PRS

ქართ. 'მე ჭიქა გავტეხე.' [მე ჭიქა გატეხილი მაქვს]

მეგრ. 'მა ჭირქა გოპტახი.' [მა ჭირქა ტახილი მაფუ]

ამ (170) მაგალითის შესახებ პროფ. ურბინა აღნიშნავს, რომ ეს უფრო მწიგნობრივი ვარიანტია და პრინციპში პასიურ კონსტრუქციას წარმოადგენს (Ortiz de Urbina – p.c.). მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, რომ დაპირისპირება აქტიურსა და პასიურ კონსტრუქციებს შორის ეფუძნება ძირითადად მეშველი ზმნის შინაარსს.

170 Ontzia Jonek hautsia da.

ontzi-a Jone-k hautsia d-a

ჭიქა-ABS იონ-ERG გატეხვა.MSD 3SG-aux.PRS

ქართ. 'ჭიქა იონის მიერ გატეხილია.'

მეგრ. 'ჭირქა იონიმ ნატახა რე.'

გვართან დაკავშირებით საინტერესოა, რომ ჰუგო შუხარდტი თვლიდა გარდამავალ ზმნებს პასიური ბუნების მქონე ერთეულებად. მაგ.: გარდამავალი ზმნა *dakusa* 'ის ხედავს მას' ითანხმებს ერგატივს; *haurrak ikusi gizona* ნიშნავს 'ბავშვის მიერ დანახული კაცი' (*ikusi* 'დანახული'), *haurrak dakusa gizona*-ც 'ბავშვი ხედავს კაცს,' ზუსტად იქნება *ბავშვის მიერ დანახული კაცი*. ბასკურში გარდამავლობის ამდაგვარი "პასიური ინტერპრეტაცია" წინააღმდეგობებს შეიცავს. ბასკურს აქვს ისეთი ფორმები, რომლებიც შესაძლოა, პასივად მივიჩნიოთ და რომლებიც იწარმოება მეშველი ზმნების 'ყოფნისა' და 'გახდომის, გადაქცევის' დახმარებით. მარტივ ფორმას *dakusa* 'იგი მას ხედავს' და მის ეკვივალენტურ რთულ ფორმას *ikusten du*, სიტყვასიტყვით: 'მას ის აქვს მხედველობის არეში,' რაც შეიძლება ნიშნავდეს 'იგი დანახულია' ან 'ვინმე ხედავს მას,' ან 'ის ხედავს თავის თავს,' მაგრამ ამ ბოლო ფორმას არ შეიძლება დაემატოს მოქმედის აღმნიშვნელი სახელი ან ნაცვალსახელი ერგატივში (ლაფონი 1976: 40). პროფ არნ. ჩიქობავა არ ეთანხმება ჰ. შუხარდტს და თვლის, რომ არ შეიძლება ვიმსჯელოთ თუ ფორმა აქტივში არ არის, მაშინ იგი პასივშია. ამისათვის საკმარისია გავითვალისწინოთ ის ენები, სადაც აქტივს უპირისპირდება საშუალო გვარი და არა პასივი (Chikobava 1976: 41).

პროფ. თამარ მახაროზლიძე გამოთქვამს შეხედულებას, რომ პასივი არ არის იქ, სადაც ერგატიული აქტანტია და ვერც იქნება ერგატიულ კონსტრუქციაში პასივი.

სიტყვათა რიგი ვერაფერს შეცვლის ამ მხრივ (Makharoblidze – p.c.). რომ ვაწარმოთ ვნებითი გვარი აწმყო დროში უნდა გამოვიყენოთ არა *ukan* ზმნა, არამედ *izan* ‘ყოფნა’ ზმნა.

171 a. Bizitza osatzen du.

‘ეს ცხოვრებას ქმნის.’ (მოქმედებითი გვარი)

b. Bizitza osatzen da.

‘ცხოვრება იქმნება.’ (ვნებითი გვარი)

(*osatu* ‘შექმნა, დაარსება’)

მდრ. ინგლისურში: The life is created; რუს. Жизнь создаётся.

172 Lanak oso azkar egiten dituzte.

ქართ. ქართ. ‘ისინი სწრაფად მუშაობენ.’

[სამუშაოები ძალიან ჩქარ კეთებაში აქვთ მათ]

მეგრ. ‘ომუშებელს მაღას აკეთენა.’

ვნებით გვარში იქნება:

173 Lanak oso azkar egiten dira.

ქართ. ‘სამუშაოები ძალიან ჩქარა კეთდება.’

[სამუშაოები ძალიან სრავ კეთებაში არიან]

მეგრ. ‘ომუშებელეფი მაღას იკეთებუ.’

დამატებითი მაგალითები გვართან დაკავშირებით.

174 a. Nik luburuak saltzen ditut.

Ni-k liburu-a saltzen d-it-u-t

მე-ERG წიგნი-DEF ყიდვაIMPF DO3SG-PL-aux-S1SG.PRS

ქართ. ‘წიგნებს ვყიდი.’ [მე წიგნები გაყიდვაში მაქვს]

მეგრ. ‘მა წიგნენს გიმიფჩანქ.’ [მა წიგნეფი გიმოჩამას მილუ]

b. Liburuak saltzen dira.

ქართ. ‘წიგნები იყიდება.’ [წიგნები გაყიდვაში არიან]

მეგრ. ‘წიგნეფი გიმიჩამუ.’ [წიგნეფი გიმოჩამას რენა]

175 a. Mencia ikusten dut.

mendi-a ikusten d-u-t

მთა-ABS ხედვა.IMPF DO3SG-aux-S1SG.PRS

ქართ. ‘მთას ვხედავ.’ [მთა ხედვის არეში მაქვს]

მეგრ. ‘გვალას ვორწყეფ.’

- b. Mendia ikusten da.
 mendi-a ikusten d-a
 მთა-ABS ხედავ.IMPf aux-3SG.PRS
 ქართ. 'მთა მოჩანს.'
 [მთა ხედვის არეშია]
 მეგრ. 'გვალა იძირენ.'

(ბასკურ *ikusten da*-ს შეეფარდება ქართ. *ხედვის არეშია* და მეგრ. *იძირენ*)

- 176 a. Beti esaten du atsegina dela.
 'ის ყოველთვის ამბობს, რომ ეს სასიამოვნოა.' (მოქმედებითი გვარი)
- b. Beti esaten da atsegina dela.
 'სულ ამბობენ, რომ ეს სასიამოვნოა.'
 [ყოველთვის ნათქვამია, რომ ეს სასიამოვნოა]

ორპირიანი ზმნის მაგალითები:

- 177 a. Nik txoria harrapatzen dut.
 Ni-k txoria harrapatzen d-u-t
 მე-ERG ჩიტი.ABS დაჭერა.IMPf DO3SG-aux-S1SG.PRS
 ქართ. 'ჩიტს ვიჭერ.' [მე ჩიტი დაჭერაში მყავს]
 მეგრ. 'ჩიტის პჭოფუნქ.'
- b. Txoria harrapatzen da.
 txori-a harrapatzen d-a
 ჩიტი-ABS დაჭერა. IMPf aux-3SG.PRS
 ქართ. 'ჩიტი დაჭერილია.'
 მეგრ. 'ჩიტი ჭოფილი რე.' (*harrapatu* ქართ. *დაჭერილი*, მეგრ. *ჭოფილი*)
- 178 a. Gizonak gailuak erabiltzen ditu.
 ქართ. 'მამაკაცი ხელსაწყოებს იყენებს.'
 [მამაკაცმა ხელსაწყოები გამოყენებაში აქვს]
- b. Gailuak gizonak erabiltzen dira.
 ქართ. 'ხელსაწყოები მამაკაცის მიერ არის გამოყენებული.'
- 179 a. Etxea egiten d-a. 'The house is built.'
 etxe-a egiten d-a
 სახლი-ABS აშენება.IMPf aux-3SG.PRS
 ქართ. 'სახლი აშენებულია.' [სახლი მშენებლობის პროსეშია]

შენიშვნა: აქ ჩანს რომანული ენების გავლენა.

- b. Etxe-ak harri-z egi-ten dira.
house-PL stone-INSTR make-IMPF aux (Ortiz de Urbina – p. c.)
‘the houses are made of stone’
ქართ. ‘სახლები ქვისგანაა აშენებული.’ [სახლები ქვით აშენებული არიან]
მეგრ. ‘ცუდეფი ქუაშე რე ნაკეთები.’
(*harri-z* ‘ქვა’ მოქმედებით ბრუბვამია)
- 180 a. Hurrek ispilua puskatu dute.
ქართ. ‘ბავშვებმა გატეხეს სარკე.’
[ბავშვებმა სარკე გატეხილი აქვთ]
მეგრ. ‘ბაღანენქ სარკე გოტახეს.’
[ბაღანენქ სარკე ტახილი აფუნა]
- b. Ispilua puskatu da. (Creissels & Mounole 2017: 159)
ქართ. ‘სარკე გატყდა.’ [სარკე გატეხილია]
მეგრ. ‘სარკექ გოტირხგ.’ [სარკე ტახილი რე]

4.8.8 ადრესატი (Addressee)

ბასკურ ენაში დასტურდება ადრესატობის კატეგორია და ის გამოხატავს მოქმედების დანიშნულებას. ენაში დესტინაციური მოქმედება მხოლოდ ირიბი ობიექტისაკენ მიემართება. სამი ვერსია, როგორც არის წარმოდგენილი ქართველურ ენებში, ბასკურში არ დასტურდება. თანამედროვე ენაში მხოლოდ ორი ვერსია გამოიყოფა: საარვისო და სასხვისო (მახარობლიძე 2007: 81). ორ და სამპირიან ფორმებში არის წარმოდგენილი ადრესატულობის კატეგორია, რომელიც გამოიხატება *-ki/-i-* მაჩვენებლით, ძირითადი არის *-i-*. სინტაქსური ფუნქციით ადრესატი წარმოადგენს ირიბ დამატებას, მაგ.: *d-a-tor-ki-t* ‘(S)he/it comes to me’ ‘ის ჩემთან / ჩემსკენ მოდის,’ *Joni hilea hazi z-a-i-o* ‘Jon’s hair grown’ ‘იონს თმა გაეზარდა’ (Fernández 2015: 84).

- 181 a. Yon, berriz, amar-i agur egiten ari zaio. (მახარობლიძე 2007: 83)
‘იონი კი დედას ემშვიდობება’
[იონი კი დედას სალმებს აძლევს]
- b. Zuk sagarra eman didazu.
Zu-k sagarr-a eman d-i-da-zu
შენ-ERG ვაშლი-DEF მიცემა.PPP DO3SG-AD-IO1SG-S2SG
ქართ. ‘შენ მე ვაშლი მომეცი.’
[შენ ჩემთვის ვაშლი მოცემული გაქვს]
მეგრ. ‘სი მა უშკური ქომუჩი.’ [სი ჩქიმოთ უშკური მეჩამილი გაფუ]

c. Aitak etxea egiten du.

Aita-k etxe-a egi-ten d-u-ø

მამა-ERG სახლი.ABS-DEF კეტება-INES DO3SG-aux-S3SG

ქართ. 'მამა სახლს აშენებს.' [მამა-მ სახლ-ი აშენება-ში აქვს (ის მას)]

მეგრ. 'მუმა ცუდეს აკეთენს.' [მუმაქ ცუდე კეთებას უღუ]

d. Aitak etxea semeari egiten dio.

Aita-k etxe-a semea-ri egi-ten d-i-o-ø

მამა-ERG სახლი-DEF შვილი-DAT კეტება-INES DO3SG-AD-IO3G-S3SG

ქართ. 'მამა სახლს ვაჟიშვილს უშენებს.'

მეგრ. 'მუმა ქომოლსკუას ცუდეს დითმუდგენს.'

ნამყო დროში:

182 a. Aitak etxea egin zuen.

Aita-k etxe-a egi-n zue-n

მამა-ERG სახლი-DEF კეთება-PPP aux S3SG-PAST

ქართ. 'მამამ სახლი ააშენა.'

[მამამ სახლი აშენებული ჰქონდა]

მეგრ. 'მუმაქ ცუდე დოდგ.' [მუმაქ ცუდე დოდგმილი აფუდუ]

b. Aita-k etxe-a bere buru-aren-tzat // ber-aren-tztat egin zuen.

ქართ. 'მამამ სახლი აიშენა.'

[მამა-მ სახლ-ი თავისი თავ-ის-თვის ააშენა]

მეგრ. 'მუმაქ ცუდე მუშოთ დოდგ.'

[მუმაქ ცუდე მუში დუდიშო(თ) დოდგ]

c. Aitak etxea semeari egiten zion.

Aita-k etxe-a semea-ri egi-ten z-i-o-n

მამა-ERG სახლი-DEF შვილი-DAT კეტება-INES S3SG-AD-aux-PRF

ქართ. 'მამამ სახლი ვაჟიშვილს აუშენა.'

[მამა-მ სახლ-ი ვაჟიშვილ-ს აშენება-ში ჰქონდა]

მეგრ. 'მუმაქ ცუდე ქომოლსკუას დუდგ.'

[მუმა-ქ ცუდე ქომოლსკუა-ს დოდგმილი აფუდუ]

საინტერესოა, რომ ბასკურში სუბიექტი აწმყოშიც ერგატივშია. შდრ, ქართ. *კაც-მა იცის, ღმერთ-მა უწყის*. მეგრ. *გარდაუვალ ფორმაში ქოჩ-ქქომორთუ, ბაღანაქ დიფულუ, ცუდექ ეკირთო*, ქართ. **კაცმა მოვიდა, ბავშვმა დაიძალა, სახლმა წაიქცა*.

ქართულში სათავისო ვერსიისათვის არის მარკერი -*ო*, რომელიც დაერთვის ზმნის ფორმას: *ო-შენებს*, *ო-ხატავს*, *ო-ჭრის* და ა.შ. ბასკურში ამდაგვარი სემანტიკური შინაარსის გადმოსაცემად გამოიყენება სიტყვა *buru* ‘თავი,’ რომელსაც ერთვის ნათესაობითი და ბენეფაქტივი: *buru-aren-tzat* // *ber-aren-tztat* ‘თავის-თვის’/ *bere buru-aren-tzat* ‘თავის თავისთვის’; *ber* ‘თავისი.’ ბასკოლოგი ორტის დე ურბინა მიუთითებს, რომ ამ კონტექსტში ნაცვალსახელს არ ახასიათებს უკუქცევითობის შინაარსი (Ortiz de Urbina – p.c)

- 183 Niri aita hil zait.
 Ni-ri aia hil z-ai-t
 მე-DAT მამა.DEF გარდაცვლილი S3SG-aux-IO1SG
 ქართ. ‘მამა გარდამეცვალა.’ [ჩემი მამა გარდაცვლილი მყავს]
 მეგრ. ‘მა მუმაქ დომილურუ.’ [ჩქიმი მუმა ღურელი მჰუნს]

Ni-ri – მე მიცემით ბრ., *aita* – მამა განსაზღვრული ფორმა სახელობითში, *hil* – გარდაცვლილი, *z-* სუბიექტი მე-3 პ., *-ai-* ძირი, *-t* – ირიბი ობიექტი პირველი პირი მხოლობითში [ის არის ჩემთვის]. ეს არის ტიპიური დატიური კონსტრუქცია *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის ორპირიანი ფორმით.

- 184 Nire burua zuei aurkeztu nahi dut. (Jendraschek 2004: 15)
 Ni-re buru-a zu-ei aurkez-tu nahi d-u-t
 1SG head.DET 2DAT-PL present.PFV want O.3-PRS-IND.TR-A.1SG
 ‘I want to introduce myself to you.’
 ქართ. ‘მინდა ჩემი თავი თქვენ გაგაცნოთ.’
 მეგრ. ‘მოკო ჩქიმი დუდი თქვა გოგოჩინებაფუათი(ნ)’

- 185 Ni-ri lagun-ak etorri z-ai-zki-t (Rezac & Fernández 2013: 7)
 1SG-DAT friend-PL come.PFV 3-root-PL-S1SG.ERG
 ქართ. ‘მეგობრები ჩამომივიდა.’ [*etorri zaizkit* ჩამოსული არიან ჩემთვის]
 მეგრ. ‘მაყალენქ მეწვიის.’

Ni-ri – მე მიც. ბრ., *etorr-i* – ჩამოსული (ვნებითი გვარის ნამყოს მიმდღობა), *lagun-ak* – მეგობრ-ებ-ი, პრეფიქსი *z-* სუბიექტია მე-3 პ., *-ai-* ძირი, *-zki-* მრავლობითის სუფიქსი, *-t* კი – ირიბი ობიექტი 1 პ. მხ. რ. (ისინი არიან ჩემთვის). (*შენიშვნა*: ვფიქრობთ *ai* ძირი შეიძლება ასე დაიშალოს *a-i-*, სადაც *-i-* წარმოადგენს ადრესატულობას, დამახასიათებელს დატიური კონსტრუქციისათვის, ხოლო *-a-* არის აწმყო სერიის მწკრივის მარკერი).

- 186 Anaia-ri txapela erori zaio.
 Anaia-ri txapela eror-i za-i-o
 მმა-DAT ბერეტი.ABS დავარდნა-PPP S3SG-AD-IO3SG
 ქართ. ‘მმას ბერეტი დაუვარდა.’ [მმას ბერეტი დავარდნილია (მისთვის)]
 მეგრ. ‘ჯიმას ბერეტიქ ქუდუოლგ.’ [ჯიმას ბერეტი დოლაფირი რე (მუშოთ)]

აღწერითი ფორმა *erori zaio* შეიცავს ვნებითი გვარის მიმდებარებას და მეშველი *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის ორპირიან გარდაუვალ ფორმას აწმყოში. სიტყვასიტყვით: *დავარდნილი არის (ის მისთვის= დაუვარდა ის მას)*, *erori zait დამივარდა ის მე და ა.შ.*

- 187 a. Niri hi gustatzen hatzait.
 Ni-ri hi gusta-tzen ha-tza-i-t
 მე-DAT შენ მოწონება-IMPF IO2SG-aux-AD-S1SG
 ქართ. ‘მოწონხარ.’ [მოწონებაში მყავხარ]
 მეგრ. ‘მოპწონქ’ [მოწონებას მპუნქ]

- b. Zuri ni gustatzen natzaik/n.
 Zu-ri ni gusta-tzen na-tza-i-k/n
 შენ-DAT მე მოწონება-IMPF IO2SG-aux-AD-S1SG
 ქართ. ‘მოგწონვარ.’
 [მოწონებაში გყავხარ] მიმართება კაცთან / ქალთან
 მეგრ. ‘მორწონქ’ [მოწონებას რცუნქ]

- 188 Ni-ri esan di-da-te (Lizardi & Munduate 2015: 2)
 1-DAT tell AUX-1SG.DAT-3PI
 ქართ. ‘მათ მითხრეს.’ [ჩემთვის ნათქვამი აქვთ]
 მეგრ. ‘თინენქ ქომიწის.’ [ჩემო ნარაგადა აფუნა]

მაგალითი (189) მოყვანილია ოიარცუნის (Oiartzun) დიალექტიდან.

- 189 Ne-i sagarr-ak gustatzen na-zki.
 ქართ. ‘მიყვარს ვაშლები.’ [ჩემთვის ვაშლები მოწონებაში მაქვს]
 მეგრ. ‘მა უშკურეფი მიცორს.’

სტანდარტულ ბასკურში:

- 190 Ni-ri sagarr-ak gusta-tzen z-ai-zki-t
 მე-DAT ვაშლი-PL მოწონება-IMPF IO2SG-aux-PL-S1SG
 ქართ. ‘მიყვარს ვაშლები’ [ვაშლები მოწონებაში (არიან ჩემთვის)]
 მეგრ. ‘მა უშკურეფი მიცორს.’

ოიარცუნის დიალექტური ფორმა (191):

191 Ne-i txakurr-a hil na-u.

ქართ. 'ძალდი მომიკვდა.' [ჩემთვის ძალდი მკვდარი მყავს]

მეგრ. 'ჯოლორქ დომილურუ.' [ჩქიმოთ ჯოლორი ღურელი მაფუ]

სტანდარტულ ბასკურში (192a-g):

192 a. Niri txakurra hil zait (Rezac & Fernández 2013: 7)

Ni-ri txakurr-a hil z-ai-t¹⁹

1SG-DAT dog-DEF die-PFV DO3SG-aux-S1SG

ქართ. 'ძალდი მომიკვდა.' [ჩემთვის ძალდი მკვდარია]

მეგრ. 'ჯოლორქ დომილურუ.' [ჩქიმოთ ჯოლორი ღურელი რე]

b. Ikasle-ek ikasle-ak aurkeztu d-it-u-zte.

'Students introduced (other) students'

ქართ. 'სტუდენტებმა (სხვა) სტუდენტებს გააცნეს თავიანთი თავი.'

მეგრ. 'სტუდენტენქ (შხვა) სტუდენტენს გააჩინებაფუეს მუნეფიშ დუდი.'

c. Ikasle-ak aurkeztu d-ira.

'The students introduced themselves/each other'

ქართ. 'სტუდენტებმა გააცნეს თავიანთი თავი ერთმანეთს.'

მეგრ. 'სტუდენტენქ გააჩინებაფუეს ართიანს მუნეფიშ დუდი.'

d. Ikasle-ek nesk-ei ikasle-ak aurkeztu d-i-zki-e-te.

'Students introduced (other) students to the girls'

ქართ. 'სტუდენტებმა გოგოებს (სხვა) სტუდენტები გააცნეს.'

მეგრ. 'სტუდენტენქ ცირენს (შხვა) სტუდენტეფი გააჩინებაფუეს.'

e. Ikasle-ak nesk-ei aurkeztu za-zki-e.

'The students introduced themselves/each to the girls'

ქართ. 'სტუდენტებმა გოგოებს გააცნეს თავიანთი თავი.'

მეგრ. 'სტუდენტენქ ცირენს მუში დუდი გააჩინებაფიუეს.'

¹⁹ შენიშვნა: *hil zait* შეიცავს მიმღეობას და მეშველი *izan* 'ყოფნა' ზმნის ორპირიან ფინიტურ ფორმას, ქართულში და მეგრულში ის ინვერსიული კონსტრუქციით გადმოიცემა: მომიკვდა, დამივარდა, დამემალა...

- f. Ni laguna-ri nabilkio. [n-a-bil-ki-o]
ქართ. 'მეგობართან მივდივარ.' მეგრ. 'მაყალეშა მეურქ.'
- g. Lagun-a ni-ri datorkit. [d-a-tor-ki-t]
ქართ. 'მეგობარი ჩემთან მოდის.' მეგრ. 'მაყალე ჩქიმდა მურს.'

მაგალითებში (192 f, g) მოცემულია სინთეზური ზმნები *ibili* 'სვლა,' 'სიარული' და *etorri* 'მოსვლა.' თამარ მახარობლიძის აზრით, "-ki- შედგება დატიური -i- და ერგატიული -k რეფერენტებისაგან. საფიქრებელია, რომ ბასკურში სწორედ ერგატიული დანიშნულებაა პირველადი" (მახარობლიძე 2007: 93). "ადრესატულობასა და ირიბობიექტს შორის ისეთივე შესაბამისობაა, როგორიც ტრანზიტულობასა და პირდაპირობიექტს შორის. ყველა პირდაპირობიექტიანი ზმნა ტრანზიტულია და – პირიქით; ასევე ყველა ირიბობიექტიანი ზმნა ადრესატულია და – პირიქით." (მახარობლიძე 2007: 107).

4.8.9 კაუზატივი (Causative)

ბასკურს გააჩნია კაუზატივის კატეგორია. მისი მაჩვენებელია *-arazi* სუფიქსი, რომელიც ერთვის ზმნას ან გადმოიცემა სრულმნიშვნელობიანი სიტყვებით *bortxatu*, *behartu* 'იძულება.'

- 193 a. Zuk niri liburua eman didazu.
Zu-k ni-ri liburu-a eman d-i-da-zu
შენ-ERG მე-DAT წიგნი-DEF მიცემა.PPP DO3SG-AD-IO1SG-S2SG
ქართ. 'შენ მე წიგნი მომეცი.' [შენ ჩემთვის წიგნი მოცემული გაქვს]
მეგრ. 'სი მა წინგი ქომუჩი.' [სი ჩქიმოთ წინგი მეჩამილი გაფუ]
- b. Zuk niri liburua emanarazi didazu.
Zu-k ni-ri liburu-a eman-arazi d-i-da-zu
შენ-ERG მე-DAT წიგნი-DEF მიცემა-CAUS DO3SG-AD-IO1SG-S2SG
ქართ. 'შენ მე წიგნი მიმაცემინე მისთვის.'
მეგრ. 'სი მა წინგი თიშა მიმოჩამაფე.'
- 194 Nik zuri liburua amari emanarazi dizut.
Ni-k zu-ri liburu-a ama-ri eman-arazi
მე-ERG შენ-DAT წიგნი-DEF დედა-DAT მიცემა-CAUS
d-i-zu-t
DO3SG-AD-IO2SG-S1SG
ქართ. 'მე შენ წიგნი დედისთვის მიგაცემინე.'
მეგრ. 'მა სი დიდაშო წინგი მიგოჩამაფე.'

- 195 Nere lagun-a bortxa-tu d-u-t
 мой друг-DEF.ABS.SG заставить-PRF ABS3SG-ERG1SG
 historia hau bere buraso-e-i konta
 история эта его родитель-DEF.PL-DAT рассказать
 d-ie-za-ie-n.
 ABS3SG-3PERS-SUBJ-DAT3PL.ERG3SG-INDIR (Zaika 2009a: 541)

‘Я заставил своего друга рассказать эту историю его родителям’

ქართ. ‘ჩემ მეგობარს მოვავლებინე ეს ისტორია თავისი მშობლებისთვის.’

მეგრ. ‘ჩქიმ მაყალეს ვოჩიებაფე თე ამბე მუში დიდა დო მუმაშა.’

- 196 Eman-arazi na-u-ta-k. (Trask 1981: 294)

You’ve made him give it to me.

ქართ. ‘შენ მას ის ჩემთვის მიაცემინე.’ (მიმართება კაცთან)

მეგრ. ‘სი (კოჩი) თის თინა ჩქიმოთ მიოჩამაფე.’

ქართულში კაუზატივის მაწარმოებლად *-ევ*, *-ინ* და *-ევინ* ნიშნებს გამოყოფენ. აქედან *-ევ* მოუდის თითო-ოროლა ზმნას, მაგ.: *აჭმ-ევ-ს*, *ასმ-ევ-ს*, *-ინ* მოუდის ზმნათა დიდ უმეტესობას. რთული აფიქსი *-ევინ* წარმომდგარია *-ევ*-ის და *-ინ*-ის შეერთებისაგან (შანიძე 1980: 360). მეგრულში *-აფ* სუფიქსთან ერთად კაუზატიურ ფორმაში დასტურდება *-ო* პრეფიქსიც, რომელიც ქართული *-ა*-ს მორფოფონეტიკური შესატყვისობაა. მეგრულ კაუზატიურ ზმნას პირველ სერიაში *-აფ-უ*-ან დაბოლოება ახასიათებს. მაგ.: *ონგარ-აფ-უ-ან-ს* ‘ატირებს’ (ქირია, ეზუგბაია, მემიშიში, ჩუხუა 2015: 644). ოთარ ქაჯაია აღნიშნავს, რომ აწმყოს (მყოფადშიაც) მწკრივში ამგვარად ნაწარმოებ წყვეტილის ფუძეს დაერთვის *-ან* თემის ნიშანი და ვლელუ-ლობთ *ო-აფ-უ-ან*: *ო-ბონ-აფ-უ-ან-ს* ‘აბანინებს.’ წყვეტილში გვექნება *ო-ჟარ-აფ-უ-უ* [უ] ‘დააწერი-ნა,’ პირველ თურმეობითში *უ-ჟარ-აფ-უ-აფ-უ* (ნ) ‘უწერინებია,’ მესამე თურმეობითში *ნო-ჟარ-აფ-უ-აფ-უ* [აფ-უ]-ე(ნ) ‘აწერინებდა თურმე.’ (ქაჯაია 2001: 58). საინტერესოა პროფ ი. ლაკას მაგალითების განხილვა (Laka 1996):

- 197 a. umea etorri da (Laka 1996: 24, ex. 36 a-c)

‘The child has come.’

ქართ. ‘ბავშვი მოსულია’

მეგრ. ‘ბადანა მულირი რე.’

- b. emakumea-k ume-a etorr-arazi d-u

‘The woman has made the child come.’

[დედამ ბავშვი აიძულა (რომ) მოსულიყო]

c. emakumea-k ume-ari etorr-arazi d-i-o

‘The woman has made the child come.’

ქართ. [დედამ ბავშვს აიძულა (რომ) მოსულიყო]

როგორც პროფ. ლაკა აღნიშნავს, მეორე ვარიანტი (197b) დამახასიათებელია ბასკური ენის დასავლური დიალექტებისთვის. მესამე (197c) ვარიანტში ობიექტი *umea-ri* ‘ბავშვი’ დგას მიცემით ბრუნვაში და მეშველ ზმნაში მისი მარკერია სუფიქსი *-i*. *Emakumea-k* ‘ქალმა,’ *ume-ari* ‘ბავშვს-ს,’ *etorr-arazi* მოსვლა+კაუზატივის მარკერი, (*d-i-o-ø*, სადაც *d-* პირდაპირი ობიექტის პრეფიქსია, *-i-* ადრესატი, *-o-* ირიბი ობიექტი, ხოლო სუბიექტი წარმოდგენილია ნულოვანი *-ø* მარკერით. (197b, c მაგალითში მარკერთა სეგმენტაცია ჩვენია – რ.ჭ.). (197c) მაგალითში მეშველი ზმნა *dio* წარმოადგენს *ukan* ‘ქონა/ყოლა’ ზმნის სამვალენტო ფორმას, ხოლო (197b) მაგალითში გვაქვს იმავე მეშველი ზმნის ორვალენტო *du* ფორმა.

4.8.10 ზმნის არაფინიტური ფორმები (Nonfinite forms)

4.8.10.1 მიმღეობა (Participles)

ბასკოლოგ-ქართველოლოგი იან ბრაუნი (Braun) აღნიშნავდა, რომ აწმყო დროის მიმღეობა იწარმოება ზმნის ძირზე *e-*, *i-* პრეფიქსების *-le* სუფიქსის დართვით, მაგ.: *e-gi-le* ‘მკეთებელი,’ *e-kar-le* ‘მატარებელი,’ *e-sa-le* ‘მთქმელი,’ *i-ru-le* ‘მესოველი,’ *e-ntzu-le* ‘მსმენელი.’ წარსული დროის მიმღეობა ცირკუმფიქსით აწარმოებს ზმნურ ფორმებს; მაგ.: *e-* – *i* > *e-torr-i* ‘მოსული,’ *e-karr-i* ‘მოტანილი,’ *e-ror-i* ‘დაცემული,’ *e-gotz-i* ‘ნასროლი,’ *e-gos-i* ‘მოხარშული,’ *e-ros-i* ‘ნაყიდი’; *i-* – *i*, მაგ.: *i-bil-i* ‘წასული,’ *i-tzul-i* ‘დაღვრილი,’ *i-gorr-i* ‘გზავნილი,’ *i-sur-i* ‘დასხმული,’ *i-tzur-i* ‘გაქცეული,’ *i-kuz-i* ‘გარეცხილი,’ *jos-i* ‘შეკერილი’; *e-* – *-n*, მაგ.: *e-go-n* ‘ყოფილი’ (იმყოფება), *e-sa-n* ‘თქმული,’ *e-tza-n* ‘დაწოლილი,’ *e-ntzu-n* ‘მოსმენილი,’ *e-gi-n* ‘გაკეთებული’; *i-* – *-n*, მაგ.: *i-za-n* ‘ყოფილი’ (არის), *j-a-n* ‘შეჭმული,’ *i-ru-n* ‘ნაქსოვი’; დაბოლოებები *-tu/-du*, მაგ.: *har-tu* ‘აღებული,’ *hel-du* ‘ჩამოსული,’ *sar-tu* ‘შემოსული,’ *saldu* ‘გაყიდული’ (Braun 1988: 230-231). აღსანიშნავია ის, რომ ქართულსა და მეგრულშიც ასევე გვაქვს მიმღეობის პრეფიქსულ-სუფიქსური წარმოება, მაგ.: *მ-სმენ-ელ-ი*, *მ-კეთებ-ელ-ი*, *მ-შენებ-ელ-ი*, *მოტან-ილ-ი*, *ნა-სროლ-ი*, *ნა-ყიდ-ი*, *და-ღვრ-ილ-ი*, მეგრ. *მა-ბირ-ალ-ი*, *მა-ღალ-არ-ი*, *დოლაფ-ირ-ი*, *ჭოფ-ილ-ი*, *ბონ-ილ-ი*, *ულ-ირ-ი*, *მა-ჯღონ-ალ-ი*, *სკილად-ირ-ი*, *მო-ღალ-ირ-ი* და სხვა. ერთი სიტყვით, მსგავსი სურათია მიმღეობის წარმოებაშიც.

ცნობილია, რომ ძველ ბასკურში მიმღეობის ნიშანი იყო სუფიქსი *-i*, რომელიც აწარმოებდა მიმღეობას როგორც ზმნის ძირისაგან, ასევე სახელის ან ზედსართავის ძირისაგან. მრავალი ასეთი ფორმა ახლა შემორჩენილია, მაგ.: *ikus-i* ‘დანახული,’ *ekarr-i* ‘მოტანილი/მოყვანილი,’ *ibil-i* ‘წასული,’ *ikas-i* ‘ნასწავლი,’ *jos-i* ‘შეკერილი,’ *egosi* ‘მოხარშული.’ ზოგიერთ ზმნაში ეს სუფიქსი მოიშალა, მაგ.: *egin-i* > *egin* ‘გაკე-

თებული,' *jani* > *jan* 'ნაჭამი,' *egon-i* > *egon* 'ყოფილი,' 'დარჩენილი.' ლათინური ენის გავლენით ბასკური *-i*-ზე დაბოლოებულ ფორმებს ნაწილობრივ ჩაენაცვლა ნასესხები *-tu/-du* სუფიქსი, რომელიც ენაში გამოყენებულია ახალი ზმნების საწარმოებლად: *gizondu* 'დაკაცება,' *gorritu* 'გაწითლება,' *ondu* 'გაუმჯობესება,' *eskribatu* 'წერა,' *sarr-i* > *sartu* 'შესვლა,' *senitu* 'შეგრძნება,' *aberatsi* > *aberastu* 'გამდიდრება.' ამდაგვარად ზმნის ძირები *-tu/-du* დაბოლოებით გადაინაცვლა მიმღეობის კლასში (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 121).

4.8.10.2 მიმღეობა და ასპექტი (*Participles and aspect*)

4.8.10.2.1 იმპერფექტული მიმღეობა (*Imperfective participles*)

ბასკურში იმპერფექტული მიმღეობა იწარმოება ზმნის ფუძეზე *-tze-n*, *-te-n* დაბოლოებების დართვით, მაგ.: *sar-tu* 'შესვლა' → *sar-tzen* 'შესული,' *etorri* 'მოსვლა' → *etortzen* 'მოსული,' *idatz-i* 'წერა' → *idaz-ten* 'დაწერილი,' *joa-n* 'სვლა' → *joa-ten* 'წასული,' ასეთი იმპერფექტული ფორმები მეშველ ზმნასთან ერთად გამოხატავს აწმყოს, მაგ.: *ikusten dut* 'ვხედავ,' *etortzen naiz* 'მოვდივარ,' *sartzen naiz* 'შევდივარ.' (Arregi 2000 :2).

4.8.10.2.2 მიმღეობა (*Perfective participles*)

პერფექტული მიმღეობა იწარმოება ზმნის ფუძეზე *-tu*, *-i*, *-n* დაბოლოებების დართვით: *sar-tu* 'შესული,' *idatz-i* 'დაწერილი,' *ikus-i* 'დანახული,' *joa-n* 'წასული.' მაგალითები:

198 a. Aita-k obero-tu da. (აქტუალური ნამყო)

ქართ. 'მამა დასაძინებლად წასულია.'

მეგრ. 'მუმა ონჯირუშა ულირი რე.'

[მუმაქ ონჯირუშა ულირი რე]

b. Aita-k obero-tzen da. (აწმყო)

ქართ. 'მამა დასაძინებლად მიდის.'

მეგრ. 'მუმა ონჯირუშა მეურს.'

c. Aita-k oberatu-ko da. (მომავალი)

ქართ. 'მამა დასაძინებლად წავა.'

მეგრ. 'მუმა ონჯირუშა მიდურს.'

საინტერესოა, რომ სამივე მაგალითში ქვემდებარე ერგატიულ ბრუნვაშია. პირველ მაგალითში მიმღეობის პერფექტული ფორმა გვაქვს *obera-tu da*, მიმღეობას ახლავს მეშველი ზმნა.

199 a. oberatu d-a
ქართ. 'დასაძინებლად წასულია'
მეგრ. 'ონჯირუშა ულირი რე.'

b. obero-tzen d-a
ქართ. 'დასაძინებლად მიდის.'
მეგრ. 'ონჯირუშა მეურს.'

c. oberatu-ko d-a
ქართ. 'დასაძინებლად წავა.'
მეგრ. 'ონჯირუშა მიდურს.'

მესამე მაგალითში (199c) მყოფადის საწარმოებლად გამოდის სუფიქსი *-ko*. პერფექტული ფორმები იუღლება მხოლოდ მეშველი ზმნების საშულებით. მეშველ ზმნად გამოიყენება ფორმა *izan* 'ყოფნა' გარდაუვალი ზმნებისთვის და ზმნა *ukan / eduki* 'ქონა/ყოლა' გარდამავალი ზმნებისთვის, მაგ.:

200 a. Hau etorri da.
ქართ. 'ეს მოსულია.'
მეგრ. 'თენა მუღირი რე.'

b. Nik liburua ekarri dut.
ქართ. 'მე წიგნი მოვიტანე.' [მე წიგნი მოტანილი მაქვს]
მეგრ. 'მა წინგი ქიმიბლი.' [მა წინგი მოღალირი მაფუ]

ამ შემთხვევაში წარმოდგენილი ფორმები *etorr-i* და *ekarr-i* (200a-b) ნამყო დროის ვნებითი გვარის მიმღეობას წარმოადგენენ. მაგალითი (200b) ზუსტად ემთხვევა ქართულს და მეგრულს, ორივე ენაში დასტურდება მიმღეობის ფორმები. ბასკურ ლექსიკონებში ჩვეულებრივ ზმნის ფორმას გადმოსცემენ მიმღეობის *-tu/-du* სუფიქსით, რომელსაც ბრჩხილებში წარმოადგენენ ხოლმე. მაგალითები შაბიერ კინტანას ლექსიკონიდან: *begira(tu)* 'ყურება,' *pentsu(tu)* 'ნდობა,' *lagun(du)* 'დახმარება.' (მიმღეობასთან დაკავშირებით იხ. ასევე ნაკვთი ზემოთ, რომელიც ეხება ასპექტს). როგორც ვნახეთ, ბასკურში გამოიყოფა ასევე ნამყო დროის და მყოფადის მიმღეობა. ენაში პერფექტულ მიმღეობას შეიძლება ჰქონდეს ზედსართავის ფუნქციაც. მაგ.:

201 a. gizon ikas-i-a
ქართ. 'ნასწავლი კაცი'
მეგრ. 'გურაფილი კოჩი'

- b. gauzarik entzun-en-a
ქართ. 'ზშირად მოსმენილი ამბავი'
მეგრ. 'შხირას მორჩქილერი ამბე'
- c. gauza jakin-a
ქართ. 'ცნობილი საგანი'
მეგრ. 'ნაჩინებუ საგანი.'
- d. okela erre-a ქართ.
ქართ. 'შემწვარი ხორცი'
მეგრ. 'ჭვილი ხორცი.'

ზოგ ზმნათა მიმღეობა ბასკურში ფუნქციონირებს როგორც სახელი, მაგ.: *jana* 'სურსათი,' *edana* 'სასმელი,' *irabaziak* 'შემოსავალი,' *begiratu bat* 'შეხედვა,' *joan-etorri bat* 'მისვლა-მოსვლა' (Hualde & Ortiz 2003: 199)

4.8.10.3 მყოფადის მიმღეობა (Future participle)

ბასკური მყოფადის მიმღეობა იწარმოება პერფექტულ ფორმაზე *-tu-ko*, *-i-ko*, *-n-go* დაბოლოებების დართვით: *sartu-ko* 'შესასვლელი,' *idatzi-ko* 'დასაწერი,' *joan-go* 'წასასვლელი,' *deitu-ko* 'დასაძახებელი.' მყოფადის მიმღეობის მეორე ფორმა (Prospective Participle = სავარაუდო მიმღეობა) იწარმოება ზმნის ძირზე; *-tze-ko*, *-te-ko* დაბოლოებების დართვით: *apur-tzeko* 'გასატეხი,' *sar-tzeko* 'შესასვლელი,' *dei-tzeko* 'დასაძახებელი, დასარეკი'; *iza-teko* 'სამყოფელი,' *joa-teko* 'წასასვლელი,' *esa-teko* 'სათქმელი,' *ikus-teko* 'დასანახი,' *etor-tzeko* 'მოსასვლელი,' სადაც *-ko* არის ადგილობრივი გენტივის (Locative Genitive) ბრუნვის ნიშანი.

ცხრილი 4.46 მყოფადის მიმღეობა გონცალის მიხედვით (Basque Past participle forms) (Gontzal 2002: 48)

მიმღეობა	მაგალითი	მაგალითი	დაბოლოება
Imperfective Participle	sartzen 'entering'	idazten 'writing' წერა	-tze-n, -te-n
უსრული მიმღეობა	შესვლა	joaten 'going'	
Perfect Participle სრული მიმღეობა	sar-tu 'entered' შესული	idatz-i 'written' დაწერილი joa-n 'gone' წასული	-tu, -i, -n
Future Participle მყოფ. მიმღეობა	sar-tuko შესასვლელი	idatz-iko დასაწერი joa-n-go წასასვლელი	-tu-ko -i-ko n-go

4.8.10.4 აბსოლუტიზი / გერუნდივი (Gerunds)

გერუნდივი ბასკურში იწარმოება რამდენიმე წესით. გერუნდივის საწარმოებლად იხმარება დაბოლოება *-tze/-te*, რომელიც შედგება ორი კომპონენტისგან: *-tze/-te* მას-დარის სუფიქსებით + ინესივის მარკერი *-n*; მაგ.: *hartzen* ‘აღება,’ *egiten* ‘კეთება,’ *ikasten* ‘სწავლა,’ *jaten* ‘ჭამა.’

202 Etxetik irteten ikusi dut.

Etxe-tik irte-te-n ikus-i d-u-t

სახლი-ABL გამოსვლა-GER-INES ნახვა-PPP O3SG-aux-S1SG.ERG

ქართ. ‘ის ვნახე სახლიდან გამოსვლისას.’

[სახლიდან გამოსვლისას ნანახი მყავს]

მეგრ. ‘თინა ქობძირი ცუდებში გიმუღას.’

[ცუდებში გიმუღას ნაძირეფუ მაფუ]

რენე ლაფონი აღნიშნავს, რომ მსაზღვრელო გერუნდივი საფრანგეთის ბასკეთში იწარმოება *-larik* ფორმის დართვით, *abiatu zen khantatzen zuelarik* ‘იგი წავიდა სიმ-დერით’ (ლაფონი 1976: 59). თუკი მოვაცილებთ ბოლო *n* თანხმოვანს და დავურ-თავთ მიმართულებითი ბრუნვის ნიშანს, მაშინ მივიღებთ ფორმას, რომლის სემან-ტიკაც ქართულად გადმოიცემა *-ად* მარკერით: *hartzen* (აღება) > *harte* + *ra* > *hartzera* ‘ასაღებად / წასაყვანად,’ მეგრ. ‘ოღალარო / ოცონაფალო.’

203 Umea hartzera etorri naiz.

ქართ. ‘მოვედი ბავშვის წასაყვანად.’

[ბავშვის წასაყვანად მოსული ვარ]

მეგრ. ‘ბაღანაშ ოცონაფუშა მულირი ვორექ.’

ამ მაგალითში კონსტრუქცია იგივეა, რაც გვაქვს ქართველურ ენებში იმ განსხვავ-ებით, რომ ობიექტი *umea* ‘ბავშვი’ სახელობითშია, ხოლო ქართულში და მეგრულში – ნათესაობითში. *ikasten* (სწავლა) > *ikaste* + *ra* > *ikastera*, ქართ.. ‘სასწავლებლად,’ მეგრ. ‘ოგურაფუშა / ოგურაფალო.’ მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანი *-(e)z* გამოიყენება, როცა აღინიშნება რაიმის სურვილი, მიღწევა, ხერხი.

204 a. Irakurriz asko ikasten da.

ქართ. ‘კითხვისას ბევრს სწავლობ.’

მეგრ. ‘კითხირით ბრელს გურაფულე.’

b. Nola heldu zara hona? – Galdetu-z.

ქართ. ‘აქამდე როგორ მიაღწიე?’ – ‘კითხვა-კითხვ-ით.’

მეგრ. ‘ათეიშახ მუჭო მერთი?’ – ‘კითხირ-კითხირით.’

- c. Agur esanez joan zara.
ქართ. 'დაგვემშვიდობე და ისე წახვედი.' [მშვიდობის თქმით წახვედი]
მეგრ. 'მშვიდება ქომიწით დო თემ მიდართი.'
- d. Eskua emanaz eskertu zion.
'მადლობა თქვა ხელის ჩამორთმევით.'
[ხელი(ის) ჩამორთმევით მადლობა ნათქვამი აქვს]
- e. Txarto zegoela ikusiz, ez zuen jan.
ქართ. 'დაინახა თუ არა, რომ უვარგისია (საჭმელად), არ შეჭამა.'
მეგრ. 'ქომირუ, ურგებელ რდგნი (ოჭკომალო) დო ვაჭკომ.'
- f. Etxera deitu dizut, han zeundela pentsatuz.
ქართ. 'სახლში დამპატიჟე და არ გიფიქრია რა ვითარებაა აქ.'
მეგრ. 'სუჩა მიმიწვი დო ვაიფიქრებუნო თაქ მუ ამბე რენი.'
- g. Nahiak deitu du ezetz esanez.
ქართ. 'ნაიას დაურეკა და უარი უთხრა.' (*ezetz esanez* უარის თქმით)
მეგრ. 'ნაიას დურეკუ დო ვარი ქუწუ.'

ბასკურში *-ta* დაბოლოება უფრო ხშირად გამოიყენება მიმღებობის საწარმოებლად, მაგრამ ესპანური ენის გავლენით ის იხმარება ასევე გერუნდივის გამოსახატავად. ბასკური *hartuta* შდრ. ინგლისურში *taken*, რუსულში *взяв*.

- 205 a. Zu etxean egonda, bera ez da etorriko.
ქართ. 'სახლში უნდა დარჩე, (რადგან) ის არ მოვა.'
მეგრ. 'სუდეს ოკო დოსკიდენ, თიშენ ნამდა თინა ვამურს.'
- b. Han zerbait hartuta, Baionara joan ginen.
ქართ. 'იქ ავიღეთ რაღაც და წავედით ბაიონაში.'
მეგრ. 'თექ გეპჭოფით მუდგარენ დო ბაიონაშა მიდაფრთით.'

ბასკურ ენაში *-ka* დაბოლოება გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როცა მითითებულია, რომ მოქმედება მეორდება:

- 206 a. Oihuka egon zen gau guztia.
ქართ. 'მთელი ღამე ოხვრაში გაატარა.'
მეგრ. 'თიქ თელი სერი ქეშაფით გათანუ.'

b. Deika nabil, baina ez dute telefonoa hartzen.

ქართ. 'ვურეკავ, მაგრამ ყურმილს არავინ არ იღებს.'

მეგრ. 'ვურეკუნქ, მარა ყურმილს მითინ ვეჭოფუნს.'

c. Ez da gaitz erantzuten.

ქართ. 'არაა ძნელი საპასუხოდ.'

მეგრ. 'ვარე ძნელი ქუპასუხენ.'

d. Ez da erraz egia jakiten.

ქართ. 'არაა ადვილი გაიგო სიმართლე.'

მეგრ. 'ვარე იოლი მართალი გეგენი.'

e. Etxe hau erraz da garbitzen. (Rijk 2008: 384)

ქართ. 'ეს სახლი არაა ძნელი მოსავლელად.'

მეგრ. 'თე ქუდე ვარე ძნელი მიკოლუაფარო.'

4.8.10.5 სახელზმნა /მასდარი (Verbal nouns (masdars))

მასდარის საწარმოებლად ბასკურში გამოიყოფა *-tze* და *-te* სუფიქსები, ჩრდილო დიალექტურ ფორმებში გვხვდება ასევე მაჩვენებელი *-ite*. ნაზმნარი სახელებიდან *egon*, *erori*, *hil*, *ibili*, *igan*, *jaiki* მასდარული ფორმები იქმნება *egote* 'ყოფნა,' *erortze* 'დაცემა,' *hiltze* 'კვდომა,' *ibiltze* 'სვლა,' *igaite* 'ადგომა,' *jaikitze* 'წამოდგომა,' ხოლო *hasi*, *hazi* *jaitsi*, *utzi* ფორმებიდან მასდარი *-te* მაჩვენებლით ნაწარმოებია *haste* 'დაწყება,' *hazte* 'ზრდა,' *jaiste* 'დაშვება,' *uzte* 'დატოვება.' რიიკის მიხედვით ისტორიულად ეს მაჩვენებლები ერთვოდა წარსული დროის ფორმებს და არა ზმნის ძირს. შდრ. *ibili* 'სვლა,' *ibiltze hau* 'ეს სვლა'; *ibiltzea onuragarria da* 'სვლა / სიარული / კარგია ჯანმრთელობისთვის'; *zure ibiltzea* 'თქვენი სვლა,' *ibiltzeari ekin* 'სვლის დაწყება,' *ibiltzeagatik* 'სიარულის გამო,' *ibiltzeaz* 'სვლის შესახებ,' *ibiltzean* 'სვლაში, სიარულში,' *mina ibiltzetik dator* 'ტკივილი სიარულის გამო.' *Zu hemen ibiltzea ona da*. 'შენთვის აქ სიარული სასარგებლოა' (Rijk 2006: 868).

როგორც თავის დროზე რენე ლაფონი აღნიშნავდა, პირიანი ფორმები, რომლებიც განსხვავდებიან დრო-კილოთა მიხედვით, შესაძლოა შეიცავდნენ ერთიდან ოთხამდე პირის ნიშანს, ისინი საკმაოდ მრავალრიცხოვანია. უპირო ფორმები კი საფრანგეთის ბასკების დიალექტების (და ამ დიალექტების პირენეების სამხრეთით მდებარე კილოების) ზმნათა უმრავლესობაში მხოლოდ სამია: ნამყოს მიმდებარე, ზმნური ფუძე (*radical*) და ნაზმნარი სახელი (Verbal Noun): *ebili*, *ebil*, *ebilte* 'სიარული,' *ikusi*; *ikus*, *ikuste* 'ხედვა'; *hartu*, *har*, *hartze* 'აღება' (ლაფონი 1976: 41-42). ორტის დე ურბინამ (Ortiz de Urbina) მოგვაწოდა რამდენიმე მაგალითი, რაც ბასკური მასდარის წარმოებას ეხება:

207 a. Zure aita hiltzea mina eman dit.

ქართ. 'შენი მამის გარდაცვალებამ ტკივილი მომაყენა.'

[შენი მამა გარდაცვალება ტკივილი მომაყენა]

მეგრ. 'სქანი მუმაში ღურაქ გური დოჰჟუ.'

შენიშვნა: ბასკურში არსებითი სახელი *aita* 'მამა' და მასდარი *hiltzea* 'გარდაცვალება' ნომინატივშია.

b. Gure umea jaiotzea alaitasun handia da.

ქართ. 'ჩვენი ბავშვის დაბადება დიდი სიხარულია.'

[ჩვენი ბავშვის დაბადება სიხარული დიდი არის]

მეგრ. 'ჩქინ ბაღანაშ დაბადება დიდი ხიოლი რე.'

[ჩქინ ბაღანა დაბადება ხიოლი დიდი რე]

c. Zu-re azken ibil-tze hori

ქართ. 'ეგ შენი/თქვენი/ ბოლო გასეირნება'

მეგრ. 'თე სქანი/თქვანი/ ბოლო სერანუა.'

d. Zu-re azal-tze interesgarri hori

ქართ. 'შენი/თქვენი/ საინტერესო განმარტება'

მეგრ. 'სქანი/თქვანი/ საინტერესო განმარტება'

e. elaberri beltzak Jonek irakurtzea harigarria da.

'Jon's reading black novels is surprising.' (Ortiz de Urbina 1989: 169, 173)

ქართ. 'იონის მიერ შავი რომანების კითხვა საოცარია.'

მეგრ. 'იონიშე უჩა რომანეფიმ კითხირი სამანცარო რე.'

საფრანგეთის ბასკურ დიალექტებში დასაშვებია მასდარული ფორმები, დასმული ნათესაობით ბრუნვაშიც, შდრ. *Gure ume-aren jaiotza alaitasun handia da*. 'ჩვენი ბავშვის დაბადება დიდი სიხარულია.'

ზოგიერთ აღმოსავლურ დიალექტში *ikus-i* 'დანახული / ნანახი' მიმდევობის ფორმის ნაცვლად გვაქვს სახელზმნა *ikuste-a* 'ნახვა' განსაზღვრულ ფორმაში (207). დასავლურ დიალექტებში პერფექტული მიმდევობა შეიძლება იყოს მეშველი ზმნის გარეშე:

207 ez dakit zer ekarr-i. (Hualde & Ortiz 2003: 198)

'I don't know what to bring.'

ქართ. 'არ ვიცი რა მოვიტანო.' მეგრ. 'ვამიჩქუ მუ მიბლენ(ი).'

როგორც აღნიშნავს პროფ. კარინა ვამლინგი, ქართულში არაფინიტური კომპლემენტები, ანუ მასდარები არ წარმოაჩენენ მორფოლოგიურ ტრანსფორმაციას დროის, მოდალობის, პირის, რიცხვის მიხედვით. ნომინალური კატეგორია, რომელიც გააჩნია მასდარს ესაა ბრუნვა. შეადარე:

- 208 a. ქართ. მან მოიყვანა ისინი.
b. ქართ. მან მოახერხა მათი მოყვანა.

ზმნური კატეგორია, რომელიც ახლავს მასდარს, ესაა ასპექტი და კაუზაცია.

- 209 a. დავაპირე შარვლის შეკერვა
b. დავაპირე შარვლის შეკერვება (ნიკოსთვის) (Vamling 1989: 34, 36).

4.9 კავშირები, ნაწილაკები და ენკლიტიკური ელემენტები (Subjunctions, particles, and enclitic elements)

4.9.1 კავშირები (Subjunctions)

ბასკურში წარმოდგენილია შემდეგი კავშირები: *eta*, *ta* ‘და’ (2), *edo*, *ala* ‘ან,’ *bat*, *baina*, *baita* (3) ‘ხოლო,’ *beraz* ‘ამიტომ, ამგვარად,’ *ere* ‘ასევე; თუმცა.’ კავშირის ფუნქცია აქვთ ბოლოსართებს *-la* ‘რომ,’ *-lako*, *zeren*, ‘იმიტომ რომ, რადგან’ *-n* ‘როცა, რომ, რომელიც, მაგ.:

- 210 Jon etxera joan da, *eta* ni ere laster joango naiz.
ქართ. ‘იონი შინ წავიდა და მეც მალე წავალ.’
მეგრ. ‘იონქ ცუდშა მიდართ დო მა ხოლო მალას მიდურქ.’
- 211 Niri asko gustatzen zait, *baita* Mireni ere.
ქართ. ‘მე მომწონს და მირენსაც.’
მეგრ. ‘მა ძალამს მოჰწონს დო მირენსით.’
- 212 Nik ez daukat kotxerik; horrek, *ostera*, bi dauzka.
ქართ. ‘მე მანქანა არ მყავს, *ხოლო* მას კი ორი ჰყავს.’
მეგრ. ‘მა მანქანა ვამჰუნს, ხოლო თის ჟირ ცუნს.’
- 213 Anaia bertan geratu da; nik, *ordea*, alde egin dut.
ქართ. ‘ჩემი ძმა დარჩა, ხოლო მე კი *პირიქით* წავედი.’ (Zubiri 1991: 238)
მეგრ. ‘ჩქიმ ჯიმაქ დოსკიდუ, ხოლო მა მანგიერო მიდაფრთი.’

- 214 a. *hola nahi duelako*
ქართ. 'იმიტომ რომ ასე სურს'
მეგრ. 'თაშ ოკონ თიშენ' [კორინი უღუნ თიშენი]
- b. *egon denean*
ქართ. 'როცა დარჩება'
მეგრ. 'მუჟანსით დოსკიდუნ'
- c. *ez da Eneko, Aitor baizik*
ქართ. 'ენეკო კი არაა, არამედ აიტორი'
მეგრ. 'ენეკო ვარ, აიტორი რე.'
- e. *nahi dudalako egin dut* (Kintana 1980: 48-102)
ქართ. 'გავაკეთე რადგან ასე მსურდა'
მეგრ. 'ქოფქიმიინი კორინი მიღუდუ თიშენი'
- f. *zu ere etorri zara*
ქართ. 'შენც მოხვედი,' მეგრ. 'სი ხოლო ქომორთი'
- g. *horrek egunero estudiatzen du, baina horregatik ez du ezer ikasten* (Kintana 1980:128)
ქართ. 'ის ყოველდღე მეცადინეობდა, მაგრამ მაინც ვერაფერი ისწავლა'
მეგრ. 'თინა ირ დღას მეცადინენდუ, მარა იშენი მუთუნ ვედიგურუ.'

4.9.2 ენკლიტიკური ელემენტები (Enclitic elements)

ბასკურში ენკლიტიკური ელემენტები ასრულებენ კავშირების როლს რთულ ქვეწყობილ წინადადებებში. ენკლიტიკური ელემენტები ერთვის ზმნის ფორმას და დგას ბოლოში. კავშირის ფუნქცია აქვთ ბოლოსართებს *-la* 'რომ,' *-lako*, *zeren* 'იმიტომ რომ, რადგან'; *-n* 'როცა, რომ,' *(e)n* 'რომელიც,' მაგ.: *hola nahi duelako* 'იმიტომ რომ ასე სურს,' *egon denean* 'როცა დარჩება.' ენკლიტიკური ელემენტი *-(e)nean/ -(e)nez* ერთვის ფინიტურ ფორმას და გადმოსცემს დროის გარემოებას *hark jakin duenez...* - *მან რომ გაიგო* (*jakin du* - გაგებული აქვს მას). (შენიშვნა: ენკლიტიკური (enclitic) ტერმინის გვერდით გვხვდება ასევე ტერმინები *subordinator*, *relative*).

- 215 a. *Hartu dugunean.*
ქართ. 'როდესაც ავიღებთ.' / აღებული რომ გვექნება
მეგრ. 'ეჭოფილი მალვენუნან.'
- b. *Etorri nintzenean.*
ქართ. 'როცა მოვედი.' მეგრ. 'ქომოფრთინ.'

- c. Hartu dudanean.
ქართ. 'როცა ავიღებ.' მეგრ. 'ეჭოფილი მადვენუნ.'
- d. Egon direnean.
ქართ. 'როცა დარჩებიან.' მეგრ. 'მუდროსუთ დოსკიდუნან.'
- e. Bederatziak jo orduko aita Bilbon bertan zegoen.
ქართ. 'როცა გახდა ცხრა საათი, მამა უკვე ბილბაოში იყო.'
მეგრ. 'ჩხორო საათიქ გეთუნი, მუმა უკვე ბილბაოს რდუ.'

კავშირის ფუნქციას ასრულებს ასევე ბრუნვის ნიშანი *-ko*, მაგ.: *orduko* 'იმ დროს, როცა.'

- 216 Peru ikusi due-*n* Amaia.
ქართ. 'ამაია, რომელმაც ნახა პერუ.' მეგრ. 'პერუს ნადირეფუ აფუ-*n* ამაია.'

მეგრულში ენკლიტიკურ ელემენტ *-ნ(ი)-* ს, ისეთივე როლი აქვს, როგორც ბასკურში, ის ერთვის ზმნის ფორმას და დგას ბოლოში, მაგ.:

- 217 მეგრ. საჭირო რე წერილი დოჰქარენი (Vamling & Tchantouria 1991: 78)

- 218 a. Kepak ikusi duen neska etxera joan da.
ქართ. 'კევამ რომ ნახა გოგო, სახლში წავიდა.'
[კევამ რომ ნახა (ის) გოგო სახლში წასულია]
მეგრ. 'კევას ნადირეფუ აფუნ ცირა, ცუჩა ულირი რე.'
[კევაქ ნადირეფუ²⁰ აფუნ ცირა, ცუჩა ულირი რე]

ბასკური *ikusi* ასევე არის ვნებითი გვარის წარსული დროის მიმდევობა) მორფოლოგიური ანალიზისას ჩანს მეგრულ წყობასთან მსგავსება იმ ერთი განსხვავებით, რომ ბასკურში სუბიექტი ერგატივშია, ხოლო მეგრულში – მიცემთში. (218b.) მაგალითი მორფოლოგიური ანალიზით:

- 218 b. Kepa-k ikus-i due-n neska etxe-ra joa-n d-a
[კეპა-ქ ნადირეფუ აფუ-*n* ცირა ცუდე-შა ულირი რე]
მეგრ. 'კევას ნადირეფუ აფუნ ცირა, ცუჩა ულირი რე.'
ქართ. 'კევას ნანახი რომ ჰყავს გოგო, სახლში წასულია.'
(*ikusi due-n* მეგრ. 'ნადირეფუ აფუ-*n*, ' ქართ. 'ნანახი რომ ჰყავს')

²⁰ მეგრული ფორმა *ნადირეფუ* / *ნადირეფი* წარმოადგენს წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმდევობას (ქაჯაია 2002: 136).

4.10 სიტყვაწარმოება (Word formation)

საზოგადოდ ბასკურში ზედსართავისა და ზმნის სუბსტანტიზირება ხდება *-(ta)sun*, *-pen*, *-ra* და სხვა მარკერების დასმით.

4.10.1 სახელთა წარმოშობა (Formation of nouns)

არსებითი სახელი წარმოებული ზედსართავისგან შემდეგი სუფიქსების დართვით:

-tasun: *sendo* ‘მლიერი, მაგარი’ – *sendo-tasun* ‘ძალა, სიმაგრე’

-ra: *luze* ‘გრძელი’ – *luze-ra* ‘სიგრძე’

alai ‘მხიარული’ – *alai-tasun* ‘სიხარული’

ზედსართავი სახელები წარმოებული არსებითი სახელიდან *-tsu* სუფიქსის დართვით:

zorion ‘ბედნიერება’ – *zoriontsu* ‘ბედნიერი,’ *mendi* ‘მთა’ – *menditsu* ‘მთაგორიანი,’

ospe ‘სახელი,’ ‘დიდება’ – *ospetsu* ‘ცნობილი,’ ‘სახელოვანი,’ *haize* ‘ქარი’ – *haize-*

tsu ‘ქარიანი,’ *euri* ‘წვიმა’ – *euri-tsu* ‘წვიმიანი,’ *laino* ‘ნისლი’ – *laino-tsu* ‘ნისლიანი’

ზმნისგან წარმოებული არსებითი სახელები შემდეგი სუფიქსების დართვით:

-pen: *itxaron* ‘დალოდება’ – *itxaro-pen* ‘ლოდინი,’ ‘იმედი’

itzuli ‘დაბრუნება,’ ‘თარგმნა’ – *itzul-pen* ‘თარგმანი’

egon ‘ყოფნა’ (იმყოფება) – *egoera* ‘მდგომარეობა,’ ‘ვითარება’

საკმაოდ დიდი რიგი სუფიქსებისა აქტიურად მონაწილეობს სიტყვაწარმოებაში.:

-(l)ari, *-le*, *-tzaile*, *-zale*, *-gin*, *-gile*, *-tar*, *-lari*, *-ere-*, *-sa*, *-tza*, *-keta*, *-era*, *-(t)ola*, *-tegi*, *-degi*, *-eta*, *-ar-*, *-di*, მაგ.:

-lari: *abestu* ‘სიმღერა’ – *abeslari* ‘მომღერალი’

-ri: *gerla* ‘ომი’ – *gerlari* ‘მეომარი’

-gin: *zur* ‘ხე’ – *zurgin* ‘დურგალი’

-sa (მდედრ. სუფ.) – *jainkosa* ‘ღმერთქალი’

-le: *irakatsi* ‘სწავლება’ (ასწავლის) – *irakasle* ‘მასწავლებელი’

-tza (მიუთითებს მოვლენაზე): *irauli* ‘შეტრიალება’ – *iraultza* ‘რევოლუცია’

-(t)ola: *ikasi* ‘სწავლა’ – *ikastola* ‘ბასკური სკოლა’

-degi: *ardo* ‘ღვინო,’ *ardandegi* ‘საჭაშნიკე’

-tegi: *hitz* ‘სიტყვა’ – *hiztegi* ‘ლექსიკონი,’

-keta: *zazen* ‘ხარი’ – *zazenketa* ‘ხარების სირბილი’

-le: *ikasi* ‘სწავლა’ (საგნის) – *ikasle* ‘მოწაფე,’ ‘სტუდენტი’

-tzaile: *erabili* ‘გამოყენება’ – *erabiltzaile* ‘მომხმარებელი’

suntsitu ‘დანგრევა’ – *suntsitzaile* ‘დამანგრეველი,’ ‘აგრესორი’

sortu ‘შექმნა’ – *sortzaile* ‘შემქმნელი’

-zale: musika ‘მუსიკა’ – *musikazale* ‘მუსიკის მოყვარული’
liburu ‘წიგნი’ – *liburuzale* ‘წიგნის მოყვარული’

4.10.2 სახელზმნა წარმოებული ზმნისგან (Deverbal nominal noun (masdar))

ზმნური ფორმისაგან სახელის მაწარმოებლად ბასკურში გამოიყენება *-a* ბოლო-სართი, მაგ.: *edan* ‘სმა,’ *edana* ‘სასმელი,’ *uste* ‘ფიქრი, ვარაუდი – *ustea*’; *jakin* ‘ცოდნა’ – *jakitea*; *ez da jakitea* ‘ვარაუდი არ ნიშნავს ცოდნას’ (Sturua 1985:154).

4.10.3 კნინობითობის გამოხატვა (Diminutive)

კნინობით-მოფერებითობის გადმოსაცემად გამოიყენება *-txo* დაბოლოება.

- 219 a. *hanka* ‘ფეხი’ – *hankatxo* ‘პატარა ფეხი,’ *txori* ‘ჩიტი,’ *txoritxo* ‘ჩიტუნა’
b. *arazo* ‘სირთულე,’ ‘პრობლემა’ – *arazotxo* ‘მცირე შეფერხება’

4.10.4 სხვა სახის სუფიქსები (Other suffixes)

არის შემთხვევა, როცა სუფიქსი *-tsu* სრულიად ცვლის შინაარსს, მაგ. *gogo* ‘გონი,’ ‘აზრი’ – *gogotsu* ‘აღფრთოვანებული,’ ‘ენთუზიაზმით აღსავსე,’ ‘სიამოვნებით.’

- 220 *Gogotsu hau egingo dut.*
ქართ. ‘ამას სიამოვნებით გავაკეთებ.’
[სიამოვნებით ეს გაკეთებული მექნება]
მეგრ. ‘სიჰამათ კეთებული მალვენუ.’

ზედსართავი სახელებიდან *-tu* და *-du* დაბოლოების დართვით იწარმოება ვნებითი გვარის მიმღეობა, მაგ.:

lasai ‘მშვიდი’ – *lasaitu* ‘დამშვიდებული’
leun ‘რბილი’ – *leundu* ‘გასწორებული,’ ‘გამართული’
geldi ‘ნელი,’ ‘ზანტი,’ ‘უძრავი’ – *gelditu* ‘შეჩერებული’ და ა.შ.

-(r)en (ნათესაობითი) *aitaren etxea* ‘მამის სახლი’
-(e)n (განსაზღვრებით წინადადებაში) *saltzen diren liburuak* ‘გასაყიდი წიგნები’
-ko (ლოკატიური განსაზღვრება) *atzoko ikasgai* ‘გუშინდელი გაკვეთილი’;
-ta (პასიური მიმღეობა), *itxi* ‘დაკეტვა’ – *itxita* ‘დაკეტილი’;
-tar (ლოკატიური განსაზღვრება) *Bilbotar irakasle* ‘ბილბაოელი მასწავლებელი’;
-ero (შეფარდებითი) *egun* ‘დღე’ – *egunero* ‘დღის, დღიურად, ყოველდღე’;
-tsu (დახასიათება), *indar* ‘ძალა’ – *indartsu* ‘ძალოსანი’;
-dun (რაიმის მქონე, მცოდნე) *diru* ‘ფული’ – *dirudun* ‘მდიდარი’; *euskal* ‘ბასკური’ – *euskaldun* ‘ბასკურის მცოდნე’;

-gura (დამახასიათებელი, თვისება), lo 'ძილი' – logura 'მძინარე,' 'ძილის გუდა'
-garri (ემოციის მომგვრელი), barre 'სიცილი' – barregarri 'სასაცილო,' intresgarri
'საინტერესო'

-en (შედარება) on 'კარგი' – onen 'უკეთესი'

-tegi დაბოლოებით ნაწარმოები სიტყვები აღნიშნავენ სივრცეს, ან რაიმე ნაგებობას:
lan 'სამუშაო,' 'შრომა' – lantegi 'ქარხანა,' 'ფაბრიკა.' ბასკურში ზედსართავი სუფიქ-
სი -koi 'მოყვარული' ასევე გამოიყენება სიტყვათაწარმოებისათვის და იძენს სხვა-
დსხვა მნიშვნელობას. მისი ხმარება მეტნეკლაბად შეზღუდულია წერილობით
ენაში.

-koi: abere 'ცხოველი' – aberekoi 'ცხოველთა მოყვარულობა,' ama 'დედა' – amakoi
'დედის მოალერსე,' andre 'ქალი' – andrekoi 'მუსუსი, მოარშიყე,' buru 'თავი' – burukoi
'პატივმოყვარე, ეგოისტი,' diru 'ფული' – dirukoi 'ფულის მოყვარული,' gizon 'კაცი' –
gizonkoi 'კაცთმოყვარე, ფილანტროპი' (Rijk 2008: 223).

ნაზმნარი სახელებიდან სიტყვაწარმოებისათვის ბასკურში არის სუფიქსი -gai:
aditu 'გაგება' – adigai 'ცნება,' aldatu 'ცვლა' – aldagai 'ცვალებადობა,' egin 'კეთება' –
egingai 'პროექტი,' erakutsi 'ჩვენება' – erakusgai 'მაგალითი,' ezkondu 'დაქორწინება,
გათხოვება' – ezkongai 'უცოლო, გაუთხოვარი,' idatzi 'წერა' – idazgai 'წერის თემა'; ikasi
'სწავლა' – ikasgai 'გაკვეთილი, დავალება,' jan 'ჭამა' – jangai 'საკვები,' sendatu 'კურნვა'
– sendagai 'წამალი'; aita 'მამა' – aitagai 'მომავალი მამა, მამობა,' ama 'დედა' – amagai
'მომავალი დედა, დედობა,' andre 'ქალი' – andregai 'ნეფე, საცოლე,' senar 'ქმარი' –
senargai 'საქმრო' (Rijk 2008:255-56).

ასევე პროდუქტიულობით გამოირჩევა -gile, -gin: ardo 'ღვინო' – ardogile
'მეღვინე,' etxe 'სახლი' – etxegile 'მშენებელი,' 'არქიტექტორი,' ezkontza 'დაქორწინება'
– ezkontzagile 'მაჟანკალი,' gaitz 'ავი' – gaizkile 'კრიმინალი,' 'დამნაშავე,' bizar 'წვერი'
– bizargile, bizargin 'პარიკმახერი,' kanta 'სიმღერა' – kantagile 'კომპოზიტორი,' sare
'ბადე' – saregile 'მებადური' (Rijk 2008: 408).

დასტურდება აგრეთვე -tasun სუფიქსიც, რომლსაც განზოგადოებული გაგების
შინაარსი (აბსტრაქტულობა) შემოაქვს ახალ სიტყვებში: argi 'შუქი' – argitasun
'განათება, სინათლე,' aske 'თავისუფალი' – askatasun 'თავისუფლება,' baker 'მარტო' –
bakartasun 'სიმარტოვე,' estu 'რთული' – estutasun 'სირთულე,' on 'კარგი' – ontasun
'სიკეთე' (Rijk 2008: 435).

5 სინტაქსი (Syntax)

როგორც რენე ლაფონი აღნიშნავს, ბასკურ სინტაქსს მნიშვნელოვანი თავისებურება ახასიათებს: “სინტაქსური ურთიერთობანი აღინიშნება ზმნის პირიან ფორმებზე აფიქსების დართვით და არა დამოუკიდებელი სიტყვების მეშვეობით.” მართალია, ფრანგული, ესპანური კონსტრუქციები შევიდა ბასკურში, მაგრამ მათი როლი ძალზე შეზღუდულია. ხშირად ბასკური წინადადების სტრუქტურა იმდენად განსხვავებულია რომანული წინადადების აგებულებისგან, რომ სრულიად გამორიცხავს ბაძვის ან შერწყმის შესაძლებლობას. მაგალითები: *ikusi dugu etxea; ederra da* ‘ჩვენ ვნახეთ სახლი; ის ლამაზია’; *ikusi dugun etxea ederra da* ‘სახლი, რომელიც ჩვენ ვნახეთ, ლამაზია.’ ქართული *რომელიც* მიმართებითი ნაცვალსახელის შესატყვისია სუფიქსი *-n*, რომელიც დაერთვის მეშველი ზმნის ფორმას *dugu* ‘ჩვენ ის გვყავს / გვაქვს’ (*ikusi dugu-n* შდრ. მეგრ. *ნაძირეფუ მაფუნა-ნ* ‘რომელიც ჩვენ ვნახეთ’) [რომელიც ნანახი გვაქვს]. (შენიშვნა ჩვენია – რ.ჭ.).

ბასკური სინტაქსის პრობლემას ღრმად იკვლევდა გამოჩენილი ჰოლანდიელი ბასკოლოგი რუდოლფ რიიკი, რომელმაც ამ პრობლემაზე დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია (Rijk 1972). ბასკური სინტაქსის მკვლევართა შორის შეიძლება გამოვყოთ სხვა ავტორთა ნაშრომებიც: Urrizelki, Anne Berro, Fernández Beatriz, & Jon Ortiz de Urbina (eds.) 2019; Ortiz de Urbina, Jon 1989; Eguzkitza, Andolin 1986; Zúñiga, Fernando and Beatriz Fernández 2019; Jendraschek, Gerd 2012; Bavant, Marc 2012; Artiagoitia, Xabier 2012.

სინტაქსის ნაწილში განხილულია ნომინალური ფრაზის სტრუქტურა სხვადასხვა ატრიბუტის ჩართვით (ზედსართავი სახელები, პოსესიური ნაცვალსახელები, რიცხვითი სახელები), ასევე შეთანხმების საკითხები. განიხილება თანდებულწევრიანი ფრაზა. მარტივი წინადადების ნაწილში განვიხილავთ პირის ნიშნების სისტემას და მარტივი წინადადების ტიპებს. ყურადღება ექცევა ნომინატიურ, ერგატიულ და დატიურ კონსტრუქციებს; აგრეთვე ვეხებით რეზულტატივის, ვნებითი კონსტრუქციების საკითხს და წინადადების უპირო კონსტრუქციებს. ყურადღებას ვამახვილებთ სიტყვათა რიგზე, კაუზატიურ, უკუქცევით, კითხვით კონსტრუქციებზე. სინტაქსის ეს ნაწილი მოიცავს ასევე თანწყობილი და ქვეწყობილი წინადადებების აღწერას სუბიექტურ-ობიექტურ და ადვერბიალურ ფუნქციებში. ბასკური სინტაქსის აღწერისას შესაძარებლად მოგვყავს მაგალითები ქართველური ენებიდან.

5.1 ნომინალური ფრაზა და ატრიბუტული მსაზღვრელი (Noun Phrases and attributes)

ზედსართავი სახელი, როგორც ატრიბუტული წევრი (მსაზღვრელი) დგას საზღვრულის შემდეგ, მაგ. :

- 1 a. *tren-a* ‘მატარებელი’ (განსაზღვრული ფორმა) (Artiagoitia 2002: 85, 86)
- b. *tren urdin-a* ‘მწვანე მატარებელი’ [მატარებელი მწვანე]
განსაზღვრულობის სუფიქსი *-a* მოჰყვება მსაზღვრელს.

ატრიბუტული ზედსართავი დაისმის არსებითის შემდეგ და წარმოადგენს იმ ელემენტს, რომელსაც ბრუნვის და განსაზღვრულობის ნიშნები მიერთვის. თუ ზედსართავი ერთზე მეტია, მხოლოდ ბოლო მათგანი იბრუნვის, მაგ.: *etxe* ‘სახლი,’ *berri* ‘ახალი,’ *etxe berri* ‘ახალი სახლი,’ *etxearen* ‘სახლისა,’ *etxe berri-a-ren* ‘ახალი სახლისა,’ *etxe berri handi-a-ren* ‘დიდი ახალი სახლის’ [სახლი ახალი დიდისა] სინტაგმა, შედგენილი არსებითი სახელისა და მისი მომდევნო ერთი ან მეტი ზედსართავისაგან, მოქმედებს, როგორც ერთი არსებითი სახელი (Lafon 1976: 34). ჩვენებითი ნაცვალსახელიც ასევე ბოლოში თავსდება. იხ. მაგალითები:

- 2 a. *ardo beltz on-a* (Artiagoitia 2002: 82)
ქართ. ‘კარგი შავი ღვინო’ [ღვინო შავი კარგი]
მეგრ. ‘ჯგირი უჩა ღვინი’ [ღვინი უჩა ჯგირი]
- a.’ *ardo beltz on-ak*
ქართ. ‘კარგი შავი ღვინო’ [ღვინო შავი კარგები]
მეგრ. ‘ჯგირი უჩა ღვინი’ [ღვინი უჩა ჯგირეფი]
- b. *ardo beltz on hau*
ქართ. ‘ეს კარგი შავი ღვინო’ [ღვინო შავი კარგი ეს]
მეგრ. ‘ათე ჯგირი უჩა ღვინი’ [ღვინი უჩა ჯგირი ათენა]
- b.’ *ardo beltz on hau-ek*
ქართ. ‘ეს კარგი შავი ღვინო’ [ღვინო შავი კარგი ესენი]
მეგრ. ‘ათე ჯგირი უჩა ღვინი’ [ღვინი უჩა ჯგირი ათენეფი]

გავრცობილი ზედსართავი სახელის შემცველი ფრაზა: *Lore gorria ederra da* ქართ. ‘წითელი ყვავილი ლამაზია’ [ყვავილი წითელი ლამაზია], *Leihoko lore gorria ederra da* ქართ. ‘ფანჯრის წითელი ყვავილი ლამაზია.’ ქვემოთ მოყვანილი მაგალითები აჩვენებენ რიცხვით სახელს ატრიბუტის ფუნქციით სახელთან:

- 3 a. [huru tren] heldu dira
ქართ. [სამი მატარებელი] ჩამოვიდა [ჩამოსული არიან]
მეგრ. [სუმ მატარებელი] მულირ რენა
- b. [huru trenak] heldu dira
ქართ. 'სამი მატარებელი ჩამოვიდა'
[სამი მატარებლები] ჩამოსული არიან
მეგრ. [სუმ მატარებელენქ] მული რენა
(შენიშვნა: ბასკურში დასაშვებია როგორც a, ისე b ვარიანტი)
- c. [huru litro] ardo
ქართ. [სამი ლიტრი] ღვინო
მეგრ. [სუმი ლიტრა] ღვინი
მიუღებლად ითვლება სიტყვათა რიგი *ardo [huru litro] 'ღვინო სამი ლიტრი'
- 4 a. Gu Bilbo bizi gara
ქართ. 'ჩვენ ბილბაოში ვცხოვრობთ'
მეგრ. 'ჩქი ბილბაოს ვოხორანთ.'
- b. Gu Bilbo ederrean bizi gara
ქართ. 'ჩვენ ლამაზ ბილბაოში ვცხოვრობთ'
მეგრ. 'ჩქი სკვამ ბილბაოს ვოხორანთ'
(ederrea-n ლამაზ-ში)
- 5 a. negu hotz luzea
ქართ. 'ცივი გრძელი ზამთარი' [ზამთარი ცივი გრძელი]
მეგრ. 'რგილუ გგრძე ზოთონჯი.' [ზოთონჯი რგილუ გგრძე]
- b. negu luze hotza
ქართ. 'ცივი გრძელი ზამთარი' [ზამთარი გრძელი ცივი]
მეგრ. 'რგილუ გგრძე ზოთონჯი.' [ზოთონჯი გგრძე რგილუ]
- 6 a. zuhaitz zahar handia
ქართ. 'დიდი ძველი ხე' [ხე ძველი დიდი]
მეგრ. 'ქვერსემი ჯვეში ჯა' [ჯა ჯვეში ქვერსემი]
- b. zuhaitz handi zaharra
ქართ. 'დიდი ძველი ხე' [ხე დიდი ძველი]
მეგრ. 'ქვერსემი ჯვეში ჯა' [ჯა ქვერსემი ჯვეში]

- 7 *sagar gorri eder hauek* (Artiagoitia 2011: 111, 122)
ქართ. ‘ეს ლამაზი წითელი ვაშლები’ [ვაშლი წითელი ლამაზი ესენი]
მეგრ. ‘ათე სკვამი ჭითა უშკურეფი.’ [უშკური ჭითა სკვამი ათენეფი]
- 8 *Lehengo asteburuan nire koadrilla-ko bost lagun-ek film-ak ikusi zituzten.*
ქართ. ‘გასულ უიკენდზე ხუთმა მეგობარმა ჩემი ჯგუფიდან ფილმები ნახა.’
[გასულ უიკენდზე ჩემი ჯგუფ-ის ხუთმა მეგობარმა ფილმები ნახეს]
[*bost lagun-ek ხუთ მეგობრებმა, ikusi-i zituzten ნანახ-ი ჰქონდათ*]

ამ მაგალითში სახელი *lagunek* ‘მეგობრებმა’ საზღვრულად გამოდის პოსტპოზიციურ ფრაზაში *nire koadrillako* ‘ჩემი ჯგუფის’ (Artiagoitia 2002: 80).

განსაზღვრების ფუნქცია შეიძლება წარმოდგენილი იყოს კუთვნილებითი ნაცვალსახელებით, როგორიცაა *nire* ‘ჩემი,’ *gure* ‘ჩვენი,’ *zure* ‘შენი/თქვენი,’ *bere* ‘მისი.’ მაგ.:

- 9 a. *Nire etxe handia.*
ქართ. ‘ჩემი დიდი სახლი.’ [ჩემი სახლი დიდი]
მეგრ. ‘ჩქიმი დიდი ცუდე.’ [ჩქიმი ცუდე დიდი]
- b. *Gure gosaria gustatzen zait.*
ქართ. ‘ჩვენი საუზმე მომწონს.’ [ჩვენი საუზმე მოწონებაში არის ჩემთვის]
მეგრ. ‘ჩქინი კაკალუა მოპწონს.’
- c. *Bere txakur txikiarekin etorri zen.*
ქართ. ‘ის მოვიდა თავის პატარა ძაღლთან ერთად.’
[თავისი ძაღლი პატარასთან ერთად მოსული იყო]
მეგრ. ‘მუში ჭიჭე ჯოღორწკემა ართო ქომორთუ.’
[მუში ჯოღორი ჭიჭეწკემა ართო მუღირი რდგ].
- 10 a. *Nire lagun-a-k eskutitz-a idatziko du.*
‘My friend will write the letter’ (Hualde & Ortiz 2003: 181)
ქართ. ‘ჩემი მეგობარი დაწერს წერილს.’
[ჩემ მეგობარმა წერილი დასაწერი აქვს]
მეგრ. ‘ჩქიმი მაყალე წერილს დოჭარუნს.’
[ჩქიმ მაყალე-ქ წერილ-ი ოჭარალი აფუ]
- b. *Zure izena esan al diezadakezu?*
ქართ. ‘შენს სახელს ხომ ვერ მეტყვი?’
მეგრ. ‘სკან სახელს ხომ ვამიწინქ?’

- c. Nire semea ikaslea da.
ქართ. 'ჩემი ვაჟიშვილი სტუდენტია.'
მეგრ. 'ჩქიმი ქომოლსკუა სტუდენტი რე.'
- d. Bere anai-ak gazteak dira.
ქართ. 'მისი ძმები ახალგაზრდები არიან.'
მეგრ. 'მუში ჯიმალეფი ახალგაზდეფი რენა.'
- e. Bere alaba ikasle da.
ქართ. 'მისი ქალიშვილი სტუდენტია.'
მეგრ. 'მუში ოსურსკუა სტუდენტი რე.'
- f. Nire izena Edurne da.
ქართ. 'მე ედურნე მქვია' [ჩემი სახელი ედურნეა]
მეგრ. 'მა ედურნე მჯოხო.' [ჩქიმი სახელი ედურნე რე]
- g. Zure anaia hemen bizi da.
ქართ. 'შენი ძმა აქ ცხოვრობს.'
მეგრ. 'სკანი ჯიმა თაქ ოხორანს.'
[bizi da ქართ. მცხოვრები არის]
- h. Bere amak guretzat sukaldatzen du.
ქართ. 'მისი დედა ჩვენთვის საჭმელს ამზადებს.'
[მისი დედამ ჩვენთვის საჭმელი მზადებაში აქვს]
მეგრ. 'მუში დიდა ჩქინოთ ოჭკომალს ამზადენს.'
[მუში დიდაქ ჩქინოთ ოჭკომალი მზადებას ულუ]
- i. Bere zaletasuna liburuak irakurtzea da.
ქართ. 'მისი გართობა წიგნების კითხვაა.'
მეგრ. 'მუში გართუება წინგეფიშ კითხირი რე.'
- j. Beren etxea ez dago oso urruti.
ქართ. 'მათი სახლი არაა ძალიან შორს.'
მეგრ. 'მუნეფიშ ეჟდე ვარე ძალამ შორცგ.'
- k. Gure ametsa Paris bisitzea da.
ქართ. 'ჩვენი ოცნება პარიზის ნახვაა.'
მეგრ. [ჩქინი ოცნება პარიზიშ ძირაფა რე]

1. Hau nire etxe da.

ქართ. 'ეს ჩემი სახლია.' მეგრ. 'თენა ჩქიმი ცუდე რე.'

5.1.1 სიტყვათა წყობა და ატრიბუტების ადგილი (Order and placement of attributes)

როგორც ვნახეთ, ატრიბუტი შეიძლება იდგეს სახელის წინ ან შემდგომ. ხშირია, როცა ზედსართავი სახელი მოჰყვება სახელს. დანარჩენი წევრები დგანან სახელის წინ – ნაცვალსახელი, რიცხვითი სახელი.

- 11 a. lorontzi txinatar zuri txiki bat
vase Chinese white small one

'a small white Chinese vase'

'პატარა ჩინური თეთრი ვაზა' [ვაზა ჩინური თეთრი პატარა]

- b. lorontzi zuri txiki bat
vase white small one

'a small white vase'

ქართ. '(ერთი) პატარა თეთრი ვაზა' [ვაზა თეთრი პატარა]

მეგრ. '(ართ) ჭიჭე ჩე ვაზა.' [ვაზა ჩე ჭიჭე]

- c. praka urdin estuak. 'narrow blue pants'
pant blue narrow.art

ქართ. 'ცისფერი ვიწრო შარვალი' [შარვალი ცისფერი ვიწროები]

მეგრ. 'ცაშფერი ინწრო შარვალი.'

- d. mutil bilbo-tar handi bat. 'a big Bilbao-er boy'
boy Bilbao-suf big one

ქართ. 'მაღალი ბილბაოელი ყმაწვილი'

[ყმაწვილი ბილბაოელი მაღალი]

მეგრ. 'ნდეში ბოში ბილბაოშე' [ბოში ბილბაოშე ნდეში]

- e. ardo on beltza (Artiagoitia 2006: 4)
wine good black.art

'a RED good wine'

ქართ. 'კარგი შავი ღვინო' [ღვინო კარგი შავი]

მეგრ. 'ჯგირი უჩა ღვინი.' [ღვინი ჯგირი უჩა]

- f. negu hotz luzea (Artiagoitia 2006: 5)
winter cold long.art

'a long cold winter'

ქართ. 'გრძელი ცივი ზამთარი' [ზამთარი ცივი გრძელი]

მეგრ. 'გგრძე რგილუ ზოთონჯი' [ზოთონჯი რგილუ გგრძე]

- 12 a. *emakume gazte etorri da (Laka 1996:27, ex.6)

'(Lit.) *Woman young arrived is'

ქართ. 'ქალი ახალგაზრდა მოსულია' მეგრ. 'ახალგაზრდა ოსური მულირი რე'

- b. emakume gaztea etorri da
 woman young the arrived is
 ‘the young woman has arrived’
 ქართ. ‘ახალგაზრდა ქალი მოვიდა’ მეგრ. ‘ახალგაზრდა ოსური მუღირი რე’
 [etorri da ქართ. მოსულია, მეგრ. მუღირი რე]

აქ დასაშვებია მხოლოდ (12b) ვარიანტი.

- c. Guk miresten genuen Irune hura (Laka 1996: 28, ex. 10)
 we-E admiring had-we Irune that
 ‘that Irune that we admired’
 ქართ. ‘ის ირუნეა, რომლითაც ვამაყოფთ’
 მეგრ. ‘თი ირუნეა, ნამუთით ვამაყენთ’
- d. *Guk miresten genuen Irune-a
 we-E admiring had.we Irune-the
 ქართ. ‘ჩვენ რომ ვამაყოფთ, ის ირუნეა’

აქ დასაშვებად ითვლება (12c) ვარიანტი. უარყოფით წინადადებაში გამოიყენება პარტიტივი, მაგ.:

- 13 a. ez dut Irunerik ikusi
 not have.I Irune.part seen
 ‘I have not seen (any) Irune’
 ქართ. ‘არ მინახავს არცერთი ირუნე’
 [არ მყავს (ვინმე) ირუნე ნანახი]
 მეგრ. ‘ვამაფუ მითინ ირუნე ნაძირეფუ’
- b. Josu Anderrik ikusi duzu? (Laka 1996: 29, ex. 11)
 Josu Ander-I seen have-you
 ‘Have you seen (Any) Josu Ander?’/ ‘Have you seen Josu Ander (at all)?’
 ქართ. ‘ვინმე იოსუ ანდერი ხომ არ გინახავს / გინახავთ?’
 მეგრ. ‘ნამთინე იოსუ ანდერი ვაძირუნო / ვაძირუნანო?’
 [ikusi duzu ქართ. ნანახი გყავს / გყავთ, მეგრ. ნაძირეფუ გაფუ / გაფუნა]
- 14 a. ama-ren beste Bilbo-ko hiru lagunak
 mother-gen other Bilbo-from three friend.det.pl.
 ‘mother’s other three friends from Bilbo’
 ქართ. [დედის სხვა ბილბაოელი სამი მეგობრები]
 მეგრ. ‘დიდაში შხვა ბილბაოშე სუმ მაყალენქ’

- b. amaren Bilboko beste hiru lagunak. (Laka 1996: 36, ex. 32)
- c. beste amaren Bilboko hiru lagunak
- d. *amaren Bilboko hiru beste lagunak

აქედან (14*d) ვარიანტი დაუშვებლად ითვლება.

- 15 a. gu hurbil-tzen ari gara ‘we are getting close’ (Laka 2006: 189)
- b. *gu-k hurbil-tzen ari gara (we are getting close)
ქართ. ‘ჩვენ ახლოს ვართ ერთმანეთთან’
მეგრ. ‘ჩქი ხოლოს ვორეთ ართიანწკვმა’
- 16 a. Tren-ak ikusi ditut. (Artiagoitia 2002: 77)
ქართ. ‘ვნახე მატარებლები’
[მატარებლები ნანახი მაქვს]
[ikusi ditut ქართ. ნანახი მაქვს, მეგრ. ნაძირეფუ მაფუ]
მეგრ. ‘მატარებელეფი ნაძირეფუ მაფუ’
*tren ikusi ditut [მატარებელი ნანახი მაქვს]
- b. Ardo-a edan dut.
ქართ. ‘ღვინო დავლიე’ [edan dut დალეული მაქვს]
მეგრ. ‘ღვინი გეფშვი’
*ardo edan dut [ქართ. ღვინო დალეული მაქვს, მეგრ. ღვინი ნაშუმა მაფუ]

პირველ (16a) მაგალითში აუცილებელია შეთანხმება რიცხვში, (16b) მაგალითში ობიექტი უნდა იყოს განსაზღვრულ ფორმაში.

- 17 a. Tren-ak heldu dira.
ქართ. ‘მატარებლები ჩამუსულია’ [მატარებლები ჩამოსული არიან]
მეგრ. ‘მატარებელეფი მულირი რენა’
- b. *tren heldu dira ქართ. ‘მატარებელი ჩამოსული არიან’

შდრ. გავრცობილი წინადადება, სადაც რამდენიმე წევრია თავმოყრილი:

- 18 Nik nire lagun berriari liburu zaharra eman nion. (Ortiz de Urbina – p.c.)
Ni-k nire lagun berri-ari liburu zaharra ema-n n-i-o-n.
ქართ. ‘მე ჩემს ახალ მეგობარს ძველი წიგნი მივეცი.’
მეგრ. ‘მა ჩქიმ ახალ მაცალეს ჯვეშ წინგი ქიმეფჩი.’
[eman nion ქართ. მიცემული მაქვს, მეგრ. მეჩამილი მაფუ]

მორფოლოგიური ანალიზი: *Ni-k* მე ერგატივში, *nire* ჩემი, *lagun* მეგობარი სახელობითში, *berri-ari* ახალ-ს, *liburu* წიგნი სახელობითში, *zaharra* ძველი, *ema-n* მიცემული (მიმღეობა), (მეშველი ზმნა *n-i-o-n*) *n-* პირველი სუბიექტური პირის პრეფიქსი, *-i-* ადრესატი, *-o-* ირიბი ობიექტი, *-n* ნამყოს მარკერი. სიტყვასიტყვით: [*მე ჩემ მეგობარ ახალს წიგნი ძველი მიცემული მქონდა*].

როგორც პროფ. ორტის დე ურბინამ აგვიხსნა პირად მიმოწერაში, მეშველი ზმნის სამპირიან ფორმებში, როგორიცაა *d-i-o-t* აწმყოში, *n-i-o-n* ნამყოში. ისტორიულად, მორფემა *-i-* ძველ ტექსტებში, სავარაუდოდ, წარმოადგენდა *მიცემა* ზმნის ძირს და ამ ძირმა თანდათან ადრესატულობის ფორმის მნიშვნელობა შეიძინა, როგორც ის დღეს აღიქმება. ამიტომ ამჟამად ჯობს, ის იყოს განხილული, როგორც წინარე დატვივის მარკერი (pre-dative marker) *n-a-tor-ki-o* ‘მოვდივარ მასთან,’ ან *z-a-i-o* ‘ის არის მისთვის.’

19 Jonek tabako beltza erretze du. (Creissels & Mounole 2017: 162)

ქართ. ‘იონმა შავი თამბაქო მოწია.’

[იონმა თამბაქო შავი მოწეული აქვს]

მეგრ. ‘იონქ უჩა თუთუმი გეშუ.’

[იონაქ თუთუმი უჩა ნაშუმა აფუ]

ამ წინადადებაში სუბიექტი (Jonek იონმა) ერგატიულ ბრუბვაშია, ხოლო ობიექტი (tabako თამბაქო) – ნომინატივში.

ბასკურში არსებითი და ზედსართავი სახელების განსაზღვრული და განუსაზღვრელი ფორმა სხვადასხვაგვარად შეეთანხმება რიცხვით სახელს. თუკი ფორმა განუსაზღვრელია, არსებითი სახელი იქნება მხოლოდობითში. მაგ: *hiru lagun* ‘სამი მეგობარი,’ *zazpi kale* ‘შვიდი ქუჩა.’ განსაზღვრული ფორმის შემთხვევაში არსებითი სახელი იხმარება მრავლობითში: *hiru lagunak* [სამი მეგობრები] ‘სამი მეგობარი,’ *zazpi kaleak* ‘შვიდი ქუჩები;’ ხოლო, თუკი წინადადებაში ზედსართავი სახელი ჩაერთვება, მრავლობითობის ნიშანი დაერთვის ზედსართავ სახელს განსაზღვრულობის ნიშნის შემდეგ. მაგ.: *hiru etxe* ‘სამი სახლი,’ *hiru etxeak* [სამი სახლები] ‘სამი სახლი,’ *lau etxe zahar* [ოთხი სახლი ძველი], ‘ოთხი ძველი სახლი’ *lau etxe zaharrak* [ოთხი სახლი ძველები] ‘ოთხი ძველი სახლი’.

როცა ფორმა განუსაზღვრელია, რიცხვითი სახელი დგას არსებითი და ზედსართავი სახელების წინ: *etxe bat* [სახლი ერთი] ‘ერთი სახლი,’ *katu bi/bi katu* ‘კატა ორი/ორი კატა,’ *lau lagun* ‘ოთხი მეგობარი,’ *bost urte* ‘ხუთი წელიწადი,’ *leiho txiki bi* [ფანჯარა პატარა ორი] ‘ორი პატარა ფანჯარა,’ *bi neska gazte* [ორი გოგო ახალგაზრდა], ‘ორი ახალგაზრდა გოგო,’ *hiru etxe* ‘სამი სახლი,’ *zazpi kale* ‘შვიდი ქუჩა’ (Zubiri 1991: 37-39). (შენიშვნა: 1. სახელი *bat* ‘ერთი’ ამ შემთხვევაში არსებით სახელს განუსაზღვრელობის ფორმას აძლევს. 2. მხოლოდ რიცხვით სახელთან *bi* ‘ორი’

დასაშვებია ორივე ვარიანტი: *ate bi/bi ate* ‘კარი ორი/ორი კარი.’ *Estatu Batuetako lau ikasle* ‘ოთხი სტუდენტი ამერიკიდან’ (Hualde & Ortiz 2003:140).

როცა საზღვრულად არსებითი სახელი გვაქვს, ხოლო მსაზღვრელად – ზედსართავი სახელი, როგორც განუსაზღვრელ, ისე განსაზღვრულ ფორმაში ზედსართავი სახელი ბოლოში მოექცევა, მაგ.: *etxe handia* [სახლი მაღალი (განუსაზ.)] ‘მაღალი სახლი,’ *neska gazteak* [გოგო ახალგაზრდები (განსაზ.)] ‘ახალგაზრდა გოგოები,’ *ume txikiak* [ბავშვი პატარები (განსაზ.)] ‘პატარა ბავშვები,’ *musika klasikoa* [მუსიკა კლასიკური (განსაზ.)] ‘კლასიკური მუსიკა’ (Zubiri 1991: 32). ვნახოთ, როგორი სურათი გვაქვს მეგრულში: *შეკითი მაყალე* ‘შვიდი მეგობარი’ შეიძლება განვიხილოთ განუსაზღვრელ ფორმად, ხოლო *შეკით მაყალენქ მირაგადეს* ‘შვიდ მეგობარმა მოილაპარაკეს’ კი – განსაზღვრულ ფორმად. აქ ადგილი აქვს დამთხვევას ბასკურთან. მეგრულში დაუშვებელია ფორმა: **შეკითი მაყალე მირაგადეს*.

20 a. *Jonek bi arrain bazkaldu ditu.* (Creissels & Mounole 2017: 164)

ქართ. ‘იონმა სადილად ორი თევზი მიირთვა.’

[იონმა ორი თევზი სადილად მიირთვა]

მეგრ. ‘იონქ ჟირ ჩხომი სადილო ოჭკომუ’

[*bazkaldu ditu* ქართ. *ნაჭამი აქვს*, მეგრ. *ნაჭკომ აფუ*]

b. *Hizkuntza bat hitz egiten dut.*

ქართ. ‘ერთი ენა ვიცი.’ [ენა ერთზე ვლაპარაკობ]

მეგრ. ‘ართი წინა მიჩქე’ [წინა ართიშა ბრაგადანქ]

c. *Bi hizkuntza hitz egiten ditut.*

ქართ. ‘ორი ენა ვიცი.’ [ორ ენაზე ვლაპარაკობ]

მეგრ. ‘ჟირ წინა მიჩქე.’ [ჟირ წინაშა ბრაგადანქ]

d. *Hiru liburua dauzka.*

ქართ. ‘სამი წიგნი აქვს.’ მეგრ. ‘სუმი წინგი ულუ.’

e. *Liburu bat bakarrik dauka.*

ქართ. ‘მხოლოდ ერთი წიგნი აქვს.’ [წიგნი ერთი მხოლოდ აქვს]

მეგრ. ‘ხვალე ართი წინგი ულუ.’

f. *Bi txakura dauzka.*

ქართ. ‘ორი ძაღლი ჰყავს.’ მეგრ. ‘ჟირ ჯოდორ ცუნს.’

g. *Hiru txakur txikia dauzka.*

ქართ. ‘სამი პატარა ძაღლი ჰყავს.’ [სამი ძაღლი პატარა ჰყავს]

მეგრ. ‘სუმი ჭიჭე ჯოდორი ცუნს.’ [სუმი ჯოდორი ჭიჭე ცუნს]

შენიშვნა: *dauzka* მეშველი ზმნის ფორმაში სუფიქსი *-z-* მიუთითებს მრავლობით რიცხვზე. წინადადებებში (20f-g) წევრთა განაწილება მეტწილად ისეთივეა, როგორც ქართველურ ენებში.

- 21 *Jonen sagar gorri biak aurkitu ditugu, baina Mirenen sagar gorri bi-ak ez.*
ქართ. 'ვიპოვეთ იონის ორი წითელი ვაშლი, მაგრამ მირენის ორი წითელი ვაშლი – არა' (Artiagoitia 2011: 125)
მეგრ. 'იონიშ ჟირი ჭითა უშკური ქობძირით, მარა მირენიშ ჟირ ჭითა უშკური – ვარ.'

5.1.2 რელატიური წინადადებები, როგორც ატრიბუტი (Relative clauses as attributes)
მაგალითები, სადაც სახელის მსაზღვრელად გამოდის დამატებითი დამოკიდებული წინადადება:

- 22 a. *Peru ikusi duen neska joan da.*
ქართ. 'გოგო, რომელმაც (ახლახან) ნახა პერუ, წავიდა.'
[პერუ, რომელიც ნანახი ჰყავს, (ის) გოგო წასულია]
მეგრ. 'პერუ ნაძირეფუ აფუნ ცირა, ულირი რე.'
[*ikusi due-n* ქართ. რომელიც ნანახი ჰყავს, მეგრ. ნაძირეფუ აფუნ-ნ]
- b. *Peru ikusi zuen neska joan da.*
ქართ. 'გოგო, რომელმაც (გუშინ) ნახა პერუ, წასულია.'
მეგრ. 'ცირა, ნამუქუთ (გოდა) პერუ ძირუნი, ულირი რე.'
[*ikusi zue-n* მეგრ. ნაძირეფუ აფუდუ-ნ]
- c. *Peru-k ikusi du-en neska joan da.* (Holmer 2001: 4)
ქართ. 'გოგო, რომელიც პერუმ ნახა, წასულია.'
[პერუმ ნანახი რომ ჰყავს გოგო, წასულია]
მეგრ. 'პერუს ნაძირეფუ აფუნ ცირა, ულირი რე.'
[პერუქ ნაძირეფუ აფუნ ცირა, ულირი რე]

(22 a–c) მაგალითებში მეგრულთან შედარებისას მსგავსებას აქვს ადგილი სინტაგმაში: ბასკ. *ikusi due-n* და მეგრ. *ნაძირეფუ აფუნ-ნ*. ორივე ენაში დაბოლოება *-n* ასრულებს *რომელიც, რომ, რაც* კავშირების ფუნქციას.

- 23 Ana [jendea-k asko maite duen idazle-a] da.
 ‘ანა მწერალია, რომელიც ხალხს ძალიან უყვარს.’ (Artiagoitia 2002: 82)
 ქართ. ანა [ხალხ-მა რომ ძალიან შეიყვარა მწერალ-ი] ა(რის)
 მეგრ. ‘ანა მაჭარალ-ი რე კათას ძალამს უცოროსუნი.’
 [ანა [კათა-ქ ძალამ ქიოცოროფუუ მაჭარალ-ი] რე]
- შდრ. მეგრ. Ana ანა, jendea-k კათა-ქ, asko ძალამ, maite due-n ქიოცოროფუუ, idazlea მაჭარალი, da რე.
- 24 a. Gutxi dakit, eta dakida-n gutxia ahaztuta daukat.
 ქართ. ‘ცოტა ვიცი და ის, რაც ცოტა ვიცოდი, დამავიწყდა.’
 მეგრ. ‘ჭიჭე მიჩქუ დო მიჩქუ-ნ ჭიჭე, გომოჭყორდგ.’
 (სინთეზური ფორმა dakida-n მეგრ. მიჩქუ-ნ, ქართ. რაც ვიცი)
- b. Emaidazu dauzkazu libururu [ugari, gutxi] horietarik bat. (Artiagoitia 2002: 87)
 ქართ. ‘მომეცი [რამდენიმე] წიგნი, რომელიც გაქვს.’
 მეგრ. ‘ქომუჩი [მუზმარენი] გილუნ თი წინგი.’
- 25 Heldu den tren-a eta orain doan-ø-a. (Artiagoitia 2002: 76)
 ქართ. ‘მატარებელი, რომელიც მოვიდა და რომელიც ახლა გადის.’
 მეგრ. ‘მულირ რენ თი მატარებელი დო ასე მეურსინ.’
 [orain doan-ø-a ასე მეურსინ(ი)]
- 26 Euskara ikasiko duen Amaiak. (Holmer 2001: 13)
 ქართ. ‘ამაია, რომელიც ბასკურს ისწავლის’
 მეგრ. ‘ბასკური იგურუას ოკო-ნ ამაია-ქ.’ (ikasiko due-n იგურუას ოკო-ნ)
 (შენიშვნა: ამ მაგალითში საკუთარი სახელი ამაია მოთხრობით ბრუნვამია)
- 27 [ikusita ez neuzka-n trenak] ikusi ditut gaur goizean.
 ქართ. [მატარებლები, რომლებიც არ მინახავს] ვნახე დღეს დილით.
 მეგრ. [ნადირეფუ ვამაფუნ (თი) მატარებელეფი] ოჭმარეს ქობძირი.
- 28 [ezagutzen ez duda-n ardoa] ematen dute taberna honetan. (Artiagoitia 2002: 82)
 ქართ. ‘ამ ბარში გთავაზობენ ღვინოს, რომელიც მე არ ვიცი.’
 [მე რომ არ ვიცი(ისეთ) ღვინოს] გთავაზობენ ამ ბარში]
 მეგრ. [ვამიჩქუ-ნ (თიჯგურა) ღვინს] მეგარძიენა თე ბარს.
 (ezagutzen ez duda-n მეგრ. ნაჩინებუ ვა მაფუ-ნ/ვამაჩინებაფუაფუნ)

- 29 a. *Liburua kutxan ezarri duen ama joan da.* (Rijk 1998: 79)
 ქართ. ‘დედა, რომელმაც წიგნი ყუთში ჩადო, წასულია.’
 მეგრ. ‘დიდა ნამუქუთ წინგი ყუთის დინადუნ, ულირი რე’
 [წინგი ყუთის დინოდვალირ აფუნ დიდა, ულირი რე]
 [*ezarri due-n* მეგრ. დინოდვალირ აფუ-ნ]
- b. *Ama-k kutxan ezarri due-n liburua joan da.*
 ქართ. ‘დედა, რომელმაც წიგნი ყუთში ჩადო, წასულია’
 [დედამ ყუთში რომ ჩადო წიგნი, წასულია]
 მეგრ. ‘დიდა, ნამუქუთ წინგი ყუთის დინოდუნ, ულირი რე’
 [დიდა-ქ, წინგი ყუთის დინოდვალირი აფუნ, ულირი რე]
 [*joan da* ქართ. წასულია, მეგრ. ულირი რე]

ბასკურ (29a) მაგალითში სუბიექტი და პირდაპირი ობიექტი სახელობით ბრუნვაშია, (29b) ვარიანტში კი სუბიექტი *ama-k* ‘დედამ’ ერგატივშია, ხოლო ობიექტი *liburu-a* ‘წიგნი’ სახელობითში.

- 30 *Hori dugu zuregandik igurkatzen dugun fagorea.*
 Hori du-gu zure-gandik igurka-tzen dugu-n
 ეს aux-ჩვენ შენ-ABL მოლოდინი-IMPF aux-REL
 fagore-a
 მადლი-ABS-SG
 ქართ. ‘ეს მადლი, რომელსაც შენგან ველით.’ (Zaika 2014: 265)
 მეგრ ‘თე მარდი, სკანდე ველუთინ.’

5.2 თანდებულიანი ფრაზა (Adpositional phrase, PP)

ბასკურში საკმაოდ გავრცელებულია თანდებულიანი ფრაზები. მაგალითები მოყვანილია ჰუალდეს ნაშრომიდან (Hualde 2002): მაგალითში ქვემოთ (31a) *etxe* ‘სახლი’ დგას ნათესაობით ბრუნვაში, თანდებული *aurrea-n* – ლოკატივში. მაგალითში (31b) *ederr-en* ‘ლამაზი’ ნათესაობით ბრუნვაშია, თანდებული *artea-n* ‘შორის’ – ლოკატივში; (31d) *handi-aren* ‘დიდი’ დგას ნათესაობით ბრუნვაში, თანდებული *aurre-tik* ‘წინ’ კი – აბლატივში.

- 31 a. *gure etxe-aren aurrea-n*
 ქართ. ‘ჩვენი სახლ-ის წინ’ მეგრ. ‘ჩქინი ცუდემ წოხოლე’
- b. *zuhaitz ederr-en arta-n*
 ქართ. ‘ლამაზ ხეებს შორის’ [ხე ლამაზებ-ის შორის]
 მეგრ. ‘სკვამ ჯალენს შკას.’

- c. ohea-ren azpi-an
ქართ. 'საწოლ-ის ქვეშ'
მეგრ. 'კრაოტიშ თუდო.'
- d. zubi handiaren aurretik
ქართ. 'დიდი ხიდის წინ'
მეგრ. 'ქვერსემი ხიდიშ წოხოლე'
- e. ohearen azpitik
ქართ. 'საწოლიდან'
მეგრ. 'კრაოტიშე.'

დასაშვები ვარიანტებია:

- f. etxearen aurrean – etxe aurrean (Hualde 2002: 327)
ქართ. 'სახლის წინ'
- g. mahaiaren azpian – mahai azpian
ქართ. 'მაგიდის ქვეშ'
- h. etxearen odotik – etxe ondotik
'სახლის გვერდიდან'

5.3 მარტივი წინადადების ტიპები (The simple sentence)

ბასკურისთვის, ისევე, როგორც ქართველური ენებისთვის, დამახასიათებელია წინადადების სამი ტიპის კონსტრუქცია: ნომინატიური, დატიური და ერგატიული. ქვემოთ მოგვყავს ორტის დე ურბინას ცხრილი, სადაც წარმოდგენილია მარკერები სამივე ტიპის წინადადებისთვის:

ცხრილი 5.1 პერსონალური მარკერები (Personal markers)

		ABS	DAT	ERG	
Sg.	1	n-	(i)-t	-t	
	2	h-	(i)-n/k	-n/k (singular informal)	
	3	d-/z-	(i)-o	-ø	
Pl.	1	g-	(i)-gu	-gu	
	2	z-	(i)-zu	-zu (singular formal)	
	2'	z-	(i)-zue	-zue (plural)	
	3	d-/z-	(i)-e	-te	(Ortiz de Urbina 1989: 8, ex. 8)

ბასკურში, ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, ზმნა შეიძლება იყოს გარდაუვალი და გარდამავალი. ერთპირიანი ზმნა ყოველთვის გარდაუვალია, ხოლო ორპირიანი შეიძლება იყოს როგორც გარდაუვალი, ისე გარდამავალი, სამპირიანი ზმნა კი – ყოველთვის გარდამავალია. ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ მაგალითებს რიკარდო ეჩეპარეს ნაშრომიდან (Etxepare, 2003):

- 32 a. Joan n-a-iz
go 1sing(abs)-Present-root(be)
'I went/ I have left'
ქართ. 'წავედი' [წასული ვარ] მეგრ. 'მიდაფრთი' [უღირი ვორექ]
- b. Joan n-a-tza-i-o
go 1sing(abs)-Present-root-(pre) dative-3sing(dat)
'I went to him'
ქართ. 'წავედი მასთან' მეგრ. 'უღირ ვორექ თიშა'
- c. Erosi d-u-t
buy-partc ø(3SG.abs)-Present-root-1SG(ERG)
'I bought it'
ქართ. 'მე ის ვიყიდე.' [ნაყიდი მაქვს]
მეგრ. 'მა თინა ქიპიდი/იპიპიდი.' [ნაყიდერი მაფუ]
- d. Erosi d-i-o-t. (Etxepare 2003: 4)
buy-partc ø(3sing.ABS) Present-(pre)dative-3sing(DAT)-1sing(ERG)
'I bought it for him/her'
ქართ. 'მე მას ის ვუყიდე' [ნაყიდი მაქვს მისთვის]
მეგრ. 'ნაყიდერი მაფუ მუშოთ'

ერთპირიან და ორპირიან გარდაუვალ ზმნებში სუბიექტი ყოველთვის სახელობით ბრუნვაში /აბსოლუტივში / დგას და მისი მაჩვენელი პრეფიქსის სახით არის წარმოდგენილი. ორპირიან და სამპირიან გარდამავალ ზმნებში კი სუბიექტი ყოველთვის მოთხრობით/ერგატიულ/ ბრუნვაში დგას და მისი მაჩვენებელი სუფიქსის სახითაა წარმოდგენილი.

- 33 a. Etorri n-a-iz (Etxepare 2003: 4)
come-PPP 1SG(ABS)-PRS-root
'I came'
ქართ. 'მოვედი' [მოსული ვარ] მეგრ. 'ქომოფრთი' [მუღირ ვორექ]
- b. Ekarri n-a-u-zu
bring-PPP 1SG(ABS)-PRS-root-2SG(ERG)
'You brought me'
ქართ. 'შენ მომიყვანე' [მოყვანილი გყავარ]
მეგრ. 'სი მომიცონი' [მოცონაფილ გაფუქ]

- c. Ekarri d-u-t.
bring-partc Present-root-1sing(erg)
'I brought it'
ქართ. 'მოვიტანე' [მოტანილი მაქვს]
მეგრ. 'მიბღი' [მოღალირი მაფუ]

ვფიქრობთ, გამართლებულია ბასკოლოგ იცია რ ლაკას (Laka) შეხედულება, რომ ბასკურში, სინტაქსური ფუნქციიდან გამომდინარე, ფაქტობრივად, არსებობს სამი ბრუნვა: ნომინატივი/აბსოლუტივი/, ერგატივი, დატივი. მაგალითები ლაკას ნაშრომიდან:

- 34 a. Txalupa hondora-tu da.' (Laka 2006: 376)
'The boat sank.'
ქართ. 'ნავი ჩაძირულია.'
მეგრ. 'ფილუკაქ დინწყუ.' [ნიში ნწყუაფილი//დონწყვირი რე]
- b. Ekaitza-k txalupa hondora-tu du.
'The storm sank the boat.'
ქართ. 'გრიგალმა ნავი ჩაძირა.'
მეგრ. 'გირგალქ ფილუკა დონწყუ.'
- c. Ekaitz-a sor-tu da.
'A storm arose.'
ქართ. 'გრიგალი ამოვარდა.' მეგრ. 'გირგალქ გელაღ.'

5.3.1 ნომინატიური კონსტრუქცია (Nominative Construction)

ნომინატიურ კონსტრუქციაში სუბიექტი ნომინატიურ / სახელობით ბრუნვაშია.

- 35 Ni etorri n-aiz
I.ABS come 1SG.ABS.AUX (Lizardi & Munduate 2015: 2)
ქართ. 'მოვედი' [ქართ. მე მოსული ვარ]
მეგრ. 'მა ქომოფრთი.' [მა მუღირ ვორექ]

აქ ერთპირიან გარდაუვალ ზმნასთან სუბიექტი დგას სახელობით ბრუნვაში.

- 36 a. emakume-a-k ogi-a jaten du
Woman-DET-ERG bread-DET eating is
'The woman eats (the) bread'
ქართ. 'ქალი პურს ჭამს' [ქალმა პური ჭამაში აქვს]
მეგრ. 'ოსური ქობალს ჭკომუნს.' [ოსურქ ქობალი ოჭკომალო უღუ]

ამ მაგალითში (36a) სუბიექტი *ქალი* დგას ერგატიულ ბრუნვაში, მეშველ ზმნად გამოდის ფორმა *ukan/edun* ‘ქონა/ყოლა,’ რომელიც ყოველთვის გარდამავალ ზმნებთან იხმარება:

- 36 b. emakume-a ogi-a ja-te-n ari da (Laka, 2006: 173)
 woman-DET bread-DET eat-NOM-LOC engaged is
 ‘the woman is (engaged in) eating the bread’
 ქართ. ‘ქალი პურს ჭამს’ [ქალი პურის ჭამით დაკავებული არის]
 მეგრ. ‘ოსური (ასე) ქობალს ჭკომუნს.’

მაგალითში (36b) სუბიექტი *ქალი* ნომინატიურ ბრუნვაშია, მეშველ ზმნად გამოდის ფორმა *izan* ‘ყოფნა’ (*da* ‘ის არის’), რომელიც გარდაუვალ ზმნებთან გამოიყენება. ამ კონსტრუქციაში ასევე მეშველ ფორმადაა ჩართული ზმნა *aritu* ‘დაკავება, რაიმე პროცესში ჩართულობა.’ ფინიტური ფორმა *ari da* ქართულში შეეფარდება გამოთქმას: *დაკავებულია, პროცესშია*. ხოლო *jate-n* წარმოადგენს სახელზმნას ლოკატიურ / ადგილობრივ / ბრუნვაში. ლაკა (Laka) მიუთითებს ამით, რომ დასაშვებია როგორც ერგატიული, ისე ნომინატიური კონსტრუქცია. აქ, ჩვენი აზრით, ავტორს არასწორად აქვს წარმოდგენილი დაშლილი ფორმა *ja-te-n*, უნდა იყოს დაშლილი ამგვარად: *jate-n*, ვინაიდან აქ ამოსავალია მასდარული ფორმა *jatea* ‘ჭამა,’ დაბოლოება *-n* კი ადგილობრივი ბრუნვის ნიშანია.

- 37 a. Gizona dagoka haurrari aldean. (Lafon 1976: 36)
 ქართ. ‘კაცი რჩება ბავშვის გვერდით.’
 [კაცი მასთან რჩება ბავშვთან გვერდით]
 მეგრ. ‘კოჩი სკიდუ ბაღანაწყკმა.’
- b. Ni Edurne Lasa naiz. (Zytsar’ & Menabde 1987: 647)
 ქართ. ‘მე ედურნე ლასა ვარ.’ მეგრ. ‘მა ედურნე ლასა ვორექ.’
- c. Gu zu-ri etorri ga-tzai-zki-zu.²¹ (Rezac & Fernández 2013: 4)
 ‘We came to you’
 ქართ. ‘ჩვენ შენთან/თქვენთან/ მოვედით.’
 მეგრ. ‘ჩქი სკანდა/თქვანდა/ მოფრთით.’

²¹ *etorri gatzaizkizu* ქართ. *მოსული ვართ შენთვის*, მეგრ. *მულორი ვორეთ სკანდა*.

d. Ni egunkaria irakur-tzen ari naiz (Holmer 1999: 195)

I-ABS newspaper.ABS read.IPF PROG AUX.1sA

‘I am reading the newspaper.’

ქართ. ‘მე გაზეთს ვკითხულობ’ [მე გაზეთის კითხვაში ჩართული ვარ]

[*irakur-tzen ari naiz კითხვა-ში ჩართული ვარ*]

მეგრ. ‘მა გაზეთის ვკითხულებქ.’

აქ, ვფიქრობთ, უფრო გამართლებული იქნება ასეთი დაშლა: *irakurtze-n*, სადაც *irakurtze* მასდარული ფორმაა, დაბოლოება *-n* კი – ლოკატიური ბრუნვის ნიშანი. ვინაიდან ბასკურში არ არის ინფინიტივი, ლექსიკონებში, როგორც წესი მოცემულია მიმღეობის ფორმები, მაგ.: *irakurr(i)* ‘*leer, -ido*’ (Kintana 1980:218):

38 a. Liburua irakurri dut*

book.DEF.ABS read. AUX.1SG

‘I have read the book [neutral]’

ქართ. ‘წიგნი წავიკითხე’ [წიგნი წაკითხული მაქვს]

მეგრ. ‘წინგი წეპკითხი’ [წინგი ნაკითხა მაფუ]

b. Liburua irakurri diat (Igartua 2020: 13)

book.DEF.ABS read AUX.1SG.ALLOC. M

‘I have read the book [said to a man]’

ქართ. ‘წიგნი წავიკითხე’ (მამაკაცთან მიმართება)

მეგრ. ‘წინგი წეპკითხი’ (მიმართება ქომოლკოჩიშა)

c. Liburua irakurri dinat²²

book.DEF.ABS read AUX.1SG.ALLOC.F

‘I have read the book [said to a woman]’

ქართ. ‘წიგნი წავიკითხე’ (ქალთან მიმართება)

მეგრ. ‘წინგი წეპკითხი’ (მიმართება ოსურიშა)

საინტერესოა ორწევრიანი სახელობითის და კომიტატივის მაგალითები:

²² მეშველი ზმნა ქონა/ყოლა დაიშლება ამდაგვარად: (*d-u-t* ის მყავს / მაქვს, *d-i-a-t* ის მყავს / მაქვს (მამაკაცთან მიმართება), *d-i-n-a-t* ის მყავს / მაქვს (ქალთან მიმართება.) (შენიშვნა ჩვენია – რევაზ ჭანტურია).

- 39 Kera Miren-ekin haserre-tzen da (Zaika 2018: 303)
 Kera.ABS Miren-COM злиться-IMPV ABS.3SG.PRS
 ‘Кера злится на Мирен’
 ქართ. ‘კეფა მირენზე გაბრაზებულია’ [კეფა მირენზე გაბრაზებაში არის]
 მეგრ. ‘კეფა მირენიშე გურმულირი რე.’

5.3.2 ერგატიული კონსტრუქცია (Ergative Construction)

იმის გათვალისწინებით, თუ რა მიაჩნიათ მეცნიერებს ბასკური ზმნის მთავარ დიათეზად, უნდა გამოვყოთ ზმნათა ორი კლასი:

- ზმნები, რომელთაც სუბიექტი შეეწყობათ სახელობითში ან პარტიტივში;
- ზმნები, რომელთაც სუბიექტი შეეწყობათ ერგატივში.

- 40 Neska-k liburua ekarri du. (Igartua 2020: 16)
 girl-ERG book.DEF bring AUX
 ‘The girl has brought the book’
 ქართ. ‘გოგომ წიგნი მოიტანა’ [გოგომ წიგნი მოტანილი აქვს]
 მეგრ. ‘ცირაქ წინგი ქიმილუ’ [ცირაქ წინგი მოღალირი აფუ]

- 41 Gizon-ek eskutitza-k Amaia-ri darama-zki-o-te²³
 man-ERG.PL letter-ABS.PL Amaia-DAT bring-3pa-3sD-3spE
 ‘The men bring the letters to Amaia.’ (Holmer & Sigurd 2001: 4)
 ქართ. ‘კაცებმა წერილები ამაიას მიუტანეს.’
 მეგრ. ‘კოჩენქ წერილეფი ამაიას ქიმულეს.’

- 42 a. Peru-k ardoa edan du.
 PN-ERG wine.ABS drink AUX.3sA-3sE
 ‘Peru has drunk wine.’ (Holmer & Sigurd 2001: 4)
 ქართ. ‘პერუმ ღვინო დალია’ [პერუმ ღვინო დალეული აქვს]
 მეგრ. ‘პერუქ ღვინი გეშუ’ [პერუქ ღვინი ნაშუმა აფუ]

- b. Peru-k edan du.
 PN-ERG drink AUX.3sA-3sE
 ‘Peru has drunk.’ (Holmer & Sigurd 2001: 4)
 ქართ. ‘პერუმ დალია’ [პერუმ დალეული აქვს]
 მეგრ. ‘პერუქ გეშუ’ [პერუქ ნაშუმა აფუ]

²³ *daramazkiote* ‘მათ მას ის მიუტანეს,’ სინთეზური მწკრივნაკლი ზმნაა.

c. Peru-k taberna-n eda-ten du. (Holmer 1999: 191)

PN-ERG tavern-LOC drink AUX.3sA-3sE

‘Peru drinks in the tavern.’

ქართ. ‘პერუ ბარში სვამს.’ მეგრ. ‘პერუ ბარს შუნს.’

43 [seme-ak atzerri-an [ibil-tze-ak]] kezkatzen du ama

son-pA abroad-in walk-nom-sE worry aux mother-A

‘It worries their mother that her sons are abroad’ (Ortiz de Urbina 1989: 167)

ქართ. ‘მათი დედა წუხს, რომ მისი ვაჟიშვილები უცხოეთში არიან.’

[ვაჟიშვილები უცხოეთში [რომ არიან] (ამაზე) შეწუხებულია დედა]

მეგრ. ‘ინეფიშ დიდა წუხენს, მუში ქომოლსკუალეფი უცხოეთის რენან.’

ერგატიულია კონსტრუქცია, როცა სუბიექტი ერგატიულ ბრუნვაშია. როგორც იური ზიცარი აღნიშნავს, ბასკურში გვაქვს დაპირისპირება ნომინატიურსა და ერგატიულ წყობას შორის. ამასთან დაკავშირებით მოგვყავს ორტის დე ურბინას (Ortiz de Urbina) და ტრასკის (Trask) მაგალითები:

44 a. Ikasle-ek harri-ak bota zituzten. (Ortiz de Urbina 1989: 6)

ქართ. ‘სტუდენტებმა ქვები ათრიეს.’

მეგრ. ‘სტუდენტენქ ქუალეფი ნთირეს.’

b. Harri-ak gogorr-ak dira.

ქართ. ‘ქვები მაგრებია.’

მეგრ. ‘ქუალეფი მანგარი რენა.’

პირველ მაგალითში ქვემდებარე *ikasle-ek* ‘სტუდენტ-ებ-მა’ ერგატივშია, *harri-ak* ‘ქვ-ები’ სახელობით ბრუნვაში, *bota* ‘თრევს,’ *z-it-u-zte-n* მეშველი ორპირიანი ზმნაა, *z-* – *-zte* ისინი, *-it-* ობიექტის მრ. რ., *-u-* ძირი, *-n* პერფექტულობის სუფიქსი (მორფოლოგიური ანალიზი ჩვენია – რ.ჭ.).

მაგალითები ჰუალდეს (Hualde) ნაშრომიდან, სადაც წარმოდგენილია აქტანტთა განაწილება გარდამავალ სინთეზურ ზმნათან *ekarri* ‘მოყვანა/მოტანა.’ აწმყო დროში სუბიექტი წინადადების ბოლოში დგას:

ცხრილი 5.2 სინთეზური ზმნის უღლება *ekarri* ‘მოყვანა/მოტანა’ (Conjugation of the transitive verb *ekarri* ‘bring’ in the Present tense) (Hualde 2002: 1)

dakart	‘I am bringing it’	მომაქვს/მომყავს ის მე
dakarzu	‘you are bringing it’	მოგაქვს/მოგყავს ის შენ/თქვენ
nakarzu	‘you are bringing me’	მოგყავარ მე შენ
dakarkizut	‘I am bringing it to you’	მომყავს/მომაქვს ის შენთვის მე
dakarkidazu	‘you are bringing it to me’	მოგყავს/მოგაქვს ის ჩემთვის შენ

ბოლო ფორმა *dakarkidazu* დაიშლება ასე: *d-a-kar-ki-da-zu*, სადაც პრეფიქსი *d-* წარმოადგენს პირდაპირ ობიექტს, *-a-* თემის ნიშანია აწმყოში, *-kar-* ზმნის ძირი, *-ki-* ადრესატულობის მარკერი, *-d(a)-* პირველი ირიბი პირის მაჩვენებელი, *-zu* ბოლოში მეორე სუბიექტური პირის მარკერია (შენიშვნა ჩვენია – რ. ჭ.)

45 a. Aitak ardoa edan du, eta nik sagardoa edan dut.

ქართ. 'მამამ ღვინო დალია, მე კი – სიდრი'

[მამამ ღვინო დალეული აქვს, ხოლო მე სიდრი დალეული მაქვს]

მეგრ. 'მუმაქ ღვინი გეშუ, ხოლო მა სიდრი'

[მუმაქ ღვინი ნაშუმა აფუ, ხოლო მაქ სიდრი ნაშუმა მაფუ]

(*sagardoa* 'ვაშლის წვენი')

b. Aitak ardoa, eta nik sagardoa ditugu/dugu. (Trask 1981: 293)

ქართ. 'მამამ ღვინო, ხოლო მე სიდრი (ავიღეთ).'

მეგრ. [მუმაქ ღვინი, ხოლო მა სიდრი (გეფჭოფით)]

46 zuk d-i-da-zu (niri) (hau) eros-i. (Laka 1993: 29)

you it-have-me-you (to me) (this) buy-asp

'You did buy it for me'

ქართ. 'შენ (ჩემთვის) იყიდე (ეს)'

მეგრ. 'სი ჩქიმოთ იყიდი თენა'

[სი ჩქიმოთ გაფუ (თენა) ნაციდერი]

[*didazu erosi* ქართ. *ჩემთვის ნაციდი გაქვს*, მეგრ. *ჩქიმოთ ნაციდერი გაფუ*]

აქ მეგრული წყობა ზუსტად შეესაბამება ბასკურს მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ სუბიექტი ბასკურში ერგატიულ ბრუნვაშია.

47 Ni-k egin du-t.

I-ERG do AUX-1SG.ERG (Lizardi & Munduate 2015: 2)

ქართ. 'მე გავაკეთე.' [მე გაკეთებული მაქვს]

მეგრ. 'მა გუაკეთი' [მა კეთებული მაფუ]

(ბოლო მაგალითში (47) უფრო გამართლებულად მიგვაჩნია მეშველი ზმნის დაშლა არა *du-t*, არამედ *d-u-t*, რადგან პირდაპირი ობიექტის მაჩვენებელია *d-*, ხოლო *-u-* ძირია (შენიშვნა ჩვენია – რ. ჭ.).

მაგალითი სამპირიანი გარდამავალი ფორმით:

- 48 gizonak umeari liburua eman dio. (Laka 1996: 4)
 gizona-k umea-ri liburu-a ema-n d-i-o-ø
 კაცი-ERG ბავშვი-DAT წიგნი-DEF მიცემა-PPP DO3SG-AD-IO3SG-S3SG
 ქართ. ‘კაცმა ბავშვს წიგნი მისცა.’
 [eman dio მიცემული აქვს]
 მეგრ. ‘კოჩქ ბაღანას წინგი ქემეჩუ.’
 [კოჩ-ქ ბაღანა-ს წინგ-ი მეჩამილი აფუ]

განვიხილოთ ეს წინადადება მორფემების მიხედვით: *gizona-k* ‘კაცმა’ (*-k* ერგატიული ბრუნვის ნიშანია), *umea-ri* ‘ბავშვ-ს’ (*-ri* ირიბი ობიექტის ნიშანია მიცემით ბრუნვაში), *liburu-a* ‘წიგნი’ (პირდაპირი ობიექტი სახელობით ბრუნვაში, *-a* განსაზღვრულობის მაჩვენებელია), *eman* ‘მიცემული’ (ვნებითი გვარის ნამყოს მიმღეობა). სამპირიანი მეშველი ზმნა *d-i-o-ø* (*d-* პირდაპირი ობიექტის ნიშანი, *-i-* ადრესატის მანიშნებელი აფიქსი, *-o* კი – ირიბი ობიექტის ნიშანი, სუბიექტი წარმოდგენილია ნულოვანი *-ø* მარკერით), სიტყვასიტყვით: *კაც-მა ბავშვ-ს წიგნ-ი მიცემული აქვს* (ის მას მისთვის), შდრ. მეგრ. *კოჩქ ბაღანას წინგი ქემეჩუ* / *კოს ბაღანაშა წინგი მეჩამილ აფუ* [კოჩ-ქ ბაღანა-ს წინგ-ი მეჩამილი აფუ].

- 49 Ni-k liburu-ak Jon-i (Etxeparre & Haddican 2017:144)
 1SG-ERG book-PL.ABS Jon-DAT
 d-i-zki-o-t
 3SG.ABS-ROOT-ABS.PL-3SG.DAT-1SG.ERG
 ‘I have given John the books’
 ქართ. ‘მე წიგნები იონს მივეცი’ [მე წიგნები იონისთვის მიცემული მაქვს]
 მეგრ. ‘მა წინგეფი იონს ქემეფჩი’ [მა წინგეფი იონშა მეჩამილ მაფუ]

- 50 Apaizak Edurne eta Aitor elizan ezkontzen ari da. (Urbina – p.c.)
 ქართ. ‘მღვდელი ედურნეს და აიტორს ჯვარს სწერს ეკლესიაში.’
 [მღვდელმა ედურნე და აიტორი ეკლესიაში ჯვარს სწერს]
 მეგრ. ‘პაპა ედურნე დო აიტორს ოხვამეს ასე გურგინს გედგენს.’

ამ წინადადებაში სუბიექტი *apaiza-k* ‘მღვდელი’ ერგატიულ ბრუნვაშია, თვითონ წინადადება კი აქტიურია; თუმცა დამხმარე ზმნის ფუნქციით გამოდის *izan* ‘ყოფნა’ გარდაუვალი ზმნის ფორმა *d-a* ‘ის არის’ [*elizan ezkontzen ari da ეკლესიაში ჯვრის წერაშია*].

- 51 zu-k gu-ri sagarr-ak ekarri d-i-zki-gu-zu
 ‘You brought the apples to us’ (Rezac & Fernández 2013: 4)
 [შენ-ERG ჩვენ-DAT ვაშლები მოტანილი გაქვს ჩვენთვის]
 ქართ. ‘შენ ჩვენ(თვის) ვაშლები მოტანილი გაქვს’
 მეგრ. ‘სი ჩქინოთ უშქურეფი მოღალირი გაფუ’

მორფოლოგიური ანალიზი: სუბიექტი *zu-k* *შენ/თქვენ* ერგატივშია, ირიბი ობიექტი *gu-ri* *ჩვენთვის* დატივში, პირდაპირი ობიექტი *sagarr-ak* *ვაშლები* ნომინატივში, *ekarri-i* მოტანილი (ვნებითი გვარის ნამყოფი მიმღეობა), *d-* მე-3 პირდაპირი ობიექტის პრეფიქსი, *-i-* ადრესატულობის სუფიქსი, *-zki-* ობიექტის მრ. რიცხვის სუფიქსი, *-gu-ri* ირიბი ობიექტი –პირველი პ. მრ. რ., *-zu* – ერგატიული სუბიექტი, მეორე პ. მხ. რ.; სიტყვასიტყვით ნიშნავს: [შენ ჩვენთვის ვაშლები მოტანილი გაქვს]. ეს არის ანალიტიკური ფორმა, სადაც წარმოდგენილია ნამყოფი დროის ვნებითი გვარის მიმღეობა და გარდამავალი მეშველი ზმნა (*ekarri-i d-i-zki-gu-zu*, მეშველი ზმნის ძირი არაა წარმოდგენილი), შდრ. სხვა მაგალითი, სადაც ის ჩანს: *ikus-i d-u-t* ‘ის ვნახე’ [ნანახ-ი მყავს(ის-მე)]; *d-* მე-3 პირის პირდაპირი ობიექტია, *-u-* მეშველი (*ukan* ‘ქონა/ყოლა’) ზმნის ძირი, *-t* ერგატიული პირველი პირის სუბიექტი მხოლობითში.

- 52 (Ni-k) haurr-e-i gozoki-ak eros-i d-i-zki-e-t. (Zaika 2009b: 19)
 ‘Я купил детям конфеты.’
 ქართ. ‘(მე-ERG) ბავშვებს კანფეტები ვუყიდე.’
 მეგრ. ‘(მა) ბაღან-ეფ-ს კანფეტ-ეფი ქუყიდი,’
 [*erosi dizkiet* ქართ. *ნაყიდი მაქვს მათთვის*,
 მეგრ. *ნაყიდერი მაფუ თინეფიშოთ*]

მორფოლოგიური ანალიზი: *ni-k* მე-ERG, *haurr-e-i* *ბავშვ-ებ-ს*, *gozoki-ak* *კანფეტ-ები*, *eros-i* *ნაყიდი*, *d-* მე-3 პირდაპირი ობიექტი, *-i-* ადრესატულობა, *-zki-* ობიექტის მრ. რ. სუფიქსი, *-e-* მე-3 ირიბი ობიექტი, მრ. რ., *-t* – პირველი სუბიექტური პირი მხოლობითში. ორპირიანი გარდამავალი ზმნის ფორმები:

- 53 a. h-a-kar-t ‘მიმყავხარ’ (Zytsar’ 1978: 234)
 b. d-a-kar-t ‘მიმყავს/ მიმაქვს’
 c. d-a-kar-gu ‘მიგყავს/ მიგვაქვს’

- 54 Nik irakaslea ikusten dut.
 Ni-k irakasle-a ikus-ten d-u-t
 მე-ERG მასწავლებელი-DEF ხედვა-INES DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. ‘მე მასწავლებელს ვხედავ.’ მეგრ. ‘მა მაგურაფალს ვორწყექ.’
 [მე მასწავლებელი ხედვის არეში მყავს]

- 55 Irakasleak ni ikusten nau.
 Irakasle-a-k ni ikus-ten na-u-ø
 მასწავლებელი-DEF-ERG მე ნახვა-INES DO1SG-aux-S3SG
 ქართ. 'მასწავლებელი მხედავს.'
 [მასწავლებელს ხედვის არეში ვყავარ]
 მეგრ. 'მაგურაფალი მორწყე.'

ამ მაგალითში (55) სუბიექტის განსაზღვრული ფორმა დგას ერგატიულ ბრუნვაში -*k* მაჩვენებლით, -*ten* ინესივის ბრუნვის ნიშანია, მე-3 პირის სუბიექტი, მხ.რ. წარმოდგენილია ნულოვანი -*ø* მაჩვენებლით.

- 56 Guk haiei haiek eman dizkiegu.
 [Gu-k hai-ei haiek eman dizkiegu]
 [we-ERG they-DAT they-ABS give AUX]
 'we gave them to them (Hualde 1986a: 319)
 ქართ. 'ჩვენ მათ ისინი მივეცით.'
 [ჩვენ მათთვის ისინი მიცემული გვაქვს/გვყავს]
 მეგრ. 'ჩქი თინენს თინეფი ქემეფჩით.'
 [ჩქი თინეფიშოთ თინეფი მეჩამილი მაფუნა]

hai-ek ისინი, *ema-n* მიცემული, *d-i-zki-e-gu*; *d-* პირდაპირი ობიექტი, *-i-* ადრესატულობის ნიშანია, *-zki-* ობიექტის მრ. რ. მაჩვენებელი, *-e-* ირიბი ობიექტი მე-3 პირში, მრ. რ., დაბოლოება *-gu* – პირველი სუბიექტური პირი მრ. რ. (სეგმენტაცია ჩვენია – რ.ჭ.).

- 57 a. Ni-k flauta oin-ez jotzen d-u-t.
 ქართ. 'მე ფლეიტაზე ხელით ვუკრავ.' (Ortiz de Urbina 1989: 190)
 მეგრ. 'მა ფლეიტას ხეთ მევოგანქ.'
- b. Nik harri bat dakart. (Zytsar' & Menabde 1987: 647)
 ქართ. 'მე ქვა დამაქვს.' მეგრ. 'მა ქუა გილამილუ.'
- c. Ni-k egin du-t. (Lizardi & Munduate 2015: 2)
 ქართ. 'მე ეს გავაკეთე.' [მე ეს გაკეთებული მაქვს]
 მეგრ. 'მა თენა კეთებული მაფუ.'

- d. Aitak nere aipamena Edurneri egin dio.
 Aita-k nere aipamen-a Edurne-ri egin
 მამა-ERG ჩემზე შეხსენება-DEF ედურნე-DAT გაკეთება.PPP
 d-i-o
 DO3SG-AD-IO3SG
 ქართ. 'მამამ ჩემზე შეახსენა ედურნეს.'
 მეგრ. 'მუმაქ ჩქიმშენ ქუგაშინუ ედურნეს.'
- e. Nik erosiko dizut zuri jostailu ederra azokan.
 Ni-k erosi-ko d-i-zu-t zu-ri jostailu ederr-a azoka-n
 მე-ERG საყიდელი მექნება შენთვის სათამაშო ლამაზ-ი ბაზარ-ში
 ქართ. 'მე გიყიდი შენ ლამაზ სათამაშოს ბაზარში.'
 [მე ნაყიდი მექნება შენთვის სათამაშო ლამაზი ბაზარში]
 მეგრ. 'მა სკვამ ოლაყაფინიას ქოიყიდენქ ბაზარს.'
 [მაქ ნაყიდერი მალვენუ სკანოთ ოლაყაფინია სკვამი ბაზარს]

erosi ნაყიდი, *-ko* მყოფადის სუფიქსია, *d-* პირდაპირი ობიექტის ნიშანი, *-i-* ადრესა-ტულობის მარკერი, *zu-* ირიბი ობიექტის მარკერი, მე-2 პ. მხ.რ., *-t* ერგატიული სუბიექტის მაჩვენებელი 1-ელი პ. მხ. რ.

- f. Ni-k umi-e-ri erregalu-e emon (Rodríguez-Ordóñez 2016: 77)
 I-ERG child-the-DAT gift.the.ABS give
 d-o-ts-a-t²⁴
 L.PR.3SG.-DF-3SG.DAT-1SG.ERG
 'I have given the child a gift.'
 ქართ. 'მე ბავშვს საჩუქარი მივეცი'
 [მე ბავშვისთვის საჩუქარი მიცემული მაქვს]
 მეგრ. 'მა ბაღანას ოლაყაფინია ქემეფჩი.'
 [მაქ ბაღანას ოლაყაფინია მეჩამილი მაფუ]
- g. Ni-k Mikel ikusi d-o-t (Rodríguez-Ordóñez 2016: 77)
 I-ERG Mikel.ABS see L-PR.3SG-1SG.ERG
 'I have seen Mikel.'
 ქართ. 'მე მიქელი ნანახი მყავს.'
 მეგრ. 'მა მიქელი ნადირეფუ მაფუ.'

²⁴ *emon dotsat* ქართ. მიცემული მაქვს, მეგრ. მეჩამილი მაფუ.

- 58 a. Nik hiri liburu bat oparitu diat.
 Ni-k hi-ri liburu bat oparitu d-i-a-t
 მე-ERG შენ-DAT წიგნი.ABS INDEF საჩუქარი DO3SG-AD-S1SG
 ქართ. 'მე შენ წიგნი მოგეცი საჩუქრად.' (მამაკაცთან მიმართება)
 მეგრ. 'მა სი წინგი საჩუქარო ქემერჩი.'
- b. Hik niri liburu bat oparitu didak.
 Hi-k ni-ri liburu bat oparitu d-i-da-k
 შენ-ERG მე-DAT წიგნი.ABS INDEF საჩუქარი DO3SG-AD-IO1SG-S2SG.
 ქართ. 'შენ მე წიგნი მომეცი საჩუქრად.' (მამაკაცთან მიმართება)
 მეგრ. 'სი მა წინგი საჩუქარო ქომუჩი.'
- c. Zuk niri liburua saldu didazu.
 Zu-k ni-ri liburua saldu d-i-da-zu
 შენ-ERG მე-DAT წიგნი-DEF გაყიდვა.PPP DO3SG-AD-IO1SG-S2SG
 ქართ. 'შენ მე წიგნი მომიყიდე.' [შენ ჩემთვის წიგნი მოყიდული გაქვს]
 მეგრ. 'სი მა წინგი ქომომჰიდი' [სი ჩქიმოთ წინგი გიმოჩამილი გაფუ]
- d. Guk zuri liburu hau eman dizugu.
 gu-k zu-ri liburu hau ema-n d-i-zu-gu
 ჩვენ-ERG შენ-DAT წიგნი ეს მიცემა-PPP DO3SG-AD-IO2SG-S1PL
 ქართ. 'ჩვენ შენ ეს წიგნი მოგეცით.'
 [ჩვენ შენთვის წიგნი ეს მოცემული გვაქვს]
 მეგრ. 'ჩქი სი ათე წინგი ქემერჩით.'
 [ჩქი სკანოთ ათე წინგი მეჩამილი მაფუნა]
- e. Gurasoek niri belarritako ederrak erosi dizkide.
 guraso-ek ni-ri belarritako ederra-k eros-i
 მშობელი-PL.ERG მე-DAT საყურეები ლამაზი-PL ნაყიდი
 d-i-zki-da-te
 DO3SG-AD-PL-IO1SG-S3PL
 ქართ. 'მშობლებმა მე ლამაზი საყურეები მიყიდეს.'
 [მშობლებმა ჩემთვის საყურეები ლამაზები ნაყიდი ჰქონდათ]
 მეგრ. 'დიდა დო მუმაქ ჩქიმო სკვამი ოფუჯეფი ქიციდეს.'
 [დიდა დო მუმაქ ჩქიმო ოფუჯეფი სკვამეფი ნაციდერი აფუდეს]

- f. Zuk emakumea ikusi duzu.²⁵
 Zu-k emakume-a ikus-i d-u-zu
 შენ-ERG ქალი-DEF ნახვა-PPP DO3SG.-aux-S2SG
 ქართ. 'შენ ქალი ნახე' [შენ ქალი ნანახი გყავს]
 მეგრ. 'სი ოსური ქომირი' [სი ოსური ნადირეფუ გაფუ]
- g. Nik liburuak irakurri ditut.
 ni-k liburua-k irakurr-i d-it-u-t
 მე-ERG წიგნი-PL კითხვა-PPP DO3SG-PL-aux-S1SG
 ქართ. 'მე (ახლაზან) წიგნები წავიკითხე.' [მე წიგნები წაკითხული მაქვს]
 მეგრ. 'მა წინგეფი იბკითხი' [მა წინგეფი ნაკითხა მაფუ]
- h. Zuk emakumea ikusi zenuen.
 Zu-k emakume-a ikusi zen-u-en
 შენ-ERG ქალი-DEF ნახვა-PPP S2SG.-aux-PRF
 ქართ. 'შენ ქალი ნახე.' (გუშინ) [შენ ქალი ნანახი გყავდა]
 მეგრ. 'სი ოსური ქომირი' [სი ოსური ნადირეფუ გაფუდუ]
- i. Guk haiei liburuak eman dizkiegu.
 gu-k hai-ei liburua-k ema-n di-zki-e-gu
 ჩვენ-ERG მათ წიგნ-ები მიცემული DO3-PL-aux-S1PL
 ქართ. 'ჩვენ მათ წიგნები მივეცით.'
 [ჩვენ მათთვის წიგნები მიცემული გვაქვს]
 მეგრ. 'ჩქი თინენს წინგეფი ქემეფჩით.'
 [ჩქი თინეფიშოთ წინგეფი მეჩამილი მაფუნა]
- j. Arrotzak ardoa edan du.
 arrotza-k ardo-a eda-n d-u-ø
 სტუმარი-ERG ღვინო-DEF დალევა-PPP DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. 'სტუმარმა ღვინო დალია.' [სტუმარმა ღვინო დალეული აქვს]
 მეგრ. 'სუმარქ ღვინი გეშუ' [სუმარქ ღვინი ნაშუმა აფუ]
- k. Nik liburua ekarri dizut.
 Ni-k liburu-a ekarr-i d-i-zu-t
 მე-ERG წიგნი-DEF მოტანა-PPP DO3SG-AD-IO2SG-S1SG
 ქართ. 'მე წიგნი მოგიტანე.' [მე წიგნი მოტანილი მაქვს შენთვის]
 მეგრ. 'მა წინგი ქუმოილი.' [მა წინგი მოღალირი მაფუ სკანოთ]

²⁵ ikusi duzu ქართ. ნანახი გყავს, მეგრ. ნადირეფუ გაფუ.

- l. Nik hiri kotxea erosi dizut.
 Ni-k hi-ri kotxe-a erosi d-i-zu-t
 მე-ERG შენ-DAT მანქანა-DEF ყიდვა-PPP DO3SG-AD-IO2SG-S1SG
 ქართ. 'მე შენ მანქანა გიყიდე.' [მე შენთვის მანქანა ნაყიდი მაქვს]
 მეგრ. 'მა სკანოთ მანქანა ნაციდერი მაფუ.'
- m. Zuek niri etxea saldu didazue.
 zue-k ni-ri etxe-a sal-du d-i-da-zue
 თქვენ-ERG მე-DAT სახლი-DEF მოყიდვა-PPP DO3SG-AD-IO1SG-S2PL
 ქართ. 'თქვენ მე სახლი მომიყიდეთ.'
 [თქვენ ჩემთვის სახლი მოყიდული გაქვთ]
 მეგრ. 'თქვა მა ცუდე ქუმომპიდით//ქუმოპპიდით.'
 [თქვა ჩქიმოთ ცუდე გიმოჩამილი გაფუნა]
- n. Aitak bere lagunei aurkez-tu nau.
 aita-k bere lagun-ei aurkeztu na-u-ø
 მამა-ERG თავისი მეგობარი-DAT.PL გაცნობა.PPP DO1SG-aux-S3SG
 ქართ. 'მამამ თავის მეგობრებს გააცნო ჩემი თავი.'
 მეგრ. 'მუმაქ მუმ მაცალენს გააჩინებაფუ ჩქიმი დუდი.'
- o. Jon-ek Xabier aurkez-tu di-e
 Jon-ERG Xabier present-PART PRS.ABS 3SG-IO3.PL(ERG.3.SG)
 'Jon has introduced Xabier to them.' (Jendraschek 2004: 11, ex. 27)
 ქართ. 'იონმა გააცნო მათ შაბიერი.'
 მეგრ. 'იონქ თინენს შაბიერი გააჩინებაფუ.'

ერგატიულ კონსტრუქციასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს პროფ. იცარ ლაკას ნაშრომიდან ჩვენი კომენტარებით:

- 59 a. emakume-a-k ogi-a jate-n du
 woman-DET-E²⁶ bread-DET eating aux
 'The woman eats (the) bread'
 ქართ. 'ქალი პურს ჭამს' [ქალ-მა პურ-ი ჭამა-ში აქვს]
 მეგრ. 'ოსური ქობალს ჭკომუნს'
- b. emakume-a ogi-a jaten ari da (Laka 2006: 173)
 woman-DET bread-DET eating PROG is
 'The woman is eating (the) bread'
 ქართ. 'ქალი პურს ჭამს' [ქალი ჭამაში გართულია]
 მეგრ. 'ოსური (ასე) ქობალს ჭკომუნს.'

²⁶ შემოკლებები: DET განსაზღვრული, E ერგატივი, PROG პროგრესივი.

გავანალიზოთ ეს ორი მაგალითი: (59a) სუბიექტი *emakume-a-k* ‘ქალმა,’ ეს განსაზღვრული ფორმაა ერგატიულ ბრუნვაში, *-k* ერგატიული ბრუნვის ნიშანი, *-a-* განსაზღვრულობის მაჩვენებელი, ობიექტი *ogi-a* ‘პური’ განსაზღვრული ფორმაა სახელობითში, ზმნა *jaten* ‘ჭამა’ ასე დაიშლება: *jate(a)-n*, სადაც *jatea* სახელზმნაა ‘ჭამა,’ *-n* ადგილობითი ბრ. ნიშანი, *d-u-ø* მეშველი გარდამავალი ზმნაა, სადაც *d-* პრეფიქსის სახით მე-3 პირის პირდაპირი ობიექტია წარმოდგენილი, ზმნის ძირია *-u-* (*ukan* ‘ქონა / ყოლა’ მეშველი ზმნა), ხოლო მე-3 სუბიექტური პირი წარმოდგენილია ნულ-ოვანი *-ø* მარკერით. ამგვარად, გვაქვს ერგატიული კონსტრუქცია. ‘ქალი პურს ჭამს’ [*ქალ-მა პურ-ი ჭამა-ში აქვს*]. (59b) მაგალითში სუბიექტიც და პირდაპირი ობიექტიც სახელობით ბრუნვაშია, მეშველ ზმნად წარმოდგენილია გარდაუვალი მეშველი ზმნის ფორმა *izan* ‘ყოფნა,’ ნაწილაკი *ari* კი აჩვენებს, რომ მოქმედება ხდება თქმის მომენტში. წინადადება ითარგმნება ასე: ‘ქალი პურს ჭამს’ [*ქალ-ი პურ-ი ჭამაშია*].

- 59 c. *emakume-a lan-ean ari d-a*
 woman-DET work-in engaged is
 ‘The woman is engaged in work’ (Laka 2006: 179, ex. 8)
 ქართ. ‘ქალი სამუშაოში ჩართულია’ მეგრ. ‘ოსური ხანდათ რე დაკვებული’

ამ მაგალითში *lan-ean* ნიშნავს *მუშაობა-ში*, *ari* *ახლა*, *ამ მომენტში*, *d-* მე-3 სუბიექტური პირის პრეფიქსია, *-a* – მწკრივის ნიშანი. არ ჩანს *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის ძირი, შდრ. პირველ პირში *n-a-iz* ‘ვ-არ,’ მეორე პირში *h-a-iz* ‘ხ-არ.’ [*ქალი ახლა მუშაობაშია ჩართული*].

- 60 *emakume-a [negarr-ez] ari da*
 woman-DET cry-INST engaged is
 Literally: ‘The woman is engaged in a cry’ (Laka 2006: 183)
 ქართ. ‘ქალი ტირის’ [ქალი ტირილით დაკავებული არის]
 მეგრ. ‘ოსური ინგარს’ [ოსური გარათი დაკვებული რე]
 (შენიშვნა: DET - განსაზღვრული, E - ერგატივი, PROG - პროგრესივი)

ზმნა *negarr-ez* ‘ტირილი’ მოქმედებით ბრუნვაშია (*-ez* მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანია), მთელი წინადადება ითარგმნება ასე: [*ქალი ახლა ტირილით დაკავებულია*] (Laka 2006: 184, ex.16 a, b, c, d):

- 61 a. *emakume-a [PRO, ogi-a ja-te-n] ari da*
 woman-DET[PRO, bread-DET eat-NOM-LOC] engage is
 ‘The woman is (engaged in) eating bread’
 ქართ. ‘ქალი ჭამით დაკავებულია.’
 მეგრ. ‘ოსური ჭკომუათ დაკვებული რე.’

- b. emakume-a [PRO, ogi-a ja-te-n] ari-**tu** da
 woman-DET[PRO, bread-DET eat-NOM-LOC] engage-PERF is
 ‘The woman has been (engaged in) eating bread’
 ქართ. ‘ქალი ჭამდა’ [ქალი ჭამით იყო დაკავებული]
 მეგრ ‘ოსური ჭკომუნდუ.’ [ოსური ჭკომუათ დაკებული რდგ]
- c. emakume-a [PRO ogi-a ja-te-n] ari-**tzen** da
 woman-DET[PRO, bread-DET eat-NOM-LOC] engaged-IMPF is
 ‘The woman is habitually (engaged in) eating bread’
 ქართ. ‘ქალი ჩვეულებრივ პურს ჭამს ხოლმე.’
 მეგრ. ‘ოსური, მუჭოთ წესი, ქობალს ჭკუნს.’
- d. emakumea [PRO ogi-a ja-te-n] ari-ko da
 woman-DET[PRO bread-DET eat-NOM-LOC] engage-IRR is
 ‘The woman will be (engaged in) eating bread’
 ქართ. ‘ქალი პურს შეჭამს.’ [ქალი ჭამით იქნება დაკავებული]
 მეგრ. ‘ოსური ქობალს ოჭკუნს.’ [ოსური ჭკომუათ იცი დაკებული]

მაგალითში (61b) ნაწილაკი *ari* ირთავს პერფექტულობის *-tu* მაჩვენებელს. მაგალითში (61c) კი ნაწილაკი *ari* ირთავს იმპერფექტულობის *-tzen* ნიშანს. (61d) მაგალითში *ari* ნაწილაკს ერთვის მომავალი დროის მაჩვენებელი *-ko*. ამ მაგალითებიდან აშკარად ჩანს გარდამავალი *ukan* ‘ქონა/ყოლა’ და გარდაუვალი *izan* ‘ყოფნა’ მეშველი ზმნის როლი წინადადების კონსტრუქციის შედგენაში. ეს მეშველი ზმნები ქმნიან წინადადების სრულ ანალიტიკურ პარადიგმას.

- e. Ni egunkaria irakur-tzen ari naiz
 I-ABS newspaper.ABS read.IPF PROG AUX.1sA
 ‘I am reading the newspaper.’ (Holmer 1999: 195)
 ქართ. ‘მე გაზეთს ვკითხულობ’ [მე გაზეთი (გაზეთის) კითხვაში ვარ]
 მეგრ. ‘მა გაზეთის ვკითხულენქ.’

(შენიშვნა: *ukan* ‘ქონა’/ ‘ყოლა’; აწმყოში *d-u-t* ‘ის მყავს/მაქვს,’ *d-u-ø* ‘ის ჰყავს / აქვს’;
izan ‘ყოფნა’; აწმყოში *na-iz* ‘ვ-არ,’ *d-a* ‘არის’).

5.3.3 დატიური კონსტრუქცია (Dative construction)

იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ აგენსი და დატიური კონსტრუქციის აქტანტი ანუ ირიბი ობიექტი ბასკურ ზმნაში იდენტური მარკერებითაა აღნიშნული, ნათელი ხდება ოპოზიცია: ერთი მხრივ, სახელობითი და გენეტივი (პარტიტივი, როგორც გენეტივის ნაირსახეობა) და, მეორე მხრივ, ერგატივი და დატივი.

ბასკურში დატივის ასეთი სიახლოვე ერგატივთან მოგვაგონებს ქართული გარდამავალი ზმნის დატიურ კონსტრუქციას მესამე სერიაში (Makharoblidze 2007: 43).

დატიური კონსტრუქცია გამოიყენება ორპირიან გარდაუვალ ზმნებთან. ასეთ კონსტრუქციასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ მაგალითებს ბასკოლოგ ბეატრის ფერნანდესის ნაშრომიდან (Fernández 2015). ავტორი რამდენიმე საინტერესო მაგალითს გვთავაზობს თავის ნაშრომში. ის მიუთითებს მიცემითი ფორმის ენკლიტიკაზე *-(k)i*, რომელიც დატიურ კონსტრუქციებში გვხვდება, მაგ.:

- 62 a. *d-a-tor* ‘(S)he/it comes’ ‘ის მოდის’ (Fernández 2015: 88, 90)
 b. *d-a-tor-ki-t* ‘(S)he/it comes to me’ ‘ის ჩემთან/ჩემკენ მოდის’
 a’. *d-a-kar* ‘(S)he/it brings her/him/it’ ‘მას ის მოჰყავს/მოაქვს’
 b’. *d-a-kar-ki-t* ‘(S)he/it brings her/him/it to me’ ‘მას ის ჩემთვის მოჰყავს / მოაქვს’

d-a-tor ფორმაში *d-* მე-3 სუბიექტური პირის ნიშანია, *-a-* მწკრივის ნიშანი; *-ki-* ადრესატულობის მარკერი. როგორც ბასკოლოგი ნ. ზაიკა აღნიშნავს, დატივის პროტოტიპურ როლს მსოფლიო ენებში ასრულებს ადრესატი. ზოგჯერ დატივი მიუთითებს მიზანზე, უფრო იშვიათად ასრულებს ბენეფიციარის, აგრეთვე პოსესორის და ექსპერიენცერის როლს. მეტწილად, დატივის მნიშვნელობა სემანტიკურად რეციპიენტის მნიშვნელობიდანაა წარმოებული. ხოლო მისი როლი წინადადებაში უმეტესად ზმნის სემანტიკით განისაზღვრება. დატიური აქტანტების მქონე ზმნები მსოფლიო ენებში, როგორც წესი, სამ ან ორვალენტია. ერთვალენტია ზმნები დატიური აქტანტით უფრო იშვიათია (მდრ. რუს. *Мне дует* ‘მიბერავს’ (Zaika 2009: 24-25).

- 63 *Niri aita hil zait.* (Ni-ri ait-a hil z-ai-t)
 ქართ. ‘მამა გარდამეცვალა.’
 [ჩემი მამა გარდაცვლილი არის ჩემთვის]
 მეგრ. ‘მუმაქ დომილურუ.’ [ჩქიმი მუმა ღურელი მპუნს]

Ni-ri – მე მიცემით ბრუნვაში, *ait-a* – მამა განსაზღვრული ფორმა სახელობითში, *hil* – გარდაცვლილი, *z-* სუბიექტი, მე-3 პ., *-ai-* ძირი, *-t* ირიბი ობიექტი, 1-ელი პ. [ჩემი მამა არის გარდაცვლილი ჩემთვის]. ეს არის ტიპური დატიური კონსტრუქცია *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის ორპირიანი ფორმით.

- 64 a. Ni Jon-i mintza-tzen na-tzai-o.
 1SG.ABS Jon-DAT speak-IPFV 1SG.ABS-ROOT-3SG.DAT
 ‘I speak to Jon.’ (Etxeparre & Haddican 2017:144)
 ქართ. ‘მე იონს ველაპარაკები.’ მეგრ. ‘მა იონს ურაგადგქ.’

- b. zu-k gu-ri sagarr-ak ekarri d-i-zki-gu-zu
 you-ERG us-DAT apple-PL brought D-EDA-PL-1sD-2sE
 You brought the apple to us. (Rezac & Fernández 2013: 4, ex. 6, 7)
 ქართ. 'შენ ჩვენ ვაშლები მოგვიტანე.'
 [შენ ჩვენთვის ვაშლები მოტანილი გაქვს]
 მეგრ. 'სი ჩქი უშკურეფი ქუმომლით.'
 [სი ჩქინოთ უშკურეფი მოღალირი გაფუ]
- c. Anaia-ri txapela erori zaio.
 Anaia-ri txapela eror-i za-i-o
 ძმა-DAT ბერეტი.NOM დავარდნა-PPP S3SG-AD-IO3SG
 ქართ. 'ძმას ბერეტი დაუვარდა.' [ძმას ბერეტი დავარდნილი აქვს]
 მეგრ. 'ჯიმას ბერეტიქ ქუდუოლ.'
 [ჯიმას ბერეტი დოლაფირი აფუ]
- d. Jon amon-ari emeki mintzatu zaio (Ortiz de Urbina 1989: 190)
 Jon amon-ari emeki mintzatu za-i-o²⁷
 იონი ბებია-DAT თბილი საუბარი S3SG-AD-IO3SG
 ქართ. 'იონი ბებიას თბილად ესაუბრებოდა.'
 მეგრ. 'იონი ბეზის ტიბას ეჩიებუდუ.'
- e. Ni-ri esan di-da-te (Lizardi & Munduate 2015: 2, ex. 3)
 მე-DAT თქმა.PPP S3-AD-IO1SG-PL
 ქართ. 'მათ მითხრეს' [ჩემთვის ნათქვამი აქვთ]
 მეგრ. 'თინენქ ქომიწის.' [ჩქიმოთ ნარაგადა აფუნა]

ამ (64e) მაგალითში ავტორი იძლევა სეგმენტაციას *di-da-te*. ჩვენი აზრით, უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა სეგმენტაცია ამ სახით: *d-i-da-te*, სადაც *-i-* ადრესატულობის ნიშანია.

- 65 a. Dirua eman du arrebari.
 Diru-a eman d-u-ø²⁸ arreba-ri
 ფული-DEF მიცემა.PPP DO3SG-aux-S3SG და-DAT
 ქართ. 'მან დას ფული მისცა.' [ფული მიცემული აქვს დისტვის]
 მეგრ. 'ფარა მეჩამილი აფუ დაშა.'

²⁷ მორფოლოგიური ანალიზი ჩვენია – რ.ჭ.

²⁸ მეშველ ზმნაში მე-3 პირის სუბიექტი გაფორმებულია -ø ნულოვანი მარკერით.

- b. Dirua eman diot.
 Diru-a eman d-i-o-t
 ფული-DEF მიცემა.PPP DO3SG-AD-IO3SG-S1SG
 ქართ. 'ფული მას მივეცი.' [ფული მიცემული მაქვს მისთვის]
 მეგრ. 'ფარა თის ქემეფჩი.' [ფარა მეჩამილ მაფუ მუშა]
- c. Gu hiri laguntzera etorriko gatzazkik.
 Gu hi-ri laguntze-ra etorri-ko ga-tzai-zki-k
 ჩვენ.ABS შენ-DAT დახმარება-ALL მოსვლა-FUT S1aux-PL-IO2(male)SG
 'ჩვენ მოვალთ, რომ შენ დაგეხმაროთ.' (მამაკაცთან მიმართება)
 [ჩვენ შენ რომ დაგეხმაროთ, მოვალთ]
- d. Gu hiri laguntzera etorriko gatzazkin.
 Gu hi-ri laguntze-ra etorri-ko ga-tzai-zki-n
 ჩვენ.ABS შენ-DAT დახმარება-ALL მოსვლა-FUT S1-aux-PL-IO2(fem.)SG
 'ჩვენ მოვალთ, რომ დაგეხმაროთ.' (ქალთან მიმართება)
 [ჩვენ შენ რომ დაგეხმაროთ, მოვალთ]
- e. Niri zu gustatzen zatzaizkit.
 Ni-ri zu gusta-tzen za-tzai-zki-t
 მე-DAT შენ.ABS მოწონება-INES IO2SG-aux-PL-S1SG
 ქართ. 'მომწონხარ.' [ჩემთვის შენ მოწონებაში მყავხარ]
 მეგრ. 'მა სი მოპწონქ.'
- f. Zuri ni gustatzen natzaizu.
 Zu-ri ni gusta-tzen na-tzai-zu
 შენ-DAT მე.ABS მოწონება-INES IO1SG-aux-PL-S2SG
 ქართ. 'მოგწონვარ.' [შენთვის მე მოწონებაში ვარ]
 მეგრ. 'სი მა მორწონქ.'
- g. Ogia ekarri naute.
 Ogi-a ekarri na-u-te
 პური-DEF მოტანა.PPP IO1SG. O3SG-aux-S3PL
 ქართ. 'პური მომიტანეს.' [პური მოტანილი აქვთ ჩემთვის]
 მეგრ. 'ქობალი ქუმომილეს.' [ქობალი მოღალირი აფუნა ჩქიმო]
- h. Aitari eraman naute.
 aita-ri eraman na-u-te
 მამა-DAT წაყვანა.PPP IO1SG-aux-S3PL
 ქართ. 'მამასთან წამიყვანეს.' [მამასთან წაყვანილი ვყავდი მათ]
 მეგრ. 'მუმამა მიდამიღონეს.'

- i. Arrotza guri etorri zaigu.
 Arrotza gu-ri etorri za-i-gu
 სტუმარი.ABS ჩვენ-DAT მოსვლა.PPP S3SG-AD-IO1PL
 ქართ. 'სტუმარი ჩვენთან მოვიდა.' [სტუმარი ჩვენთან მოსული გვყავს]
 მეგრ. 'სუმარქ ჩქინდა ქომორთუ.' [სუმარი ჩქინდა მუღირი მპუნა]
- j. Ama-ri egia esan behar zaio. (Hualde & Ortiz 2003: 182)
 ქართ. 'დედას სიმართლე უნდა უთხრა.'
 მეგრ. 'დიდას მართალი ოკო უწუნ.''
- k. Mutil honek neskatxa horiei egun zoriontsue opa die. (Rijk 2008: 343)
 ქართ. 'ამ ყმაწვილს სურს, ამ გოგონებს უსურვოს კარგი დღე.'
 მეგრ. 'თე ბოშის ოკო უზალას თე ცირენს ჯგირ დღა.'
- l. [Pantikari eta Mireni] eman dizkiet liburuak. (Hualde & Ortiz 2003: 168)
 Pantika-ri eta Miren-i eman liburua-k
 პანტიკა-DAT და მირენ-DAT მიცემა.PPP წიგნი-PL
 d-i-zki-e-t
 DO3-AD-PL-IO3PL-S1SG
 ქართ. 'პანტიკას და მირენს მივეცი წიგნები.'
 მეგრ. 'პანტიკას დო მირენს ქემეფჩი წინგეფი.'
 (*eman dizkiet* ქართ. *მიცემული მაქვს*, მეგრ. *მეჩამილი მაფუ*)
- m. Mutilak ateari bultza egin zion. (Creissels & Mounole 2012: 7/16, ex 1)
 mutila-k atea-ri bultza egin zion
 boy-SG.ERG door-DAT impulse do.CMP AUX PST.3 SG.3SG.3SG
 'The boy pushed against the door.' (lit.... did impulse to the door)
 ქართ. 'ბიჭმა კარს ხელი ჰკრა.' მეგრ. 'ბოშიქ კარს ხე მოგუ.'
- n. Kepak bere lagunari etxea eraiki dio.
 Kepa-k bere laguna-ri etxe-a
 კეფა-ERG თავისი მეგობარი-DAT სახლი-DEF
 eraiki d-i-o-ø
 აშენება DO3-AD-IO3SG-S3SG
 ქართ. 'კეფამ თავის მეგობარს სახლი აუშენა.'
 [კეფამ თავისი მეგობარისთვის სახლი აშენებული აქვს]
 მეგრ. 'კეფაქ მუში მაყალეს ცუდე დუდგ.'
 [კეფაქ მუშ მაყალეს ცუდე დოდგიმილი აფუ]

- o. Irakasleari jarraitu natzaio. (Zaika 2009b: 33-35)
 Irakasle-a-ri jarrai-tu na-tzai-o
 მასწავლებელი-DEF-DAT გაყოლა-PPP S1SG-aux-IO3SG
 ქართ. 'მასწავლებელს გავყევი.' მეგრ. 'მაგურაფალს მიდვაცუნი.'
- p. Bidali guri mezu bat edo deitu guri. (Jendraschek 2004: 9, ex.22)
 Bidal-i gu-ri mezu bat edo dei-tu gu-ri
 send-PART 1.PL-DAT message one or call [us]
 'Send [us] a message or call [us]'
 ქართ. 'გამოგვიგზავნე მესიჯი ან დაგვირეკე.'
 მეგრ. 'მომჯღონით მესიჯი ვარა დომრეკით.'
- q. Gu-k liburua ama-ri eman diogu.
 Gu-k liburu-a ama-ri eman d-i-o-gu
 ჩვენ-ERG წიგნი-DEF დედა-DAT მიცემა.PPP DO3SG-AD-IO3SG-S1PL
 ქართ. 'ჩვენ წიგნი დედას მივეცით.' [ჩვენ წიგნი დედას მიცემული გვქონდა]
 მეგრ. 'ჩქი დიდას წინგი ქემეფჩით' [ჩქი წინგი დიდაშა მეჩამილი მაფუნა]
- r. Piarres-i ez di-o-zu fitxik ekarr-i (Jendraschek 2004: 13, ex.34)
 ქართ. 'შენ არაფერი არ მოუტანე პიერს.'
 [პიერისთვის არ გაქვს არაფერი მოტანილი]
 მეგრ. 'სი პიერს მუთუნი ვამუდი.' [სი პიერიშა ვაგაფუ მუთუნ მოღალირი]
- 66 a. Heiztariak lagunari arraina zekarkion.
 heiztaria-k laguna-ri arraina ze-kar-ki-o-n
 მონადირე-ERG მეგობარი-DEF თევზი S3SG-aux-AD-IO3SG-PRF
 ქართ. 'მონადირემ მეგობარს თევზი მოუტანა.'
 მეგრ. 'მონადირექ მაცალეს ჩხომი ქუმულუ.'
- b. Zuk niri ardia zenekarkidan.
 zu-k ni-ri ardi-a zene-kar-ki-da-n
 შენ-ERG მე-DAT ცხვარი-DEF S2SG-root-AD-IO1SG-PRF
 ქართ. 'შენ მე ცხვარი მომიყვანე.' მეგრ. 'სი მა შხური ქომომიგონი.'
- c. Seme-a joan zaio Amerik-etara Mikel-i. (Hualde & Ortiz 2003: 183)
 ქართ. 'ვაჟიშვილი წასულია ამერიკაში მიქელთან.'
 მეგრ. 'ქომოლსკუაქ მიდართ ამერიკაშა მიქელიშა.'
 [ქომოლსკუა ულირი რე ამერიკა-შა მიქელი-შა]
 [joan zaio ქართ. წასულია მისთვის, მეგრ. ულირი რე მუშა]

უნდა აღინიშნოს *-i-*, *-ki-* დატიური სუფიქსების მნიშვნელობა. ჰუალდე და ორტისი მათ უწოდებენ *dative pre-suffix*-ებს და აღნიშნავენ, რომ ეს სუფიქსები ისტორიულად

განვითარდა *-*gi*-სგან. მაგალითები: *d-i-zu-t* ‘მაქვს შენთვის,’ *eman d-i-eza-da-zu-n* ‘რომ მოგეცა ჩემთვის,’ *eman d-i-eza-gu-ke-zu* ‘რომ შეგძლებოდა მოგეცა ის ჩვენთვის,’ *na-tor-ki-zu* ‘შენთან მოვდივარ,’ *na-go-ki-zu* ‘შენთან ვრჩები,’ *da-kar-ki-zu-t* ‘მე ის შენთვის მომაქვს,’ *da-kar-z-ki-zu-t* ‘მე ისინი შენთვის მომაქვს.’ ბოლო მაგალითში *-z-* პირდაპირი ობიექტის მრავლობითი რიცხვის სუფიქსია (Hualde & Ortiz 2003: 210). ხშირად მრავლობითობის მაჩვენებლად გამოყოფენ *-zki*-ს სეგმენტაციის გარეშე. ვფიქრობთ, სწორი იქნებოდა ასეთი სეგმენტაცია: *z-ki*.

- 67 Nere ama hil da.
 ‘My mother has died.’
 ქართ. ‘ჩემი დედა გარდაცვლილია.’
 მეგრ. ‘ჩქიმი დიდა ღურელი რე.’

- 68 Nere gurasoak Ameriketan daude. (Trask 1981: 300, ex. 37-40)
 ‘My parents are in America’
 ქართ. ‘ჩემი მშობლები ამერიკაში იმყოფებიან.’
 მეგრ. ‘ჩქიმი დიდა დო მუმა ამერიკას რენა.’

წინადადებების ასეთი აგებულება ზედმიწევნით ემთხვევა ქართველური ენების კონსტრუქციას. ტრასკი მიუთითებს, რომ ბასკები უპირატესობას ანიჭებენ ბოლო მაგალითებში წარმოდგენილ ფორმებს (67, 68). არის შემთხვევები, როცა წინადადების წევრი მიცემითი ბრუნვა ექსპერიენცერის როლში გამოდის. ფსიქოლოგიური მდგომარეობის აღმნიშვნელი ზმნები იუღლება სახელობით-მიცემითი წყობით. ეს ზმნებია: *alhatu* ‘წყენა,’ *axola izan* ‘თავის მოწონება,’ *begitandu* ‘მოჩვენება,’ *berdin izan* ‘გულგრილობის გამოჩენა,’ *damu* ‘სინანული, მონანიება,’ *eder egin* ‘ლამაზად მოჩვენება,’ *gustatu* ‘მოწონება,’ *higuin izan* ‘სიძულვილი,’ *inporta izan* ‘მნიშვნელობის მინიჭება,’ *interesatu* ‘დაინტერესება,’ *iritzi*, *iruditu* ‘მოჩვენება,’ *komeni izan* ‘ვარგისიანობა, წესიერად მოქცევა,’ *laketu* ‘მოწონება,’ *narda izan* ‘ზიზღის გამოწვევა,’ *otu* ‘შთაბეჭდილების მოხდენა,’ *urrikaldu* ‘პატიება, თანაგრძნობა,’ *urrikitu* ‘გართულება.’ საინტერესოა ორი მაგალითი ნ. ზაიკას ნაშრომიდან (Zaika 2009b: 42, ex. 49-50):

- 69 Kepa alferra dela iruditzen zait. (Zaika 2009: 42, ex.49)
 Kepa alferr-a de-la irudi-tzen
 Кeпa-[A] лeнтяй-SG[A] A3SG.PRS-ADJ казaтьcя-IMP
 zai-t
 [A3PRS] ND[A.SG]-D2SG
 ‘Мне кажется, что Кeпa – лeнтяй’ (inf.)
 ქართ. ‘მე მეჩვენება, რომ კეფა ზარმაცია.’
 მეგრ. ‘ჩქიმ აზრით, კეფა ლალა რე.’

როგორც ზაიკა აღნიშნავს, კოგნიტური ზმნების უღლება ძირითადად აბსოლუტურ-დატიური ტიპისაა. ისეთი ზმნებს მიეკუთვნება, მაგალითად: *apertatu*, *burutatu* ‘თავში მოსვლა,’ *gogoratu* ‘გახსენება,’ *nabaritu* ‘შენიშვნა, გამოაშკარავება,’ *ohartu* ‘ანგარიშის გაწევა (გათვალისწინება).’

- 70 Zer bururatu zaizu? (Zaika 2009: 42, ex. 50)
 zer burura-tu zai-zu
 что[SG.A] приходить в голову-PRF [A3Prs]A/D[A.SG]-D2SG
 ‘Что тебе пришло в голову?’ (inf.)
 ქართ. ‘რა აზრი გაგიჩნდა’ [რა აზრი მოგივიდა თავში]

უფრო დაწვრილებით დატიური კონსტრუქციის როლზე იხ. Zaika (2009).

- 71 a. Ama hil zait.
 ქართ. ‘დედა გარდამეცვალა’ [დედა გარდაცვლილი მყავს]
 მეგრ. ‘დიდაქ დომილურუ’ [დიდა ღურელი მპუნს]
 b. Gurasoak Ameriketan ditut/dauzkat.
 ქართ. ‘მშობლები ამერიკაში მყავს.’ მეგრ. ‘დიდა დო მუმა ამერიკას მპუნს.’

- 72 Nik amari dirua osten zionat
 I.ERG mother.DAT money.ABS steal ASP aux
 ‘I steal money from my mother.’ (Lizardi & Munduate 2015: 5, ex.7)
 ქართ. ‘მე დედას ფულს ვპარავ.’ მეგრ. ‘მა დიდას ფარას მგვობირა.’

- 73 Lagun-a-ri liburu-ak darama-z-ki-o-t²⁹
 Friend-DEF-DAT.SG book-DEF. ABS.PL bring.PRS.OBJ.PL-APPL-3SG.IO-1SG.A
 ‘I am bringing the books to my friend.’ (Igartua 2020:18)
 ქართ. ‘მეგობარისთვის წიგნები მიმაქვს.’ მეგრ. ‘მაყალეშა წინგეფი მემილუ.’

5.3.4 პასივის და რეზულტატივის შესახებ ბასკურში (Passive and resultative in Basque)

ბასკურში დასტურდება პასივი და რეზულტატივი. ტრადიციულად აღნიშნავენ, რომ გარდაუვალი კონსტრუქცია შეიძლება იყოს შედგენილი გარდამავალი ზმნის მეშვეობით, სადაც არ იქნება წარმოდგენილი აგენტი. შევადაროთ ბავანტის ნაშრომში (Bavant 2012) მოყვანილი მაგალითები:

²⁹ შენიშვნა: *daramazkiot* არის სინთეზური ზმნის სამპირიანი ფორმა.

74 Kepa-k ogi-a jan du
 Peter-ERG bread-DEF:ABS³⁰ eat:PP have:3SGA.3SGE
 ‘Peter ate the bread’
 ქართ. ‘კეფამ პური შეჭამა’ [კეფამ პური შეჭმული აქვს]
 მეგრ. ‘კეფაქ ქობალი ოჭჯომუ’ [კეფაქ ქობალი ნაჭკომა აფუ]
 (შენიშვნა: ბასკური სახელი Kepa, ინგლისურ ვარიანტშია Peter)

75 Kepa etorri da
 Peter.ABS come:PP be:3SGS
 ‘Peter came.’
 ქართ. ‘კეფა მოვიდა.’ [კეფა მოსული არის]
 მეგრ. ‘კეფა მულირი რე.’

76 ogi-a jan da
 bread-DEF:ABS eat:PP be:3SGS
 ‘the bread was eaten’ (Bavant 2012: 10)
 ქართ. ‘პური შეჭმულია,’ მეგრ. ‘ქობალი ჭკომილი რე’

ციტატა ბავანტის ნაშრომიდან: “the intransitive construction may be used with transitive verbs too provided the agent is not expressed. This is way the previous transitive construction (1[74]) may be transformed into (3[76]) meaning ‘the bread was eaten’ or ‘someone ate the bread.’ This is a detransitivizing transformation, called **mediopassive** by De Rijk” (Bavant 2012:10).

77 Kepa etorri-a da
 Peter:ABS come:PP-DEF:ABS be:3SGS
 ‘Peter has come’ (res.) (Bavant 2012: 11)
 ქართ. ‘კეფა მოსულია’/ კეფა მოსულა
 მეგრ. ‘კეფა მულირი რე’/კეფას ქუმურთუმუ

ავტორი ამგვარ კონსტრუქციებს (77) მიიჩნევს რეზულტატივად. ამ მაგალითში გვაქვს სახელზმნა *etorria* ‘მოსვლა’ და არა მიმდებარა *etorri* ‘მოსული’:

78 ogi-a jan-a da (Bavant 2012: 11)
 Bread-DEF:ABS eat:PP-DEF:ABS be:3SGS
 ‘the bread is eaten’ (res.)
 ქართ. ‘პური შეჭმულა’ მეგრ. ‘ქობალი ჭკომილი ცოფე’

³⁰ ორწერტილის გამოყენება ხდება ავტორის მიხედვით.

- 79 *ogi-a* *Kepa-k* *jan-a* *da* (Bavant 2012: 12)
 Bread-DEF:ABS Peter-ERG eat:PP-DEF be:3SGS
 ‘The bread is eaten and Peter did it’
 ქართ. ‘პური კეფამ შეჭამა’ / ‘პური კეფას მიერ შეჭმულია’
 მეგრ. ‘ქობალი კეფაქ ოჭკომუ’ / ქობალი კეფაშ ნაჭკუმა რე
 [*jana da* ქართ. შეჭმულია, მეგრ. ნაჭკუმა რე]
- 80 *Kepa* *ogi-a* *jan-a* *da*
 Peter:ABS bread-DEF:ABS eat:PP-DEF:ABS be:3SGS
 ‘Peter has eaten the bread (res.)’
 ქართ. ‘კეფას პური შეუჭამია’ მეგრ. ‘კეფას ქობალი უჭკომუ’
 (სუბიექტი *Kepa* ნომინატივშია)
- 81 *Kepa-k* *ogi-a* *jan-a* *du*
 Peter-ERG bread-DEF:ABS eat:PP-DEF:ABS have:3SGA.3SGE
 ‘Peter has the bread eaten’
 ქართ. ‘კეფამ პური შეჭამა.’ [კეფამ პური შეჭმული აქვს]
 მეგრ. ‘კეფაქ ქობალო ოჭკომუ’ [კეფაქ ქობალი ნაჭკუმა აფუ]
 (სუბიექტი *Kepa* ერგატივშია)
- 82 *Kepa-k* *ogi-a* *ni-k* *jan-a* *du*
 Peter-ERG bread-DEF:ABS ISG-ERG eat:PP-DEF:ABS have:3SGA.3SGE
 ‘Peter has this bread eaten and I did it’
 ქართ. ‘კეფამ პური შეჭამა და ეს მე ვაიძულე’
 მეგრ. ‘კეფაქ ქობალი ოჭკომუ დო თენა მა ფქიმინი’

ბოლო (82) მაგალითი, ჩვენი აზრით, წარმოადგენს ტიპურ კაუზატიურ კონსტრუქციას, თუმცა ზმნა *jana* ‘ჭამა’ არ შეიცავს კაუზატივის მარკერს. აქ ობიექტი *Kepak* და სუბიექტი *nik* ‘მე’ ერგატივშია. ბავანტის ინგლისური თარგმამის (Peter has this bread eaten and I did it) გათვალისწინებით, ქართულ თარგმანში უფრო მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კაუზატიური კონსტრუქცია: ‘პეტრეს ეს პური მე შევაჭმევინე.’

- 83 *hau* *zure* *aita-k* *eman-a* *du-t*
 DEM.ABS your father-ERG give:PP-DEF:ABS have:3SGA-1SGE
 ‘I have this given by your father’ (Bavant 2012: 12)
 ქართ. ‘ეს შენმა მამამ მომცა’ [ეს შენი მამის მიერ მოცემული მაქვს]
 მეგრ. ‘თენა სკან მუმაქ ქომუჩუ’ [თენა სკან მუმაშე მოჩამილი მაფუ]
 (*emana dut* ქართ. მოცემული მაქვს, მეგრ. მოჩამილი მაფუ)

84 Kepa-k sagarr-a-k jan-a-k ditu
 Peter-ERG apple-DEF.ABS-PL eat:PP-DEF.ABS:PL have
 ‘Peter has the apples eaten’
 ქართ. ‘კევამ ვაშლები შეჭამა’ [კევამ ვაშლები შეჭმული აქვს]
 მეგრ. ‘კეფაქ უშკურეფი ოჭკომუ’ [კეფაქ უშკურეფი ნაჭკუმა აფუ]

85 sagarr-a-k Kepa-k jan-a-k dira
 apple-DEF.ABS.PL Peter-ERG eat:PP-DEF.ABS.PL be:3PLS
 ‘The apples are eaten and Peter did it’
 ქართ. ‘ვაშლები შეჭმულია კეფას მიერ’
 [ვაშლები შეჭმული არიან და ეს კევამ ქნა]
 მეგრ. ‘უშკურეფი ნაჭკუმა რე დო თენა კეფაქ ქიმიწუ’
 [უშკურეფი ნაჭკუმა რე დო თენა კევამ ნაქიმიწა რე]

86 Kepa sagarr-a-k jan-a da
 Peter-ABS apple-DEF.ABS.PL eat:PP-DEF:ABS be:3SGS
 ‘Peter has eaten the apples’ (res.) (Bavant 2012: 13)
 ქართ. ‘კეფას ვაშლები შეუჭამია.’
 მეგრ. ‘კეფას უშკურეფი უჭკომუ.’

ბასკურში, ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, გვაქვს დაპირისპირება გარდაუვალ და გარდამავალ კონსტრუქციებს შორის. გარდაუვალი ფორმების მაჩვენებელია მეშველი ზმნა *izan* ‘ყოფნა’, ხოლო გარდამავალი ფორმების კი – მეშველი ზმნა *ukan* / *eduki* ‘ქონა / ყოლა,’ მაგ.:

- 87 a. *ispilua apurtua da*
 ქართ. ‘სარკე გატყდა’ [სარკე გატეხილია]
 მეგრ. ‘სარკექ გოტირხ’ [სარკე ტახილე რე]
- b. *nik ispilua apurtu dut*
 ქართ. ‘მე გავტეხე სარკე.’ [მე სარკე გატეხილი მაქვს]
 მეგრ. ‘მა სარკე გოპტახი.’ [მა სარკე ტახილი მაფუ]

5.3.5 უპირო კონსტრუქციის შესახებ (Impersonal sentences)

ბასკურში უპირო კონსტრუქციის შედგენისას მეშველ ფორმად გამოდის *izan* ‘ყოფნა’ ზმნა, ხოლო შემასმენელი ხშირად მოქმედებით ბრუნვაში დგას, მაგ.:

88 Flauta hatzamarr-ez jotze d-a
 ქართ. ‘ფლეიტაზე თითებით უკრავენ.’
 მეგრ. ‘ფლეიტას კითებით მეოგანა.’

- 89 a. Hemendik Madrilera joaten d-a (Ortiz de Urbina 1989: 195)
ქართ. 'აქედან მადრიდში (ამ გზით) დადიან ხოლმე.'
მეგრ. 'ათაურეშე მადრიდშა (ათე) შარათ გილულა.'
- b. Jon Madrile-ra joaten d-a (Ortiz de Urbina 1989: 195)
ქართ. 'იონი მადრიდში დადის.'
მეგრ. 'იონი მადრიდშა გილურს.'

- 90 Berandu zen.
ქართ. 'დაგვიანდა' [დაგვიანებული იყო]
მეგრ. 'გვიანი რდგ.'

ამინდთან დაკავშირებულ ფრაზებში შეიძლება გამოყენებული იყოს გარდამავალი *ukan* 'ქონა/ყოლა' მეშველი ზმნაც, მაგ.:

- 91 euria ari du (Ortiz de Urbina 1989: 196)
ქართ. 'წვიმს' [აწვიმს] მეგრ. 'ჭვენს'

მეშველი ზმნის *du* ფორმა მიუთითებს სუბიექტსა და პირდაპირ ობიექტზე.

- 92 a. Euria egiten du.
ქართ. 'აწვიმს.' [წვიმა კეთებაში (ის მას აქვს)]
მეგრ. 'გიოჭვენს.'
- b. Euria ari da.
ქართ. 'წვიმს' [წვიმა არის]. მეგრ. 'ჭვენს' [ჭვემა რე]

- 93 a. Esneak irakitzen du.
ქართ. 'რძე დუღს' – აქტიური ფორმა. მეგრ. 'ზჟა ფუნს'
- b. Esnea irakitzen ari da.
ქართ. 'რძე დუღს' [რძე დუღილის პროცესშია] – პასიური ფორმა
მეგრ. 'ზჟა ფუნს'

(*შენიშვნა*: განსხვავება 93a და b მაგალითებს შორის ისაა, რომ პირველ შემთხვევაში მეშველ ზმნად გვაქვს *ukan* 'ქონა/ყოლა', ხოლო მეორე შემთხვევაში – *izan* 'ყოფნა' ერთპირიანი ფორმა)

ბუნებრივი მოვლენების აღსანიშნავად ასევე გამოიყენება მეშველი ზმნა *egin* 'კეთება,' შდრ. ინგლ. ზმნა *do*.

94 a. Ederki egiten du / Ederki egiten da.

ქართ. 'დიდებული ამინდი დადგა / დიდებული ამინდია.'

მეგრ. 'დიდებულ ამინდიქ გეგმართ / დიდებულ ამინდი რე.'

b. Hotz egiten du.

'სიცივეა.' [(ზუნება) აცივებს მას]

მეგრ. 'სინუნს' [უცინუნს / ორგილუნს]

c. Bero ari d-u.

ქართ. 'სიცხეა' [აცხუნებს]

მეგრ. 'სინჩხე რე' [ჩხანა ითაკარგ]

აქ მეშველ ზმნად გამოდის *ukan* 'ქონა/ყოლა'

d. Bero ari d-a.

ქართ. 'სიცხეა.'

მეგრ. 'სინჩხე რე.'

ამ მაგალითში მეშველად წარმოდგენილია *izan* 'ყოფნა' ზმნა, (94d) კი ზუსტი დამთხვევაა ქართულთან და მეგრულთან: ქართ. *სიცხეა* / მეგრ. *სინჩხე რე*. როგორც ორტის დე ურბინა მიუთითებს, ვნებით ფორმებში ორი ვარიანტია (94c-d): *bero ari du* და *bero ari da* 'სიცხეა.' პირველი ფორმა, გარდამავალი მეშველი ზმნით, გვხვდება ჩრდილოურ დიალექტებში, ხოლო მეორე, გარდაუვალი მეშველი ზმნით – სამხრეთულ დიალექტებში. მეტეოროლოგიურ მოვლენებთან დაკავშირებით დაშვებულია გარდამავალი ფორმებიც, რადგან ამინდი *ვიღაცაზე / რაღაცაზე* მოქმედებს (the weather was 'doing' something – Ortiz de Urbina). ბასკურში *euria ari da / euria du* 'წვიმს' – ორივე დასაშვებია, თუმცა *ari*-ს ჩართვა უფრო გარდაუვალი ფორმებისთვისაა დამახასიათებელი. ასევეა, მაგ.: *ilun* 'სიბნელე, ღამე' *ilundu* 'დაბნელება, დაღამება,' შდრ. *თენდება*, მეგრ. *თანდუ*. პასივში: *berandu ilutzen da* 'გვიან ბნელდება / ღამდება.' პარალელურად: *berandu iluntzen du* 'გვიან ბნელდება / ღამდება' (Ortiz de Urbina – p.c.). ბასკურთან ქართულის და მეგრულის შედარებისას, ადგილი აქვს ზუსტ დამთხვევას, როცა მეშველ ზმნად გამოდის გარდაუვალი ფორმა *da* 'არის'; ბასკ. *euria ari da*, *წვიმაა*, მეგრ. *ჭვემა რე*. ბასკური გარდამავალი ფორმაც, როგორიცაა *bero d-u*, ასევე შეესაბამება ქართულსა და მეგრულს, შდრ. *სიცხეები დაიჭირა*, მეგრ. *სინჩხექ ქიგიაშქ*.

95 a. Iguzkia egiten du.

ქართ. 'შზე აცხუნებს.'

მეგრ. 'ბჟა ითაკარგ'

- b. Iguzkia egiten da.
ქართ. 'მზიანი ამინდია.'
მეგრ. 'ჩხანაია დღა რე // ტაროზი რე.'

(95a) ვარიანტში გამოყენებულია გარდამავალი მეშველი ზმნა *ukan* 'ქონა/ყოლა,' ხოლო
(95b) ვარიანტში – გარდაუვალი მეშველი ზმნა *izan* 'ყოფნა.'

- 96 Etxea egiten d-a.
'The house is being built.'
ქართ. 'სახლი შენდება'
მეგრ. 'სუდე დითმიდგუმუ.'

- 97 a. Mikel-ø negar-ø egiten ari d-a
Mikel-ERG cry-ABS make PROG AUX-ABS
'Mikel is crying.'
ქართ. 'მიქელი ტირის.' [მიქელი ტირილის პროცესშია]
მეგრ. 'მიქელი ინგარს.'

- b. Mikel-ek negar egin du (activity)
Mikel-ERG cry make AUX-ABS-ERG
'Mikel has cried.' (Etxarri 2018: 7)
ქართ. 'მიქელმა იტირა.'
მეგრ. 'მიქელქ ინგარუ.'

მაგალითი (97a) წარმოადგენს პასიურ კონსტრუქციას, სადაც მეშველ ზმნად გამო-
დის *izan* 'ყოფნა' ზმნა, (97b) კი – აქტიური კონსტრუქციაა, აქ დამხმარედ გამოდის
გარდამავალი ფორმა *ukan* 'ქონა / ყოლა.'

- 98 Hemendik ez dira zuhaitz haiek ikusten.
ქართ. 'აქედან ის ხეები არ ჩანს.'
მეგრ. 'ათაურეშე თი ჯალეფი ვაჩქე.'

- 99 Atzo goizean, kalean, ez zen fruiturik saltzen.
ქართ. 'გუშინ დილით ქუჩაში ხილი არ იყიდებოდა.'
მეგრ. 'გოლა ოჭმარეს ქუჩას ხილს ვეგმიჩანდეს.'

5.3.6 წინადადება გარდამავალი მეშველი *ukan/eduki* 'ქონა/ყოლა' ზმნით (Sentence with auxiliary verb *ukan/eduki* 'to have')

ტრანზიტული წინადადებისთვის ბასკურში გამოიყენება მეშველი *ukan // eduki* 'ქონა / ყოლა' ზმნა.

ცხრილი 5.3 *ukan // eduki* 'ქონა/ყოლა' ზმნის უღლება აწმყოში (Auxiliary *ukan//eduki* 'have' in the Present tense)

მხ. რ.	მრ. რ.
dut [d-u-t (ის მე მყავს / მაქვს)]	dugu [d-u-gu (ის ჩვენ გყავს / გვაქვს)]
duzu [d-u-zu (ის შენ გყავს / გაქვს)]	duzue [d-u-zue (ის თქვენ გყავთ / გაქვთ)]
du [d-u-θ ³¹ (ის მას ჰყავს / აქვს)]	dute [d-u-te (ის მათ ჰყავთ / აქვთ)]

თუ აწმყოში ზმნა ბოლოვდება *-tu (-du), -ri, -li*-ზე ან ნებისმიერ ხმოვანზე, *-i* -ს გარდა, დაბოლოება მოიხსნება და მის ადგილს დაიკავენ მაჩვენებელი *-tzen, -ten*:

begiratu 'ხედვა' — *begiratzten*; *jo* 'ცემა' — *jotzen*; *erori* 'დაცემა' — *erortzen*;
itzuli 'დაბრუნება' — *itzultzen*; *kendu* 'მოშორება' — *kentzen*;
etorri 'მოსვლა' — *etortzen*; *egin* 'კეთება' — *egiten*.
 (შენიშვნა: *-tzen* და *-ten* იმპერფექტის მარკერებია)

როდესაც ზმნა ბოლოვდება *-n* ან *-si* -ზე, მაშინ პირველ შემთხვევაში *-n*-ს წინ დაემატება *-te-*; მეორე შემთხვევაში კი *-i*-ს ნაცვლად გვექნება *-ten*: *jan* 'ჭამა' — *jaten*;; *ikusi* 'ხედვა' — *ikusten*; *ikasi* 'სწავლა,' 'სწავლება' — *ikasten*.

თუკი ზმნა ბოლოვდება *-ztu, -zi* ან *-tzi*-ზე, მაშინ პირველ ორ შემთხვევაში *-u* და *-i* მოიშლება და დაერთვის *-ten*; მესამე შემთხვევაში კი ამოვარდება *-t* და *-i*-ს დაემატება *-ten*: *idazten aurkeztu* 'წარმოდგენა' ('წარმოადგენს') — *aurkezten*, *irabazi* 'მოგება' — *irabazten*, *idatzi* 'წერა.' ბასკური ზმნების უმრავლესობა ბოლოვდება *-tu* ან *-du*-ზე, რაც პერფექტულობის მაჩვენებელია.

რამდენიმე მაგალითი გარდამავალი ფორმებით აწმყოში:

- 100 a. Nik euskara ikasten dut
 ni-k euskara ikas-ten d-u-t
 მე-ERG ბასკური სწავლა-IMPF DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. 'მე ბასკურს ვსწავლობ.' (*ikasten dut სწავლაში მაქვს*)
 მეგრ. 'მა ბასკურს ბგურაფულე.'

³¹ -θ მიუთითებს მესამე პირის სუბიექტის ნულოვან მაჩვენებელზე.

- b. Idazleak liburua idazten du.

ქართ. 'მწერალი წიგნს წერს.' [*idazten du წერაში აქვს*]

მეგრ. 'მაჭარალი წინგის ჭარუნს.'

- c. Umee txoria ikusten dute.

ქართ. 'ბავშვები ჩიტს ხედავენ.' [ბავშვებს ჩიტი მხედველობის არეში ჰყავთ]

მეგრ. 'ბაღანეფი ჩიტის ორწყენა.'

ხშირად ზმნა იწარმოება არსებით სახელზე *egin* 'კეთება' ზმნის დართვით, რომელსაც, მეშველი ფორმის ფუნქცია აქვს (შდრ. ინგლისურში *do* ზმნის ფუნქცია), მაგ.: *lo* 'ძილი' – *lo egin* 'დაძინება,' 'ძილი'; *hitz* 'სიტყვა' – *hitz egin* 'ლაპარაკი,' 'საუბარი'; *lan* 'საქმე, სამუშაო' – *lan egin* 'მუშაობა' [სამუშაოს კეთება] და ა.შ.

- 101 a. Lo egiten dut.

ქართ. 'მძინავს' [ძილი კეთებაში მაქვს]

მეგრ. 'ზლურს.'

- b. Euskaraz hitz egiten du.

ქართ. 'ის ბასკურად ლაპარაკობს.'

მეგრ. 'თინა ბასკურო რაგადანს.'

5.3.7 სიტყვათა რიგი მარტივ წინადადებებში (Word order in simple sentences)

მიუხედავად იმისა, რომ ბასკურში სიტყვათა რიგი SOV უფრო ხშირია (და ეს ტიპურია ერგატიული ენებისათვის), გავრცელებულია ასევე წყობა SVO (Zaika 2009b: 18). ბასკური წინადადების სიტყვათა რიგი უმეტესად თავისუფალი, იხ. Siebecker 2015: 7, ex.3:

- 102 a. emakumea-k gizona-ø ikusi du gaur
woman-ERG man-ABS seen AUX today

ქართ. 'ქალმა კაცი ნახა დღეს' [*ikusi du ნახა ჰყავს*]

მეგრ. 'ოსურქ ამდლა კოჩი ქოძირუ' [ოსურ-ქ კოჩი-ი ნაძირეფუ აფუ ამდლა]

- b. gizona ikusi du gaur emakumeak კაცი ნახა დღეს ქალმა
c. gizona ikusi du emakumeak gaur კაცი ნახა ქალმა დღეს
d. gaur ikusi du emakumeak gizona დღეს ნახა ქალმა კაცი
e. gaur ikusi du gizona emakumeak დღეს ნახა კაცი ქალმა
f. emakumeak ikusi du gizona gaur ქალმა ნახა კაცი დღეს
g. emakumeak ikusi du gaur gizona ქალმა ნახა დღეს კაცი
h. gizona emakumeak ikusi du gaur კაცი ქალმა ნახა დღეს

- i. gizona gaur ikusi du emakumeak კაცი დღეს ნახა ქალმა
- j. gaur gizona emakumeak ikusi du დღეს კაცი ქალმა ნახა
- k. ikusi du emakumeak gizona gaur ნახა ქალმა კაცი დღეს

სუბიექტი *emakumeak* ‘ქალმა’ ერგატიულ ბრუნვაშია, ხოლო პირდაპირი ობიექტი *gizona* ‘კაცი’ – სახელობით ბრუნვაში. ქართულშიც ასევე სახეზეა სიტყვათა თავისუფალი რიგი. ამ თემას მიუძღვნა თავისი ნაშრომი ჯონ ასკემ (Aske 2004). როგორც ავტორი აღნიშნავს, დღევანდელ ბასკურს ძირითადად ახასიათებს სიტყვათა რიგი SOV. ამავე დროს, ბასკურისთვის დიდი ხნის მანძილზე თავისუფალი სიტყვათა რიგი იყო დამახასიათებელი. მაგრამ დღევანდელ ბასკურზე რომანული ენების გარემოცვამ იქონია გავლენა (Aske 2004: 25).

103 a. Hau Donostiako autobusa da.

ქართ. ‘ეს სან-სებასტიანში მიმავალი ავტობუსია.’

მეგრ. ‘თენა სან-სებასტიანშა მაულარი ავტობუსი რე.’

(*შენიშვნა:* ქალაქის ბასკური დასახელებაა Donostia, ესპანურად San Sebastian)

b. Autobusa ez da ibiltzen igandeetan.

ქართ. ‘ავტობუსი კვირაობით არ დადის.’

მეგრ. ‘ავტობუსი ჟაშხაიას ვეგლურს.’

c. Ez ba-dakizu izena // Izena ez badakizu.

ქართ. ‘თუ შენ არ იცი დასახელება.’ მეგრ. ‘სი სახელი ვაიჩქუნდა.’

d. Ba-noa eskolara.

ქართ. ‘(კი) მივდივარ სკოლაში.’ მეგრ. ‘ქომეურქ სკოლაშა.’

შენიშვნა: (103c) მაგალითში პრეფიქსი *ba-* პირობითი კილოს ფუნქციას ასრულებს, ხოლო (103d) მაგალითში კი – მტკიცებითი ფორმის მაჩვენებელია; შდრ. ქართ. დიალექტში *ქე მივდივარ*, მეგრ. *ქომეურქ*. ქვემოთ მოყვანილ მაგალითებში თანამედროვე ბასკურისთვის უფრო დამახასიათებელი წყობაა: *Autobusa dator*. ქართ. ‘ავტობუსი მოდის.’ მეგრ. ‘ავტობუსი მოურს.’ *Kafe ona daukate*. ქართ. ‘ყავა კარგი აქვთ.’ მეგრ. ‘ყავა ჯგირ უღუნა.’ *Maite zaitut*. ქართ. ‘მიყვარხარ.’ [სიყვარულში მყავხარ] მეგრ. ‘მიცორქ.’ *Aita etorri da*. ქართ. ‘მამა მოსულია.’ მეგრ. ‘მუმა მულირი რე.’

104 Ehiztariak hartza ikusi du.
 Ehiztaria-k hartz-a ikus-i d-u-ø
 მონადირე-ERG დათვი-DEF ნახვა-PPP DO3SG-aux-S3SG
 ‘მონადირემ დათვი ნახა.’ [მონადირემ დათვი ნანახი ჰყავს]
 მეგრ. ‘მონადირექ თუნთი ქოძირუ.’
 [მონადირექ თუნთი ნაძირეფუ აფუ]

105 Anaiak tabernan edaten du.
 Anaia-k taberna-n eda-ten d-u-ø
 ძმა-ERG ბარ-INES სმა-IMPF DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. ‘ძმა ბარში სვამს ხშირად.’
 მეგრ. ‘ჯიმა ბარს შუნს შხირას.’

შენიშვნა: შ. კინტანას ლექსიკონში taberna: *taberna, bar* ‘ტავერნა’, ‘ბარი’ Kintana 1980: 420).

106 Urak irakin du.
 Ura-k irakin d-u-ø
 წყალი-ERG დუღილი.PPP DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. ‘წყალი ადუღდა.’ [წყალმა აადუღა]
 მეგრ. ‘წყარქ ქოფუ.’

107 Ez zuen nahi guk irratia edukitzea.
 Ez z-u-en nahi gu-k irratia edukitze-a
 არ S3SG-aux-PRF სურვილი ჩვენ რადიო ქონება-DEF
 ქართ. ‘არ ჰქონდა მას სურვილი, რომ ჩვენ გვქონოდა რადიო.’
 მეგრ. ‘თის ვაკოდ ჩქი რადიო ქომილუდესკონი.’

108 Semea etxean utzi eta klasera joan zen.
 Seme-a etxe-an utzi eta
 ვაჟიშვილი-DEF სახლი-INES დატოვება.PPP და
 klase-ra joan z-en
 სკოლა-ADL წასვლა S3SG-aux-PRF
 ქართ. ‘ვაჟიშვილი სახლში დატოვა და წავიდა გაკვეთილზე.’
 მეგრ. ‘ქომოლსკუა ეუდეს ქიდიტუ დო გაკვეთილშა მიდართ.’
 [joan zen ქართ. წასული იყო, მეგრ. უღირი რდგ]

109 Neskak bere burua ispilun ikusi du.
 neska-k bere buru-a ispilu-n ikusi d-u-ø
 გოგო-ERG თავისი თავი-DEF სარკე-INES ნახვა.PPP DO3SG-aux-S3SG
 ქართ. ‘გოგომ თავისი თავი სარკეში დაინახა.’
 [გოგომ თავისი თავი სარკეში ნანახი ჰყავს]
 მეგრ. ‘ცირაქ მუში დუდი სარკეს ქოძირუ.’
 [ცირაქ მუში დუდი სარკეს ნაძირეფუ აფუ]

110 Nik liburua erosi nahi dut.
 Ni-k etxea erosi nahi d-u-gu
 მე-ERG სახლი ყიდვა.PPP სურვილი DO3SG-aux-S1PL
 ქართ. ‘სახლის ყიდვის სურვილი გვაქვს.’
 მეგრ. ‘სუდუმ ციდირიშ კორინი მილუნა.’

111 Nik zuri liburua eroste nahi dut.
 Ni-k zu-ri liburu-a eroste nahi d-u-t
 მე-ERG შენ-DAT წიგნ-DEF ყიდვა სურვილი DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. ‘მინდა, წიგნი გიყიდო.’
 [მე შენთვის წიგნის ყიდვის სურვილი მაქვს]
 მეგრ. ‘მოკო წინგი გიყიდენი.’ [მა სი წინგი ქოიყიდენი კორინი მილუ]

112 Nik Amaia eskolara joan dadin.
 Ni-k Amaia.ABS eskola-ra joan d-adi-n
 მე-ERG ამაია სკოლა-INES წასვლა S3SG-aux-SUBJ
 ქართ. ‘მინდა, რომ ამაია სკოლაში წავიდეს.’
 მეგრ. ‘მოკო ამაიაქ სკოლაშა მიდართასინ.’
 (joan dadin ქართ. წასული რომ იყოს, მეგრ. უღირი ორდასინ)

113 Zuk Amaia eskolara joatea nahi duzu.
 Zu-k Amaia eskola-ra joatea nahi d-u-zu
 შენ-ERG ამაია სკოლა-ში წასვლა სურვილი DO3SG-aux-S2SG
 ქართ. ‘სურვილი გაქვს, რომ ამაია სკოლაში წავიდეს.’
 [შენ ამაია სკოლაში წასვლის სურვილი გაქვს]
 მეგრ. ‘ამაიაქ სკოლაშა მიდართასინ კორინი გილუ.’
 [სი ამაია სკოლაშა მიდართას კორინი გილუ]

(111) და (113) მაგალითებში გვაქვს სახელზმნის ფორმები *eroste* ‘ყიდვ’ და *joatea* ‘წასვლა.’

5.3.8 სიტყვათა რიგი უარყოფით წინადადებებში (Word order in negated sentences)

უნდა აღინიშნოს, რომ ბასკმა ენათმეცნიერმა იცარ ლაკამ უარყოფის საკითხს ვრცელი წერილი მიუძღვნა (Laka, 1994). უარყოფა ბასკურში გამოიხატება *ez* ნაწილაკით, რომელიც, როგორც წესი, ზმნის წინ დგას, მაგ:

- 114 Aita ez da etorri / Aita ez dator.³²
ქართ. ‘მამა არაა მოსული.’ მეგრ. ‘მუმა ვარე მულირი.’

მაგალითები ქვემოთ მოყვანილია ლაკას ნაშრომიდან. (Laka 1996: 20, ex. 26, მორფე-მული ანალიზი ასევე ავტორის მიხედვით):

- 115 a. emakumeak ez du gizona ikusi
woman-the-E not has man-the seen
‘The woman has not seen the man.’
ქართ. ქალმა მამაკაცი არ ნახა [ქალმა არ ჰყავს მამაკაცი ნანახი]
მეგრ. ოსურ-ქ ვადირუ ქომოლკოჩი [ოსურქ ვააფუ ქომოლკოჩი ნადირეფუ]
- b. ez du emakumeak gizona ikusi არ ნახა ქალმა მამაკაცი
c. ez du gizona emakumeak ikusi არ ნახა მამაკაცი ქალმა
d. ez du emakumeak ikusi gizona არ ნახა ქალმა მამაკაცი
e. ez du gizona ikusi emakumeak არ ნახა მამაკაცი ქალმა
f. gizona ez du emakumeak ikusi მამაკაცი ქალმა არ ნახა
g. emakumeak gizona ez du ikusi ქალმა მამაკაცი არ ნახა
h. ez du ikusi emakumeak gizona არ ნახა მამაკაცი ქალმა
i. ez du ikusi gizona emakumeak არ ნახა მამაკაცი ქალმა

წევრთა რიგის გათვალისწინებით ზუსტი თარგმანი იქნება: *Emakumea-k ez du gizona ikusi* ‘ქალ-ს არ ჰყავს მამაკაცი ნანახი,’ მეგრ. *ოსურს ვააფუ ქომოლკოჩი ნადირეფუ*. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ ბასკურში სუბიექტი *emakumea-k* ‘ქალი’ ერგატივშია, ქართულში და მეგრულში კი – მიცემით ბრუნვაში. დამატებითი მაგალითები:

- 116 a. Xabier ez dut ikusi.
ქართ. ‘შაბიერი ვერ ვნახე.’ [შაბიერი არ მყავს ნანახი]
მეგრ. ‘შაბიერი ვამაფუ ნადირეფუ.’
- b. Ez dakit zure izena.
ქართ. ‘არ ვიცი, რა გქვია.’ [არ ვიცი შენი სახელი]
მეგრ. ‘ვამიჩქ სქანი სახელი.’

³² *dator* ‘მოდის’ სინთეზური ფორმაა

- c. Ez daukate kafe onik taberna honetan.
ქართ. 'ამ ბარში არა აქვთ კარგი ყავა.' [არ აქვთ ყავა კარგი ამ ბარში]
მეგრ. 'ვაულუნა ყავა ჯგირი თე ბარს.'
- d. Ez dut zure anaia ikusi. / Ez dut ikusi zure anaia.
ქართ. 'არ მინახავს შენი ძმა.' [არ მყავს შენი ძმა ნანახი]
მეგრ. 'ვამიძირუ სქანი ჯიმა' [ვამაფუ სქანი ჯიმა ნამიძირეფუ]
- 117 a. ez g-intu-zu-n (zuk) (gu) ikus-i
neg us-have-you-tns (you) (us) see-asp
'You didn't see us'
ქართ. 'შენ ჩვენ არ გინახივართ.' [არ გყავართ (შენ) (ჩვენ) ნანახი]
მეგრ. 'სი ჩქი ვაბძირით.' [ვაგაფუთ (სი) (ჩქი) ნამიძირეფუ]
- b. zuk d-i-da-zu (niri) (hau) erosi
you it-have-me-you (to me) (this) buy-asp
'You did buy it to me' (Laka 1993: 29, ex.12 a, b)
ქართ. 'შენ (მე) (ეს)მიყიდე.' [შენ გაქვს ჩემთვის ეს ნაყიდი]
მეგრ. 'სი ჩქიმოთ გაფუ თენა ნაყიდერი.'
- 118 a. Abesti ez da zaharra.
ქართ. 'სიმღერა არ არის ძველი.' მეგრ. 'ზირა ვარე ჯვეში.'
- b. Abestiak ez dira zaharrak.
ქართ. 'სიმღერები არ არის ძველი.' [სიმღერები არ არიან ძველები]
მეგრ. 'ზირეფი ვარე ჯვეში.' [ზირეფი ვარენა ჯვეშეფი]
- 119 a. Ez dut ikusi.
ქართ. 'ის არ მინახავს.' [არ მყავს/მაქვს ის ნანახი]
მეგრ. 'ვაბძირი.' [ვამაფუ თინა ნამიძირეფუ]
- b. Ez duzu inor ikusi hemen.
ქართ. 'შენ აქ არავინ გინახავს.' [არ გყავს ვინმე ნანახი აქ]
მეგრ. 'ვაგაფუ მითინი ნამიძირეფუ თაქ.'
- c. Ez dugu dirurik ikusi hemen.
ქართ. 'ჩვენ ფული აქ არ გვინახავს.' [არ გვაქვს ფული ნანახი აქ]
მეგრ. 'თაქ ფარა ვაბძირით.' [ვამაფუნა ფარა ნამიძირეფუ თაქ]
- d. Dirurik ez dugu.
ქართ. 'ფული საერთოდ არ გვაქვს.' მეგრ. 'ფარაში მონძე ვამილუნა.'

e. Anaiak ez du Edurne maite.

ქართ. 'მმას არ უყვარს ედურნე.' [მმამ არა აქვს ედურნეს სიყვარული]
მეგრ. 'ჯიმას ვაუცორს ედურნე' [ჯიმაქ ვეცოროფუუ ედურნე]

f. Ez dut ezer nahi.

ქართ. 'არაფრის სურვილი არ მაქვს.'
მეგრ. 'მუთუნიშ კორინი ვამილუ.'

g. Inork ez du ezer erosi.

'Nobody bought anything' (Hualde & Ortiz 2003: 156)

ქართ. 'არავინ არაფერი იყიდა.'
მეგრ. 'მითინქ მუთუნ ვეიციდღ.'

h. Hi ez haiz nor hori egiteko.

ქართ. 'შენ არ იცი, ამას ვინ გააკეთებს.'
მეგრ. 'სი ვა(გ)იჩქუ, თეს მი ღოლანსგნი.'

i. Ez dut dirurik hartu hemen.

ქართ. 'აქ არავითარი ფული არ ამიღია.'
[არ მაქვს (არავითარი) ფული აღებული აქ]
მეგრ. 'თაქ მუთუნ ფარა ვემჭოფუ.' [ვამილუ (მუთუნი) ფარა ეჭოფილი თაქ]

j. Ez dago ardorik.

ქართ. 'ღვინო გათავდა.' [არ არის ღვინო]
მეგრ. 'ღვინქ გეთუ.' [ვარე ღვინი]

120 Ez dizkidazu oinetakoak ondo garbitu (Kintana 1980: 352)³³

ez d-i-zki-da-zu oinetako-ak ondo garbi-tu

არ DO3-Ad-PL-IO1SG-S2SG ფეხსაცმელი-PL კარგად გაწმენდა-PPP

ქართ. 'ჩემთვის ფეხსაცმლები კარგად არ გაგიწმენდია.'

[არ გაქვს შენ ჩემთვის ფეხსაცმლები კარგად გაწმენდილი]

მეგრ. 'ჩქიმ კუჩხიშმადვალარი ჯგირო ვაგოიწიმინდუ.'

[ვაგაფუ სი ჩქიმო კუჩხიშმადვალარი ჯგირო გოწიმინდელი]

უარყოფით წინადადებაში მეშველი ზმნა (*dizkiet*) იკავებს მეორე ადგილს, მაგ.:

³³ სემენტაცია წევრებად ჩვენია – რ.ჭ.

- 121 Ez dizkiet hurrei gozokiak erosi.
 Ez d-i-zki-e-t haurr-e-i gozoki-ak erosi
 არ DO3SG-AD-PL-IO3PL-S1SG ბავშვი-PL-DAT კანფეტი-PL ყიდვა.PPP
 ქართ. 'არ ვუყიდვ ბავშვებს კანფეტები.'
 [არ მაქვს ბავშვებისთვის კანფეტები ნაყიდი]
 მეგრ. 'ვამაფუ ბაღანეფიშა კანფეტეფი ნაყიდერი.'

უუნარობის გამოსახატავად გამოიყენება სიტყვა *ezin*, რომელიც ქართულში უარყოფით ვერ ნაწილავს შეეფარდება (ვერ წავალ, ვერ ვხედავ და ა.შ.):

- 122 Ezin du harri zailak eraman.
 ქართ. 'არ შეუძლია მას მძიმე ქვების ტრევა.'
 მეგრ. 'ვეშეულებუ მონკა ქუალეფიში ნთირუა.'

უარყოფითი *ez* ნაწილავის დართვისას გამოთქმის დროს ადგილი აქვს შემდეგ ფონეტიკურ ცვლილებებს: $z+d = zt > ez\ da\ (\acute{e}zt\acute{a})$, $z+g = zk > ez\ gara\ (ezk\acute{a}ra)$, $z+n = n > ez\ naiz\ (en\acute{a}yz)$, $z+z = tz > ez\ zarete\ (etz\acute{a}ret\acute{e})$.

- 123 Ni ez naiz abeslari.
 ქართ. 'მე არ ვარ მომღერალი.' მეგრ. 'მა ვავორექ მაბირე.'
 124 Ez naiz gogoratzen aitak liburua irakurri duen orduaz.
 ქართ. 'არ მახსოვს, მამამ წიგნი რა დროს წაიკითხა.'
 მეგრ. 'ვაფშუ მუმაქ წინგი მუ დროს იკითხუნ.'
 (*irakurri due-n* ქართ. *წაკითხული აქვს*, მეგრ. *ნაკითხერი აფუ-ნ*)

5.3.9 ემფაზისი (Emphasis)

წინადადების ამა თუ იმ წევრმა შესაძლოა, დამატებითი შინაარსის ელფერი შეიძინოს მისი ადგილის მიხედვით წინადადებაში, მაგ.:

- 125 a. Emakumeak du kalean umea ikusi.
 ქართ. 'ქალმა ქუჩაში ბავშვი ნახა.'
 მეგრ. 'ოსურქ ქუჩას ბაღანა ქოძირე'
 [ოსურს ქუჩას ბაღანა ცუნს ნაძირეფუ]

ამ წინადადებაში *ქალზეა* გამახვილებული ყურადღება.

- b. Kalean du emakumeak umea ikusiko.
 ქართ. 'ქუჩაში ქალი ბავშვს ნახავს.'
 მეგრ. 'ქუჩას ოსური ბაღანას ქოძირუნს.'

ამ შემთხვევაში (125b) შინაარსობრივი აქცენტი *ქუჩა-ზეა*.

5.3.10 კაუზატიური კონსტრუქცია (Causative constructions)

ბასკურს გააჩნია კაუზატივის კატეგორია. ის გამოიხატება *-arazi* სუფიქსით, რომელიც ერთვის ზმნას (126).

- 126 Aitak semeari liburua emanarazi dio irakasleari.
Aita-k semea-ri liburua eman-arazi
მამა-ERG ვაჟიშვილი-DAT წიგნი-DEF მიცემა.PPP-CAUS
d-i-o irakaslea-ri
DO3-AD-IO3-S3SG მასწავლებელი-DAT
ქართ. 'მამამ შვილს წიგნი მიაცემინა მასწავლებლისთვის.'
მეგრ. 'მუმეჲ სკუას წინგი ქემიოჩამაფუ მაგურაფალიშა.'

ამ წინადადებაში კაუზატორი *aitak* დგას ერგატიულ ბრუნვაში, ხოლო ობიექტი – მიცემითი ბრუნვაში. კაუზაცია გადმოიცემა აგრეთვე *bortxatu / denigoratu* 'იძულება' სახელზმნების ჩართვით (127).

- 127 Nere laguna bortxatu dut historia hau bere burasoei konta diezaien.
Nere lagun-a *bortxa-tu* d-u-t historia hau
ჩემი მეგობარი იძულება O3SG.aux-S1SG ისტორია ეს
bere buraso-e-i konta d-ieza-ie-n
თავის მშობლ-ებ-ს მოყოლა O3SG-aux-IO3PL-SUB
ქართ. 'ჩემი მეგობარი *ვაიძულე*, რომ ეს ამბავი მოეყოლა თავისი მშობლებისთვის.'
მეგრ. 'ჩქიმ მაყალეს ვოჩიებაფე თე ამბე მუშ დიდა დო მუმაშა.'
bortxatu...konta 'ვაიძულე... მოეყოლა,' მეგრ. 'ვოჩიებაფე.'

5.3.11 უკუქცევითი კონსტრუქცია (Expression of reflexivity)

ბასკურში, ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, უკუქცევითი ფორმების გადმოსაცემად გამოიყენება სიტყვა *buru* 'თავი.' როგორც ტრასკი აღნიშნავს, გამოთქმა *bere burua* 'თავისი თავი' დასტურდება ყველა ბასკურ დიალექტში (Trask 1981: 301). მაგ.:

- 128 Zuk zeure burua zaindu behar du.
ქართ. 'შენ შენს თავზე უნდა იფიქრო.'
მეგრ. 'სი სქან დუდშო ოკო იფიქრენი.'

- 129 Neskak ispilun bere burua ikusi du.
 Neska-k ispilu-n bere buru-a
 გოგო-ERG სარკე-INES თავისი თავი-DEF
 ikus-i d-u-ø
 ნახვა-PPP DO3-aux-S3SG
 ქართ. 'გოგომ სარკეში თავისი თავი დაინახა.'
 [გოგომ სარკეში თავისი თავი დანახული აქვს]
 მეგრ. 'ცირაქ სარკეს მუში დუდი ქოძირუ.'
 [ცირაქ სარკეს მუში დუდი ნაძირეფუ აფუ]
 [ikusi du ქართ. დანახული ჰყავს, მეგრ. ნაძირეფუ აფუ]
- 130 Gizonak bere burua hil du.
 gizona-k bere buru-a hil d-u-ø
 კაცი-ERG თავისი თავი-DEF მოკლული DO3-aux-S3SG
 ქართ. 'კაცმა თავი მოიკლა.' [კაცმა თავისი თავი მოკლული ჰყავს]
 მეგრ. 'კოჩქ დუდი დიჰვილ.' [კოჩქ მუში დუდი ყვილირი აფუ]
- 131 a. Neure buruarekin hassere nago. (Salaberri 2020: 5, ex.1 d.)
 neu-re burua-rekin hassere na-go
 ჩემი-GEN თავი-DEF-SOC გაბრაზებული ვ-არ
 ქართ. 'ჩემს თავზე გაბრაზებული ვარ.'
 მეგრ. 'ჩქიმ დუდშე გურმულირ ვორექ.'
- b. Geure burua engainatzen dugu.
 geu-re buru-a engaina-tzen d-u-gu (Salaberri 2020: 8, ex. 3d.)
 ჩვენი-GEN თავი-DEF მოტყუებული-IPF DO3-aux-S1PL
 ქართ. 'თავი მოვიტყუეთ.' [ჩვენი თავი მოტყუებული გვაქვს]
 მეგრ. 'დუდი მიბღორით.' [ჩქინ დუდი ღორებული მაფუნა]

სიტყვა *buru* ასევე გამოიყენება სუბიექტთან კორესპონდენციის შემთხვევებში (128-131, 133-137). პირის მიხედვით გვაქვს შემდეგი ფორმები ნათესაობით ბრუნვაში:

- 132 a. neure burua – 'მე თვითონ' / ჩემი თავი
 b. geure burua(k) – 'ჩვენ თვითონ'
 c. heure burua – 'შენ თვითონ'
 d. zeuen burua(k) – 'თქვენ თვითონ'
 e. bere burua – 'ის თვითონ'
 f. bere buruak – 'ისინი თვითონ'

- 133 Gaur ez naiz neure buruarekin ondo konpontzen.
ქართ. 'დღეს არ ვგრძნობ ჩემ თავს კარგად.'
მეგრ. 'ამდღა ჩქიმ დუს ვაზგინაფულენქ ჯგირო.'
- 134 Emakumek bere burua zaintzen badaki.
ქართ. 'ქალმა (თავისი) თავის მოვლა იცის.'
მეგრ. 'ოსურს დუდიში მუკულუაფა ქოუჩქუ.'
[ოსურქ მუში დუდი მუჭო მუკულუასგნი ქოუჩქუ]
- 135 Aitak bere buruari hitz egiten dio sarri.
ქართ. 'მამა თავის თავს ელაპარაკება ხშირად.'
მეგრ. 'მუმა მუშ დუს ეჩიებუ შხირას.'
- 136 Bere burua zaintzen badaki amak.
ქართ. '(თავის) თავს როგორ მოუაროს, იცის დედამ.'
(*badaki ama-k* '(კი/ქე)იცის დედა-მ, მეგრ. [ქოუჩქ დიდა-ქ]
მეგრ. 'მუშ დუს მუჭო მუკულუასგნი, ქოუჩქ დიდას.'
- 137 bere buruari hitz egiten dio Jonek sarri
himself-D word make-hab has-it-him Jon-E often
'Jon often talks to himself' (Laka 1996: 58, ex.83b.)
ქართ. 'თავის თავს ელაპარაკება იონი ხშირად.'
მეგრ. 'მუშ დუს ეჩიებუ იონი შხირას.'

ბოლო მაგალითში *burua-ri* მიცემითი ბრუნვის ფორმაა, *bere burua-ri* შდრ. ქართ. *თავის თავს*, მეგრ. *მუშ დუს*.

5.3.12 კითხვითი წინადადება (Interrogative sentences)

5.3.12.1 მიგებითი და უარყოფითი კითხვები (Yes/no questions)

ბასკურში წინადადებების კითხვითი შინაარსი გადმოიცემა უმთავრესად ინტონაციით და ასევე *al* ნაწილაკის დართვით. სიტყვათა რიგი ისეთივეა, როგორიც მტკიცებით წინადადებაში. ინტონაციის გამახვილება ხდება ბოლო სიტყვაზე:

- 138 a. Laster etorriko al da?
ქართ. 'ის ხომ მალე მოვა?'
მეგრ. 'თინა ხომ ქომურს?'
- b. Maiz joaten al zara Parisa?
ქართ. 'შენ ხომ ხშირად დადიხარ პარიზში?'
მეგრ. 'სი ხომ შხირას გილურქ პარიზიშა?'

- c. Ez al da iritsi ordua?
ქართ. 'განა დრო არ არის?'
მეგრ. 'ჟამი ხომ ქორე?'

- 139 Inor gelditzen al da elizan? (Rijk 2008: 163)
ქართ. 'ვინმე ხომ არ რჩება ეკლესიაში?'
მეგრ. 'მითინ ქოსკიდუნო ოხვამეს?'

კითხვითი წინადადების ფორმირებაში არსებობს დიალექტური განსხვავება. როგორც იცნარ ლაკა წერს, ასეთი კითხვითი წინადადება (138, 139) დამახასიათებელია ბასკურის აღმოსავლური დიალექტებისთვის. კითხვითი ნაწილაკი *a* ერთვის მეშველი *da* 'არის' ზმნის ფორმას ($da+a=dea$) (140), ხოლო *al* ნაწილაკიანი კითხვითი წინადადება გავრცელებულია ცენტრალურ დიალექტებში.

- 140 a. emakumea etorri dea? (Laka 1996: 22, ex. 32a, b)
ქართ. 'ქალი მოსულია?'
მეგრ. 'ოსური მუღირ რენო?'

- b. emakumea etorri al da?
ქართ. 'ქალი ხომ მოსულია?'
მეგრ. 'ოსური ხომ რე მუღირი?'

შაბიერ კინტანა აღნიშნავს, რომ ნაწილაკი *al* შესაძლოა, წარმოებული იყოს *ahal* 'შეძლება' საწყისისგან. მაგ.: *etorri al da?* 'ხომ არ მოსულა?' *etorri ahal da?* 'მოსვლა შეძლო?' *egin al duzu?* 'ხომ არ გაგიკეთებია?' *egin ahal duzu?* 'შემეღი გაკეთება?' კითხვით წინადადებაში გამოიყენება ასევე ნაწილაკი *ala* 'თუ, ან,' მაგ.: *Nor etorri da, Peru ala Manu?* 'ვინ მოვიდა, პერუ თუ მანუ?' (Kintana 1980: 12):

- 141 a. emakumea ez omen da etorri
'apparently, the woman has not arrived'
ქართ. 'ქალი, როგორც ჩანს, არაა მოსული.'
მეგრ. 'ოსური, მუჭოთ ჩქუნი, ვარე მუღირი.'
- b. emakumea ez ohi da etortzen
'the woman does not usually arrive'
ქართ. 'ქალი, ჩვეულებრივ, არ მოდის'
მეგრ. 'ოსური, მუჭოთ წესი, ვამოურს'

- c. ez ote dator emakumea?
 ‘is the woman perhaps not coming?’
 ქართ. ‘იქნებ ქალი არ მოსულა?’
 მეგრ. ‘ოსურ ვარენო მულირი?’
- d. emakumea ez al dator?
 ‘is the woman not coming?’ (Laka 1996: 18)
 ქართ. ‘ქალი არ მოდის?’ მეგრ. ‘ოსური ვამურსო?’
- e. – Aita ba al dator? – Bai, aita badator (Rijk 1998: 89)
 ქართ. ‘მამა ხომ მოვა? – ‘კი, მამა მოვა.’
 მეგრ. ‘მუმა ქუმურსო?’ – ქო, მუმა ქუმურს.’

- 142 To/no, etorri-ko d-u-k/n ala?
 2SG-FAM.MASC/FEM come-IRR EXPL-root-2SG.MASC/FEM or
 ‘Hey, you, is he/she/it going to come?’ (Haddican 2018: 31, ex.7)
 ქართ. ‘ჰე, შე კაცო / შე ქალო/, არის თუ არა ის მომსვლელი?’
 მეგრ. ‘ჰე, სი კოჩი / ოსური/ ქორენო თინა მუმაულარი?’

კითხვითი წინადადების კიდევ რამდენიმე მაგალითი:

- 143 a. Zer? Egun oroz ikusten duzu eta ez dakizu nor den?
 ქართ. ‘რა? მთელი დღე მას უყურებ და არ იცი, ვინ არის?’
 მეგრ. ‘მუ? თელ დლა თის უჯინექ დო ვაიჩქუნო მინ რენი?’
- b. Laster etorriko al da?
 ქართ. ‘ის ხომ მალე მოვა?’
 მეგრ. ‘თინა ხომ მალას ქომურსუ?’
- c. Ez al da iritsi ordua?
 ქართ. ‘განა დრო არ არის?’
 მეგრ. ‘ჟამი ვარენო?’
- d. Inor gelditzen al da elizan? (Rijk 2008: 163)
 ქართ. ‘ვინმე ხომ არ რჩება ეკლესიაში?’
 მეგრ. ‘მითინი ხო ვასკიდუ ოხვამეს?’
- e. Euskaraz hitz egiten al du?
 ქართ. ‘ბასკურად თუ ლაპარაკობს?’
 მეგრ. ‘ბასკურო ქორაგადანსო?’

- f. Lagundu ahal gaitzake?
ქართ. 'შეუძლია, რომ დაგვეხმაროს?'
მეგრ. 'შეულებუნო, ჩქი ქიმმეხვარანი?'

g. – Esnerik al daukazu? – Esnea eta kafea dauzkat.
ქართ. 'რძე თუ გაქვს?' – 'რძე და ყავა მაქვს.'
მეგრ. 'ზჷა ქოილუნდა?' – 'ზჷა დო ყავა მილუ.'

h. Nirekin etorri ahal zaitezke?
ქართ. 'შეგიძლია, ჩემთან ერთად წამოხვიდე?'
მეგრ. 'შეილებუნო, ჩქიმწკუმა ართო მოლართენ?'

i. Ondo al zarete?
ქართ. 'კარგად ხომ ხართ?' მეგრ. 'ჯგირო ხომ ქორეთ?'

j. Txarto sentitzen naiz.
ქართ. 'ცუდად ვგრძნობ თავს.' მეგრ. 'გლახათ ბგინაფულენქ დუს.'

5.3.12.2 კითხვითი წინადადებები კითხვითი ნაცვალსახელებით (Interrogative sentences with interrogative pronouns (Wh-questions))

კითხვითი ნაცვალსახელები, როგორიცაა *nor* 'ვინ', *zer* 'რა', *nori* 'ვის', *norena* 'ვისი', და სხვ. დაისმის, როგორც წესი, პრეპოზიციამი. ბასკურ გრამატიკულ ტრადიციაზე დაყრდნობით, ბასკური ენის აკადემიის მიერ შემოღებულია ტერმინი *galdegaia*. ბასკი ენათმეცნიერი ლაკა თავის ნაშრომში ამ ტერმინს ასე განმარტავს: "*galdegaia* is the informationally relevant phrase in the sentence. When the inflected auxiliary precedes the main verb, any number of phrases can intervene between the auxiliary and the main verb. Only phrases that are not informationally relevant can be absent. In particular, if an argument is the *galdegaia* of the sentence, it cannot be absent, even if it is understood or unambiguously represented in the verbal morphology." ამ მჯელობასთან დაკავშირებით მოგვყავს ლაკას მაგალითები:

- 144 a. emakumeak du kalean gizona ikusi
woman-the-E street-in man-the-A seen
'It is the woman who has seen the man in the street'
ქართ. 'ქალმა ქუჩაში მამაკაცი დაინახა'
[ეს ის ქალია, რომელმაც ნახა მამაკაცი ქუჩაში]
მეგრ. 'ოსურქ ქუჩას ქომოლკოჩი ქოძირუ'
[თე ოსურიე ქომოლკოჩი ქუჩას ნაძირეფუ აფუნი]

- b. *kalean du emakumeak gizona ikusiko*
 ‘It is in the street that the woman will see the man’
 ქართ. ‘ქუჩაში ქალი მამაკაცს ნახავს’
 [ქუჩაში ქალმა მამაკაცი დანახული ეყოლება]
 მეგრ. ‘ქუჩას ოსური ქომოლკოს ქოძირუნს’
 [ქუჩას ოსურქ ქომოლკოჩი ნაძირეფუ აჰვენუ]
- c. *zuk umea ikusi duzu kalean*
 you-E child-the-A seen have-you street-in.
 ‘you have seen the child in the street’
 ქართ. ‘შენ ბავშვი ნახე ქუჩაში’ [შენ ბავშვი ნანახი გყავს ქუჩაში]
 მეგრ. ‘სი ბაღანა ქოძირი ქუჩას’ [სი ბაღანა ნაძირეფუ გაფუ ქუჩას]
- d. **du emakumeak kalean gizona ikusiko*

ლაკას მიაჩნია დაუშვებლად ვარიანტი (d). ავტორი განაგრძობს მსჯელობას და მოჰყავს კითხვა-პასუხის მაგალითი... “we would be implicitly answering the question [ex.144e] and thus [144f] would be a felicitous answer, because the phrase *kalean* ‘in the street’ occupies the preverbal position, the *galdegia* position.”

- e. *non ikusi duzu umea?*
 Where seen have-you child-the-A
 ‘where have you seen the child?’
 ქართ. ‘სად ნახე შენ ბავშვი?’ [სად ნანახი გყავს ბავშვი?]
 მეგრ. ‘სო ძირი სი ბაღანა?’ [სო ნაძირეფუ გაფუ ბაღანა?]
- f. *kalean ikusi duzu umea* (Laka 1996: 11, 15).
 street-in seen have you child-the-A
 ‘you have seen the child in the street’
 ქართ. ‘შენ ბავშვი ნახე ქუჩაში’ [ქუჩაში შენ ნანახი გყავს ბავშვი]
 მეგრ. ‘სი ბაღანა ქოძირი ქუჩას’ [სი ბაღანა ნაძირეფუ გაფუ ქუჩას]
- 145 *Zer eman dio gizonak umeari?*
 what given has man-the-E child-the-D
 ‘what has the man given to the child?’ (Laka 1996: 12, ex. 9)
 ქართ. ‘რა მისცა კაცმა ბავშვს?’ [რა აქვს მიცემული კაცმა ბავშვს?]
 მეგრ. ‘მუ მეჩუ კოჩქ ბაღანას?’
 [მუ მეჩამილი აფუ კოჩქ ბაღანას]

ამ მაგალითების (144,145) სიტყვათწყობა ემთხვევა ქართულს. იხ. ასევე (Altube 1929)

146 a. – Norena da liburu ori? – Nerea da (Zytsar' & Menabde 1987: 647).
– ‘ვისია ეგ წიგნი?’ – ‘ჩემია.’

b. – Non da zakurra? – Maipean da/dago. (Zytsar' & Menabde 1987: 646)
– ‘სად არის ძაღლი?’ – ‘მაგიდის ქვეშ არის.’

147 Zergatik nire semea ez ote dator?
ქართ. ‘მიკვირს, რატომ არ მოდის ჩემი ვაჟიშვილი?’
მეგრ. ‘მიკვენს, ჩქიმ ქომოლსქუა მუშენ ვამურსუნი?’

148 Zer ote da gazte izatea?
ქართ. ‘როგორია ახალგაზრდობა?’
მეგრ. ‘მუჭომი რე ახალობა?’

აქ სახელზმნად გამოდის *izatea* ‘ყოფნა’; *gazte izatea* სიტყვასიტყვით ნიშნავს: *ახალგაზრდა(დ) ყოფნა*. ფორმა *izatea* მიღებულია მეშველი *izan* ‘ყოფნა’ ზმნისაგან და ნამყო დროის მიმღეობის ფორმას წარმოადგენს. ქვემოთ დამატებით მოყვანილია კითხვითი წინადადების კიდევ რამდენიმე მაგალითი:

149 Nora joango ote naiz? (Rijk 2008: 164-165)
ქართ. ‘საით უნდა წავიდე?’
მეგრ. ‘სოურე ოკო იბდენი?’

150 a. [Zer kanta-tze-a] gustatzen zaizu? (Ortiz de Urbina 1989: 178)
ქართ. ‘რომელი სიმღერა მოგწონს?’
მეგრ. ‘ნამუ ბირა მორწონს?’
b. [zer eraman]-ak nekatu zaitu?
ქართ. ‘რამ დაგღალა?’
მეგრ. ‘მუქ დორშულიდუ?’

151 a. Non bizi zara?
ქართ. ‘სად ცხოვრობ(თ)?’
მეგრ. ‘სო ოხორანქ / ოხორანთ?’
b. Zer esan nahi duzu?
ქართ. ‘რას ამბობ?’ / რისი თქმა გინდა?
მეგრ. ‘მუს რაგადანქ?’ / ‘მუში რაგადი გოკო?’
c. Nola deitzen da hori euskaraz?
ქართ. ‘რა ჰქვია ამას ბასკურად?’ მეგრ. ‘მუ ჯოხო თეს ბასკურო?’

d. Zer da hau?

ქართ. 'რა არის ეს?' მეგრ. 'მუ რე თენა?'

e. Non dago farmazia hurbilena?

ქართ. 'სად არის უახლოესი აფთიაქი?'

მეგრ. 'სორე თაქ უხვოლაში აფთიაქი?'

f. Zertarako ekarri duzu liburu hori?

ქართ. 'რატომ გაქვს მოტანილი ეგ წიგნი?'

[რატომ მოტანილი გაქვს წიგნი ეგ]

მეგრ. 'მუშენ მილი თე წინგი?' [მუშენ მოღალირი გაფუ წინგი თე]

152 Noretzat daramazu mahats-mordo eder hori? – Nire amarentzat daramat.

ქართ. – ვისთვის მიგაქვს ეს ლამაზი ყურძნის მტევანი?

– ჩემი დედისთვის მიმაქვს.

მეგრ. – 'მიშო მეილუ თე სქვამი ყურძენიშ ტიანი?'

– 'ჩქიმ დიდაშო მემილუ.'

5.4 ძახილის წინადადება (Exclamations)

ბასკურში, ისე, როგორც სხვა ენებში, ძახილის წინადადება გამოხატავს მოქმელის რაიმე გრძნობას. ეს შეიძლება იყოს განცვიფრება, აღტაცება, დანანება და სხვ.

153 a. Hau hotza!

ქართ. 'რა სიცივეა!' მეგრ. 'მუ ჩხურუ რე!'

b. Hau beroa!

ქართ. 'რა სიცხეა!' მეგრ. 'მუ სინჩხე რე!'

c. Hau zoritxarra!

ქართ. 'რა დასანანია!' მეგრ. 'მუ ნარლი რე!'

d. Hori da ona hor!

ქართ. 'ეს რა კარგია!' მეგრ. 'ენა მუ ჯგირი რე!'

e. Bai ederra!

ქართ. 'რა ლამაზია!' მეგრ. 'მუ სქვამი რე!'

f. Bai itsusia dela!

ქართ. 'რა უშნოა!' მეგრ. 'მუ უგუჯინუ რე!'

- g. Zein handia den!
ქართ. 'რა დიდია!' მეგრ. 'მუ დიდი რე!'
- h. Nolako etxe polita!
ქართ. 'რა ლამაზი სახლია!' [რა ლამაზი სახლი]
მეგრ. 'მუ სქვამ ცუდე რე!' [მუ სქვამ ცუდე]
- i. Zein gogorra da!
ქართ. 'რა მაგარია!' მეგრ. 'მუ მანგარი რე!'
- j. Ze arraio! (Zubiri 1991: 224)
ქართ. 'რა ჯანდაბაა!' მეგრ. 'მუ ჯანდაბა რე!'

5.5 კოორდინაცია (Coordination)

კოორდინაცია ანუ წინადადების ნაწილების შეერთება ბასკურ ენაშიც კავშირების მეშვეობით ხდება. რთულ წინადადებებში ხშირია ისეთი კავშირები, როგორიცაა *eta* 'და,' *baina* 'მაგრამ' და სხვ. მაგ.:

- 154 Seme-a eskola-n utzi eta klase-ra joan zen.
Son-A school-at leave and class-to go aux
(S/he) left his/her son at school and went to class. (Ortiz de Urbina 1989: 23, ex. 45)
ქართ. 'ვაჟიშვილი სკოლაში დატოვა და გაკვეთილზე წავიდა.'
მეგრ. 'ქომოლსქუა სკოლას ქიდიტუ დო გაკვეთილშა მიდართ.'
- 155 Liburu bat erosi nuen eta berehala hasi nintzen irakur-tze-a.
ქართ. 'წიგნი ვიყიდე და უმაღვე დავიწყე კითხვა.' (Ortiz de Urbina 1989:186)
მეგრ. 'წიგნი ნაყიდერი მაფუდუ დო უცხას დიბჟყი კითხირი.'
(*erosi nuen* ქართ. 'ნაყიდი მქონდა,' მეგრ. 'ნაყიდერი მაფუდუ')
- 156 a. Kotxe hau ez da guztiz berria, baina oso ondo dago.
ქართ. 'ეს მანქანა სულ ახალი არაა, მაგრამ კარგ მდგომარეობაშია.'
მეგრ. 'ათე მანქანა გვალო ახალ ვარე, მარა ჯგირ მდგომარეობას რე.'
- b. Euskaraz hitz egiten dut, baina azentuaz.
ქართ. 'ბასკურად ვლაპარაკობ, მაგრამ აცენტით.'
მეგრ. 'ბასკურო ბრაგადანქ, მარა აცენტით.'

- c. Edurne sukaldean dago eta Xabier tabernara da.
ქართ. 'ედურნე სამზარეულოშია, შაბიერი კი ბარში წავიდა.'
მეგრ. 'ედურნე საგესკუოს რე, ხოლო შაბიერი ბარშა რე ულირი.'
- d. Zuk apurtu egiten dituzu eta nik saldu egite ditut.
ქართ. 'შენ ისინი გატეხე, მე კი ისინი გავყიდე.'
მეგრ. 'სი თინეფი გოტახი, დო მა თინეფი გიმოფჩი.'

წინადადებაში შეიძლება დაემატოს *ere* 'ასევე, -ც,' მაგ.:

- 157 a. Zu hondartzara zoaz, eta Edurne ere badator.
ქართ. 'შენ პლაჟზე მიდიხარ და ედურნეც მოდის.'
მეგრ. 'სი პლაჟიშა მეურქ დო ედურნე ხოლო მურს.'
- b. Ama ez da enterratu, eta aitak ere ez daki.
ქართ. 'დედამ არ იცის და არც მამამ იცის.'
[დედა არ არის გაცნობიერებული და არც მამამ იცის]
მეგრ. 'დიდას ვა უწის დო ვართ მუმას უჩქუ.'
- c. Xabier mendira joan da, eta ni ere laster joango naiz.
ქართ. 'შაბიერი მთაში წავიდა, და მეც მალე წავალ.'
მეგრ. 'შაბიერი გვალაშა ულირი რე დო მა ხოლო მალას მიდურქ.'
(*joango naiz* ქართ. *წასული ვიქნები*, მეგრ. *ულირი ვიპიქ//იპიქ*)

ქვემოთ მოყვანილი მაგალითებიდან ზოგიერთი წარმოდგენილია მორფოლო-
გიური ანალიზით:

- 158 Eta Moise xuti-tu zen eta goa-n zen Dathan-en eta Abiron-en gan-a.
ქართ. 'და ადგა მოსე და წავიდა დათანთან და აბირამთან.'
(Заика 2014: 266)
მეგრ. 'დო გედირთ მოსექ დო მიდართ დათანიშა დო აბირამიშა.'
- 159 Iguzkiak argitzen du eta zerua argitzen da.
Iguzkia-k argi-tzen d-u-ø eta zeru-a argi-tzen d-a
მზე-ERG ნათება-INES DO3-aux-S3G და ცა-DEF ნათება-INES aux.PRS
ქართ. 'მზემ გამოანათა და ცა განათდა.'
მეგრ. 'ბჟაქ გაკლაბარჩხალუ დო ცაქ გენათ.'
- 160 a. Aitor eta Edurne elkar maite dute.
ქართ. 'აითორს და ედურნეს უყვართ ერთმანეთი.'
მეგრ. 'აითორს დო ედურნეს უყორა ართიანი.'

- b. Aita eta ama elkarrekin bizi dira.
ქართ. 'მამა და დედა ერთად ცხოვრობენ.'
მეგრ. 'მუმა დო დიდა ართო ოხორანა.'
- 161 Maite zure aurrean dago, eta Edurne zure atzean.
ქართ. 'მაიტე შენ წინ დგას, ხოლო ედურნე კი – შენს უკან.'
მეგრ. 'მაიტე სკან წოხოლე გერე, ედურნე სკან უკახალე.'
- 162 Ehiztariak ez du otsoa ikusi, oreina baino.
Ehiztaria-k ez d-u otso-a ikusi orein-a baino
მონადირე-ERG არ DO3-aux მგელი-DEF ნახვა.PPP ირემ-ი არამედ
ქართ. 'მონადირემ მგელი კი არ ნახა, არამედ ირემი.'
[მონადირემ მგელი კი არ ჰყავს ნანახი, არამედ ირემი]
მეგრ. 'მონადირეს გერი ვარი, ირემი აფუ ნადირეფუ.'
[მონადირექ გერი ვა აფუ ნადირეფუ, მარა ირემი]
- 163 Etxe hau ez da argia, iluna baino.
ქართ. 'ეს სახლი განათებული კი არა, (არამედ) ჩაბნელებულია.'
მეგრ. 'თე ცუდე სინთუანი ვარ, უკუმელა რე.'
- 164 Miren eta Aitor elkarrekin bizi dira.
ქართ. 'მირენი და აითორი ერთად ცხოვრობენ.'
მეგრ. 'მირენი დო აითორი ართო ოხორანა.'
- 165 Amaia Bilbotik dator baina zuretzat ez dakar ezer, niretzat ere ez.
ქართ. 'ამაია ბილბაოდან ჩამოდის და არც შენთვის და არც ჩემთვის არაფერი მოაქვს.'
მეგრ. 'ამაია ბილბაოშე მოურს, მარა ვართ სკანოთ დო ვართ ჩქიმოთ მუთუნ ვამულუ.'
- 166 Jonek aulkia apurtu du eta nik konpondu dut.
Jone-k aulki-a apurtu d-u-ø
იონი-ERG სკამი-DEF ტეხა.PPP DO3SG-aux-S3SG
eta ni-k konpondu d-u-t
და მე-ERG შეკეთება.PPP DO3SG-aux-S1SG
'Jon has broken the chair and I have fixed (it).' (Landa & Franco 1996: 161)
ქართ. 'იონმა გატეხა სკამი ხოლო მე შევაკეთე ის.'
[იონმა სკამი გატეხილი აქვს, ხოლო მე შეკეთებული მაქვს]
მეგრ. 'იონქ სკამი დოპურტოლუ დო მა თინა აკოკეტებული მაფუ.'
(შენიშვნა: *apurtu dut* მეგრ. *პურტოლირი მაფუ*, ქართ. *გატეხილი მაქვს*)

ბასკურში გამოიყენება სხვა კავშირებიც. საილუსტრაციოდ მოგვყავს მაგალითები (167-177) სუბირის გრამატიკიდან (Zubiri 1991: 238-242):

- 167 *baita...ere* აგრეთვე
Niri asko gustatzen zait, *baita* Mireni *ere*.
ქართ. ‘მე ძალიან მომწონს და მირენსაც.’
მეგრ. ‘მა ძალამს მოჰწონს დო მირენს ხოლო.’
- 168 *ezta...ere* არც
Niri ez didate ezer esan, *ezta* etxekoei da.
ქართ. ‘მათ მე არაფერი მითხრეს და არც ოჯახის წევრებს.’
[*Niri ez didate ezer esan* ჩემთვის არა აქვთ არაფერი ნათქვამი]
მეგრ. ‘თინენქ მა მუთუნ ვამიწის დო ვართ ოჯახის წევრენს.’
[*Niri ez didate ezer esan* ჩქიმო(თ) ვა აფუნა მუთუნ რაგადელი /ნარაგადუ]
- 169 a. *ordea /ostera* პირიქით, განსხვავებოთ, სამაგიეროდ..
Hori merkeagoa da; beste hau, *ostera*, hobeto eginda dago.
ქართ. ‘ეს უფრო იაფია, სამაგიეროდ, ის სხვა მაღალი ხარისხისაა.’
მეგრ. ‘ათენა უმოსო ეფი რე, ხოლო ეთინა მაღალი ხარისხიშ რე.’
- b. Nik ez daukat kotxerik; horrek, *ostera*, bi dauzka.
ქართ. ‘მე არ მყავს მანქანა, მას კი ორი ჰყავს.’
მეგრ. ‘მა ვამჰუნს მანქანა, მარა თის ჟირ ცუნს.’
- 170 a. *hala ere* თუმცა, ამის მიუხედავად:
Nobela hori oso ona da; *hala ere*, ez zait gehiegi gustatu.
ქართ. ‘ეს ძალიან კარგ ნოველად ითვლება, თუმცა მე მაინცდამაინც არ მომწონს.’
მეგრ. ‘თე ნოველა ძალამ ჯგირი რე, მარა იშენ-იშენი ვამოჰწონს.’
- b. Ez daukat gogorik; *hala ere*, joango naiz.
ქართ. ‘არ მაქვს სურვილი, თუმცა მაინც წავალ.’
მეგრ. ‘კორინი ვამილუ, მარა იშენ მიდურქ.’
- 171 *hala eta guztiz ere* მიუხედავად ამისა
Itsusi samarra da; baina, *hala eta guztiz ere*, atsegin dut.
ქართ. ‘ცოტა შეუხედავია, მაგრამ, ამის მიუხედავად, მომწონს.’
მეგრ. ‘ჰე უგუჯინუ რე, მარა იშენ მოჰწონს.’

- 172 a. *dena dela / dena den* ყოველ შემთხვევაში, ასეა თუ ისე, მაგრამ
Oso txarra da; dena den, interesatzen bazaizu, ekarriko dizut.
 ქართ. 'ძალიან ცუდია, მაგრამ, თუ გაინტერესებს, მოგიტან.'
 მეგრ. 'ძალამ გლახა რე, მარა არმა შემთხოვას, გოინტერესუდა, ქუმოიდანქ.'
- b. *Niri ere ez zait askorik gustatzen; dena dela, eginda dago.*
 ქართ. 'მეც დიდად არ მომწონს, მაგრამ, ასეა თუ ისე, ეს უკვე
 გაკეთებულია.'
 მეგრ. 'მა ხოლო ძალამს ვამოჰწონს, არმა შემთხოვას, თენა ღოლამირი რე.'
- 173 a. *baizik* არამედ, მხოლოდ
Ez gara mendira joan, hondartzara baizik.
 ქართ. 'მთაში კი არ წავედით, არამედ პლაჟზე.'
 მეგრ. 'გვალაშა ვებდით, ვარ-დო პლაჟიშა.'
- b. *Kotxe hori ez da nirea, aitarena baizik.*
 ქართ. 'ეგ მანქანა ჩემი კი არა, მამასია.' [მანქანა ეგ არაა ჩემი, არამედ მამის]
 მეგრ. 'თე მანქანა ვარე ჩქიმი, მუმაში რე.'
- c. *Ez dit horrek esan, beste hark baizik.*
 ქართ. 'ეს მითხრა არა მე, არამედ სხვას'
 [ეს მე კი არ მითხრა, არამედ სხვას]
 მეგრ. 'თენა მა ვამიწუ, შხვას უწუ.'
- 174 a. *barik* იმის მაგივრად, სანაცვლოდ...
Amarekin barik, aitarekin hitz egin dut.
 ქართ. 'დედის მაგივრად მამას ვესაუბრე.'
 მეგრ. 'დიდაშ მანგიორო მუმას ვეჩი.'
- b. *Etorri barik, joan egin da.*
 ქართ. 'მოსვლის მაგივრად, წავიდა.' მეგრ. 'მოულაში მანგიორო, მიდართ.'
- c. *Trenez joan barik, hegazkinez joango gara.*
 ქართ. 'მატარებლის ნაცვლად თვითმფრინავით წავალთ.'
 მეგრ. 'მატარებელიშ მანგიორო თვითმფრინავით მიდურთ.'

- 175 a. *edo ან*
Joan zinetokira edo deitu lagunen bati berarekin egoteko.
ქართ. 'კინოში წადი ან დაურეკე ვინმე მეგობარს, რომ მასთან დარჩე.'
მეგრ. 'კინოშა მეუ, ვარ-და დურეკი ნამთინე მაყალეს, თიმწკმა დოსკიდასინ.'
- b. *Edo sartu edo irten, baina ez egon hor erdian.*
ქართ. 'ან გადი ან შემოდი, აქ შუაში ნუ დგახარ!'
მეგრ. 'გიმილ, ვარა მინილ, თაქ შქა შარას ნუმ გერექ!'
- 176 a. *bai...bai... როგორც...ასევე, აგრეთვე*
Bai nik, bai zuek ondo dakigu zer egin behar den.
ქართ. 'როგორც მე, ასევე თქვენ, კარგად ვიცით, რა უნდა გავაკეთოთ.'
მეგრ. 'მუჭოთ მა, თაში თქვა, ჯგირო გიჩქუნა, მუ ოკო ვაკეთათინი.'
- b. *Bai ikastolan, bai kanpoan euskaraz egin behar da.*
ქართ. როგორც სკოლაში, ისე სკოლის გარეთ აუცილებელია ბასკურად მეტყველება.
მეგრ. 'მუჭოთ სკოლას, თაში სკოლაშ გალე, ბასკურო ოკო იჩიე.'
- 177 a. *ez...ez არც...არც*
Ez Jonek, ez nik ez dugu ezer esan.
ქართ. 'არც იონმა, არც მე არაფერი ვთქვით.'
მეგრ. 'ვართ იონქ დო ვართ მა მუთუნ ვაბთქვით.'
- b. *Ez daukat ez dirurik, ez astirik, ez gogorik.*
ქართ. 'არ მაქვს არც ფული, არც დრო, არც სურვილი.'
მეგრ. 'ვამილუ ვართ ფარა, ვართ დრო, ვართ კორინი.'
- c. *Nik ez dut telefonoz deitu, ez anonimorik bidali.*
ქართ. 'არც ტელეფონით დამირეკავს, არც წერილი გამიგზავნია მისთვის.'
მეგრ. 'ვართ ტელეფონით ურეკი, დო ვართ წერილი მეუჯღონი თის.'

5.6 დამატებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses)

დაქვემდებარებული წინადადებების შედგენაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ენკლიტიკური ელემენტები *-n*, *-(e)la*, *-(e)lako*, რომლებიც ერთვის უშუალოდ *izan* და *ukan* მეშველ ზმნებს. წინადადების დამოკიდებული (ობიექტური) წევრი ხშირად მთავარი წინადადების თავში დგას. ამგვარი ვითარება გვაქვს მეგრულშიც, სადაც ენკლიტიკური ელემენტი *-n(ი)* პოსტპოზიციაშია.

- 178 Ez ahaztu ni irakaslea naizela.
 Ez ahaz-tu ni irakasle-a n-aize-*la*
 არ დავიწყებ-PPP მე [მასწავლებელი-DEF S1SG-aux-SUB
 ქართ. ‘არ დავიწყებ, რომ მე მასწავლებელი ვარ.’
 მეგრ. ‘ვა გოგოჰყორდას, მა მაგურაფალი ვ-ორექი-ნ’
- 179 Uste dut zuzena dela.
 Uste d-u-t zuzen-a de-*la*
 ფიქრი S1SG-aux-S1SG სწორი aux-SUB
 ქართ. ‘ვფიქრობ, რომ ეს სწორია.’ მეგრ. ‘ვფიქრენქ, თენა სწორი რე-ნ(ი).’
- 180 Etorri zaiela jakin dut.
 Etorr-i z-aie-*la* jakin d-u-t
 მოსვლა-PPP S3SG-aux-SUB ცოდნაPPP DO3SG-aux-S1SG
 ქართ. ‘გავიგე, რომ ის მოვიდა.’ [მოსული რომ არის, გაგებული მაქვს]
 მეგრ. ‘მულირი რენი, გაგებული მაფუ.’
- 181 Gogoan dut nire etsaia zarela.
 Gogoan d-u-t [nire etsai-a z-are-*la*]
 ხსოვნა-INES DO3SG-aux-S1SG [ჩემი მტერი-DEF S2SG-auxPRS-SUB]
 ქართ. ‘მახსოვს, [რომ ჩემი მტერი ხარ.]’
 მეგრ. ‘ფშუ [ჩქიმ ნტერი რექი-ნი.]’
- 182 Ez daki etsaiak direla.
 Ez daki etsaia-k dire-*la*
 NEG know3SG enemy-Pl are-SUB
 ქართ. ‘მან არ იცის, რომ ისინი მტრები არიან.’
 მეგრ. ‘ვაუჩქუ ნტერეფი რენანი.’
- 183 Ez daki etorri garela.
 NEG know.3SG come are1Pl-SUB
 ქართ. ‘მან არ იცის, რომ მოვედით.’ [არ იცის, რომ მოსული ვართ]
 მეგრ. ‘ვაუჩქუ, მულირ ვორეთინი.’
- 184 Jon-ek esan d-i-k etorri-ko
 Jon-ERG say-PERF EXPL-root-2SGFAM.MASC come-IRR
 d-u-[k]-*ela*
 EXPL-root-2SG.MASC-SUB
 ‘Jon has said that he will come.’ (Haddican 2018: 31)
 ქართ. ‘იონმა თქვა, რომ ის მოვა (მიმართება მამაკაცთან).’
 მეგრ. ‘იონქ თქუ, თინა მოურსუნი.’

უნდა აღინიშნოს, რომ *-k* დაბოლოება *d-i-k* და *d-u-[k]-ela* ფორმებში წარმოადგენს ალოკუტურ ფორმას – მიმართებას მამაკაცთან. უარყოფითი წინადადების შემთხვევაში *-(e)la*-ს ნაცვლად გამოიყენება *-nik* ენკლიტიკური ელემენტი, მაგ.:

185 a. Etxean dagoela uste dut.

ქართ. 'ვფიქრობ, რომ შინ დარჩა.'

მეგრ. 'ვფიქრენქ, ცუდეს დოსკილადენ.'

[ცუდეს დოსკილადენ ფირქი მილუ]

b. Ez dut uste etxean dagoenik.

ქართ. 'არა მგონია, რომ შინ იყოს.' მეგრ. 'ვავფიქრენქ, ცუდეს რენი.'

c. Pentsatu bihar igandea dela (Zubiri 1991: 246)

ქართ. 'ის ფიქრობს, რომ ხვალ კვირაა.'

მეგრ. 'თინა ფირქენს ჭუმე ჟაშხა რენ.'

186 Zer [edango duela] esan du

what drink III-will-III-that said III-have-III

'What has he said that he will drink.' (Uriagereka 1992: 420)

ქართ. 'რა თქვა მან, რას დავლევო.'

მეგრ. 'მუს [გემუნსინი] ნარაგადა აფუ.'

[მუთ [ოშუმალო ულუნ] ნარაგადა აფუ]

(186) მაგალითი დაშლილად: *zer edan-go de-la* ქართ. (ის) რაც დასალევად აქვს, მეგრ. მუთ ოშუმალო ულუნ(ი), სადაც *edan* ნიშნავს *სმა*-ს, *-go* კი მომავალ დროზე მიუთითებს, *due-* მეშველი ზმნის ფორმაა მესამე პირში, ხოლო მარკერი *-la* ენკლიტიკურ ელემენტს წარმოადგენს. მეგრულში ამავე ფუნქციას ასრულებს *-ნ* დაბოლოება.

187 zergatik P. esan du ardoa edango duela

why P. say III-has-III wine drink-will III-aux-II-that

'Why does P. say he will drink wine?' (Uriagereka 1992: 422)

ქართ. 'რატომ თქვა პ.-მ, რომ ღვინოს დავლევო?'

მეგრ. 'მუშენ აფუ პ.-ს ნარაგადა, ღვინს გეფშუნქია.'

(edango duela ქართ. დალეული ექნება, მეგრ. ნაშუმა აცი)

188 a. Etorriko dela esan du.

ქართ. 'თქვა, რომ მოვა.' [მოვალა, ნათქვამი აქვს]

მეგრ. 'თქუ, ქომურქია' [მურქია, ნარაგადუ აფუ]

- b. Ez du esan etorriko denik. (Zubiri 1991: 246)

ქართ. 'არ უთქვამს, რომ მოვა.'

მეგრ. 'ვაუთქუალუ მოურსუნი.'

დაქვემდებარებულ წინადადებაში ასევე გამოიყენება ენკლიტიკური ელემენტი *-ena*:

- 189 a. Badakit txarto dagoena.

ქართ. 'კი, ვიცი, რომ ეს ცუდია.' მეგრ. 'ქომიჩქუ, (თენა) გლაზა რენი.'

- b. Horixe joango naizena!

ქართ. 'რა თქმა, (რომ) წავალ!'

მეგრ. 'მუ ორაგადე რე, მიდურქუნი!'

ადგილი აქვს მორფოლოგიურ მსგავსებას, შდრ. joango naizena ქართ. წამსვლელი (რომ) ვარ, მეგრ. მაულარი ვორექინი.

- c. Argi dago ezin duena.

ქართ. 'ცხადია, რომ არ შეუძლია.'

მეგრ. 'ცხადი რე, ვეშეულეზუნი.'

- 190 a. Zer esan du amak?

ქართ. 'რა თქვა დედამ?' [რა ჰქონდა ნათქვამი დედამ]

მეგრ. 'მუ თქუ დიდაქ?'

[esan du ქართ. ნათქვამი აქვს, მეგრ. ნარაგადა აფუ]

- b. Amak ohera joateko esan du.

ქართ. 'დედამ თქვა, რომ დასადინებლად წავალო.'

[დედამ დასადინებლად წავალო, ნათქვამი აქვს]

მეგრ. 'დიდაქ თქუ დანჯირგმა მიდურქია.'

ამავე ფუნქციით გამოიყენება ენკლიტიკური ელემენტი *-t(z)eko*:

- 191 Atea zabaltzeko esan dit.

ქართ. 'მითხრა, რომ კარი გავაღო.'

[esan dit ნათქვამი აქვს ჩემთვის]

მეგრ. 'მიწუ, კარი გუვონჯენი.'

[კარი გუვონჯენი, ნარაგადა აფუ ჩქიმდა]

- 192 Jonek ogia erosteko esan du. (Zubiri 1991: 249)
 ქართ. 'მან თქვა, რომ იონმა პური იყიდოს.'
 [იონმა პური რომ იყიდოს, ნათქვამი აქვს]
 მეგრ. 'თიქ თქუ, იონქ ქობალი ქიციდასინ.'
 [იონქ ქობალი ქიციდასინ ნარაგადა აფუ]
 [esan dio ქართ. ნათქვამი აქვს მისთვის, მეგრ. ნარაგადა აფუ მუშა]

5.6.1 განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება (Relative clauses)

განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადებისთვის გამოიყენება *-(e)n* მარკერი, რომელიც ერთვის მეშველი ზმნის ფორმას, მაგ.:

- 193 a. Peru ikusi du-*en* neska joan da.
 ქართ. 'პერუ, რომელიც (ახლახან) ნახა გოგომ, წასულია.'
 [პერუ, რომელიც (ახლახან) ნანახი ჰყავს გოგოს, წასულია]
 მეგრ. 'პერუ ნაძირეფუ აფუნ ცირა, ულირი რე.'
 (ikusi du-*en* მეგრ. ნაძირეფუ აფუ-*ნ*)
- b. Peru ikusi zuen neska joan da.
 ქართ. 'გოგო, რომელსაც ნანახი ჰყავდა პერუ, წასულია.'
 [გოგო, რომელსაც ნანახი ჰყავდა პერუ, წასულია]
 მეგრ. 'პერუ ნაძირეფუ აფუდუნ ცირა, ულირი რე.'
- c. Peru-k ikusi due-*n* neska joan da.
 ქართ. 'პერუმ რომ ნახა გოგო, წასულია.'
 [პერუმ, რომელსაც ნანახი ჰყავს გოგო, წასულია]
 მეგრ. 'პერუქ ძირუნ თი ცირა, ულირი რე.'
 [პერუქ ნაძირეფუ აფუნ ცირა, ულირი რე]

მეგრულთან შედარებისას საინტერესო სტრუქტურული დამთხვევა იჩენს თავს: *ikusi due-n* ნაძირეფი აფუ-*ნ* (მიმღეობა + მეშველი ზმნა).

- d. Peru ikusi duen Amaia.' (Holmer & Sigurd 2001: 4)
 ქართ. 'პერუ რომ ნანახი ჰყავს, (ის) ამაია.'
 მეგრ. 'პერუ ნაძირეფუ აფუნ, თი ამაია.'
- 194 Euskara ikasi-ko due-*n* lagunak.
 ქართ. 'მეგობარი, რომელიც ბასკურს ისწავლის.'
 [ბასკური რომ უნდა ისწავლოს, იმ მეგობარმა]
 მეგრ. 'ბასკურს დიგურუანსინ თი მაყალექ.'

ბოლო მაგალითში ქვემდებარე *laguna-k* ‘მეგობარი’ დგას ერგატიულ ბრუნვაში. (ikasiko duen მეგრ. დიგურუანსინ)

- 195 Haurrei erosi dizkiedan gozokiak oso onak dira.
 Haurr-ei eros-i d-i-zki-e-da-n
 ბავშვი-DAT.PL. ყიდვა-PPP DO3-AD-PL-IO3PL-S1SG-PRD
 gozoki-ak oso on-ak dira
 კანფეტები ძალიან კარგი-PL არიან
 ქართ. ‘კანფეტები, რომლებიც ბავშვებს ვუყიდე, ძალიან გემრიელია.’
 [ბავშვებისთვის რომ ნაყიდი მაქვს კანფეტები, ძალიან გემრიელები არიან]
 მეგრ. ‘ბაღანემს უყიდინი თი კანფეტეფი ძალამი გემუანი რე.’
 [ბაღანეფმა ნაყიდერი მაფუნ კანფეტეფი, ძალამ გემუანი რენა]
 [erosi dizkieda-*n* მეგრ. ნაყიდერი მაფუ-*n*]
- 196 Etorri den mutila ez da hemengoa
 ქართ. ‘ზიჰი, რომელიც მოვიდა, არაა აქაური’
 მეგრ. ‘ბოში, ნამუქუთ მორთენი, ვარე აქიანი’
 [მუღირი რენ ბოში, ვარე აქიანი] (etorri den მეგრ. მუღირი რენ)
- 197 Egiten ez baduzu, zuretzako kalte.
 ქართ. ‘თუკი არ გააკეთებ, მით უარესი შენთვის.’
 მეგრ. ‘ვაგაკეთი-და, უმოსო გლაზა იცი სქანოთ.’
- 198 Hor jezarrita dagoena Josu da. (Zubiri 1991: 244-245)
 ქართ. ‘აქ ვინც ზის, იოსუა.’ [აქ დამჯდარი რომაა, იოსუ არის]
 მეგრ. ‘თაქ ხენ, იოსუ რე.’ [თაქ დოხუნელი რენ, იოსუ რე]
 (jezarrita dagoena მეგრ. დოხუნელი რენ)
- 199 Maite du-dan gizon hori, beti opariak erosten dizkit.
 love have-REL man that, always presents buy AUX
 ‘The man that I love, he always buys me presents.’ (Bellver and Michaelis 2000: 30)
 ქართ. ‘(ეგ) კაცი, რომელიც მიყვარს, ყოველთვის ყიდულობს ჩემთვის
 საჩუქრებს.’
 მეგრ. ‘მიყორსენი თე კოჩი, ირიათო საჩუქრენს ყიდულენს ჩქიმოთ.’

ამ (199) მაგალითში *du-dan* მეშველი ზმნის დაშლა აჯობებდა ამგვარად: *d-u-da-n*, სადაც პრეფიქსი *d-* მიუთითებს პირდაპირ ობიექტზე, *-u-* მეშველი *ukan ქონა/ყოლა* ზმნის ძირია, *-da-* პირველ სუბიექტური პირის მაჩვენებელია; ენკლიტიკური დაბოლება *-n* შეესაბამება მეგრულ *ნ(ი)-ს*, ქართულში კი – კავშირს *რომელიც*.

მეგრულში და ბასკურში გვაქვს სტრუქტურული დამთხვევა. ამავე ფუნქციით გამოდის მარკერი *-la*, მაგ.:

- 200 a. Nor etorri dela esan duzu?
who come II-is-comp. say III-have-II
'Who have you said has come?' (Uriagereka 1992: 431)
ქართ. 'რა თქვი, ვინ არისო მოსული?' [ვინ მოსული არისო, ნათქვამი გაქვს]
მეგრ. 'მუ თქვი, მი რე მულირი?' [მინ მულირი რენ, ნარაგადა გაფუნო]

- b. Nor esan duzu etorri dela.
ქართ. 'შენ თქვი, ვინ არის მოსული' [ვინ ნათქვამი გაქვს, მოსულიაო]
მეგრ. 'სი თქვი, მინ რე მულირი' [მინ ნარაგადა გაფუ მულირ რენია]

- 201 Ainhoak Asierrek erosi duen liburua irakurri du.
Ainhua.ERG Asierrek.ERG buy aux-n book read aux
'Ainhua has read the book that Asier bought.' (Artiagoitia 2013: 698)
ქართ. 'აინჰოამ წაიკითხა წიგნი, რომელიც ასიერმა იყიდა.'
მეგრ. 'აინჰოაქ წეკითხ წინგი, ასიერქ იყიდუ-ნი'
(*erosi du-en* ქართ. *ნაყიდი აქვს* (რომელიც), მეგრ. *ნაყიდირა აფუ-ნ*)

- 202 Ainhua bizi den hiria urrun dago hemendik.
Ainhua.ABS live aux-n city far is here-ABL
'The city Ainhua lives ('in') is far from here.' (Artiagoitia 2013: 698)
ქართ. 'ქალაქი, რომელშიც ცხოვრობს აინჰოა, შორს არის აქედან.'
მეგრ. 'ქალაქი, აინჰოა ოხორანსინი, შორს რე ათაურეშე.'
[აინჰოა ოხორანსინი ქალაქი, შორს რე ათაურეშე]

- 203 Ainhoak lanegiten duen eskola nahiko berria da.
Ainhua.ERG work aux-n school quite new is
'The school Ainhua works ('at') is quite new.' (Artiagoitia 2013: 698)
ქართ. 'აინჰოა რომ მუშაობს, (ის) სკოლა სულ ახალია.'
მეგრ. 'აინჰოას ომუშებელი უდუნ სკოლა, გვალო ახალი რე.'
[*lanegiten duen* მეგრ. ომუშებელი უდუნ, ქართ. სამუშაო რომ აქვს]
(*შენიშვნა*: ამ მაგალითში სუბიექტი Ainhua დგას ერგატიულ ბრუნვაში.

204 a. Botilan dagoen likidoa ardoa da
 Bottle.POSTP aux liquid-DET wine-DET is
 ‘The liquid that is in the bottle is wine.’ (Odrizola & Altzibar 2013:177)
 ქართ. ‘ბოთლში რომ არის სითხე, ღვინოა.’
 მეგრ. [ბოთილს რე-*n* სინთხე, ღვინი რე]
 [botilan dagoen მეგრ. ბოთილს რენ, ქართ. ბოთლში რომ არის]

b. Etor dadin egin dut (Odrizola & Altzibar 2013: 181)
 come AUX.-be do AUX.-him-I
 ‘I did it for him to come.’
 ქართ. ‘(ეს) გავაკეთე, რომ ის მოსულიყო.’
 მეგრ. ‘(თენა) ფქიმინ თის ქუმურთუმუდუკონ.’

ნიშანდობლივია, რომ ამ მაგალითებში (204a-b) ბასკური მეშველი ზმნა (*dagoe-n*, *dadi-n*) თავისი სტრუქტურით შეეფარდება მეგრულ მეშველ ზმნას *რენ*, *ქუმურთუმუდუკონ*, შდრ. ქართ. *რომ მოსულიყო*; *dadin* ფორმაში დაბოლოება *-n*, ამავე დროს, სხვა ფუნქციებსაც ასრულებს (იხ. Vamling & Tchantouria 1993).

5.6.2 გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses with adverbial function)

გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მაქვემდებარებელი კავშირებით ბასკურში თავისებურად იგება. ამ კავშირების ფუნქციას ასრულებენ ენკლიტიკური ელემენტები *-(e)n*, *-tzeko* და *-teko*, *-la*, რომლებიც ზმნის ბოლოში ექცევიან. მსგავსი ვითარება გვაქვს მეგრულშიც (Vamling & Tchantouria 1991).

205 Ez dut jakintza nahikoa euskaraz ondo hitz egiteko
 Ez d-u-t jakintza nahikoa euskara-z ondo
 არ DO3SG-aux-S1SG ცოდნა საკმარისი ბასკური-INST კარგად
 hitz. egi-teko
 ლაპარაკი-SUBJ
 ქართ. ‘არ მყოფნის ცოდნა, რომ კარგად ვილაპარაკო ბასკურად’
 მეგრ. ‘ვამზადუ რჩქინა, ბასკურო ჯგურო ბრაგადუენი’
 [hitz egiteko ქართ. სალაპარაკოდ, მეგრ. ორაგადეთ]

206 Hizkuntza hau erabiltzeko ikasi behar duzu.
 Hizkuntza hau erabil-tzeko ikas-i behar d-u-zu
 ქართ. ‘ამ ენას რომ დაეუფლო, სწავლა გჭირდება.’
 მეგრ. ‘თე ნინა დიგურუენი, გურაფა გოსაჭირუ.’
 (erabili გამოყენება, დაუფლება)

207 Ez mugitu eguzkia ikusteko
ქართ. 'არ იმოდრაო, რომ მზე დაინახო.' მეგრ. 'ვედიქანცუა, ზჟა ქომირენი.'

208 Etorriko dela uste dut. (Zubiri 1991:244)
ქართ. 'ვფიქრობ, რომ ის მოვა.' მეგრ. 'ვფიქრენქ თინა ქომურსინ(ი).'

რთული წინადადებები იგება ასევე ზმნის ფორმებზე *-te-*, *-ta-*, *-en-*, *-la* სუფიქსების დართვით, მაგ.: *egin* 'კეთება', *egitera* 'რომ გააკეთო' / 'გასაკეთებლად' (*egitera* მასდარის ფორმა); *lo* 'მილი', *lotara joan* 'დასაძინებლად წასვლა'; *jakin du* 'გაგებული აქვს მას', *hark jakin duenez* ქართ. 'მან რომ გაიგოს', მეგრ. 'თიქ გეგასინ.'

209 Bihar goizean irakur-tzeko ekarr-i dut.
Early morning read-for bring-PPP aux (it)
ქართ. 'მოვიტანე, რომ დილით ადრე ვიკითხო.'
[ადრე დილით წასაკითხავად მოტანილი მაქვს]
მეგრ. 'თენა მოღალირ მაფუ, ოჭმარეს იბკითხენი.'
[ირ ოჭმარეს იბკითხენი, მოღალირი მაფუ]
(irakurtzeko ქართ. წასაკითხავად, მეგრ. ოკითხირალო)

210 Obra hori ez sekula erakutsi jabea zenak egileari zuzenean erosi bait zion.
ქართ. 'ეს ნაწარმოები არასდროს ყოფილა ნაჩვენები, ვინაიდან მისმა აწ გარდაცვლილმა მფლობელმა ის შეიძინა უშუალოდ ავტორისგან.'
(Zaika 2014: 10)

211 Jainko-a-ren gan-dik eta gatik arreraz-ten zaio-n-a (Zaika 2014:260)
ღმერთი-GEN გან-ABL და გამო ვედრება-IPF aux-REL-ABS³⁴
'ის, რაზედაც მას ევედრებოდნენ, ღმერთით და ღმერთის წინაშე.'

ზოგ შემთხვევაში ენკლიტიკური ელემენტის ნაცვლად წარმოდგენილია ბრუნვის ნიშანი, მაგ.:

212 Liburua eroste-ra bidali n-au-te.
book.ABS buy-for send O1SG-aux-S3PL
ქართ. 'მათ გამგზავნეს, რომ წიგნი მეყიდა.'
[bidali naute გაგზავნილი ყყავდი მათ]
მეგრ. 'წინგიმ ოყიდემა მიდმაჩქეს.'

³⁴ სეგმენტაცია ჩვენია – რ.ჭ.

აქ სახელზმნა *eroste*-ს ერთვის მიმართულებითი ბრუნვის ნიშანი *-ra*, შდრ. მეგრ. წიგნიშ ოყიდუშა მიდმაჩქვეს; *eroste-ra* ოყიდუ-შა.

5.6.2.1 მიზნის/მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება (Subordinate clauses of purpose and reason)

მიზნის ან მიზეზის ცნება გამოიხატება *-(e)lako* ენკლიტიკური ფორმით, რომელიც ზმნის ფორმას ერთვის:

- 213 Nire ama hemen dugulako etorri naiz
ქართ. 'მოვედი იმიტომ, რომ ჩემი დედა აქ გვყავს.'
[ჩემი დედა აქ რომ გვყავს, იმიტომ მოსული ვარ]
'მეგრ. 'ჩქიმ დიდა თაქ პუნანი, თიშენ მოფრთი.'
[*etorri naiz* მოსული ვარ, მეგრ. მულირ ვორექ]

აქ ენკლიტიკური ელემენტი *-lako* შერწყმულია მეშველ ზმნასთან *dugu* და ასრულებს კავშირის როლს. თუკი ზმნა ბოლოვდება *-u*, *-i*, ხმოვნებზე ან *-go*, *-ke* თანხმოვნებზე, მას დაერთვის სუფიქსი *-elako*: *duelako*, *dagoelako*, *naizelako*... თუკი ზმნა ბოლოვდება *n* თანხმოვანზე, ამ შემთხვევაში სუფიქსი დაიკარგება.

დაბოლოება *-t(z)eko* ერთვის ზმნას და იღებს კავშირის ფორმას 'იმიტომ, რომ' – როგორც პასუხს კითხვაზე *zertarako?* რატომ, რისთვის?

- 214 Ikasgaiak ikastera nator
Ikasgaia-k ikaste-ra n-ator
[დავალეზ-ეზის სასწავლებლ-ად მო-ვ-დივარ]
ქართ. 'დავალეზების სასწავლებლად მოვდივარ.'
მეგრ. 'დავალეზეფიშ დავურაფუშა მოურქ.'

- 215 Ardoa eroatera bidali naute.
ქართ. 'მათ გამაგზავნეს ღვინის საყიდლად.'
[ღვინო რომ ვიყიდო, გაგზავნილი ვყავდი მათ]
მეგრ. 'ღვინიშ ოყიდირგშა მიდმაჩქვეს.'

- 216 Nahi izan ez dudalako ez dut egin.
ქართ. 'არ გავაკეთე, იმიტომ რომ არ მინდოდა.'
[nahi izan ez dudalako სურვილი არ მქონდა და იმიტომ]
მეგრ. 'ვაფქიმიანი, ვამოკოდუ თიშენი.'
[კორინი ვამილუდუ, თიშენ ვამაფუ კეთებული]
(*ez dut egin* ქართ. [არ მაქვს გაკეთებული], მეგრ. 'ვამაფუ კეთებული')

217 Ea, goazen etxera berandu da *eta*. (Zubiri 1991: 244)
ქართ. 'აბა, წავიდეთ სახლში, რადგან გვიანია.'
მეგრ. 'აბა, მიფშათ ცუჩა, გვიან რენ თიშენი.'

218 Merkea *delako* erosi dut. (Zubiri 1991: 259)
ქართ. 'იავი რომ არის, იმიტომ ვიყიდე'
მეგრ. 'ევი რენ თიშენ (ვ)იპიდი/იპპიდი.'

5.6.2.2 დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება (*Subordinate sentence of time*)

ენკლიტიკური ელემენტი *-(e)nean* / *-(e)nez* ერთვის ფინიტურ ფორმას და გადმოსცემს დროის გარემოებას: *hark jakin duenez...* – ქართ. 'მან რომ გაიგო,' მეგრ. თიქ თენა გეგუნ(ი)(*jakin du* – გაგებული აქვს მას).

219 Hartu *dugunean*
ქართ. 'როდესაც ავიღებთ' მეგრ. 'მუჟანს გეპჭოფუნთინ'

თუკი ზმნა ბოლოვდება *-u*, *-i*, *-go*, *-ke*-ზე ან თანხმოვანზე, დაბოლოების ფორმა იქნება *-enean*: *duenean*, *dagoenean*, *naizenean...* ხოლო *n* თანხმოვანზე დაბოლოებული ზმნის შემთხვევაში გვექნება *-ean* ფორმა:

220 a. Etorri *nintzenean*
ქართ. 'როცა მოვალ' მეგრ. 'მუჟანს მა ქომურქინ'

თუკი ზმნა ბოლოვდება *t* თანხმოვანზე, იქნება ფორმა *-danean*:

b. Hartu *dudanean*
ქართ. 'როცა ავიღებ', მეგრ. 'გეპჭოფუნქინ'

ხოლო *da* 'არის' ზმნის ფორმის შემთხვევაში – *-denean*; თუ ზმნის ფორმაა *dira* 'არიან,' შესაბამისად იქნება ფორმა *direnean*:

c. Egon *denean*.
ქართ. 'როცა დარჩება' მეგრ. 'მუჟანს დოსკიდუნ'

d. Egon *direnean*
ქართ. 'როცა დარჩებიან' მეგრ. 'მუჟანს დოსკიდუნან'

221 Pasatze *naiz-enan* zure lehiopetik, negarra irteten zait begi bietatik.
'როცა შენს ფანჯარასთან ჩავივლი ხოლმე, ორივე თვალიდან ცრემლი მდის.' (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 117)

- 222 Nahi duzu-*nean* etorri. (Zubiri 1991:272)
ქართ. 'მოდ, როცა სურვილი გექნება.' [სურვილი როცა გექნება, მოდი]
მეგრ. 'კორინი გაღვენუნ, ქომორთი.'

მაგალითში (222) გვაქვს მორფოლოგიური დამთხვევა მეგრულთან.

- 223 Bederatziak jo orkudo aita Bilbon bertan zegoen.
ქართ. 'ცხრა საათი როცა გახდა, მამა უკვე ბილბაოში იყო.'
მეგრ. 'წხორო საათიქ გეთენ, მუმა ბილბაოს რდგ.'

- 224 Buka-tu-takoan joan-go gara.
finish-ed-when go.FUT 1PL.PRS
'When finished, we will leave.' (Arriola 2017: 128)
ქართ. 'როცა დამთავრდება, წავალთ.'
მეგრ. 'გეთებუნ, მიდურთ.'

მაგალითში (224) უფრო მართებული იქნებოდა მორფემებად დაშლა შემდეგი სახით: *bukatu-ta-koa-n*, ენკლიტიკური დაბოლოება ასრულებს როცა კავშირის ფუნქციას. არგუმენტის სახით მოვიყვანთ მაგალითს კინტანას ლექსიკონიდან: “-*tako*: sufijo verbal compuesto de -*ta* y -*ko*, sirviendo para unir el participio con la palabra siguiente” (Kintana, 1980: 421). აქ, მეგრულთან შედარებისას, ადგილი აქვს სტრუქტურულ დამთხვევას: *bukatutakoa-n* 'გეთებუნ-ნ' ('როცა დამთავრდება').

5.6.2.3 შერეულ დამატებით დამოკიდებულ წინადადებათა მაგალითები (Mixed examples of subordinate clauses)

- 225 Xabier joan zelako esan dute.
ქართ. 'მათ თქვეს, რატომ წავიდა შაბიერი.'
მეგრ. 'თინენქ თქვის, მუშენ იდგ შაბიერქენი.'
[შაბიერი მუშენ იდგნი, ნარაგადა აფუნა]

თუკი ზმნა ბოლოვდება -*t*-ზე, იქნება ფორმა -*dalako*:

- 226 Hartu dudalako dio.
ქართ. 'მან უთხრა, რატომ წამიყვანეს.'
მეგრ. 'თიქ ქუწუ, მუშენ მიცონესინი.'

ზმნის ფორმა *da-ს* 'არის' შემთხვევაში გვექნება ფორმა *delako*, ხოლო თუ ზმნის ფორმაა *dira* 'არიან,' მაშინ – *direlako*:

227 a. Han egon *delako*³⁵ dio.

ქართ. 'მან უთხრა, რატომ დარჩა ის აქ'

მეგრ. 'თაქ მუშენ დოსკუდუნი, ქუწუ'

b. Han egon *direlako* dio

ქართ. 'მან უთხრა, რატომ დარჩნენ ისინი აქ.'

მეგრ. 'თაქ მუშენ დოსკიდესინი, ქუწუ.'

228 Ez naiz gogoratzen aitag liburua irakurri duen arrazoiak.

ქართ. 'ვერ ვიხსენებ, რატომ წაიკითხა მამამ წიგნი.' (Rijk 1998: 85)

მეგრ. 'ვაფშუ მუმაქ წინგი მუშენ იკითხუნ.'

229 Xabier joan zelako esan dute.

ქართ. 'მათ თქვეს რატომ წავიდა შაბიერი.'

მეგრ. 'თინენქ თქვის, შაბიერქ მუშენი იდგნი.'

[შაბიერი მუშენ იდგნი, ნარაგადა აფუდეს]

როცა ზმნა ბოლოვდება -*t*-ზე, ვლელულობთ -*dalako* ფორმას:

230 Ekarri *dudalako* diozue.

ქართ. 'თქვენ მას უთხარით, რატომ წამიყვანეს.'

მეგრ. 'თქვა მუს ქუწით, მუშენ მიცონესინი.'

231 Ameriketa-ra artzain joan nintzen baina tabernari amaitu nuen. (Artiagoitia 2012: 42)

'I went to America (as a) shepherd but I ended up (as a) bartender.'

ქართ. 'ამერიკაში მეცხვარედ წავედი სამუშაოდ, მაგრამ ბოლოს დავასრულე ბარმენად.'

მეგრ. 'ამერიკაშა მეშხურეთ მიდავრთი ომუშებუშა, მარა ბოლოს ბარმენო გავათე.'

³⁵ egon *delako* ქართ. *რატომ* დარჩა, მეგრ. დოსკიდუ-ნი

6 დასკვნა: ბასკურ-ქართველური პარალელები (Summary and Conclusions: Basque-Kartvelian parallels)

ბასკური გრამატიკული ნაწილის ანალიზის საფუძველზე დასკვნაში მიზნად ვისახავთ, წარმოვადგინოთ დასაბუთება ბასკურსა და ქართველურ ენებს შორის სიახლოვისა ამ ენათა სტრუქტურების შედარებაზე დაყრდნობით. მოგვყავს შედარებები მეტყველების ყველა ნაწილიდან, ასევე რამდენიმე ეტიმოლოგიური მაგალითი:

1. ფონეტიკური მოვლენები ბასკურში და ქართული პარალელები (Phonetic developments in Basque and some Kartvelian parallels)

ბასკური გაორკეცებული თანხმოვნები ქართულში ერთ ბგერად გადმოიცემა:

- dz/z [ძ], dza/za [ძა], dze/ze [ძე], dzi/zi, [ძი], dzo/zo [ძო], dzu/zu [ძუ]
თავის ლექსიკონში კინტანა აღნიშნავს, რომ ეს ბგერა არ დასტურდება ესპანურში. ის ძირითადად გვხვდება ონომატოპიკურ სიტყვებში (Kintana 1980: 96)
- tz: *itzuli* [იცული] 'დაბრუნება,' *Itziar* [იციარ] ქალის სახელი
- ts: *albitz* [ალბიც] 'თივა' (Kintana 1980: 13)
- tx: *txitxi* [ჩიჩი] 'ხორცი, ხორცეული,' *txatxala* [ჩაჩალა] 'მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი.'

ბასკურში, როგორც ქართველურ ენებში, ბგერა *f* არ დასტურდება, ის გვხვდება ძირითადად ინდოევროპული ენებიდან ნასესხებ სიტყვებში. ლაზურშიც *f* თურქულიდანაა ნასესხები.

2. მახვილის საკითხი ბასკურსა და ქართულში (Stress in Basque and Georgian)

მახვილი ბასკურში ისეთივეა, როგორიც ქართულში: ბასკურში, როგორც ქართულში, არ არის რომელიმე მარცვალზე ფიქსირებული მახვილი. მაგრამ ბოლო დროს, ესპანური ენის გავლენით, გაჩნდა ტენდენცია მახვილის დასმისა ბოლოდან მეორე მარცვალზე; ხოლო ოთხმარცვლიან სიტყვებში დამატებითი მახვილი მოდის ბოლო მარცვალზე. ბისკაიურსა და სულეტურ დიალექტებში ფიგურირებს ფონოლოგიური მახვილი:

ერთმარცვლიანი სიტყვები: *láu* 'ოთხი,' *dén* 'ყველა,' *gáu* 'ღამე'

ორმარცვლიანი სიტყვები: *éuri* 'წვიმა,' *jábe* 'ბატონი,' *gáuza* 'საგანი,' *báso* 'ტყე'

სამმარცვლიანი სიტყვები: *égia* 'სიმართლე,' *árbola* 'ხე,' *gáldera* 'შეკითხვა,' *árima* 'სული.'

3. განსაზღვრულობა-განუსაზღვრელობის შესახებ ქართულსა და ბასკურში (On definiteness/indefiniteness in Basque and Kartvelian)

ბასკურში არსებობს განსაზღვრულობა-განუსაზღვრელობის კატეგორია. განსაზღვრულობა აღინიშნება *-a* ბოლოსართით, მაგ. *gizon* ‘კაცი’ (ზოგადად), *gizon-a* ‘კაცი’ – განსაზღვრული ფორმა. ცნობილია, რომ ძველ ქართულში სახელობითის ბოლოსართი *-ი* მომდინარეობდა იგი ნაცვალსახელიდან: კაც-(იგი), კაც-მან. მოგვიანებით დარჩა მხოლოდ *-ი* (კაც იგი → კაც-ი), როგორც სახელობითი ბრუნვის ნიშანი თანხმოდგენიდან არსებით სახელებში (*ადამიან-ი*, *სახლ-ი*, *სკამ-ი* და სხვ.). ესე იგი, შეიძლება ითქვას, რომ ამ კუთხით გვაქვს მორფოლოგიური მსგავსება ბასკურთან.

ძველ ქართულში ჩვენებითი ნაცვალსახელები *ესე*, *ეგე*, *იგი* გამოიყენებოდა არტიკლის ფუნქციით. სახელები არტიკლის გარეშე განიხილებოდა, როგორც განუსაზღვრელი ფორმები, მაგ. *მკალ-ი ესე (ეგე, იგი)* ‘კალია’ (Fänrich, 1989: 150).

4. მოთხრობითი ბრუნვის ნიშნის მსგავსება ბასკურსა და მეგრულში (Similarities between the ergative case marker in Basque and Megrelian)

ყურადსაღებია მოთხრობითი ბრუნვის მაჩვენებლის დამთხვევა ბასკურსა და მეგრულში, შეადარე: *gizona-k* ‘კოჩ-ქ,’ *laguna-k* ‘მეგობარ-ქ,’ *aita-k* ‘მუმა-ქ,’ *mendi-k* ‘გვალა-ქ,’ *Kepa-k* ‘კეფა-ქ’ (კაცის სახელი), *Edurne-k* ‘ედურნე-ქ’ (ქალის სახელი).

5. სივრცობრივ და ადგილობრივ ბრუნვათა მსგავსება (Similarities in spatial and local cases / postpositional suffixes)

ბასკურსა და ქართველურ ენებში ვხვდებით მსგავსებას სივრცობრივი მიმართებების მარკირების შედარებისას. ბასკურს აქვს რამდენიმე სივრცობრივი ბრუნვა, რომელიც გამოიყენება სულიერი არსებითი სახელებისთვის (აბლატივი, ინესივი, ადლატივი), ქართველურ ენებში პოსტპოზიციური მარკერებია, შდრ. ქართ. *-ში*, *-გან*, მეგრ. *-შა*, *-განიშე*. ორი ბრუნვის ნიშანია – ნათესაობითი და მიმართულებითი. ბასკურსა და ქართველურ ენებში გვაქვს მაგალითები, სადაც მასდარი ჩნდება ლოკალურ ბრუნვებში, შდრ.:

- 1 a. *nire-gan* ჩემ-ში
b. *Hitza Jainkoaren-gana zegoen* ‘სიტყვა ღმერთისაგან იყო’
Jainko-aren-gana – ღმერთ-ისა-გან
ღმერთში / ღმერთისგან
c. *semearendik*
seme-aren-gandik ვაჟიშვილ-ისა-გან
- 2 a. *Haiek eliza-n ezkontze-n ari dira orain*
[ისინი ეკლესია-ში ჯვრისწერა-ში არიან ახლა]
‘ახლა ისინი ეკლესიაში ჯვარს იწერენ.’

- c. Bilbo-tik za-torr-en
 ‘S/he is coming from Bilbao’ [said to a woman]
 ქართ. ‘ბილბაოდან ჩამოდის’ (ქალთან მიმართება)
 მეგრ. ‘ბილბაოშე მურს, ოსურ’
- 6 a. Bilbo-ra n-arama-ø (Antonov 2015:14)
 ‘S/he is taking me to Bilbao.’
 ქართ. ‘ბილბაოში მივყავარ მას.’
 მეგრ. ‘ბილბაოშა მეპუნქ თის.’
- b. Bilbo-ra n-arama-ø-k
 (S/he is taking me to Bilbao.) [said to a man]
 ქართ. ‘ბილბაოში მივყავარ.’ (მიმართება კაცთან)
 მეგრ. ‘ბილბაოშა მეპუნქ, ბოდ.’
- c. Bilbo-ra n-arama-ø-n
 (S/he is taking me to Bilbao.) [said to a woman]
 ქართ. ‘ბილბაოში მივყავარ.’ (მიმართება ქალთან)
 მეგრ. ‘ბილბაოშა მეპუნქ, ოსურ.’
- 7 Kotxea garestia izan-go d-u-**k/n**.
 ქართ. ‘მანქანა ძვირი იქნება, შე კაცო / ქალო.’
 მეგრ. ‘მანქანა ძვირ იცი, ბოდ / ოსურ.’

პროფ. იური ზიცარისა და ჩვენი აზრით, ზმნაში ჩართული დაბოლოება *-k* და *-n* მამაკაცისკენ/ქალისკენ მიმართების აღმნიშვნელ ფორმებში მომდინარეობს სიტყვე-
 ბიდან (*kizon* → *gizon* ‘მამაკაცი’), *neska* ‘ქალიშვილი.’ ძველ ბასკურ ტექსტებში დას-
 ტურდება ფორმა *kizon* ‘მამაკაცი,’ დღევანდელი ფორმაა *gizon*. ზმნის ფორმაში ის
 ჩაერთო შეკვეცილი ბოლოსართის სახით. ეს შეხედულება საინტერესო მიგნებად
 მიიჩნია ცნონილმა ბასკმა ლინგვისტმა ორტის დე ურბინამ.

7. სახელზმნა ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Verbal Noun (masdar) in Kartvelian and Basque)

ბასკურში, ინდოევროპული ენებისგან განსხვავებით, წარმოდგენილია სახელზმნა. სახელზმნის საწარმოებლად გამოიყოფა *-ize* და *-te* სუფიქსები, ჩრდილოურ დია-
 ლექტურ ფორმებში გვხვდება მაჩვენებელი *-ite*. ნაზმნარი სახელებიდან *egon*, *erori*,
hil, *ibili*, *igan*, *jaiki* სახელზმნური ფორმები იქნება: *egote* ‘ყოფნა,’ *erortze* ‘დაცემა,’ *hiltze*
 ‘კვდომა,’ *ibiltze* ‘სვლა,’ *igaite* ‘ადგომა,’ *jaikitze* ‘წამოდგომა’; ხოლო *hasi*, *hazi* *jaitsi*, *utzi*
 ფორმებიდან სახელზმნები *-te* დაბოლოებითაა წარმოდგენილი *haste* ‘დაწყება,’ *hazte*
 ‘ზრდა,’ *jaiste* ‘დაშვება,’ *uzte* ‘დატოვება.’ ისტორიულად, წერს რიიკი, ეს მაჩვენებ-

ლები ერთვოდა წარსული დროის მიმდევობის ფორმებს და არა ზმნის ძირს. შდრ. *ibili* (*i-bil-i*) ‘წასული,’ *ibiltze hau* ‘ეს სვლა’; *ibiltzea onuragarria da* ‘სიარული კარგია ჯანმრთელობისთვის’; *zure ibiltzea* ‘თქვენი სვლა,’ *ibiltzeari ekin* ‘სვლის დაწყება,’ *ibiltzeagatik* ‘სიარულის გამო,’ *ibiltzeaz* ‘სვლის შესახებ,’ *ibiltzean* ‘სვლაში, სიარულში,’ *mina ibiltzetik dator* ‘ტკივილი სიარულის გამო.’ *Zu hemen ibiltzea ona da* ‘აქ შენი სიარული სასარგებლოა’ (Rijk 2006: 868).

8. ნათესაობითი ბრუნვის ნიშანი და სახელზმნა წინადადებაში (The genitive case marker and the masdar (verbal noun))

საინტერესოა ნათესაობითი ბრუნვისა და სახელზმნის ფორმების განხილვა წინადადებაში. როგორც მაგალითები (9-10) მოწმობს, ბასკურსა და ქართველურში მსგავსი ვითარება გვაქვს – კერძოდ, გარდაუვალ სახელზმნაში სუბიექტი ნათესაობითი ფორმით გადმოიცემა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბასკურსა და ქართველურ ენებში არ არის ინფინიტივი.

- 9 Zure aita-ren hiltze-a pena eman dit
 your father-GEN die-VN pain give.PPart AUX
 ქართ. ‘შენი მამ-ის გარდაცვალებამ ტკივილი მომაყენა’
 მეგრ. ‘სკანი მუმამი ღურაქ გურ დოპჭუ’
 (*pena eman dit* ქართ. ტკივილი მომაყენა, მეგრ. გურ დოპჭუ)
- 10 Gure umea-ren jaiotzea alaitasun handia da (Ortiz de Urbina– p.c.)
 Our child-GEN be.born.VN joy big is
 ქართ. ‘ჩვენი ბავშვის დაბადება დიდი სიხარულია’
 [ჩვენი ბავშვ-ის დაბადება სიხარული დიდი არის]
 მეგრ. ‘ჩქინი ბაღანაში გორჩქინა ხიოლი ქვერსემი რე’

მაგალითი (9, 10) მოგვაწოდა პროფ. ორტის დე ურბინამ.

9. პირის ნაცვალსახელები ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Personal pronouns in Basque and Kartvelian languages)

რაც შეეხება პირის ნაცვალსახელებს, აქაც მსგავსი ვითარება გვაქვს. მესამე პირის-თვის გამოიყენება ჩვენებითი ნაცვალსახელები *hau* ეს, *hori* ეგ, *hura* ის/იგი, *hau nire laguna da* ‘ეს ჩემი მეგობარია,’ *etxe hau* ‘ეს სახლი [სახლი ეს],’ *mutil hori* ‘ეგ ვაჟი [ვაჟი ეგ],’ *neska hura* ‘ის გოგო [გოგო ის].’

10. უკუქცევითი ფორმების საკითხი ბასკურსა და ქართველურ ენებში (The lack of reflexive pronouns in Basque and Kartvelian)

ბასკურში უკუქცევითი ფორმების გადმოსაცემად გამოიყენება სიტყვა *buru* ‘თავი,’ შდრ.:

- 11 *Zuk zeure burua zaindu behar du.*
ქართ. ‘შენ შენს თავზე იფიქრო უნდა.’
მეგრ. ‘სი სკან დუდშეოკო იფიქრენ.’

- 12 *neska-k ispilu-n bere burua ikusi du.*
გოგო-ERG სარკე-INESS თავისი თავი ნანახი.PPP 3SG.AUX.PRS
ქართ. ‘გოგო-მ სარკე-ში თავისი თავი დაინახა.’
მეგრ. ‘ცირა-ქ სარკე-ს მუში დუდი ქოძირუ.’
(*ikusi du* ქართ. ნანახი ჰყავს, მეგრ. ნაძირეფუ აფუ)

- 13 *Ni-re buru-a aurkez-tu nahi di-zue-t.* (Jendraschek 2004:15)
1.SG-GEN head-DET present-PART want PRS.ABS.3.SG-IO.2.PL-ERG.1.SG.
‘I want to introduce myself to you.’
ქართ. ‘მინდა თქვენ გაგაცნოთ ჩემი თავი.’
[ჩემი თავ-ი გაგაცნოთ სურვილი მაქვს]
მეგრ. ‘მოკო ჩქიმი დუდი გოგოჩინებაფუათ.’
[ჩქიმი დუდი გოგოჩინებაფუათ კორინი მილუ]

- 14 *Aita-k etxea bere buru-aren-tzat eraiki zuen.*
[მამა-ERG სახლი თავისი თავ-ის-თვის აშენებული ჰქონდა]
ქართ. ‘მამამ თავისთვის ააშენა სახლი.’
[მამამ სახლი თავის თავისთვის აშენებული ჰქონდა]
მეგრ. ‘მუმას მუშოთ აფუდუ ყუდე დოდგუმილი.’
[მუმამ ყუდე მუშ დუდიშოთ დოდგუმილი აფუდუ]

ბასკურსა და ქართულში ორი ბრუნვის მაჩვენებელია წარმოდგენილი: გენიტиви და ბენეფაქტივი.

11. რიცხვითი სახელის აგებულების დამთხვევა ბასკურ და ქართველურ ენებში (Vigesimal structure of numerals in Basque and the Kartvelian languages)

ბასკურში, ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, თვლის ოცობითი სისტემაა: 30 *hogeita hamar* (*hogeita-hamar* = 20+10 ოც(ი)-და-ათი); 31 *hogeita hamaika* (*hogeita-hamaika* = 20+11 ოც(ი)-და-თერთმეტი); 40 *berrogei* (*ber-hoge* = 2×20 ორ(მ)-ოცი) *hoge* *bat lagun* ‘ოცდაერთი მეგობარი,’ *hiru neska* ‘სამი ქალიშვილი.’ როცა არსებითი სახელი

გამოდის საზღვრულად, რიცხვითი სახელი დგას მხოლოდით რიცხვში, მაგ. *hoge bat lagun* ‘ოცდაერთი მეგობარი,’ *hiru neska* ‘სამი გოგო’ (იხ. მეტყველების ნაწილი, რიცხვითი სახელები).

12. სიტყვაწარმოების პარალელები ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Word formation in Basque and Kartvelian)

ბასკურში სიტყვაწარმოებელი სუფიქსები *-(l)ar* და *-le* მიუთითებს ადამიანის საქმიანობაზე, პროფესიაზე, მაგ.: *gudu* ‘ომი’ – *gudari* ‘მეომარი’; *abestu* ‘სიმღერა’ – *abeslari* ‘მომღერალი’; *irakatsi* ‘სწავლება’ (ასწავლის) – *irakasle* ‘მასწავლებელი.’

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს კიდევ ერთი მსგავსება სიტყვაწარმოებაში. ბასკურის სამხრეთ დიალექტებში ზედსართავის სახელიდან ზმნიზედის საწარმოებლად გამოიყენება სუფიქსი *-(r)o*. შევადაროთ ბასკური მაჩვენებელი *-(r)o* მეგრულ *-(რ)ო* მარკერს. მეგრული *-(რ)ო* ძალზე გავრცელებული აფიქსია, რომელიც არსებითი სახელიდან აწარმოებს ზმნიზედას, მაგ.: *ჯგირი* – *ჯგირო*, *მანგარი* – *მანგარო*, *კოჩი* – *კოჩურო*, *ჯვეში* – *ჯვეშებურო*, *ხანიერი* – *ხანიერო*, *ახალი* – *ახაშო*, *ბედნიერი* – *ბედნიერო...* შევუდაროთ ბასკურს: *argi* ‘სინათლე’ – *argi-ro* ‘ნათლად’; *asti* ‘წყინარი’ – *asti-ro* ‘წყინა-რო,’ (წყინარად) *adiskide* ‘ჯიძაკოჩი’ (მეგობარი) – *adiskide-(r)o* ‘ჯიძაკოჩუ-რო,’ (მეგობრულად), *berri* ‘ახალი’ – *berri-ro* ‘ახაშ-ო’ (ახლებურად) და სხვ. მეგრულს შევუდაროთ დამატებით რამდენიმე ბასკური მაგალითი, რომელიც ბასკოლოგ რიიკს მოჰყავს (Rijk 1995: 66-67).

(a) *gozo* ‘გემუანი’ (ტკბილი) – *gozo-ro* ‘გემუან-ო’ (ტკბილად); (b) *handi* ‘დიდებული’ (დიდებული) – *handi-ro* დიდებურო (დიდებულად); (c) *maisu* ‘ოსტატი,’ *maisu-ro* ‘ოსტატუ-რო’ (ოსტატურად). ჩვენი აზრით, თანხმომავანი *r* ისეთ ფორმებში, როგორიცაა *argiro*, *beriro* და ა.შ. ასრულებს ხმოვანთა გასაყარის როლს (*argi+o* → *argiro*).

13. ბასკური და ქართული გვარების შესახებ (Basque and Georgian surnames)

მნიშვნელოვანია ბასკი საზოგადო მოღვაწისა და პოლიტიკოსის, ბატონ მანუელ დე არანეგის (Manuel de Aranegui) დაკვირვება იმის თაობაზე, რომ ბასკეთში მრავალი გვარია *-ურ-*, *-უა-*, *-ია-*ზე დაბოლოებული, მაგ. *ხუბულური*, *ოჩიაური*, *ინაური...* ასევე გვხვდება მეგრული ჟღერადობის გვარებიც: *ბოკერია*, *ლოლუა*, *ნოდია...* ამის შესახებ თამარ ფილია თავის ნაშრომში წერს და უთითებს ციტატას მანუელ დე არანეგის ნაშრომიდან ‘აქვთ თუ არა საერთო წარმოშობა ბასკურ და ქართულ ენებს’ (იხ. ფილია, 2019: 27-28).

ბასკურში და ქართველურ ენებში დაბოლოება *-uri/-turi* მიუთითებს ადგილზე ან წარმოშობაზე, შდრ. მეგრ. *ოჩხამ-ური*, *გეგე-თური*, *ჭან-თური*. ვფიქრობთ, ეს ბასკური სუფიქსი *-uri* /*-turri* მომდინარეობს სიტყვა *itturi*-დან ‘წყარო.’ ამ შეხედულებ-

ბას ასაბუთებს აქ მოყვანილი მეგრული ტოპონიმები *ოჩხამური* (სათევზაო ადგილი), *გეჯეთური* (სოფ. გეჯეთიდან), *სენაკური* 'სენაკელი,' *აბაშური* 'აბაშელი' და ა.შ.

14. პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის მაჩვენებლის დამთხვევა ბასკურსა და ქართულში (First person plural subject marker in Basque and Kartvelian)

ბასკურში პირველი პირის მრ. რ. მარკერად გამოდის სუფიქსი *-gu* /-გ, მაგ.: *du-gu* 'გვაქვს / გვყავს (ის),' *dantzu-gu* 'გვ-ესმის.' ეს მარკერი პრეფიქსის სახით იჩენს თავს 'ყოფნა' ზმნის აწმყოს ფორმაში, შდრ. *g-ara* 'ვ-არ-თ.'

15. პარალელური ზმნური სტრუქტურები (Agreement marking in participles and auxiliaries)

ბასკურში და ქართველურ ენებში გვაქვს მაგალითები აღწერითი კონსტრუქციებით – მიმდებარის ფორმა და მეშველი ზმნა. ბასკურში გარდაუვალი ფორმებისთვის გამოიყენება მეშველი ზმნა *izan* 'ყოფნა,' ხოლო გარდამავალი ფორმებისთვის – (მეშველი) ზმნა *ukan* / *eduki* 'ქონა / ყოლა,' მაგ.:

- 15 Ni etorri naiz
 მე მოსული ვარ
 ქართ. 'მოვედი' მეგრ. 'ქომოფრთი' [მა მუღირი ვორექ]

მოყვანილ (16 და 19) მაგალითებში ვხედავთ ბასკური მეშველი ზმნის ფორმის აშკარა მსგავსებას ქართულთან, შდრ. ბასკური *di-ra* და ქართული *არი-ან*, *za-ra* *ზარ(თ)*. ბასკურში *-ra* წარმოადგენს ზმნის ძირს.

- 16 Gizonak joan dira
 ქართ. 'კაცები წავიდნენ' [კაცები წასული არიან]
 მეგრ. 'კოჩენქ მიდართეს' [კოჩეფი უღირი რენა]

- 17 egi-n d-u-t
 [გაკეთებ-ული ბ-აქვს]
 ქართ. 'გავაკეთე' მეგრ. 'კეთებული მაფუ'

- 18 egin-go d-u-t
 [გასაკეთებ-ელი ბ-აქვს]
 ქართ. 'გავაკეთებ' მეგრ. 'გავაკეთენქ' [ოკეთებელი მაფუ]

- 19 ibil-i z-ara
 [წას-ული ხ-არ(თ)]
 ქართ. 'შენ წახვედი / თქვენ წახვედით'
 მეგრ. 'უღირი რექ / რეთ'

16. *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის აწმყოს მესამე პირის ფორმა მხოლოდობითში ბასკურ და მეგრულ მეშველ ზმნაში (Similarities in the form of the 3rd person singular, present tense auxiliary verb *izan* ‘to be’ in Basque and the Megrelian copular verb)

ქვემოთ მოყვანილი მაგალითები ბასკური *ონდაროა* (Ondarroa) სოფლის თქმიდან გვიჩვენებენ საინტერესო დამთხვევას მეშველი *izan* ‘ყოფნა’ ზმნის მესამე პირის აწმყოს ფორმებში მეგრულთან შედარებისას:

- 20 Ori neski-ori [Koldo-n alabi] re.
this girl-this.NOM [Koldo-GEN daughter.NOM] is
This girl.NOM [Koldo-GEN daughter] is. (Arkhipov and Nuzhdin. 2020: 74)
მეგრ. ‘თე ცირა-თენა [კოლდო-ში] ცირასკუა რე.’
ქართ. ‘ეგ ქალიშვილი-ეგ [კოლდოსი ქალიშვილი] არის’
- 21 Oi-de ju-te-ko ordu re.
Bed-All go-TE-Gen time is.
It’s time to go to bed. (Arregi 2000: 13)
მეგრ. ‘ონჯირუშა მიდართე(ნ) დრო რე’
ქართ. ‘დასაძინებლად რომ წახვიდე ის დროა.’
- 22 Jon altu re
Jon tall be.Pr
Jon is tall. (Arregi 2000: 8)
მეგრ. ‘იონი მაღალი რე.’
ქართ. ‘იონი მაღალია.’

17. ვერსიის საკითხის შესახებ ბასკურში (Version (applicative forms))

ბასკურში გამოიყოფა ორი ვერსია: ნეიტრალური და სასხვისო.

- 23 a. Aita-k etxe-a eraiki d-u.
ქართ. მამა-მ სახლ-ი ააშენა.
[მამამ სახლი აშენებული აქვს]
მეგრ. ‘მუმა-ქ ცუდე დოდგ.’
[მუმაქ ცუდე აშენებული აფუ]
- b. Aita-k semea-ri etxe-a eraiki z-i-o-n.
ქართ. მამა-მ ვაჟიშვილ-ს სახლ-ი ააშენა.
[მამამ ვაჟიშვილს სახლი აშენებული ჰქონდა]
მეგრ. ‘მუმა-ქ ქომოლსკუა-ს ცუდე დუდგ.’
[მუმაქ ქომოლსკუას ცუდე დოდგუმილი აფუდუ]

- c. Aita-k etxe-a bere buru-aren-tzat egin z-u-en.
 მამა-ERG სახლ-ი თავის თავის-GEN-BENEF აშენებული S3SG-aux.PERF
 ქართ. 'მამამ სახლი თავისთვის აიშენა.'
 მეგრ. 'მუმაქ ცუდე მუშოთ დოდგ.'
 [მუმა-ქ ცუდე *მუ-შ დუდ-იშოთ* დოდგ]

როგორც ორტის დე ურბინა (Ortiz de Urbina) აღნიშნავს, ამ კონტექსტში ეს კონსტრუქცია არ ხასიათდება, როგორც უკუქცევითი, არამედ ქართულის მსგავს კონსტრუქციას წარმოადგენს. შდრ. მაგალითები:

- 24 a. Jon-ek bere buru-a ebaki du (Salaberri 2020:11)
 John-ERG 3SG.GEN REFL-DEF.ABS cut-IPFV AUX
 'John cut himself (intentionally)'
 ქართ. 'იონმა თავის თავს ზიანი მიაყენა.'
 [იონმა თავის თავს ზიანი მიყენებული ჰქონდა]
 მეგრ. 'იონქ *მუშ დუს* ჰუა მიორინუ.'
- b. Lan hau neu-re buru-a-rentzat egin du-t
 Work this.ABS 1SG.INT-GEN REFL-DEF-BEN do.PFV AUX
 'I have done this work for myself' (Salaberri 2020 :15)
 ქართ. 'ეს სამუშაო ჩემთვის გავაკეთე.'
 [სამუშაო ეს ჩემი თავისთვის გაკეთებული მ-აქვს]
 მეგრ. 'თე ომუშებელი ჩქიმოთ მაფუ კეთებული.'
 [ომუშებელი თენა ჩქიმ *დუდშოთ* კეთებული მაფუ]

18. კაუზატივის გადმოცემა ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Causative forms in Basque and Kartvelian)

დამთხვევას ადგილი აქვს კაუზატივის ფორმაშიც. კაუზატივის მარკერი *-arazi* ერთვის ზმნას, მაგ.:

- 25 a. Aitari liburua emanarazi diote irakasleari.
 Aita-ri liburu-a eman-arazi d-i-o-te
 მამა-DAT წიგნ-ი მიცემა.PPP-CAUS O3SG-AD-IO-3PL.aux.PERF
 irakaslea-ri
 მასწავლებელი-DAT
 ქართ. 'მამას წიგნი მიაცემინეს მასწავლებლისთვის.'
 მეგრ. 'მუმას წინგი ქემიოჩამაფეს მაგურაფალიშა.'

ამ წინადადებაში *aita-ri* 'მამას' და *irakaslea-ri* 'მასწავლებელს' მიცემით ბრუნვაშია.

- b. Aitak liburu-a eman dio irakasleari.
 Aita-k liburu-a eman d-i-o-ø
 მამა-ERG წიგნ-ი მიცემა.PPP O3SG-AD-IO-S3.aux.PRS
 irakaslea-ri
 მასწავლებელი-DAT
 ქართ. 'მამამ წიგნი მისცა მასწავლებელს.'
 [მამამ წიგნი მიცემული აქვს მასწავლებელს]
 მეგრ. 'მუმაქ წინგი ქემეჩუ მაგურაფალს'
 [მუმა-ქ წინგ-ი მეჩამილი აფუ მაგურაფალიშა]

19. მიმღეობა და მეშველი ზმნის გამოყენება ბასკურში (Analytic forms of participles and auxiliary verbs)

დამთხვევა ასევე ფორმებში, სადაც მიმღეობა და მეშველი ზმნაა წარმოდგენილი, მაგ. *etorriko naiz* [*etorri-ko n-aiz*] ნიშნავს 'მომსვლელი ვ-არ' (მეგრ. მოულარი ვორექ), სადაც *etorri* წარმოადგენს ნამყო მიმღეობის პასიურ ფორმას 'მომსვლელი,' დაბოლოება *-ko* კი – მომავალ დროზე მიუთითებს (ის, ფაქტობრივად, ნათესაობით-ადგილობითი ბრუნვის ნიშანია):

- 26 a. *etorri-ko n-aiz*
 მოსვლა.PPP-FUT ვ-არ
 ქართ. 'მოვალ' [მომსვლელი ვარ]
 მეგრ. 'ქომურქ' [მოულარი ვორექ]
- b. *joan-go n-aiz*
 წასვლა.PPP-FUT ვ-არ
 ქართ. 'წავალ' [წამსვლელი ვარ]
 მეგრ. 'მიდურქ' [მაულარი ვორექ]

საინტერესოა, რომ საფრანგეთის ბასკურ დიალექტში ობიექტი ნათესაობით ბრუნვაში დგას და მთელი კონსტრუქცია ჰგავს ქართულს, თუმცა ნაკლებად გამოიყენება, მაგ.:

- 27 *liburu-a-ren irakurtze-n ari da*
 წიგნ-DET-GEN კითხვა-ში არის
 'S/he is reading the book' (Basque dialects in France) (Gonzal 2002: 82)
 'ის წიგნს კითხულობს.' [წიგნის კითხვაში ჩართულია]

20. მტკიცებითი ფორმები (Affirmative prefixes)

მტკიცებითი ფორმის გამოსახატავად ბასკური იყენებს *ba-* პრეფიქსს, რომელიც მეგრულ *ქო-* პრეფიქსს შეეფარდება, შდრ. ბასკური *ba-da*, მეგრ. *ქო-რე* ‘კი არის.’ ეს პრეფიქსი ასევე გვხვდება პირობითი კილოს ფორმებში და *თუ* / *თუკი* მნიშვნელობით გამოდის, მაგ. *ba-dator* მეგრ. *ქო-მორთუდა* ‘თუ მოვა.’

21. მსაზღვრელ-საზღვრულის საკითხისათვის ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Modifier/Modified in the nominal phrase in Basque and Kartvelian)

ზედსართავ სახელებში მსაზღვრელ-საზღვრულის წყობა ბასკურში ასეთია: *emakumea gaztea* [ქალი ახალგაზრდა] ‘ახალგაზრდა ქალი,’ ხოლო წინადადებაში, სადაც ზმნის ფორმა გვაქვს, საზღვრულის და მსაზღვრელის განლაგება ისეთივეა, როგორიც ქართველურ ენებში, მაგ.:

28 Hau mendia handia da.
ქართ. ‘ეს მთა მაღალია.’
მეგრ. ‘ათე გვალა ქვერსემი რე.’

29 Zu ederra z-ara.
ქართ. ‘შენ ლამაზი ხარ’ / ‘თქვენ ლამაზი ხართ.’
მეგრ. ‘სი სქვამი რექ’ / ‘თქვა სქვამი რეთ.’

აქ საინტერესოა მეშველი ზმნა, სადაც ძირის ფორმა ბასკურსა და ქართულში იდენტურია, შდრ.: ბასკ. *z-ara*, ქართ. *ხ-არ*.

თანამედროვე ქართველურ ენებში ძირითადი რიგია A-N: ‘ახალგაზრდა ქალი.’ ძველ ქართულში კი დომინანტური რიგი იყო N-A. მაგ. *თაყვანი სცეს მამასა შენსა* ‘მათ პატივი სცეს მამაშენს’ (შანიძე, 1976: 126), *ქალ შვენიერ* ‘ლამაზი ქალი.’

აბსოლუტური განუსაზღვრელი: *ქალ შვენიერ-ი* ‘ქალი მშვენიერი’ (Fänrich 1989: 151), *ფეხთა შენთა* ‘თქვენს ფეხზე’ (Fänrich 1989: 184). ძველ ქართულ ტექსტებში მსაზღვრელ-საზღვრულის რიგი საკმაოდ თავისუფალია. ზედსართავი მსაზღვრელის ფუნქციით შეიძლება იდგეს არსებითი სახელის წინ ან მის შემდეგ: *დიდსა სარწმუნოებისა შინა* ‘ღრმა რწმენაში,’ *იყო ჭირი დიდი* ‘იყო დიდი გაჭირვება’ (Fänrich 1989: 193).

რიცხვითი სახელი ძირითადად წინ უსწრებს არსებით სახელს: *და შექმნა ღმერთმა ორნი მნათობნი დიდი* ‘და ღმერთმა შექმნა ორი დიდი ზეციური სხეული’; კუთვნილებითი ნაცვალსახელები ძირითადად არსებითი სახელის შემდეგ გვხვდება: *ხსნისთვის ჩვენისა* ‘ჩვენს გადასარჩენად.’ არტიკლი, ჩვეულებრივ, მოსდევს არსებით სახელს: *შევიდა ქვაბსა მას* ‘ის შევიდა მღვიმეში,’ *დიდი იგი მეფე იარვანდ* ‘დიდი მეფე იარვანდი,’ *მთასა ზედა მაღალსა* ‘მაღალ მთაზე.’

რაოდენობითი რიცხვითი სახელის შემდეგ, რომელიც მხოლოდითშია, არსებითი სახელიც მხოლოდით რიცხვში იქნება: *სამ დღე და სამ ღამე* 'სამი დღე და სამი ღამე.' როცა რიცხვითი სახელი ნართანიან მრავლობითშია, არსებითი სახელი ასევე ნართანიან მრავლობითში იქნება: *ორნი ძმანი* 'ორი ძმა' (Fänrich 1989: 194-195, 196).

22. მასდარული ფრაზის სტრუქტურა (Structure of the verbal noun (masdar) phrase)

საინტერესო სურათი გვაქვს სახელზმნასთან დაკავშირებით, მაგ.:

30 a. *Zure aita hiltzea pena eman dit.*

ქართ. 'შენი მამის გარდაცვალებამ ტკივილი მომაყენა.'

მეგრ. 'სქანი მუმაში ღურაქ გურ დოჰჰუ.'

b. *Gure umea jaiotzea alaitasun handia da.*

ქართ. 'ჩვენი ბავშვის დაბადება დიდი სიხარულია.'

[ჩვენი ბავშვის დაბადება სიხარული დიდი არის]

მეგრ. 'ჩქინ ბაღანაშ დაბადება ქვერსემ ხიოლი რე.'

სტანდარტულ ბასკურში ირიბი ობიექტი *aita hiltzea* სახელობით ბრუნვაშია, საფრანგეთის ბასკურ დიალექტებში კი – ობიექტი ნათესაობით ბრუნვაშია:

31 a. *Zure aita-ren hiltzea pena eman d-i-t*

ქართ. 'შენი მამ-ის გარდაცვალებამ ტკივილი მომაყენა.'

მეგრ. 'სქანი მუმა-ში ღურაქგურ დოჰჰუ.'

b. *Gure umea-ren jaiotza*

ქართ. 'ჩვენი ბავშვ-ის დაბადება'

მეგრ. 'ჩქინი ბაღანა-ში ბადება' (Ortiz de Urbina – p.c.)

საფრანგეთის ბასკური დიალექტის ფორმა თავისი კონსტრუქციით ემთხვევა ქართულს.

23. წინადადების სტრუქტურის საკითხები ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Types of sentence structure)

ბასკურში, ისევე, როგორც ქართველურ ენებში, გვაქვს წინადადებათა სამი სახის კონსტრუქცია: ნომინატიური, ერგატიული, დატიური.

ნომინატიური კონსტრუქცია

- 32 Lagun-a etorri da.
 ქართ. 'მეგობარი მოვიდა.'
 [მეგობარ-ი მოსულია]
 მეგრ. 'მაცალე მუღირი რე.'

ერგატიული კონსტრუქცია

- 33 a. Laguna-k irakasle-a ikusi d-u
 მეგობარი-ERG მასწავლებელი ნახვა PPP O3.SG. AUX.PRS
 ქართ. 'მეგობარმა მასწავლებელი ნახა.'
 [მეგობარ-მა მასწავლებელი ნანახი ჰყავს]
 მეგრ. 'მაცალე-ქ მაგურაფალი ქოძირუ.'
 [მაცალექ მაგურაფალი ნაძირეფუ აფუ]
- b. Jon-ek Mikel-i besoa hautsi dio
 Jon-ERG Mikel-DAT arm.ABS broken AUX.(3s.A.).3sD.3sE
 'John broke Mikel's arm.' (Ormazabal and Romero 2017:13)
 ქართ. 'იონმა მიქელს მკლავი მოსტეხა.'
 მეგრ. 'იონ-ქ მიქელ-ს ხე მეტახუ.'
 [hautsi dio ქართ. მოტეხილი აქვს, მეგრ. მეტახილი აფუ]
- c. Nik Joni etxera dirua eramán d-io-t
 I.ERG Jon.DAT home money.(ABS) carry PRS-2DAT-1ERG
 'I have carried the money home to Jon' (Fernández & Ortiz de Urbina 2012:84)
 ქართ. 'იონს ფული სახლში მივუტანე.'
 [მე იონისთვის სახლში ფული მიტანილი მაქვს]
 მეგრ. 'მა იონს ყუდეშა ფარა ქემუღი.'
 [მაქ იონს ყუდეშა ფარა მეღალირი მაფუ]

დატიური კონსტრუქცია:

- 34 a. Laguna-ri txapel-a erori za-i-o
 friend-DAT beret.NON fall.PPP S3SG-AD-IO3SG.PRS
 ქართ. 'მეგობარ-ს ბერეტი-ი დაუვარდა.'
 [მეგობარს ბერეტი დავარდნილი არის (მისთვის)]
 მეგრ. 'მაცალეს ბერეტიქ ქუდუოლჲ.'
 [მაცალე-ს ბერეტი-ი დოლაფირი რე (მუშოთ)]
 (erori zaio ქართ. დავარდნილია მისთვის, მეგრ. დოლაფირი რე მუშოთ)

ამ მაგალითში მეშველ ზმნად გვაქვს *izan* ‘ყოფნა’ ზმნა და, ზოგადად, სახეზეა ორპირიანი გარდაუვალი ფორმა, სადაც წარმოდგენილია სუბიექტი და ობიექტი.

- b. Jon-i liburua eman d-i-o-t
 John-DAT a book give.ASP TM-(have)-P-3SG.DAT-1SG.ERG
 ‘I have given a book to John.’ (Fernández 2015:92)
 ქართ. ‘იონს წიგნი მივეცი.’ [იონს წიგნი მიცემული მაქვს]
 მეგრ. ‘იონს წინგი ქემეფჩი.’ [იონიშა წინგი მეჩამილი მაფუ]

აქ მეშველად გამოდის *ukan* ‘ქონა / ყოლა’ ზმნა, რომელიც ითავსებს სამ წევრს: სუბიექტს, პირდაპირ და ორიბ ობიექტს.

- c. Ni lanari lotu n-a-tza-io
 I.ABS work.DAT buckle-down 1ABS.ROOT-3DAT
 ‘I’ve buckled down to work’ (Fernández & Ortiz de Urbina 2012:84)
 ქართ. ‘მე მუშაობას შევუდექი.’
 მეგრ. ‘მა მუშებას ქემკუდირთი.’
- d. galdera-ri erantzun-go d-io-t
 question-DAT answer-FUT PRS-3DAT-1ERG
 ‘I will answer the question’ (Fernández & Ortiz de Urbina 2012: 94)
 ქართ. ‘შეკითხვებს ვუპასუხებ.’
 მეგრ. ‘კითხენს ქუპასუხენქ.’
- e. Jon-i liburuak gusta-tzen zaizkio
 Jon-DAT books.ABS like-HAB AUX.(3P.A.).3sD
 ‘Jon likes books.’ (Ormazabal & Romero 2017:13)
 ქართ. ‘იონს წიგნები უყვარს.’
 მეგრ. ‘იონს წინგეფი უცორს.’

24. პასივის შესახებ ბასკურში (On the passive in Basque)

ბასკურში პასივი ქართველური ენების მსგავსადაა აგებული. მაგ.:

- 35 ura-k irakin d-u
 წყალი-ERG დუდილი.PPP S3SG-aux.PRS
 ქართ. ‘წყალ-მა იდულა’/ ‘წყალი ადულდა’ მეგრ. ‘წყარ-ქ ქოფუ’

სუბიექტი აქ ერგატიულ ბრუნვაში დგას.

- 36 *ispilu-a* *puskatu* *d-a*
 სარკე-DET.NOM გატეხილი.PPP S3SG-aux.PRS
 ქართ. ‘სარკე გატეხილია (არის)’ მეგრ. ‘სარკე ტახილი რე’

ispilu-a ‘სარკე’ დგას ნომინატივის განსაზღვრულ ფორმაში. ბასკურში პასივისთვის გამოიყენება მეშველი ზმნა *izan* ‘ყოფნა.’ ქვემოთ მოყვანილ მაგალითებში საინტერესოა სტრუქტურული დამთხვევა ქართველურ ენებთან, მაგ.:

- 37 *Upela* *ardo-z* *bete* *da*
 კასრი.NOM.DEF. ღვინო-INSTR. სავსე S3SG-aux-PRS
 ქართ. ‘კასრი ღვინო-თ(ი) გავსებულია.’
 მეგრ. ‘კასრი ღვინით ეფშა რე.’

მოვიყვანო სპრენგის (Spreng) შეხედულებას ბასკური პასივის შესახებ.

Active: ERG-ABS-V-AUX

Passive: ABS-ERG-V-AUX (Spreng 2000), მაგ.:

- 38 a. *etxe-a* *haiek* *eraiki-a* *d-a*
 house-sA they(E) build(prf)-sA 3A-prs-(be)
 ‘The house is built by them.’
 ქართ. ‘სახლი აშენებულია მათ მიერ.’
 მეგრ. ‘ცუდე თინეფიშ დოდგუმილი რე.’
- b. *liburu-ak* *atzo* *zu-k* *eros-i-ak* *d-i-ra.* (Spreng 2000: 90)
 book-pA yesterday you-E buy-prf-pA 3A-prs-be
 ‘The books are bought yesterday by you (you-bought).’
 ‘წიგნები გუშინ შენ მიერ ნაყიდა.’
- c. *umea* *gizonak* *harrapatua* *da* (Spreng 2000: 92)
 child-det/sg-abs man-det/sg-erg caught is
 ‘The child is caught by the man’
 ქართ. ‘ზავშვი დაჭერილია კაცის მიერ’
 მეგრ. ‘ზადანა კოჩიშ ჭოფილი რე’
- d. *Piarressek* *egina* *da* *etxe* *hori*
 Peter-erg do/make-det AUX.3sg house-abs that
 ‘That house is Peter-built.’ (Spreng 2000: 93, citing Trask p.c)
 ქართ. ‘პეტრემ ააშენა ეს სახლი.’
 მეგრ. ‘პეტრექ დოდგუ თე ცუდე.’

- e. Etxea egiten da (Spreng 2000: 94)

house-NOR make-PRS 3S.NOR-IZAN

‘The house is being built.’

ქართ. ‘სახლი აშენებული ა(რის).’

მეგრ. ‘ცუდე დოდგუმილი რე.’

- 39 liburua Kepak irakurria izan da (Eguzkitza 1981: 242)

book.det.abs Kepa.erg read.det.abs. been is

‘the book has been read by Kepa’

ქართ. ‘წიგნი წაკითხულია კეფას მიერ’

მეგრ. ‘წინგი კეფაში ნაკითხა რე.’

25. სიტყვათა რიგის შესახებ ბასკურსა და ქართველურ ენებში (Word order in Basque and Kartvelian)

ბასკურში, ქართველური ენების მსგავსად, სიტყვათა რიგი თავისუფალია როგორც უარყოფით, ისე დადებით წინადადებებში. დასაშვებია ვარიანტები:

- 40 a. emakumeak ez du gizona ikusi ქალს არ ჰყავს კაცი ნანახი (Laka 2006: 20)

b. ez du emakumeak gizona ikusi არ ჰყავს ქალს კაცი ნანახი

c. ez du gizona emakumeak ikusi არ ჰყავს კაცს ქალი ნანახი

d. ez du emakumeak ikusi gizona არ ჰყავს ქალს ნანახი კაცი

e. ez du gizona ikusi emakumeak არ ჰყავს კაცს ნანახი ქალი

f. gizona ez du emakumeak ikusi კაცი არ ჰყავს ქალს ნანახი

g. emakumeak gizona ez du ikusi ქალს კაცი არ ჰყავს ნანახი

i. ez du ikusi emakumeak gizona არ ჰყავს ნანახი ქალს კაცი

j. ez du ikusi gizona emakumeak არ ჰყავს ნანახი კაცს ქალი

26. სიტყვათა რიგი მტკიცებითი და კითხვითი წინადადებაში (Word order in affirmative and interrogative sentences)

ბასკური მტკიცებითი წინადადების სიტყვათა რიგი თავისუფალია. ასეთივეა სიტყვათა რიგი კითხვითი წინადადებაში. ლაკას (Laka) მოჰყავს ორი მაგალითი დიალექტების მიხედვით:

- 41 a. emakumea etorri dea ? (Laka 1996: 22, ex. 32)

ქართ. ქალი ჩამოვიდა? მეგრ. ოსური მუღირ რენო?

b. emakumea etorri al da ?

ქართ. ქალი თუა ჩამოსული? მეგრ. ოსური მუღირ ქორენდა?

კითხვითი ნაწილაკი *a* ერთვის *da* 'არის' მეშველი ზმნის ფორმას (აქ ადგილი აქვს ფონეტიკურ ცვლილებას $da+a = dea$). პირველი კითხვითი წინადადება (41a) დამახასიათებელია ბასკურის აღმოსავლური დიალექტებისათვის, ხოლო მეორე ვარიანტი (41b) – ცენტრალურ დიალექტებშია გავრცელებული. აქ გვინდა, პირველ ვარიანტზე გავამახვილოთ ყურადღება და შევუდაროთ ის ქართულსა და მეგრულს, მაგ.: *Aita joan dea?* (< $da+a$) 'მამა წასული თუა?' მეგრ. 'მუმა ულირ რენდა?' ვფიქრობთ, საკმაოდ თვალსაჩინო მსგავსებას აქვს ადგილი.

27. მაქვემდებარებელი კავშირის *-n/-la* მაჩვენებლების გამოყენება რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში (Subordinate clauses in Basque and Megrelian)

რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში მაქვემდებარებელ კავშირად წარმოდგენილია ბოლოსართები *-n(a)*, *-la*; ასეთივე სურათი გვაქვს მეგრულში, სადაც კავშირის ფუნქციით გამოდის ბოლოსართი *-ნ(ი)*, მაგ.:

- 42 a. *Kepa-k ikus-i due-n neska etxe-ra joa-n d-a*
 [კეფა-მ ნანახი რომ ჰყავს გოგო სახლ-ში წასული არის]
 ქართ. 'გოგო, რომელიც კეფამ ნახა, სახლში წავიდა'
 მეგრ. 'კეფას ნადირეფუ აფუნ ცირა, ცუჩა ულირი რე'
 [კეფა-ქ ნადირეფუ აფუნ ცირა, ცუ-ჩა ულირი რე]

მორფოლოგიური ანალიზი გვიჩვენებს მეგრულ და ქართულ წყობასთან მსგავსებას, მხოლოდ ერთი განსხვავებით – მეგრულში სუბიექტი მიცემითში უნდა იყოს (*Kepa-k ikusi due-n* (კეფა-ქ), (*ikus-i due-n* ნადირეფი აფუნ), (*neska* ცირა), (*joan* ულირი), (*da* რე).

- b. *Etorri de-n mutila ez da hemengoa.* (Zubiri 1991: 244)
 მოსვლა.PPP AUX-REL ბიჭი არ არის აქაური
 'El chico que ha venido no es de aquí.'
 მეგრ. 'მულირი რე-ნ ბოში ვარე თაქიანი.'
 ქართ. 'ბიჭი, რომელიც მოვიდა, არაა აქაური.'

უნდა აღინიშნოს, რომ სიტყვათა წყობა და გრამატიკული კატეგორიები ზემოთ მოყვანილ (42b) მაგალითში ემთხვევა მეგრულს (*etorr-i de-n მულირ-ი რე-ნ, mutila* მეგრ. ბოში 'ვაჟი,' *ez da ვა რე* 'არ არის,' *hemengoa*, მეგრ. *თაქიანი* 'აქაური'). ბასკურში მარკერი *-n(a)* შეიძლება შეგვხვდეს სხვა ტიპის დამატებით წინადადებაებშიც. ეს იგივე შემთხვევაა, რაც გვაქვს მეგრულში, შდრ. მაგალითები *-n(i)* ენკლიტიკის გამოყენებით (Vamling & Tchantouria 1993).

c. Dirudu-*n* gizona

მეგრ. 'ფარა ულუნ კოჩი' / ფარამი კოჩი

ქართ. 'ფულის მქონე კაცი' [ფული რომ აქვს კაცი /ფულიანი კაცი]

d. Kepa-k ikusi due-*n* neska etxera joan da.

კეფა-ERG ნანახი AUX-REL გოგო სახლში წასული ა(რის)

ქართ. 'გოგო, რომელიც კეფამ ნახა, სახლში წასულა.'

[კეფამ ნანახი რომ ჰყავს გოგო სახლში წასულია]

მეგრ. 'კეფა-ქ ძირუ-*n* ცირა, ცუჩა ულირი რე'

[კეფა-ქ ნადირეფუ აფუ-*n* ცირა ცუჩა ულირი რე]

(ikusi due-*n* მეგრ. ნადირეფუ აფუ-*n*)

აქ განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ სუბიექტი ბასკურში ერგატივშია, ხოლო ქართულსა და მეგრულში – მიცემით ბრუნვაში.

e. Hor jezarrita dagoe-*na* Josu da.

მეგრ. 'თაქ დოხუნელი რე-*n* იოსუ რე.'

ქართ. 'აქ ვინც ზის, იოსუა.' [აქ დამჯდარი იოსუა]

(jezarrita dagoe-*na* მეგრ. დოხუნელი რე-*n*, ქართ. დამჯდარი (რომ) არის,)

43 a. Badakit txarto dagoe-*na*.

მეგრ. 'ქომიჩქუ გლახა რენ(ი).'

ქართ. 'კი, ვიცი, რომ ცუდია.'

[txarto dagoe-*na* მეგრ. გლახა რე-*n* (ი)]

b. Argi dago ezin due-*na*.

მეგრ. 'ცხადი რე ვეშეულებუ-*n*ი.'

ქართ. 'ცხადია, რომ არ შეუძლია.'

[ezin due-*na* მეგრ. ვეშეულებუ-*n*ი]

28 ბასკური სიტყვა *gogo* 'მოგონება,' 'გონი' და ქართული *მოგონება*, *გონი*, *გონება* (The Basque noun *gogo* 'memory' and Georgian *goni*, *mogoneba* 'mind, memory')

საინტერესო დამთხვევას აქვს ადგილი: შდრ. ბასკური *gogo* 'ფიქრი, გონი,' *gogo-an dut* 'მაგონდება' (სიტყვასიტყვით *გონებაში მაქვს*) და ქართული *გონი*, მეგრ. *გონინაფა* 'მოგონება,' გოგოშინა 'შეგახსენებ.'

29. ბასკური *lo egin* ‘დაძინება’ და მისი პარალელები ქართულში (The Basque *lo egin* ‘to sleep’ and its Kartvelian parallels)

ბასკური ზმნური კონსტრუქცია *lo egin* ‘დაძინება’ (ზედმიწ. *ძილის კეთება*), შდრ. ქართ. *ლოგინი*. აქ ფონეტიკურ და სემანტიკურ მსგავსებას აქვს ადგილი.

30. ბასკური სიტყვა *buru* ‘თავი’ და მისი ფუნქცია უკუქცევითი ფორმებში (On the etymology of Basque *buru* ‘head’ and Georgian *tavi* ‘head’)

როგორც ზემოთ მივუთითეთ, ბასკური სიტყვა *buru* ‘თავი’ გამოიყენება უკუქცევითი კონსტრუქციების საწარმოებლად, მაგ.:

neska-k ispilu-n bere burua ikusi du.
ქართ. გოგო-მ სარკე-ში თავისი თავი დაინახა.
[გოგომ სარკეში თავისი თავი დანახული აქვს]
მეგრ. ‘ცირა-ქ სარკე-ს მუში დუდი ქოძირუ.’
[ცირაქ სარკეს მუში დუდი ნაძირეფუ აფუ]

ქართულში გვაქვს მოქმედების გამოხატვა, სადაც თავს იჩენს სიტყვა *buru* ‘თავი’, მაგ.: *წაბურვა*.

31. ეტიმოლოგიები წარმოდგენილი ავტორის მიერ (Etymological observations by the author)

ვფიქრობთ, საყურადღებოა ჩვენ მიერ მიგნებული შემდეგი ეტიმოლოგიური მასალა:

ბასკური	ქართული	მეგრული
<i>aita</i> მამა	აიეტი ³⁶	აიეტი / ოტია (მამაკაცის სახელი)
<i>aker</i> ცხვარი		ჯაკელი
<i>apurtu</i> ტეხა, მსხვრევა		პურტოლუა ‘ტეხა, მსხვრევა’
<i>áurre</i> წინ, წინა		აურე ‘აქეთ, აქეთკენ’
<i>etxe</i> სახლი	ჭერი	
<i>-gura</i> გულადი, გულიანი		-გურა, გურამი ‘გულადი,’ ‘გულიანი’ დიდგურა ‘დიდგულა’
<i>gurpil</i> ბორბალი	ბორბალი	ბარბალი
<i>ke</i> კვამლი	კვამლი	კუმა
<i>lodi</i> სქელი	ლოდი	

³⁶ აიეტი (ისტ.) კოლხეთის სამეფოს მეფე / მამა, შდრ. მასთან დაკავშირებული სამეგრელოში გავრცელებული მამაკაცის სახელი *ოტია*.

<i>ordu</i> დრო	დრო	
<i>ordu-</i> მაშინ	ადრე	ორდუ, შდრ. <i>თაშ ორდუ</i> 'ასე იყო'
<i>orduan</i> იმ დროს, ადრე		
<i>oker</i> უშნო	ოხერი	ოხერი
<i>txakur</i> ძაღლი		ჯოღორი
<i>txito</i> ჩიტი; წიწილა	ჩიტი	ჩიტი
<i>zapi</i> სუფრა; ხელსახოცი	ძაფი	
<i>zikin</i> დასვრილი		წიკვილი (წიკუნს 'სვრის')

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ კატალონიაში (ესპანეთი) არსებობს სოფელი *Margalef* (კატალონური გამოთქმა: [marya'leɸ]), შდრ. *მარგალეფი*, ასე უწოდებენ თავიანთ თავს მეგრელები. ჩვენი აზრით ეს არ უნდა იყოს შემთხვევითი და წარმოადგენს საინტერესო მასალას კვლევისათვის.

32. ეტიმოლოგიური პარალელები, მოყვანილი სხვადასხვა ავტორის მიერ (Etymological parallels described in the literature)

მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია რამდენიმე სხვა ავტორის მიერ შემოთავაზებული ეტიმოლოგიები. საინტერესო ეტიმოლოგიები წარმოადგინა მწერალმა ალექსანდრე კიკნაძემ (Etymological parallels proposed by Alexander Kiknadze (1980)):

ბასკური	ქართული	მეგრული	სვანური
<i>axuri</i> [ašuri]		შხური	
<i>apal</i> [apal] 'დაბალი'	დაბალი		
<i>barga</i> [barga] 'თოხი'		ბერგი	
<i>buru</i> [buru] 'თავი'	წაბურვა		
<i>gau</i> [gau] 'ღამე'	ღამე		
<i>gurru</i> [gurru] 'კურო'	კურო		
<i>negar</i> [negar] 'ტირილი'		ნგარა	
<i>itturi</i> [itturi] 'წყარო'	წყარო	წყუ	
<i>maite</i> [mayte] 'საყვარელი'			მალატე
<i>pirpil</i> [pirpil] 'ფერფლი'	ფერფლი		
<i>sagar</i> [šagar] 'ვაშლი'	ვაშლი	უშქური	
<i>sagu</i> [sagu/šagu] 'თაგვი'	თაგვი		
<i>su</i> [šu/su] 'ალი'		შური 'სული'; 'სუნი'	
<i>zeru</i> [zeru] 'ცა'		'სერი,' შდრ. ისერუ 'ღამდება'	

შაბიერ კინტანას (X. Kintana) მოჰყავს შემდეგი ეტიმოლოგიები (Etymologies proposed by Kintana (1981)) (Kintana 1981: 220):

Georgian	Basque	Georgian
venax-	<i>mahatz</i> <–* <i>banas</i>	<i>venaxi</i> ‘vine’
uyel-	<i>uhal</i>	<i>yvedi</i> ‘yoke’; ‘seat belt’
zayl	<i>zakur</i>	<i>zayli</i> ‘dog’
rk’ina	<i>burdina</i>	<i>rk’ina</i> ‘iron’
okro	<i>urre</i> <– <i>urrhe</i>	<i>okro</i> ‘gold’
(s)ze	<i>esne</i> <– * <i>esdene</i>	<i>rze</i> ‘milk’
k’bil-	<i>hagin</i>	<i>k’bili</i> ‘tooth’
*c’q’an-	<i>ezk-anda</i>	<i>p’at’ara muxa</i> ‘little oak’
	<i>ezkur</i>	<i>xe; rko</i> ‘tree’; ‘acorn’
anc’l-	<i>intsusa</i> <– * <i>ensus</i>	<i>anc’li</i> ‘elder’
nger	<i>negar</i>	<i>t’irili</i> ‘crying’
sun	<i>usain</i> <– * <i>usani</i>	<i>sun</i> ‘smell’
*brg-	<i>burruka</i>	<i>brzola</i> ‘fight’
ager	<i>ageri, agiri</i>	<i>gamočenili; is rac čans</i> ‘visible’
k’al	<i>gal(du)</i> <– <i>kal</i>	<i>dak’argva</i> ‘lost’

პროფ. მერაბ ჩუხუა გვთავაზობს ეტიმოლოგიებს კავკასიური ენებიდან (Etymologies proposed by Merab Chukhua):

Svan *är*, G. *ar-i-s*, Basque *-ar-* in *g-ara* ‘we are’; Avar (Kus) *goz* ‘room; house’ and Basque *a-zoka(=asoka)* ‘open-air (shopping) area, market.’ Apkhazia-Ubykh forms are linked with Basque *atso* (*acho*) ‘yesterday’; Dagestanian Karat. *ebale* ‘hiding, keeping hidden.’ The same can be said about Basq. *barau* ‘fasting,’ but considering the semantics of Georgian *marx-v-a* ‘hiding/fasting’ (Chukhua 2019:268). Basque *garagar* ‘barley’ and Dagestanian (Tab. Gargar, Lezg. Gerg. ‘oats,’ Geo. *irgvl-iv* ‘surrounding/around,’ (p.454), cf. Basque *ingurru* ‘around.’ (p.217). Dagestanian isoglosses Bezh *kalo* ‘plaited fence; wattled fence.’ Relation with Basque *kale* ‘street,’ cf. *kale-tar* ‘town-dweller’ (p.433); Svan *mar-* verb with Georgian *mraval-* stem (that seems questionable), then Basq. *mar-mara* ‘affluence, abundance, in great numbers (p. 272). Check. *or//wor* ‘ditch’ and Av. *or* ‘ditch’ forms are also noteworthy, which are considered to be Nakh and Dagestanian equivalents. Basque *ur* ‘water’ will also slip out. (Chukhua 2019: 819).
 იხ. ასევე მერაბ ჩუხუა (Chukhua 2021: 67-72).

ილია ტაბაღუა ბასკურ დიალექტში არსებულ სიტყვა *latsa*-ს მეგრულ *ლარჭა/ლანჭა-ს* ადარებს (ტაბაღუა 1963).

საინტერესო დამთხვევაზე მსჯელობს ანა მესხი, როცა თავის ნაშრომში ეხება არტიკლის საკითხს ბასკურსა და ქართველურ ენებში. ...‘ბასკური სუფიქსი *-a* და ქართველური *-a* გამოიყენება განსაზღვრულობის ფუნქციით. ორივე გვხვდება,

როგორც გვარის, კლანის ან ეთნიკური კუთვნილების მარკერი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ეს ბასკური და ქართველური ომონიმური სუფიქსები (-ა, -ა) იდენტურია არა მხოლოდ ჟღერადობით, არამედ ფუნქციურადაც.’ (Meskhi 2018: 368).

...‘the Basque suffix *-a* and the Kartvelian *-a* serve the function of determination. They define the surname, clan or the ethnicity a person belongs to. It follows that the Basque and Kartvelian homonymous suffixes (*-a*, *-a*) are identical not only materially but functionally, too. (Meskhi 2018: 368)

* * *

ჩვენს ნაშრომში პარალელები ბასკურსა და ქართველურ ენებს შორის განხილულია ენის სხვადასხვა დონეზე – მორფოლოგიის, სინტაქსისა და ლექსიკის. ვფიქრობთ, ეს მასალა გამოსადეგი იქნება მომავალი კვლევებისთვის როგორც შედარებით-ისტორიულ ლინგვისტიკაში, ასევე ენის ტიპოლოგიაში და ლინგვისტური უნივერსალიებისთვის.

7 Summary and conclusions: Basque-Kartvelian parallels

Based on our contrastive analysis of the grammars of Basque and Kartvelian, we aimed to explore similarities by comparing their structural features. We bring forward comparisons from all parts of speech, as well as from structural features and several observations from the fields of lexicology and etymology.

1. Phonetic developments in Basque and Kartvelian parallels

The Basque complex consonant (affricate) *dz* [ʒ] is also found in the Kartvelian languages: *dz* [ʒ], *dza* [ʒa], *dze* [ʒe], *dzi* [ʒi], *dzo* [ʒo], *dzu* [ʒu]. In his dictionary, Kintana notes that this sound is not attested in Spanish. It is mainly found in onomatopoeic words (Kintana 1980: 96).

The Basque consonants *tz*: *itzuli* [iculi] ‘return’, *Itziar* [Iciar] girl’s proper name, and *tzalbitz* [albic] ‘hay’ are also found in Kartvelian. The consonant *tx* [č] is also found in both Basque and Kartvelian B. *txitxi* [čiči] ‘meat,’ G. *čiči* ‘meat’ (colloq.); B. *txatxala* [čāčala] ‘light-hearted woman’.

In Basque, as in the Kartvelian languages, the sound [f] is not attested. It is found in borrowed words from Indo-European languages. [f] in Laz is also borrowed from Turkish.

2. The issue of stress in Basque and Georgian

Stress in Basque is similar in character to that in Georgian: weak and non-fixed.

3. The issue of definiteness/indefiniteness in Basque and Kartvelian

In Basque, there is a category of definiteness and indefiniteness marked by the ending *-a* and (ø): *-a*: *gizon-ø* ‘a man’ (indef.), *gizon-a* ‘the man.’ It is known that in Old Georgian the nominative case ending originates from the pronoun *igi* ‘that’: *k’ac-(igi)* ‘that/the man.’ Later, only *-i* remained: *k’aci igi* → *k’ac-i*. The nominative case marker on nominal stems ending in consonants is *-i* in Modern Georgian (*adamian-i* ‘human being,’ *saxl-i* ‘home,’ *sk’am-i* ‘chair’ etc. It can be said that in this respect, we have a morphological similarity with the Basque language (although definite and indefinite forms are not marked in the modern language).

In Old Georgian, the demonstrative pronouns *ese*, *ege*, and *igi* were used as articles. Nouns without articles were indefinite, whereas nouns with the article were definite, ex. *mk’al-i ese* (*ege*, *igi*) ‘the grasshopper’ (Fänrich 1989: 150).

4. Similarities between the ergative case marker in Basque and Megrelian

It is worth noting that the ergative (narrative) case markers in Basque and Megrelian coincide; both are *-k*, cf. B. *gizona-k*, M. *k'oč-k* 'man-ERG,' B. *laguna-k*, M. *ma?ale-k* 'friend-ERG,' B. *aita-k* 'father-ERG,' M. *muma-k* 'father-ERG,' B. *mendi-k* 'mountain-ERG,' M. *gvala-k* 'mountain-ERG,' B. *Kepa-k* (boy's proper name), *Edurne-k* (girl's proper name).

5. Similarity in the marking of spatial and local cases/postpositional suffixes

When comparing the marking of spatial relations, we observe similarities in the spatial case / postpositional suffix in Basque and Georgian. Basque has several local cases used for animate nouns (ablative, inessive, adlative). Kartvelian languages have postpositional suffixes such as G. *-ši* 'in,' *-gan* 'from,' M. *-ša* 'to,' *ganiše* 'from' with similar spatial meaning.³⁷ In the example (1b), we see parallels involving a combination of two cases: the genitive and ablative / directional.

- 1 a. B. *nire-gan* G. *čem-gan*
 my.GEN-INCESS my.GEN-from
 'in me' 'from me'
- b. Hitza Jainkoarengana zegoen
 B. Hitza Jainko-*aren-gana* zegoen
 Word God-GEN-DIR was
 G. sit'q'va ymert-isa-*gan* iq'o
 word God-GEN-from was
 'The word was from God'
- c. semearengandik
 B. seme-aren-gandik G. važišvil-isa-gan
 son-GEN-ABL son-GEN-from
 'from the son'

In both Basque and Kartvelian, we have examples where verbal nouns (masdars) appear in local cases, cf.:

³⁷ The Kartvelian languages have free postpositions (such as *saxlis c'in* 'in front of the house') and postpositional suffixes that are written together with their noun (*-ši* 'in': *saxlši* 'in the house').

- 2 a. B. Haiek eliza-*n* ezkontze-*n* ari dira orain.
 they church-INESS marry.MSD-INES are now
 ‘Now they are getting married in church.’
- b. G. [isini ek’lesia-ši žvr-is c’era-ši arian axla.]
 they church-INES cross-GEN sign.MSD-INES are now
 ‘Now they are getting married in church.’

6. The question of vocative functions in Basque and Kartvelian

There is no specific vocative case in Basque, but there are allocutive forms used in this function. The verb forms may include allocutive suffixes indicating address to a male or female interlocutor. The ending *-k* indicates male and *-n* female. In the Kartvelian forms of address, the noun is marked in the vocative case *-o*, as shown below: *kac-o*, *kal-o* ‘man-VOC, woman-VOC.’

- 3 a. B. ekarri du-*k* b. B. ekarri du-*n*
 bring AUX.PERF-Male bring AUX.PERF-Female
 ‘S/he has brought it, man!’ ‘S/he has brought it, woman!’
 G. moit’ana, k’ac-o G. moit’ana, kal-o
 here.bring.AOR, man-VOC here.bring.AOR, woman-VOC
 ‘S/he has brought it, man!’ ‘S/he has brought it, woman!’

As illustrated in (4), according to Haddican, the suffixes *-k*, *-n* are vocative clitics in Basque (Haddican 2018). Allocutive forms in Basque are also discussed by Antonov (2015), cf. (5-7).

- 4 To/no, etorri-ko d-u-**k/n** ala?
 2SG-FAM.MASC/FEM come-IRR EXPL-root-2 SG.MASC/FEM or
 G. he še [k’aco / kalo] momsvleli tua is?
 hey you [man/woman] come if is?
 M. he [boj / osur] koreno tina moular?
 ‘Hey, you, is he/she/it going to come?’ (Haddican 2018: 31)
- 5 a. Zer da-gi-k/n?
 G. ras aketeb, k’aco / kalo?
 what.DAT S2SG.3.do.PRES man.VOC / woman.VOC
 M. mus ortuk, boj / osur?
 what.DAT S2SG.3.do.PRES man.VOC / woman.VOC
 ‘What are you doing [said to a man/woman]?’

- b. Egi-k/n (heu-k)!
 ‘Do it (yourself)!’ [said to a man/woman]? (Antonov 2015: 9)
 G. gaakete šen tviton [k’aco / kalo]!
 do.IMP you yourself [man / woman]!
 M. kokimin si tvitan [boj / osur]!
 do.IMP you yourself [man / woman]!
 ‘Do it yourself [man / woman]!’
- 6 a. Bilbo-tik da-tor
 ‘S/he is coming from Bilbao’ (Antonov 2015: 12)
 G. Bilbao-dan modis
 Bilbao-from S3SG.come.PRES
 M. Bilbao-še murs
 Bilbao-from S3SG.come.PRES
 ‘He/she is coming from Bilbao’
- b. Bilbo-tik za-torr-ek
 ‘S/he is coming from Bilbao’ [said to a man]
 G. Bilbao-dan modis [še k’aco]
 M. Bilbao-še murs, [boj]
- c. Bilbo-tik za-torr-en
 ‘S/he is coming from Bilbao’ [said to a woman]
 G. Bilbao-dan modis [še kalo]
 M. Bilbao-še murs, [osur]
- 7 a. Bilbo-ra n-arama-ø
 ‘S/he is taking me to Bilbao.’ (Antonov 2015: 14)
 G. Bilbao-ši mivq’avar mas
 Bilbao-to O1SG.S3SG.take.PRES he/she.DAT
 M. Bilbao-ša mepunk tis
 Bilbao-to O1SG.S3SG.take.PRES he/she.DAT
- b. Bilbo-ra n-arama-ø-k
 ‘S/he is taking me to Bilbao.’ [said to a man]
 G. Bilbao-ši mivq’avar mas [(še) k’aco]
 M. Bilbao-ša mepunk tis [boj]
- c. Bilbo-ra n-arama-ø-n
 ‘S/he is taking me to Bilbao.’ [said to a woman]
 G. Bilbao-ši mivq’avar mas [še k’alo]
 M. Bilbao-ša mepunk tis [osur]

In our opinion, the endings *-k* and *-n* in the masculine and feminine forms of address in the verb probably have developed from the words *kizon* → *gizon* ‘man,’ *neska* ‘woman, girl.’ The form *kizon* ‘man’ is attested in old Basque texts; the Modern Basque form is *gizon*.

7. Verbal Noun (masdar) in Kartvelian and Basque

Both Basque and Kartvelian languages lack infinitives but make extensive use of verbal nouns. In Basque, verbal nouns have the endings *-tze(a)*, *-te(a)*, ex. *apur-tze(a)* ‘the breaking,’ *sar-tze(a)* ‘the entering,’ *iza-te(a)* ‘(the) being,’ *joa-te(a)* ‘the going’ (Euskaltzaindia 1987: 422). In the northern dialects, the marker *-ite* is also found. Verbal nouns in Basque are formed from past participles by adding the markers *-tze(a)*, *-te(a)*: *egon* ‘been,’ *egote(a)* ‘being’; *erori* ‘fallen,’ *erortze* ‘falling’; *hil* ‘died,’ *hiltze* ‘dying’; *ibili* ‘gone,’ *ibiltze* ‘going.’ Corresponding verbal nouns (masdars) in Georgian are: *q’opna* ‘being,’ *dacema* ‘fall,’ *k’vdoma* ‘to be dying,’ *svla* ‘going,’ *adgoma* ‘going up,’ *xat’va* ‘painting/raising,’ etc.

8. The genitive case marker and the masdar (verbal noun)

It is interesting to consider the genitive case marker and the masdar (verbal noun) in the sentence. As we can see from (8-9), similar constructions are found in Basque and Kartvelian, where the genitive case marks the subject of the intransitive verbal noun (both languages lack the infinitive).

- 8 B. Zure aita-ren hiltze-a pena eman dit
 your father-GEN die-VN pain give.PPart AUX
 G. šeni mam-is gardacvalebam t’k’ivil-i momaq’ena
 your father-GEN die.VN pain-DAT gives.me
 ‘Your father’s death gave me pain.’

- 9 B. Gure umea-ren jaiotzea alaitasun handia da (Ortiz de Urbina – p.c.)
 Our child-GEN be.born.VN joy big is
 G. čveni bavšv-is dabadeba sixaruli didi aris
 our child-GEN birth.VN joy big is
 ‘The birth of our child is a big joy.’

9. Personal pronouns in Basque and Kartvelian languages

As for personal pronouns, we have a similar situation in Basque and Kartvelian in the third person. Demonstrative pronouns are used in the function of personal pronouns in the third person: B. *hau*, G. *es* ‘this’; B. *hori*, G. *eg* ‘this’; B. *hura*, G. *is/igi* ‘that,’ *hau nire laguna da* ‘S/he is my friend,’ G. *es čemi megobaria* ‘S/he is my friend,’ B. *etxe hau* ‘this house,’ G. *es*

saxli ‘this house,’ B. *mutil hori* ‘this (close to you) young man,’ G. *eg važi* ‘this (close to you) young man,’ B. *neska hura* ‘that girl,’ G. *is gogo* ‘that girl.’

10. The lack of reflexive pronouns in Basque and Kartvelian

Both Basque and Kartvelian languages lack reflexive pronouns (herself, himself, etc.). In Basque, the word *buru* ‘head’ is used to convey reflexive forms. The corresponding forms used in Kartvelian are G. *tavi* ‘head,’ M. *dudi* ‘head.’

- 10 B. Zu-k zeure *burua* zaindu behar du.
 You-ERG your head.ABS care must aux
 G. *šen unda šen tav-ze ipikro.*
 you must your head-on S2SG.think.OPT
 M. *si skan dud-še ok’o ipikre-n*
 you your head-on must S2SG.think.OPT-REL
 ‘You must care about yourself.’
- 11 B. *neska-k ispilu-n bere burua ikusi du.*
 girl-ERG mirror-INES her head.ABS see.PPP be.3SG.AUX.PRS
 G. *gogo-m sarke-ši tavisi tav-i dainaxa.*
 girl-ERG mirror-in her head-NOM S3SG.O3.see.AOR
 M. *cira-k sark’e-s muši dud-i koziru*
 girl-ERG mirror-DAT her head-ABS S3SG.O3.see.AOR
 ‘The girl saw herself in the mirror.’
- 12 B. *Ni-re buru-a aurkez-tu nahi di-zue-t.*
 1.SG-GEN head-DET present-PART want PRS.3SG-IO.2PL.1SG
 ‘I want to introduce myself to you.’ (Jendraschek 2004:15)
 G. *čemi tav-i gavacno minda mat*
 1SG.GEN head-ABS present.SUBJ want1.SG S3PL.DAT
 ‘I want to introduce myself to you.’
 M. *čkimi dud-i govočinebapue mok’o tinens*
 1SG.GEN head-ABS present.SUBJ want1.SG S3PL.DAT
 ‘I want to introduce myself to you.’
- 13 B. *Aita-k etxea bere buru-aren-tzat eraiki zuen.*
 Father-ERG house.ABS him head-GEN-BEN build.PPP 3.AUX.PERF
 G. *mama-m saxl-i tavis tav-is-tvis aašen-a*
 Father-ERG house-ABS head-GEN-for O3SG.S3SG.build-AOR
 M. *muma-k ?ude muš dud-šot dodg-u*
 Father-ERG house himself-BEN OS3. S3SG build-AOR
 ‘Father built a house for himself.’

11. Vigesimal structure of numerals in Basque and the Kartvelian languages

In Basque, as well as in the Kartvelian languages, the structure of numerals follows the vigesimal principle: B. 30 *hoge-ta hamar* ‘twenty-and ten’ (20+10), G. *oc(i)-da-ati* ‘twenty-and-ten’; 31 B. *hoge-ita hamaika* ‘twenty-and eleven’ (20+11), G. *oc(i)-da-tertmet’i* ‘twenty-and-eleven’; 40 B. *berrogei* ‘two twenty’ (2×20), G. *or(m)-oci* ‘two(more)-twenty.’

12. Word formation in Basque and Kartvelian

We note some parallels in word formation. The suffixes *-(l)ar* and *-le* indicate a person's activity, profession, for instance: B. *gudu* ‘war,’ *gud-ari* ‘warrior,’ G. *omi* ‘war,’ *meom-ari* ‘warrior’; B. *abestu* ‘song,’ *abeslari*, ‘singer,’ G. *simyera* ‘song,’ *momyerali* ‘singer’; B. *irakatsi* ‘teaching,’ *irakasle* ‘teacher,’ G. *masc’avlebeli* ‘teacher.’

It is worth noting one additional similarity in word formation. In the southern dialects of Basque, the suffix *-(r)o* is used to form adverbs. For example, compare Basque *-(r)o* with Megrelian suffix *-(r)o*. Megrelian *-(r)o* is a very common affix that also forms adverbs, for example: B. *argi* ‘light’ – *argi-ro* ‘clearly’; M. *žgiri* ‘good’ – *žgir-o* ‘well,’ B. *berri* ‘new’ – *berri-ro* ‘newly,’ M. *axali* ‘new’ – *axaš-o* ‘newly,’ B. *asti* ‘quiet’ – *asti-ro* ‘quietly,’ M. *c’qinari* ‘quiet’ – *c’qinar-o* ‘quietly,’ B. *adiskide* ‘friend’ – *adiskide-(r)o* ‘friendly’; M. *žimak’oči* ‘friend’ – *žimak’oču-ro* ‘friendly,’ Compare also (14), with the Basque examples from (Rijk 1995: 66-67) with our Megrelian forms.

- 14 a. B. *gozo* ‘sweet’ – *gozo-ro* ‘sweetly,’ M. *gemuani* ‘sweet,’ *gemuan-o* ‘sweetly’
- b. B. *handi* ‘large,’ *handi-ro* ‘largely,’ M. *didebur-i* ‘great,’ *didebur-o* ‘greatly’
- c. B. *maisú* ‘teacher,’ *maisú-ro* ‘as a teacher,’ M. *ost’at’i* ‘master,’ *ost’at’u-ro* ‘masterly’

We assume that the consonant *r* in forms like *argiro*, *berriro* etc., here serves as hiatus (*argi+o* → *argiro*).

13. Basque and Georgian surnames

We note an observation discussed and cited in Pilia (2019: 27-28) that, according to the Basque public figure, politician Mr. Manuel de Aranegui, there are many Kartvelian surnames in the Basque Country that find parallels in *-ur-*, *-ia*, *-ua* endings, for ex.: B. *Xubuluri*, *Očiauri*, *Inauri*, *Bokeria*, *Lolua* etc., that also occur in identical forms in Georgia.

In both Basque and Kartvelian, the endings *-uri/-turi* indicate location, as in the Basque name *Ibaruri* (*ibai* ‘river’ + loc. suffix *-(r)uri* ‘living near river’; cf. M. *očxam-uri* ‘place for fishing,’ *gežet-uri* ‘from the village Gežeti,’ *č’ant-uri* ‘from tribes of Chan.’

14. First person plural subject marker in Basque and Kartvelian

In Basque verb forms, the first person is marked by the suffixes *-gu* /-g/, for ex.: B. *du-gu* ‘we have it,’ G. *gv-akv-s* [S1PL-have-O3] ‘we have it’; B. *dantzu-gu* ‘we hear it,’ G. *gv-esmis* ‘we hear it.’ Here, the corresponding Kartvelian marker is the prefix *gv-*, which is similar in its form to Basque *-gu* /-g/ (note that the Basque marker *g-* also appears as a prefix: *g-ara* ‘we are’).

15. Analytic forms of participle and auxiliary verb

In both Basque and Kartvelian languages, we find parallel constructions with participles and auxiliary verbs, showing subject and object agreement marking. The auxiliary B. *ukan* ‘have,’ G. *kona* (inanim.), *q’ola* (anim.), for transitive participles (15) and B. *izan* ‘be,’ G. *q’opna* ‘be’ (16).

- 15 a. B. *egi-n* *d-u-t*
do.PPP O3-have.aux-S1SG
G. *gak’eteb-uli* **m-akvs**
do.PPP S1SG-have.INV.aux-O3
M. *k’etebuli* **m-apu**
‘I have done it’
- b. B. *egin-go* *d-u-t*
do.PP-FUT O3-have.aux-S1SG
G. *gasak’eteb-eli* **makvs**
do-FUT S1SG-have.INV.aux-O3
M. *ok’etebeli* **mapu**
do-FUT S1SG-have.INV.aux-O3
‘I have to do it’ / ‘I will do it’
- 16 B. *ibili* *z-ara*
go.PPP S2SG-be.aux.PRS
G. *c’as-uli* *x-ar*
go-PPP S2SG-be.aux.PRS
M. *uliri* *rek*
go.PPP S2SG-be.aux.PRS
‘you are gone’

It is interesting to note *-r(a)-* in the root of the Basque auxiliary *di-ra* ‘they are’ and the corresponding Kartvelian root element *-ar*, *-ra/-re-*: G. *ar-ian* ‘they are,’ M. *vo-re-t* ‘we are.’ As we see in example (16), there are morphological similarities in the forms of the auxiliary verb B. *z-ara*, G. *x-ar* ‘you are.’

Analytic forms of a participle and auxiliary also occur in the past and future tenses. For example, in B. *etorriko naiz*, *etorri* is a past participle and *-ko /-go* is a marker of future tense (formally a genitive-locative marker). The corresponding Kartvelian forms G. *momsvleli var*, M. *moulari vorek*, may mean ‘ability.’

- 17 a. B. *etorri* **n-aiz**
 come.PPP S1SG-aux.be.PRS
 ‘I came’
- b. G. *mosuli* **v-ar**
 come.PPP S1SG-aux.be.PRS
 ‘I came’
- c. M. *muliri* **v-orek**
 come.PPP S1SG-aux.be.PRS
 ‘I came’
- 18 a. B. *etorri-ko* **n-aiz**
 come.-FUT S1SG-aux.be.PRS
 ‘I will come’
- b. G. *momsvl-eli* **v-ar**
 come-FUT S1SG-aux.be.PRS
 ‘I will come’
- c. M. *moula-ri* **v-orek**
 come-FUT S1SG-aux.be.PRS
 ‘I will come’

16. Similarities in the form of the 3rd person singular, present tense auxiliary verb *izan* ‘to be’ in Basque and the Megrelian copular verb

Similarities are noted in the form of the third person singular present of the auxiliary verb *izan* ‘to be’ in the village Ondarroa subdialect of Basque and Kartvelian (Megrelian). Note the use of the copular auxiliary *re* in both Basque and Megrelian. Standard Basque is given in (19b).

- 19 a. B. Ori neski-ori [Koldo-n alabi] re.
 this girl-this.ABS [Koldo-GEN daughter.ABS] is
- M. te cira-te [Koldo-ši osurskua] re
 this girl-this [Koldo-GEN daughter] is
- G. eg gogo-eg [k’oldosi kališvil-i] aris
 This girl-this [Koldo-GEN daughter-ABS] is
- ‘This girl is Koldo’s daughter.’

- b. B. Neska hori [Koldo-ren alaba] da.
 Girl.NOM this [Koldo-GEN daughter.ABS] is
 M. cira te [k'oldo-ši osurskua] re
 girl this [Koldo-GEN daughter.ABS] is
 G. gogo eg [k'oldo-si kališvil-i] a(ris)
 girl this [Koldo-GEN daughter-ABS] is
 'This girl is Koldo's daughter.' (Arkhipov & Nuzhdin 2020: 74)
- 20 B. Oi-de ju-te-ko ordu re (Arregi 2000: 13)
 Bed-All go-TE-GEN time is
 M. onžiru-ša midarten dro re
 bed-ALL go.SUBJ time is
 G. dasazineblad rom c'axvide dro a/aris
 sleep that go.SUBJ time is
 'It's time to go to bed.'
- 21 B. Jon altu re. (Arregi 2000: 8)
 Jon tall be.Pr
 M. Ion-i mayali re
 Ion-ABS tall is
 G. Ion-i mayali -a/aris
 Ion-ABS tall -is
 'Jon is tall.'
- 22 B. Gixóna etorri re. (Arregi 2000: 21)
 Man.Abs.SG come.TU Aux-Pr
 M. k'oč-i muliri re.Aux.Pr.
 Man-ABS come.PPP is
 G. k'ac-i mosuli -a. Aux.Pr.
 Man-ABS come.PPP -is
 'The man has come.'
- 23 B. Etxi re. (Arregi 2000: 22)
 House.Abs.SG is
 M. ?ude re
 house is
 G. saxli -a
 house -is
 'It's a house'

17. Version (applicative forms)

Applicative forms are found in Basque. Compare the neutral form in (24a) and the objectival (benefactive) applicative form in (24b). In the Caucasiological tradition, such forms correspond to the morphological category of *version*, which is also found in Kartvelian languages.

- 24 a. B. Aita-k etxe-a eraiki d-u
 Father-ERG house-DET build.PPA O3SG-aux.PRS
 G. mama-m saxl-i a-ašen-a.
 father-ERG house-ABS PV-build S3SG.-AOR
 M. muma-k ?ude dodg-u.
 father-ERG house.ABS S3SG.build-AOR
 ‘Father built a house.’
- b. B. Aita-k semea-ri etxe-a eraiki z-i-o-n
 Father-ERG son-DAT house-DET build.PPA S3SG-AD-IO-aux.PERF
 G. mama-m važišvil-s saxl-i a-u-šen-a
 father-ERG son-DAT house-ABS PV-V-build-S3SG.AOR
 M. muma-k skua-s ?ude.ABS d-u-dg-u
 father-ERG son-DAT house.ABS PV-V-build-S3SG.AOR
 ‘Father built a house for his son.’
- c. B. Aita-k etxe-a bere buru-aren-tzat egin z-u-en
 Father-ERG house-DET his head-GEN-BENEF build.PPA S3SG-aux.PERF
 G. mama-m saxl-i tavis-i tav-is-tvis a-ašen-a
 father-ERG house-ABS himself PV-build.S3SG.AOR
 M. muma-k ?ude muši dudi-šot do-dgu
 father-ERG house.ABS his head-for PV-build.S3SG.AOR
 ‘Father built a house for himself.’

As Ortiz de Urbina points out, the construction in this context is not characterized by reflexivity (Ortiz de Urbina – p.c.). It can be said that it is similar to the typical use in Georgian, as in (24c) *tav-is-tvis* ‘for himself.’

- 25 a. B. Jon-ek bere buru-a ebaki du (Salaberri 2020:11)
 John-ERG 3SG.GEN REFL-DEF.ABS cut-IPFV aux
 G. ion-ma tavis tav-s ziani miaq’ena (šegnebulad)
 John-ERG 3SG.GEN REFL-DAT cut do-S3SG.IO3SG.PRF
 ‘John cut himself (intentionally).’

- b. B. Lan hau neu-re buru-a-rentzat egin dut
work.this.ABS 1SG.INT-GEN REFL-DEF-BEN do.PFV aux
‘I have done this work for myself.’ (Salaberri 2020: 15)
- G. samušao es čemi tav-is-tvis gavak’ete
work this.ABS my REFL-GEN-BEN 1SG.do.PRF
‘I have done this work for myself.’
- M. samušao tena čkim dud-šot k’etebuli mapu
work this.ABS my REFL-BEN done 1SG.do.PRF
‘I have done this work for myself.’

According to Makharoblidze (2012: 22), version in Georgian is a verbal category that shows inter-verbal person relations. The markers of version are prefixes. These markers are the vowels *a-*, *i-*, and *u-*. They appear after the personal prefixes. There are three types of version:

(1) Neutral – with the prefix markers *a-*, *-ø-*. *I’m painting it* – *v-ø-xat’av*; (2) Subjective – with the prefix marker *i-*. *I’m painting it for myself* – *v-i-xat’av*; (3) Objective – with the prefix markers *i-* – marks the indirect object of the I-II person and *u-* of the III person. The objective version conveys the meaning that the verbal act is performed for the interests of the indirect object. Compare: *I’m painting it for you* – *g-i-xat’av* and *I’m painting it for him/her* – *v-u-xat’av*.

18. Causative forms

In Basque, as well as in the Kartvelian languages, we find morphological causatives, where the causative marker is attached to the verb: B. *-arazi* and G. *-a...-in-*. The causee (corresponding to the subject of the non-causative clause) is marked in the dative case in Basque. The indirect object is also marked in the dative case and is reflected in the auxiliary with the affix *-o-*. In Georgian, however, the indirect object of the non-causative ditransitive form is marked as a postpositional phrase in the corresponding causative form. Non-causative and causative forms are shown in (26):

- 26 a. B. Aitak liburua eman dio irakasleari.
Aita-k liburu-a eman d-i-o-ø irakaslea-ri
father-ERG book-DET give.PPP O3SG-AD-IO-S3.Aux.PRS teacher-DAT
- G. mama-m c’ign-i misca masc’avlebel-s
father-ERG book-ABS giveS3SG.IO3SG.O3SG.PRF teacher-DAT
- M. muma-k c’ing-i kemeču magurapal-s
father-ERG book-ABS give S3SG.IO3SG.O3SG teacher-DAT
‘Father gave the book to the teacher.’

- b. B. Aitari liburua emanarazi diote irakasleari.
 Aita-ri libur-u eman-*arazi* d-i-o-te
 Father-DAT book-DET give.PPP-CAUS O3SG-AD-IO-3PL.Aux.PERF
 irakaslea-ri
 teacher-DAT
 G. mama-s c'ign-i miacemines masc'avleblis-tvis
 father-DAT book-ABS give CAUS teacher-for
 M. muma-s c'ing-i miočamapues magurapali-šot
 father-DAT book-ABS give CAUS teacher-for
 'They made father give the book to the teacher.'

19. Affirmative prefixes

To express the affirmative form, Basque uses the prefix *ba-*, which parallels the Megrelian prefix *ko-*, cf. Basque *ba-da*, Megrelian *ko-re* 'yes.' This prefix is also found in conditional forms of the verb and has the meaning 'if' e.g. B. *ba-dator* 'if s/he comes,' Megrelian *ko-mortuda* 'if s/he comes.'

20. Modifier/Modified in the nominal phrase in Basque and Kartvelian

For adjectival modifiers in Basque, the order of modifier-modified is N-A, i.e., it follows the noun that it modifies: B. *emakumea gaztea* [woman young] 'young woman.' The basic order in Modern Kartvelian is A-N: G. *axalgazrda kali* [young woman] 'young woman.' In Old Georgian, however, the order N-A was dominant, for example *taq'vanisces mamasa šensa* 'They showed respect to your father' (Shanidze 1976: 126), *kal šwenier* 'woman beautiful' Nominative indef., *kal šwenier-i* 'woman beautiful' Nominative, def. (Fänrich 1989: 151), *perqta šenta zeda* 'on your feet' (Fänrich 1989: 184) in Old Georgian texts, the order of determiner and determinant was quite free. The adjectival determiner could stand either before the noun or after it: *didsa sarc'muenobasa šina* 'in profound belief [lit. profound belief in], *iq'o č'iri didi* 'there was great need [lit.: was need great] (Fänrich 1989: 193).

When the adjective is used in the predicative function, it is postposed, e.g. B. *Hau mendia handia da* [this mountain high is] 'This mountain is high,' G. *es mta didi-a* [this mountain high-is] 'This mountain is high,' B. *Zu ederra z-ara* [you beautiful S2SG-are] you are beautiful, G. *šen lamazi x-ar* (you are beautiful) 'You are beautiful.'

Numerals mostly preceded the noun: *da šekmna ymertman orni mnatobni didni* 'and God created two great heavenly bodies'; possessive pronouns occur mainly after the noun: *qsnistvis čwenisa* 'for our redemption' [order: redemption – for our]. The article was usually placed after the noun: *ševida kvabsa mas* 'he went into the cave [order: went–he cave the], *didi igi mepe*

iarvand ‘the great king Iarwand’ [order: great the king Iarwand]; *mtasa zeda mayalsa* ‘on a high mountain’ [order: mountain on high]. After cardinal numbers, the noun is used in the singular: *sam dʏe da sam ɣame* [three day and three night] ‘three days and three nights.’ With numerals in the *n*-plural, the noun also stands in the *n*-plural: *orni ɣmani* ‘two brothers’ (Fänrich 1989: 194-196).

When numerals are used as modifiers of nouns, the noun appears in the singular, both in Basque and the Kartvelian languages: B. *hoge bat lagun* ‘twenty one friends (friend.SG),’ G. *ocdaerti megobari* ‘twenty one friends (friend.SG),’ B. *hiru neska* ‘tree girls (girl.SG),’ G. *sami kališvili* ‘tree girls (girl.SG).’

21. Structure of the verbal noun (masdar) phrase

Example (27) shows sentences with verbal nouns B. *hiltzea* G. *gardacvaleba* ‘death, dying.’ The subject of the verbal noun is marked with the nominative case in Standard Basque and with the genitive in Kartvelian.

- 27 a. B. Zure aita hiltzea pena eman d-i-t.
 Your father.ABS death.MSD pain give.PPP O3SG-AD-S1SG.PRS
 G. šeni mam-is gardacvaleba-m t’k’ivili momaq’ena.
 Your father-GEN death.MSD-ERG pain-ABS S1SG-do.PR
 M. sk’ani muma-ši yurak gur-i dop’č’u.
 Your father-GEN death.MSD.ERG heart-ABS hurt.me.PRF
 ‘Your father’s death gives me pain.’
- b. B. Gure umea jaiotzea alaitasun handia da.
 our child.ABS birth.MSD joy big is
 G. čveni bavšv-is dabadeba sixaruli didi aris.
 our child-GEN birth.MSD joy big is
 M. čkini bayana-ši dabadeba xioli didi re
 our child-GEN birth.MSD joy big is
 ‘Our child’s birth is a big joy.’

However, in the French Basque, the subject is marked with the genitive case, like in Kartvelian. Here, it can be seen that the form of the Basque dialect in France is similar to that of Kartvelian (Ortiz de Urbina – p.c.).

- 28 a. B. *Zure aita-ren hiltzea pena eman d-i-t.*
 Your father-GEN death pain give.PPP O3SG-AD-S1SG.PRS
 G. *šeni mam-is gardacvaleba-m t'k'ivili momaq'ena*
 Your father-GEN death.MSD-ERG pain.ABS give.me.PRF
 M. *sk'ani muma-ši yura-k guri dopč'u*
 your father-GEN death.MSD-ERG heart.ABS hurt.me.PRF
 'Your father's death gives me pain.'

Another example in the Basque dialect of France, with the object in the genitive case, as in the Kartvelian languages.

- 29 B. *liburu-a-ren irakurtze-n ari da.*
 book-DET-GEN reading s/he-is-engaged-in
 'S/he is reading the book.'
 (Basque dialects in France) (Gonzal 2002: 82)
 G. [*c'ign-is k'itxva-ši aris*]
 book-GEN reading-in s/he-is S3SG.PRS
 'S/he is reading the book'

22. Types of sentence structure

In Basque, as well as in Kartvelian languages, we have three types of sentence constructions: the nominative, ergative, and dative constructions, with their subjects marked in these cases:

- 30 a. *Nominative construction:*
 B. *Lagun-a etorri da.*
 Friend-DET.ABS come is
 'The friend came.'
 G. *megobar-i mosuli-a*
 Friend-ABS come.PPP-is
 M. *ma?ale muliri re*
 Friend.ABS come.PPP is
 'The friend came.'
- b. Ni lana-ri lotu n-a-tza-io
 I.ABS work.DAT buckle-down 1ABS.ROOT-3DAT
 'I've buckled down to work' (Fernández & Ortiz de Urbina 2012: 84)
 G. me samušao davič'q'e
 I work begin S1SG.PRF
 M. ma mušeba doč'q'apili mapu
 I work beginPPP have S1SG.PRF
 'I've buckled down to work.'

31 a. *Ergative construction:*

B. Laguna-k irakasle-a ikusi d-u
 friend-ERG teacher-DET.ABS see.PPP O3.SG.aux.PRS
 M. megobar-k magurapal-i kozirə
 friend-ERG teacher-ABS see.S3SG O3SG.AOR
 G. megobar-ma masc'avlebeli naxa
 friend-ERG teacher-ABS see.S3SG.O3SG.AOR
 'The friend has seen the teacher.'
 [ikusi du M. nazirepu apu, G. nanaxi hq'avs]

Further Basque examples showing the ergative clause structure. Note that ergative marking is shown in the auxiliary.

- b. Nik Joni etxera dirua eramán d-io-t
 I.ERG Jon.DAT home money.ABS carry PRS-2DAT-1ERG
 'I have carried the money home to Jon' (Fernández & Ortiz de Urbina 2012: 84)
 G. me Ion-s saxl-ši puli mivuta'ane
 I.ABS Ion-DAT house-in money S1SG.IO3SG.O3SG.bring.PRF
 M. ma Ion-s ?ude-ša para kemuyi
 I.ABS Ion-DAT house-in money S1SG.IO3SG.O3SG.bring.PRF
 'I have carried the money home to Jon.'
- c. Joni liburua eman d-i-o-t (Fernández 2015: 92)
 John-DAT a book give.ASP TM-(have)-P-3SG.DAT-1sg.ERG
 'I have given a book to John.'
 G. Ion-s c'igni miveci
 Ion-DAT book-ABS S1SG.IO3SG.O3SG.give.PRF
 [Ions c'igni micemuli mkonda]
 M. Ion-s c'igni kemepči [Ions c'igni mečamili mapudu]
 Ion-DAT book-ABS S1SG.IO3SG.O3SG.give.PRF
 'I have given a book to John.'
- d. galdera-ri erantzun-go d-io-t
 question-DAT answer-FUT PRS-3DAT-1ERG
 'I will answer the question' (Fernández & Ortiz de Urbina 2012: 94)
 G. šek'itxva-s v-up'asuxeb
 question-DAT S1SG-IO3SG.OSG.answer.FUT
 M. šek'itxva-s v-up'asuxenk
 question-DAT S1SG-IO3SG.OSG.answer.FUT
 'I will answer the question'

- e. [Horr-i interesgarria] d-eritz-o-t
 that-DAT interesting PRS-consider-3DAT-1ERG
 G. es saint'ereso-a čemi azr-it
 it interesting-is my opinion-INSTR
 M. tena saint'ereso re čkimi azr-it
 it interesting is my opinion-INSTR
 'I consider that interesting' (Fernández & Ortiz de Urbina 2012: 95)
- f. Jon-ek Mikel-i besoa hautsi dio
 Jon-ERG Mikel-DAT arm.ABS broken aux.(3s.A.).3sD.3sE
 'John broke Mikel's arm.' (Ormazabal and Romero 2017: 13)
 G. Ion-ma Mikel-s mk'lav-i most'exa
 Ion-ERG Mikel-DAT arm-ABS break S3SG.IO3SG.O3SG.AOR
 M. Ion-k Mikel-s xe met'axu
 John-ERG Mikel-DAT arm break S3G.IO3SG.OSG.AOR
 'John broke Mikel's arm.'

Examples showing the *Dative construction*:

- 32 a. B. Laguna-ri txapela erori za-i-o
 friend-DAT beret.ABS fall.PPP S3SG-AD-IO3SG.PRS
 'The friend's beret has fallen off.'
 G. megobar-s beret'-i dauvarda
 friend-DAT beret-ABS fall off.AOR
 M. ma?ale-s beret'i-k kuduolə
 friend-DAT beret-ERG fall off.AOR
 'The friend's beret has fallen off.'
- b. Jon-i liburua-k gusta-tzen zaizkio³⁸ (Ormazabal and Romero 2017:13)
 Jon-DAT books.ABS like-HAB AUX.(3P.A.).3sD
 'Jon likes books.'
 G. Ion-s c'ign-eb-i uq'vars
 Ion-DAT book-PL-ABS like S3SG.IO3SG (INV).PRS
 M. Ion-s c'ing-ep-i u?ors
 Ion-DAT book-PL-ABS like S3SG.IO3SG (INV).PRS
 'Jon likes books.'

23. The question of passive in Basque

The issue of passive voice in the Basque language is a topic of discussion (see Eguzkitza 2002). Spreng concludes: "Returning to the properties of the passive in general, we take it for granted that if we indeed find a passive process in Basque, it most probably does not show all the

³⁸ *gustatzen zaizkio*, G. moc'onebašia mistvis

properties of the canonical passive in accusative languages. On the other hand, it might display them in a different manner, which might well have to do with the peculiarities of the Basque sentence structure.” (Spreng 2000: 92).

Word order changes follow these models, according to Spreng:

Active: ERG-ABS-V-AUX and Passive: ABS-ERG-V-AUX.

- 33 a. etxe-a haiek eraiki-a d-a
house-sA they(E) built(prf)-sA 3A-prs-(be)
G. saxl-i mat aašenes (Active)
house-ABS theyERG built.S3PL.O3SG.PRF
G. saxl-i mat mier ašenebuli aris (Passive)
house-ABS them by built.PPP is
‘The house is built by them.’
- b. liburu-ak atzo zu-k eros-i-ak d-i-ra
book-pA yesterday you-E buy-prf-pA 3A-prs-be (Active)
G. c’ign-eb-i gušin šen iq’ide
book-PL-ABS yesterday you buy S3SG.PRF are
c’ign-eb-i gušin šens mier naq’idia (Passive)
book-PL-ABS yesterday by you buy.PPP
M. c’ing-ep-i goya si i?idi (Active)
book-PL-ABS yesterday you buy S2SG PRF
goyaneri c’ing-ep-i skan na?ideri re(na) (Passive)
yesterday’s book-PL-ABS you buy.PPP are
‘The books are bought by you (you-bought).’ (Spreng 2000: 90, citing Saltarelli)
- c. Ume-a gizona-k harrapatua da
child-det/sg-abs man-det/sg-erg caught is (Active)
G. bavšv-i k’ac-ma daič’ira
child-ABS man-ERG caught S3SG.PRF
bavšv-i k’aci-s mier dač’erili-a
child-ABS man-DAT by caught S3SG.PPP-is (Passive)
M. bayana k’oč-k oč’opu (Active)
bayana k’oč-iš nač’opa re (Passive)
child.ABS man-GEN caught S3SG.PPP is
‘The child is caught by the man.’ (Spreng 2000: 92)

- 34 a. liburu-a Kepa-k irakurria izan da
 book.det.abs Kepa-erg read.det.abs been is (Active)
 ‘the book has been read by Kepa’ (Eguzkitza 2002: 242)
 G. c’ign-i Kepa-m c’aik’itxa (Active)
 book-ABS Kepa-ERG read S3SG.PRF
 c’ign-i Kepa-s mier c’ak’itxuli-a (Passive)
 book-ABS Kepa-DAT by read.PPP is
 M. c’ing-i Kepa-k c’ek’itx (Active)
 book-ABS Kepa-ERG read S3SG O3SG.AOR
 c’ing-i Kepa-ši nak’itxa.PPP re (Passive)
 book Kepa-GEN read.PPP is
 ‘The book has been read by Kepa’ (Eguzkitza 2002: 242)
- b. liburu-a Ederne-k erosia izan da
 book.det.abs Ederne.ERG bought.DET.ABS been is
 ‘The book has been bought by Ederne.’ (Eguzkitza 2002: 243)
 G. c’ign-i Ederne-m iq’ida (Active)
 book-ABS Ederne-ERG bought. S3SG.AOR
 c’ign-i Ederne-s mier naq’idi-a (Passive)
 book-ABS Ederne-DAT by bought is
 M. c’ing-i Ederne-k i?idu (Active)
 book-ABS Ederne-ERG buy S3SGO3SG.AOR
 c’ing-i Ederne-ši na?ideri re (Passive)
 book-ABS Ederne-GEN buy.PPP is
 ‘The book has been bought by Ederne.’ (Eguzkitza 2002: 243)

The form of the passive follows similar constructions in Basque and in Kartvelian, for instance:

- 35 B. ura-k irakin d-u
 water-ERG boil.PPP S3SG-aux.PRS
 ‘the water has boiled’
 G. c’q’al-ma iduya
 water-ERG has boiled
 M. c’q’ar-k kopu
 water-ERG has boiled
 ‘the water has boiled’

The subject ‘water’ is in the Ergative case. In ex. (36) B. *ispilu-a* ‘mirror’ is in the Absolutive case and definitive form. In Georgian and Megrelian, the verb is monovalent with its subject in the Ergative case in (35).

- 36 B. ispilu-a puskatu d-a
 mirror-DET.ABS broken.PPP S3SG-aux.PRS
 G. sark'e gat'exili-a
 mirror.ABS broken -is
 M. sark'e t'axili re
 mirror.ABS broken.PPP is
 'The mirror is broken.'

In the Basque and Kartvelian languages, such constructions are monovalent, with the subject in Absolutive case. In Basque (ex. 36, 37a-b), the auxiliary verb *izan* 'to be' in the Present tense is used for the passive, auxiliary verb *ukan* 'to have' (38) is used for the active. The structural coincidence with the Kartvelian languages in the given example is interesting:

- 37 a. B. Upela ardo-z bete da
 barrel.ABS wine-INSTR filled is
 'The barrel is filled with wine'
 G. k'asr-i yvino-t(i) gavsebuli-a
 barrel-ABS wine-INSTR filled-is
 M. k'asr-i yvin-it epša re
 barrel-ABS wine-INSTR filled is
 'The barrel is filled with wine'
- b. Etxe hori, Anton-ek egi-n-a da
 House.ABS this Anton-ERG do-PRF is
 'This house is done by Anton'
 G. saxl-i eg Anton-ma aašena
 House-ABS this Anton-ERG do S3SG.DO3SG.AOR
 'Eg saxli Antonis mier ašenebulia.' (Passive)
 'This house is done by Anton.'
 M. ?ude te Antoni-š k'etebuli re
 House.ABS this Anton-GEN do.PRF is
 'te ?ude antoniš k'ebuli re.' (Passive)
 'This house is done by Anton.'

- 38 Antton-ek etxe hori egi-n du
 Anton-ERG house this do-PRF aux.have.PRS
 ‘Anton did this house.’
 G.[Anton-ma saxl-i eg ašenebuli akvs]
 Anton-ERG house-ABS this build.PPP aux.have.PRS
 ‘Antonma aašena eg saxli.’
 M. [Anton-k ?ude te k’etebuli apu]
 Anton-ERG house this do.PPP did
 ‘Antonk ašenuu te ?ude.’
 ‘This house did Anton.’ (see Zaika 2009:30)

24. Word order

In Basque, as well as in the Kartvelian languages, word order is free in a simple declarative sentence.

- 38 a. emakumeak gizona ikusi du gaur
 women.ERG man.ABS seen.PPP AUX.has today
 G. kal-ma k’ac-i naxa dyes
 woman-ERG man-ABS see.S3SG.O3SG.AOR today
 b. gizona ikusi du gaur emakumeak G. k’aci naxa dyes kalma
 c. gizona ikusi du emakumeak gaur G. k’aci naxa kalma dyes
 d. gaur ikusi du emakumeak gizona G. dyes naxa kalma k’aci
 e. gaur ikusi du gizona emakumeak G. dyes naxa k’aci kalma
 f. emakumeak ikusi du gizona gaur G. kalma naxa k’aci dyes
 g. makumeak ikusi du gaur gizona G. kalma naxa dyes k’aci
 h. gizona emakumeak ikusi du gaur G. k’aci kalma naxa dyes
 i. gizona gaur ikusi du emakumeak G. k’aci dyes naxa kalma
 j. gaur gizona emakumeak ikusi du G. dyes k’aci kalma naxa
 k. ikusi du emakumeak gizona gaur G. naxa kalma k’aci dyes
 ‘The woman saw the man today’ (Siebecker 2015: 7)

In a sentence with the negations B. *ez*, G. *ar* ‘not,’ the word order is free, but the negation is always placed immediately before the verb (in both languages).

- 39 a. emakumeak ez du gizona ikusi G. kals ar hq’avs k’aci nanaxi
 b. ez du emakumeak gizona ikusi G. ar hq’avs kals k’aci nanaxi
 c. ez du gizona emakumeak ikusi G. ar hq’avs k’acs kali nanaxi
 d. ez du emakumeak ikusi gizona G. ar hq’avs kals nanaxi k’aci
 e. ez du gizona ikusi emakumeak G. ar hq’avs k’acs nanaxi kali
 f. gizona ez du emakumeak ikusi G. k’aci ar hq’avs kals nanaxi
 g. emakumeak gizona ez du ikusi G. kals k’aci ar hq’avs nanaxi
 i. ez du ikusi emakumeak gizona G. ar hq’avs nanaxi kals k’aci
 j. ez du ikusi gizona emakumeak G. ar hq’avs nanaxi k’acs kali (Laka 2006: 20)

25. Word order in affirmative and interrogative sentences

The word order of the Basque affirmative sentence is free. The same applies to a sentence with a question particle. Laka gives two examples from dialects:

- 40 a. B. emakumea etorri **dea**? G. kali čamovida?
 b. B. emakumea etorri **al** da? G. kali čamovida? (Laka 1996: 22, ex. 32)

The interrogative particle *a* is attached to the auxiliary B. *da* ‘is’ (here the phonetic change *da+a* = *dea* takes place). This interrogative sentence is typical of Eastern dialects of Basque. The second example (b) is common in central dialects. Here, we want to focus on the first example and compare it with Georgian and Megrelian, for instance: B. *Aita joan dea?* (< *da+a*) G. *mama c’asuli tu-a* [if-is]? M. *muma ulir ren-da* [if-is]? ‘Did father go?’

26. Subordinate clauses in Basque and Megrelian

Another similarity between Basque and Megrelian is observed in the marking of relative clauses, where the enclitic marker B. *-n*; M *-n(i)*, is placed at the end of the preposed participial relative clause.

- 41 a. B. Kepa-k [ikusi due-*n*] neska etxe-ra joan da
 Kepa-ERG [see.PPP aux-REL] girl.ABS house-ALL go.PPP is
 ‘The girl whom Kepa saw, went home.’
 M. kepa-s [nazirepu apu-*n*] cira ?ude-ša uliri re
 Kepa-DAT [see.PPP aux-REL] girl.ABS house-ALL go.PPP is
 G. kepa-m [nanaxi rom hq’avs] gogo saxl-ši c’asulia
 ‘The girl whom Kepa saw went home.’
- b. B. Dirudu-*n* emakumea
 money.having-REL woman
 M. para uyu-*n* osuri
 Money having-REL woman
 G. kali, romelsac akvs puli
 woman, who.DAT she.has.it money
 ‘The woman who has money.’
- c. B. Etorri *de-n* mutila ez da hemengoa.
 coming.PPP aux-REL boy.ABS not is from.here
 ‘The boy who came is not from here.’
 M. muliri *re-n* boši, va-re takiani.
 coming.PPP aux-REL boy.ABS not-is from.here
 G. bič’i, romelic movida, ara-a akauri.
 boy who came not-is from.here
 ‘The boy who came is not from here.’

- d. B. Kepa-k ikusi due-*n* neska etxe-ra joan da.
 Kepa-ERG seeing aux-REL girl home-DIR leaving is
 ‘The girl, whom Kepa saw, went home.’
 M. kepa-k ziru-*n* cira ?ude-ša uliri re.
 Kepa-ERG 3S.SGsee.AOR-REL girl.ABS home-ALL leaving is
 G. Kepa-m rom naxa gogo, saxl-ši c’asuli-a
 Kepa-ERG who 3S.SG seeAOR girl home-ALL 3SG.see.AOR 3SG.went
 ‘The girl, whom Kepa saw, went home.’

Note that the word order and grammatical categories in example (41c) coincide in Basque and Megrelian (B. *etorr-i*, M. *mulir-i*, B. *de-n* M. *re-n*, B. *mutila* M. *boši*, B. *ez da* M. *va re*, B. *hemengoa*, M. *takiani*).

The marker *-n(a)* in Basque may also be used in other types of subordinate clauses (42). This is also the case with the enclitic *-n(i)*, marking different types of subordination in Megrelian (Vamling & Tchantouria 1993).

- 42 a. B. **badakit** txarto dago*na*.
 yes.I.know bad aux.REL
 M. **komičku** glaxa re-*ni*
 yes.I.know bad is-REL
 G. k’i vici, rom es cudi-a
 yes, I.know that it bad-is
 ‘Yes, I know that it is bad.’
 b. B. Argi dago ezin due-*na*.
 clear is NEG.can aux-REL
 M. nateli re vešeulebu-*ni*
 clear is NEG. can-REL
 G. nateli-a, rom ar šeuzlia.
 clear-is that not 3SG.can
 ‘It’s clear that s/he can’t.’

27. The Basque noun *gogo* ‘memory’ and Georgian *goni*, *mogoneba* ‘mind, memory’

We note an interesting similarity in sound and meaning between the Basque noun *gogo* ‘memory’ and the Kartvelian root *-go-*. Compare the noun *gogo* ‘memory,’ ‘mind’ in the example B. *gogo-an dut* ‘I remember (Lit. I have in memory...)’ and Kartvelian *-go-* in. G. *goni*, *mogoneba* ‘mind, memory’ and M. *gogo-šina* ‘I will remind you,’ *gogo-č’q’ordu* ‘you will forget’ etc.

28. The Basque *lo egin* ‘to sleep’ and its Kartvelian parallels

The verbal construction *lo egin* ‘to sleep’ may be translated literally as ‘to do sleep.’ Compare the Georgian constructions *loginad čac’ola* ‘go to sleep’ from the noun *logini* ‘bed.’ Here, we find phonetic and semantic similarities.

29. On the etymology of Basque *buru* and Georgian *tavi* ‘head’

As we have seen above, the words B. *buru*, G. *tavi*, M. *dudi* are used in reflexive constructions (G. *naxa tavisi tavi* ‘s/he saw himself.’ It is interesting to note a further lexical Georgian-Basque connection. In the Georgian verb *c’a-burva* ‘to put on one’s head,’ the root *-bur-* occurs, which is similar to B. *buru* ‘head.’

30. Etymological observations by the author

In addition, we note the following lexical parallels in Standard Basque and Georgian/Megrelian:

Table 7.1 Etymologies proposed by the author

Basque	Georgian	Megrelian
<i>apurtu</i> ‘break’		<i>purtolua</i> ‘break’
<i>aita</i> ‘father’	<i>Aiet</i> ³⁹	<i>Aiet</i> / <i>Otia</i> male name
<i>aker</i> ‘ram’		<i>žakeli</i> ‘ram, sheep’
<i>áurre</i> ‘from the front’		<i>aure</i> ‘from here’
<i>etxe</i> ‘house’	<i>č’eri</i> ‘house’; ‘ceiling’	
<i>gura</i> [gura] ‘strong-willed’		<i>gura</i> ‘strong-willed’
<i>gurpil</i> [gurpil] ‘wheel’	<i>borbali</i> ‘wheel’	<i>barbali</i> ‘wheel’
<i>ke</i> ‘smoke’	<i>k’vamli</i>	<i>kuma</i> ‘smoke’
<i>lodi</i> ‘fat’; ‘massive’	<i>lodi</i> ‘big stone’	
<i>ordu</i> ‘time’	<i>dro</i> ‘time’	
<i>oker</i> ‘crooked’	<i>oxeri</i> ‘crooked’	<i>oxeri</i> ‘crooked’
<i>txakur</i> ‘dog’	<i>žayli</i> ‘dog’	<i>žoyori</i> ‘dog’
<i>txito</i> ‘bird’	<i>č’iti</i> ‘bird’	<i>č’iti</i> ‘bird’
<i>zapi</i> ‘pocket’; ‘tablecloth’	<i>žapi</i> ‘cloth’; ‘thread’	
<i>zikin</i> ‘muddy’		<i>c’ik’vili</i> ‘muddy’ (<i>c’ik’uns</i> ‘makes muddy’)
<i>zeru</i> [seru] ‘sky’		<i>seri</i> ‘night’ <i>iseru</i> ‘become dark’

³⁹ *Aiet* (hist.) ‘king’ / ‘father’ of the Kolchian kingdom; *Otia* a widespread male name in the region of Megrelia

30. Margalef – a village in Catalonia

Margaleph (Catalan pronunciation: [marya'leɸ]) is a village in Catalonia. *Margalephi* 'Megrelians' is the native name for the ethnic *Megrelians* in western Georgia. The name *Margaleph* signifies a connection to this specific location or its environment, with historical links to prehistoric inhabitants and later agricultural life in the Priorat region.

31. Etymological parallels described by Kiknadze

The following etymological parallels were proposed by Alexandre Kiknadze (1980):

Table 7.2 Kiknadze's proposed etymologies

Basque	Georgian	Megrelian	Svan
<i>axuri</i> [ašuri] 'lamb'		<i>šxuri</i> 'lamb'	
<i>apal</i> [apal] 'low'	<i>dabali</i> 'low'		
<i>barga</i> [barga] 'hoe'	<i>toxi</i> 'hoe'	<i>bergi</i> 'hoe'	
<i>buru</i> [buru] 'head'	<i>c'aburva</i> 'to throw mantle on head'		
<i>gau</i> [gau] 'night'	<i>yame</i> 'night'		
<i>gurru</i> [gurru] 'bull'	<i>k'uro</i> 'bull'		
<i>negar</i> [negar] 'cry'		<i>ngara</i> 'cry'	
<i>itturi</i> [itturi] 'spring'	<i>c'q'aro</i> 'spring'	<i>c'q'u</i> 'spring'	
<i>maite</i> [mayte] 'loved'			<i>malat'e</i> 'loved'
<i>pirpil</i> [pirpil] 'ashes'	<i>perpli</i> 'ashes'		
<i>sagar</i> [šagar] 'apple'	<i>vašli</i> 'apple'	<i>uškuri</i> 'apple'	
<i>sagu</i> [sagu/šagu] 'mouse'	<i>tagvi</i> 'mouse'		
<i>su</i> [šu/su] 'flame'	<i>ali</i> 'flame'	<i>šuri</i> 'spirit', 'soul'	

Prof. Xabier Kintana, member of the Basque Language Academy, proposes and discusses the following parallels in Basque and Georgian (Kintana 1981: 220):

Table 7.3 Xabier Kintana's proposed etymologies

Georgian	Basque	Georgian
venax-	<i>mahatz</i> <–* <i>banas</i>	<i>venaxi</i> 'vine'
uɣel-	<i>uhal</i>	<i>yvedi</i> 'yoke'; 'seat belt'
zayl	<i>zakur</i>	<i>zayli</i> 'dog'
rk'ina	<i>burdina</i>	<i>rk'ina</i> 'iron'
okro	<i>urre</i> <– <i>urrhe</i>	<i>okro</i> 'gold'
(s)ʒe	<i>esne</i> <– * <i>esdene</i>	<i>rʒe</i> 'milk'
k'bil-	<i>hagin</i>	<i>k'bili</i> 'tooth'

*c'q'an-	<i>ezk-anda</i>	<i>p'at'ara muxa</i> 'little oak'
	<i>ezkur</i>	<i>xe; rko</i> 'tree'; 'acorn'
anc'l-	<i>intsusa</i> <– * <i>ensus</i>	<i>anc'li</i> 'elder'
nger	<i>negar</i>	<i>t'irili</i> 'crying'
sun	<i>usain</i> <– * <i>usani</i>	<i>sun</i> 'smell'
*brg-	<i>burruka</i>	<i>brzola</i> 'fight'
ager	<i>ageri, agiri</i>	<i>gamočenili; is rac čans</i> 'visible'
*k'al	<i>gal(du)</i> <– * <i>kal</i>	<i>dak'argva</i> 'lost'

Merab Chukhua (2019) discusses etymologies in relation to Caucasian languages and notes the following:

Svan *är*, G. *ar-i-s*, Basque *-ar-* in *g-ara* 'we are'; Avar. (Kus) *goz* 'room; house' and Basque *a-zoka*(=*asoka*) 'open-air (shopping) area, market.' Apkhazia-Ubykh forms are linked with Basque *atso* (*acho*) 'yesterday;' Dagestanian Karat. *ebale* 'hiding, keeping hidden.' The same can be said about Basq.; *barau* 'fasting,' but considering the semantics of Georgian *marx-v-a* 'hiding/fasting.' Basque *garagar* 'barley' and Dagestanian (Tab. Gargar, Lezg. Gerg. 'oats', G. *irgvl-iv* 'surrounding/around,' cf. Basque *ingurru* 'around'. Dagestanian isoglosses Bezh. *kalo* 'plaited fence; wattled fence.' Relation with Basque *kale* 'street,' cf. *kale-tar* 'town-dweller;' Svan. *mar-* verb with Georgian *mraval-* stem (that seems questionable), then Basq. *mar-mara* 'affluence, abundance, in great numbers. Chech. *or//wor* 'ditch' and Avar. *or* 'ditch' forms are also noteworthy, which are considered to be Nakh and Dagestanian equivalents. Basque *ur* 'water' will also slip out. (Chukhua 2019: 819).

According to Anna Meskhi, the Basque suffix *-a* and the Kartvelian *-a* serve the function of determination. They define a person's surname, clan, or ethnicity. It follows that the Basque and Kartvelian homonymous suffixes (*-a*, *-a*) are identical not only materially but also functionally (Meskhi 2018: 368).

Ilia Tabaghua noted that the Basque dialectal word *latsa* 'chain for pot' has a parallel in Megrelian *larč'a/ lanč'a* 'chain for pot' (Tabaghua 1963). Tamar Pilia cites a rather extensive list of surname coincidences in her work (Pilia 2019). The linguists Jan Braun (1998), Merab Chukhua (2021), and Mikheil Kurdiani (2007) present extensive lists of proposed Basque etymologies.

* * *

As we have seen from these and other examples above, Basque-Kartvelian parallels are found across most parts of speech. More lexical and morphological parallels will likely be found when materials from Basque dialects are taken into consideration.

In conclusion, this chapter summarizes parallels between Basque and Kartvelian languages that we have observed in various domains of language – morphology, syntax, and lexicology. We hope that this material will be of use in further bascological studies, including the areas of historical-comparative linguistics, linguistic typology, and language universals.

References

- Adaskina, Julija (Адаскина, Юлия). 2010. *Sintaksis allokutivnykh form v baskskom jazyke s tipologicheskimi paraleljami* [Syntax of allocutive forms in Basque with typological parallels]. PhD Dissertation. Moscow State University.
- Akhali aghtkma. 1985. *Akhali aghtkma da psalmuni* [New testament and psalms]. Stockholm: Bibliis targmnis inst'it'ut'i.
- Altube, Seber. 1929. *Erderismos*. Euskaltzaindia, Bilbao: Gaubeka'Ren Irarkolan.
- Altuna, Patxi. 1991. *Euskal Gramatika*. Donostia/San Sebastian: Euskaltzaindia.
- Altuna Patxi et al. 2002 *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Antonov, Anton. 2015. Verbal allocutivity in a crosslinguistic perspective. *Linguistic Typology*, De Gruyter Mouton, 19(1), 55-85.
- Aranegui, Manuel de y Coll. 1961. *Onomastica Vasca*. Madrid: Ediciones Hidalguía.
- Arkhipov, A.V. and G.A. Nuzhdin. (Архипов, А.В. & Г.А. Нуждин). 2020. Baskskij Jazyk. *Jazyki mira: Paleoevropskie jazyki*, RAN, Institut jazykoznanija. Sankt-Petersburg: Nestor-Istorija, 61-162. https://www.academia.edu/41155312/_in_press, accessed 2021-05-11.
- Arregi, Karlos. 2000. *Tense in Basque*, Massachusetts Institute of Technology (MIT), <https://home.uchicago.edu/karlos/Arregi-2000-tense.pdf>
- Arriola, Jose Mari. 2017. Building the Gold Standard for the Surface Syntax of Basque. *Procesamiento del Lenguaje Natural*, Revista N58, marzo de 2017, 125-132.
- Artiagoitia, Xabier. 2002. The functional structure of the Basque Noun Phrase. *ASJU* (Anuario del Seminario de Filología Vasca “Julio Urquijo”), 73-90.
- Artiagoitia, Xabier. 2006. *Basque adjectives and the functional structure of the noun phrase*. Universidad del Pais Vasco. <https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00087305v1/document>, (accessed 2025-07-08).
- Artiagoitia, Xabier, 2011. Basque adjectives and the functional structure of the noun phrase. *Anuario Del Seminario Se Filología Vasca Julio De Urquijo*, 40: 1-2, 107-131.
- Artiagoitia, Xabier. 2012. The DP hypothesis in the grammar of Basque, In: *Noun Phrases and Nominalization in Basque: Syntax and semantics*, edited by Urtzi Etxeberria, Ricardo Etxepare and Myriam Uribe, Etxebarria. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 21-78.
- Artiagoitia, Xabier, 2013. Aspects of tenseless relative clauses in Basque. *Anuario Del Seminario Se Filología Vasca Julio De Urquijo*. University of Washington, 697-712.
- Aske, Jon. 2004. *Basque Word Order and Disorder: Principles Variation and Prospects*. UC Berkeley, Department of Linguistics. Dissertation.
- Azkue, R.M.de. 1969. *Morfología vasca. Gramática básica dialectal del Euskara*. T.I-III, 2 ed., Bilbao.
- Azkue. 1926. *Euskal Morfología. Morfologia Vasca*. Bilbao: Editorial Vasca.
- Bavant, Marc, 2012. Basque resultatives and connected issues in various languages. *Lingua Posnaniensis*, Vol. LIV (2). The Poznan Society for the Advancement of the Arts and Sciences, 1-11.

- Bellver, Phyllis and Laura Michaelis. 2000. What is the Information Structure-Syntax Interface in Basque. *Proceedings of the annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley Linguistics Society, 26-37.
<https://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/BLS/article/view/1207/989>, accessed 2025-08-11
- Bengtson, John. 2017. *Basque and its Closet Relatives: A New Paradigm*. Cambridge, Mass: Mother Tongue Press/Association for the Study of Language in Prehistory. Historical Linguistics. Basque Studies.
- Bilbao, Martina Mintegi (ბილბაო, მარტინა მინტეგი). 1972. *Chemi bask'eti* [My Basque Country]. Tbilisi: Merani.
- Bonaparte, Louis-Lucien. 1863. *Carte de sept Provinces Basques, montrant la délimitation actuelle del'euscara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés* [Material cartografico.] Stanford's Geographical Establishment.
- Bouda, Karl. 1949. *Baskisch-Kaukasische Etymologien*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Bouda, Karl. 1952. *Neue baskisch-kaukasische Etymologien*. Universidad de Salamanca, Salamanca.
- Braun, Jan (ბრაუნ, იან). 1981. Bask'uri da k'avk'asiuri [Basque and Caucasian]. *Annual of Ibero-Caucasian Linguistics*, Vol. VIII, Tbilisi: Mecniereba, 203-215.
- Braun, Jan. 1986. The Grammatical Category of Article in Kartvelian and Basque. A Comparative Study. In *Studia Caucasologica* I, ed. Fridrik Thordarson. Oslo: Oslo University Press, 38-41.
- Braun, Jan. 1988. Nomina verbalia en las lenguas Kartvelicas y en el Vasco. Congreso Mundial Vasco, *Congreso de la lengua Vasca*. T II. Vitoria Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen-Zerbitzu Nagusia, 227–232.
- Braun, Jan. 1998. *Euskaro-Caucasica. Historical and Comparative Studies on Kartvelian and Basque*. Philologer Orientalis, Vol. 4. Warsawa: Wydawa. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Chantladze-Bakradze, Greta (ჩანტლაძე-ბაქრაძე, გრეტა). 2005. *Amerik'eli bask'ebis urtiertmimartebis sak'itkhisatvis p'ireneisa da k'avk'asiis iberebtan* [On the position of Basques in America concerning relationship of the Iberians of the Pyrenees and the Caucasus]. *Kartvelian Heritage*, IX, 418-423, accessed 2021-07-17.
<https://ejournals.atsu.ge/Kartvelology/issues/IX/Chantladze-BakradzeGreta.pdf>.
- Chanturia, Revaz. 1984. La modernizacion del Euskara (como condicion del desarrollo de la Sociedad Vasca actual) y el papel de la teoria del verbo. *Euskera* XXIX (2 aldia) Bilbo, 749-753.
- Chikobava, Arnold (ჩიქობავა, არნოლდ). 1936. *Ch'anuris gramat'ik'uli analizi (t'ekst'iturt)* [On the grammatical analysis of Chan (with texts)]. Tbilisi: Publishing House of the Georgian Academy of Sciences.
- Chikobava, Arnold (ჩიქობავა, არნოლდ). 1974. C'elic'deuli, misi mizani da zogad-lingvist'uri sapudzvebi. *Annual of Ibero-Caucasian Linguistics*, Tbilisi, v.I, 9-21.

- Chikobava, Arnold (ჩიქობავა, არნოლდ). 1975. *K'omunist'i*. [The Communist (daily newspaper)], April 15, 1975.
- Chikobava, Arnold (ჩიქობავა, არნოლდ). 1976 (ed.). *Bask'uri ena da bask'ur-k'avk'asiuri hip'oteza* [The Basque language and the Basque-Caucasian Hypothesis]. Tbilisi: TSU Press.
- Chikobava, Arnold (ჩიქობავა, არნოლდ). 1976. Bask'olog-k'avk'asiologi Rene Lafoni da iberiul-k'avk'asiuri enatmecnierebis amocanebi [The bascologist-caucasiologist Rene Lafon and the tasks of Ibero-Caucasian linguistics]. In *Bask'uri ena da bask'ur-k'avk'asiuri hip'oteza*, ed. Arnold Chikobava, Tbilisi: TSU Press, 5-8.
- Chukhua, Merab (ჩუხუა, მერაბ) 2000-2003. *Kartvelur ena-kilota shedarebiti leksik'oni* [Comparative lexicon of Kartvelian dialects and subdialects]. Tbilisi: Int'elekt'i.
- Chukhua, Merab. 2019. *Georgian-Circassian-Apkhazian Etymological Dictionary*, Tbilisi: TSU Press.
- Chukhua, Merab. 2021. Towards the Genealogical Classification of the Basque Language. In *Caucasica Antigua et Christiana*, ed. David Kolbaia. Faculty of Oriental Studies. University of Warsaw, 67-72.
- Chumburidze, Zurab, Nizharadze, Lela and Kurdadze, Ramaz (ჭუმბურიძე, ზურაბ, ნიჟარაძე, ლელა, ქურდაძე, რამაზ). 2007. *Svanuri ena* (gramat'ik'uli mimoxilva, t'ekst'ebi, leksik'oni) [The Svan language (Grammatical overview of with texts and dictionary)]. Tbilisi: Pet'it'i.
- Creissels, Denis & Céline Mounole. 2017. Non-canonical valency patterns in Basque, variation and evolution. In: *Contrastive Studies in Verbal Valency*, eds. Lars Hellan, Andrej L. Malchukov and Michela Cennamo, John Benjamins Publ, 151-174. <https://doi.org/10.1075/la.237.05mou>
- Decheparre, Bernard. 1545 [Facsimil 1995]. *Linguae Vasconum Primitiae*. Published by Edics. Real Academia de la Lengua Vasca.
- Dumézil, Georges. 1933. *Introduction à la grammaire comparée des langues caucasiennes du Nord*. Paris: H. Champion
- Dzidziguri, Shota (ძიდიგური, შოთა). 1978. *Bask'ebi da kartvelebi* [The Basques and the Georgians]. Tbilisi: Sabch'ota sakartvelo
- Dzidziguri, Shota (Дзидзигури, Шота). 1979. *Baski i gruziny* [The Basques and the Georgians]. Tbilisi: Merani
- Dzidziguri, Shota (ძიდიგური, შოთა). 1981. *Bask'ur-k'avk'asiuri p'roblema* [The Basque-Caucasian problem]. Tbilisi: Mecniereba
- Dzidziguri, Shota. 1983. *Basques et Géorgiens*. Tbilisi: Editions de l' Université de Tbilisi.
- Dzidziguri, Shota and Jurij Zytsar' (Дзидзигури, Шота, Зыцарь, Юрий) 1987. (eds.). *Marr, Nikolaj. Basksko-kavkazskije leksicheskie paralleli* [Nikolaj Marr. Basque-Caucasian lexical parallels]. Tbilisi: Mecniereba
- Eguzkitza, A. 1986. *Topics in the Syntax of Basque and Romance* UCLA PhD Dissertation, Los Angeles, California, USA.
- Eguzkitza, Andolin. 2002. On the so-called passive in Basque. *Fontes Linguae Vasconum*, 13, 37, 233-254.

- Ettxarri, Arantzazu Martinez. 2018. An Account of Basque [N+egin]v Light Verb Construction with Respect to the Degrees of Union between their Constituents. In: *Verbs, Clauses and Constructions: Functional and Typological Approaches*, ed. Pilar Guerrero Medina, Roberto Torre Alonso and Raquel Veá Escarza. Cambridge Scholars Publishing, 129-148.
- Ettxepare, Ricardo. 2003. Valency and argument structure in the Basque verb. In: Hualde, J. and Ortiz de Urbina, J. ed. *A Grammar of Basque*. 363-426. Berlin, New York: De Gruyter Mouton, <https://doi.org/10.1515/9783110895285.363>
- Ettxepare, Ricardo & Bill Haddican. 2017. Repairing Final-Over-Final Condition violations: Evidence from Basque verb clusters. In: *Order and Structure in Syntax*, eds. Laura R. Bailey and Michelle Sheehan. Berlin: Language Sciences Press, 135–157.
- EUSTAT. 2010. *Eurostat yearbook 2010*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-ha-10-001>, accessed 2025-08-11.
- EUSTAT. 2024. Population. https://www.eustat.eus/elementos/tbl0011430_i.html, accessed 2025-08-11.
- Fänrich, Heinz. 1989. Old Georgian. In *The Indigenous Languages of the Caucasus*, ed. Alice C. Harris, Caravan Books, Delmar, New York, 131-271.
- Fernández, Beatriz. 2015. The Syntax of -(k)i, a Basque preposition. *Dialectologia*, 81-107.
- Fernández Beatriz & Jon Ortiz de Urbina. 2012. Dative (first) complements in Basque. *Journal of Portuguese Linguistics*, 83-98.
- Fouché Pierre. 1943. *A propos de l'origine du basque*. Madrid: Duque de Medinaceli.
- Gabunia, Salome (გაბუნია სალომე). 1995. *Bask'ur-kartuli etnograpiuli p'aralelebi*. [Basque-Georgian ethnographic parallels]. Tbilisi: Mecniereba
- Gabunia, Salome & Natela St'urua (გაბუნია, სალომე & სტურუა, ნათელა). 1991. *Bask'uri p'oeziis ant'ologia* (=Euskal poesiaren antologia) [An anthology of Basque poetry]. Tbilisi: Mecniereba
- Garshin, Igor' (Гаршин, Игорь). 2012. Teksty baskogo jazyka [Basque texts]. www.lexicons.ru/modern/b/basque/eusk-texts.html, (accessed 2025-08-08).
- Gavel, Henri. 1909. Le basque et les languages caucasiques: (à propos d'un ouvrage de M. Winkler. *Revista Internacional de los Estudios Vascos*=*Revue Internationale des Etudes Vasques* (3), 520-526.
- Ghlonti, Medea (Глонти, Медея). 1988. *K tipologii baskskogo kalendarja (terminy nedeli, termino-sistemy i ikh slozhenie)* [On the typology of the Basque calendar (names of the days of the week and their structure)], Tbilisi: Mecniereba
- Gómez-Moreno, Manuel. 1943. La escritura ibérica. *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo 112, 251-278. <https://www.cervantesvirtual.com/obra/la-escritura-iberica/>
- Gontzal, Aldai Garai. 2002. *The grammaticalization of Present and Past in Basque*. Faculty of the Graduate School. University of Southern California. Dissertation.
- Gudava, Togo (გუდავა, ტოგო) 1974. Pudzedrek'adi zmnebi megrulshi [Irregular verbs in Megrelian]. *Macne*, N4, 132-138.
- Haddican, Bill. 2018. The Syntax of Basque allocutive clitics. *Glossa: A Journal of General Linguistics* 3, 1-31.

- Holmer, Nils. 1947. Ibero-Caucasian as a Linguistic Type. *Studia Linguistica. Revue de linguistique générale et comparée*, Anné I, Numéro I, 11-44.
- Holmer, Arthur. 2001. The Ergativity parameter. *Working Papers*, Lund University, Dept. of Linguistics; Vol. 48, 101-113. <https://portal.research.lu.se/ws/files/6365180/624436.pdf>
- Holmer, Artur. 1999. An active analysis of Basque ergativity. *Fontes Linguae Vasconum*. Publisher: Gobierno de Navarra. Departamento de Cultura y Deporte, 189-225.
- Holmer, Arthur & Bengt Sigurd. 2001. An outline of a Basque computerized grammar. *Working Papers*, Lund University, Dept. of Linguistics; Vol. 48, 115-133.
- Hoyos, Ramos David, Mariel, Petr & Fernández-Macho, Javier. 2009. The influence of cultural identity on the WTP to protect natural resources: some empirical evidence. *Ecological Economies*, 68 (2009), 2372-2381.
- Hualde, José Ignacio. 1986a. Case Assignment in Basque. *Journal of the Atlantic Provinces Linguistic Association*, 8, 44-71.
- Hualde, José Ignacio. 1986b. Tone and Stress in Basque: a Preliminary study. University of Southern California, *Anuario del Seminario 'Julio de Urquijo'* (XX-3-1986), 867-896.
- Hualde, José Ignacio. 2002. Regarding Basque Postpositions and Related Matters. University of Illinois, *Anuario del Seminario "Julio de Urquijo"* (2002), 325-339.
- Hualde, José Ignacio. 2002. On the loss of Ergative displacement in Basque and the role of analogy in the development of morphological paradigms. In *The Linguist's Linguist: A Collection of Papers in Honour of Alexis Manaster Ramer*, ed. Fabrice Cavoto, Vol 1. Munich: Lincom Europa, 219-230.
- Hualde, José Ignacio & Jon Ortiz de Urbina. 2003. *A Grammar of Basque*. Berlin-New-York: Mouton de Gruyter.
- Hubschmid Johannes. 1949. Praeromanica, *Romanica Helvetica*, Vol. 30. Bern: Francke.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide. 2001. An overview of Basque Locational cases: Old descriptions, new approaches. Department of Linguistics. University of California at Berkeley International Computer Science Institute Technical Report No 01-006, 1-37 https://www.researchgate.net/publication/228558736_An_overview_of_Basque_Locational_cases_Old_descriptions_new_approaches
- Igartua, Iván. 2020. Basque among the world's languages: A typological approach. *Fontes Lingua Vasconum* 50 urte. Ekarpen berriak euskararen ikerketari/ Nuevas aportaciones al estudio de la lengua, 329-349.
- Itun Berria* [New testament] 1983. Bilbo: Sociedades Biblicas Unidas.
- Ivantsov, Artem (Иванцов, Артём) 2014. *Mezh dvukh Iberij*. Dnepropetrovsk. https://www.academia.edu/10615196/Меж_двух_Иберий, (accessed 2021-07-17).
- Ixaso, Rodríguez-Ordóñez. 2016. *Differential Object marking in Basque: Grammaticalization, Attitudes and ideological representations*. University of Illinois at Urbana-Champaign. Dissertation.
- Jauréguiberry, Francis. 2008. The Basque language in the French State. In: *The legal status of the Basque language today*, Eusko Ikaskuntza, G. Totoricagüena et I. Urrutia, 221-241.

- Jendraschek, Gerd. 2004. The relationship between predicate core and its arguments in Basque: Morphological obsolescence and functional continuity. Presented at the 26th annual meeting of the German Linguistic Society, Mainz, Germany, 1-22.
https://www.academia.edu/214337/The_relationship_between_predicate_core_and_its_arguments_in_Basque_Morphological_obsolescence_and_functional_continuity
- Jendraschek, Gerd. 2012. From polyfusional to post-fusional. Obsolescence and innovation in Basque predicate morphosyntax and its typological implications. *Rice Working Papers in Linguistics* 3: 1-33.
- Kajaia, Otari (ქაჯაია, ოთარ). 2001. *Megrul-kartuli leksik'oni* [Megrelian-Georgian Dictionary], V. I. Tbilisi: Nek'eri.
- Kanarowski, Radosław. 2021. Basque and Ibero-Caucasian Numerals from Comparative Perspective. In *Caucasica Antiqua et Christiana*, ed. David Kolbaia. Faculty of Oriental Studies. University of Warsaw, 57-65.
- Kiknadze, Aleksandr (Кикнадзе, Александр). 1973. *Korolevskaja primula*. Moskva: Molodaja gvardija. <https://coollib.com/b/373771/read>, accessed 2021-07-20.
- Kiknadze, Aleksandr (Кикнадзе, Александр). 1980. Dve Iberii [Two Iberias]. *Nauka i zhizn'*, N3, 76-79.
- Kintana, Xabier. 1980. *Hiztegia 80. Euskara-espainiera, espainiera-euskara*. Bilbao: A.G. Elkar.
- Kintana, Xabier (კინტანა, შაბიერი). 1981. Zogi bask'uri da kartveluri sit'qvis msgavsebis shesakheb [On the similarity between some Basque and Kartvelian words], *Annual of Ibero-Caucasian Linguistics*, Vol. VIII, Tbilisi: Mecniereba, 216-221.
- Kipshidze, Iosif (Кипшидзе, Иосиф). 1914. *Grammatika mingrel'skago (iverskago) jazyka s' krestomatieju i slovarem* [Grammar of the Mingrelian (Iverian) language with texts and dictionary] Sankt Petersburg: Tipografija Imperatorskoj akademii nauk.
- Kiria, Ch'abuk'i, Ezugbaia, Lali, Memishishi, Omar and Chukhua, Merab (ქირია, ჭაბუკი, ეზუგბაია, ლალი, მემიშიში, ომარ, ჩუხუა, მერაბ) 2015. *Lazur-Megruli gramatik'a*. I. Morphologia. Tbilisi: Meridiani
- Kurdadze, Ramaz, Shonia Dodo, Tandilava Lile, Nizharadze Lela. 2015. Georgian-Megrelian-Laz-Svan-English Dictionary. Tbilisi: Petit.
- Kurdiani, Mikheil (ქურდიანი, მიხეილ). 2007. *Iberiul-k'avk'asiuri enatmetsnierebis sapudzlebi* [Foundations of Ibero-Caucasian Linguistics], Tbilisi: TSU Press.
- Lafon, René. 1957. Le géorgien et le basque sont-ils des langues parentes? *Revue de Kartvelologie*, N. 26-27, 8-14.
- Lafon, René (ლაფონ, რენე). 1976. *Bask'uri ena da bask'ur-k'avk'asiuri hip'ot'eza* [The Basque language and the Basque-Caucasian hypothesis] (with preface and editing by Chikobava, translation into Georgian by N. Sturua and S. Gabunia). Tbilisi: TSU Press.
- Lafon, René (Лафон, Рене). 1984. *Sistema baskskogo glagola* [The Basque verbal system], (Russian translation of seven of Lafon's main articles by Jurij Zytsar', edited by Shota Dzidziguri), Tbilisi: Mecniereba.

- Laka, Itziar. 1993. The structure of inflection: A case study in X⁰ syntax. In *Generative Studies in Basque Linguistics*, eds. José Ignacio Hualde and Jon Ortiz de Urbina, 21-70.
- Laka, Itziar. 1994 [2019 ebook]. *On the Syntax of Negation*. N.Y. Routledge.
- Laka, Itziar. 1996. *A Brief Grammar of Euskara*. Euskal Herriko Unibertsitatea (University of the Basque country). <https://www.ehu.eus/eu/web/eins/a-brief-grammar-of-euskara>, (accessed 2025-08-08).
- Laka, Itziar. 2006. Deriving Split-ergativity in the progressive: the case of Basque. In *Ergativity: Emerging Issues*, eds. A. Johns, and J. Ndayiragije, 173-195. Dordrecht/Berlin: Springer.
- Laka, Itziar. 2006. On the nature of case in Basque: structural or inherent? In *Linguistic Studies in Honor of Henrik van Riemsdijk*. Berlin /New York: Mouton de Gruyter, 374-382.
- Laka, Itziar. 2016. *On syntax of negation*. New York and London: Routledge.
- Landa, Alazne & Jon Franco. 1996. Two issues in null objects in Basque Spanish. In *Grammatical theory and Romance Languages*, ed. Karen Zagana, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 159-168.
- Lizardi, Aitor and Manex Munduate. 2015. Non-argument agreements: an approach to Basque allocutivity. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea. *Dialectologia*, 321–350.
- Lomtadze, Tamari (ლომთაძე, თამარი). 2015. Bask'uris sotsiolingvist'uri punktsia [The sociolinguistic function of Basque], *Kartvelur enata st'rukt'uris sak'itxebi*, XIII, 45-65.
- Machavariani, Givi (მაჭავარიანი, გივი). 1954. *Zmnis dziritadi morpologiuri k'at'egoriebi kartvelur enebshi (II k'auzat'ivi)* [The main verbal morphological categories in the Kartvelian languages (II causative)], Tbilisi: TSU.
- Makharoblidze, Tamar (Махароблидзе Тамар). 1987. *O kategorii adresatnosti v baskskom glagole*. [About the category of addressee in the Basque verb] *Problemy referencii v jazyke i literature*. Tbilisi, TSU Press, 78-79.
- Makharoblidze, Tamar (Махароблидзе Тамар). 1988. *Sistema adresatnoti baskskogo glagola. Opyt vyjavenija, opisaniya i tipologicheskoy kharakteristiki* [About the category of addressee in the Basque verb, Analysis, description and typological characteristics]. PhD dissertation, Tbilisi State University.
- Makharoblidze, Tamar (მახარობლიძე, თამარ). 2005. *Bask'uri zmnis adresat'obis k'at'egoriis t'ip'ologiyuri analizi* [Typological analysis of the Basque verbal category of address]. Tbilisi: Universali.
- Makharoblidze, Tamar. 2005 (მახარობლიძე, თამარ). *kartuli da bask'uri dest'inaciuri sist'emebis t'ipologia* [Typological analysis of destination systems of Basque and Georgian]. Theses for Doctoral dissertation. Tbilisi State University.
- Makharoblidze, Tamar (მახარობლიძე თამარ). 2007. *Bask'uri da kartveluri dest'inatsiuri sist'emebis t'ip'ologia* [Typology of the system of destinative in Basque and Kartvelian]. Arn. Chikobava Institute of Linguistics, Tbilisi.

- Makharoblidze, Tamar (Махароблидзе Тамар). 2008. *Obshchij obzor gruzinskoj baskologii* [General overview of Georgian bascology]. Gaur Gungo Baskologia Kartveliarraren Emaitzak Eta Erespektibak; – The Results and Perspectives of Kartvelian Bascology. Spain. *Gernika* (2).
- Makharoblidze, Tamar. 2012. ‘*The Georgian Verb.*’ Natural Language Processing. Georgian language. Georgian Studies.
- Marr, Nikolaj (Март, Николай). 1920. О яфетическом происхождении баскского языка [About the Yaphetic origin of the Basque language] *IAN*, series VI, v. XIV, 131-142.
- Marr, Nikolaj (Март, Николай). 1927. Из Пиринейской Гурii [From Pyrenean Guria] *Trudy kavkazskogo istoriko-arkheologicheskogo instituta*, Vol. 5, 1-23.
- Marr, Nikolaj (Март, Николай). 1936. Poezdka k baskam [Journey to the Basques]. *Izvestija*, 1936-21-12.
- Martínez-Areta, Mikel. 2013. Basque Dialects, In: *Basque and Proto-Basque. Language-Internal and Typological Approaches*, ed. Mikel Martínez-Areta, Series Mikroglottika, Vol. 5, Peter Lang, 31-87.
- Martínez-Areta, Mikel. 2021. Latin and Romance Influence on the Basque Verbal Morphosyntax. *Journal of Language Contact* 14, 497-523.
- Martinez-Granado, Maite, Patxi Greño & Mercedes Oleaga. 2012. The Basque country, Spain: Self Evaluation Report, OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development, 1-145. <http://www.oecd.org/edu/imhe/regionaldevelopment>.
- Megreli, Ketevan (Мегрели Кетеван). 1983. Komponentnyj analiz biskajskoj sistemy rodstva [Component analysis of the Biscaya system of kinship terms] *Piarres Lafitte-Ri Omenaldia. Omenaje a Pierre Laffitte*. Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca, 431-443.
- Meillet, A. 1926. *Linguistique historique et linguistique générale*. Société de Linguistique de Paris, Librairie Ancienne Honoré Champion.
- Meskhi, Anna. 2018. Kartvelian Etymology of Ethnic Terms Basque and Baskles. *Kartvelian Linguoculturology of the Past, Selected articles*. Tbilisi: Mtsignobari, 365-375.
- Mitxelena, Luis Koldo. 1961. *Fonética histórica vasca*. Seminario Julio de Urquijo, Diputacion Provincial de Guipuzcoa. Donostia/San-Sebastian.
- Mitxelena, Koldo Luis. 1964. *Sobre el pasado de la lengua vasca*. San Sebastian, Editorial Aunamendi
- Mitxelena, Koldo Luis. 1977. Notas sobre compuestos verbales vascos. *Revista de la dialectologia y tradiciones populares*, N 33, 245-271.
- Monforte, Sergio. 2020. Syntactic analyses of discourse particles through the microvariation of Basque ‘ote’. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 5(1), V. 5. Article No 126, 1-29.
- Morvay, Károly. 1983. Observaciones sobre la flexion nominal vasca. *Euskera*, N. D 28, Bilbao, 65-79.
- Morvay, Károly 1985. La flexion nominal vasca. *Trabajos y actas de la Real Academia de la Lengua Vasca, Liburukia* 30, N2, 445-453.
- Morvay, Károly 2014. La Gramática Vasca de Ferenc Ribáry cumple 150 años. *Euskera*, Bilbao, 671-750.

- Mosenkis, Jurij (Мосенкис, Юрий). 2007. Jazyki baskov i kartvelov v kontekste arkhaichnogo jazykovogo mira Evrazii [The languages of the Basques and Kartvelians in the context of ancient language world of Eurasia]. *Proiskhozhdenie jazyka i kul'tury: Drevnjaja istorija chelovechestva*, Vol.1, N4, 5-12.
- Müller, Fr. 1864. Über die sprachwissenschaftliche Stellung der Kaukasischen Sprachen. *Orient und Occident insbesondere in ihren gegenseitigen Beziehungen*, Göttingen: Dieterischen Buchhandlung, 526-535.
- Nachq'ebia, Merab (ნაჭყებია, მერაბ). 2009. *Sakhelis brunvebis p'aradigma megrul-lazurshi* [Nominal case paradigms in Megrelian-Laz], Tbilisi: Universali.
- Odriozola, Juan Carlos & Altzibar, Xabier. 2013. Basque complex predicates and grammar change. *Fontes Linguae Vasconum. Studia et documenta*. Año XLV, Número 116, 171-189.
- Ormazabal, Javier and Juan Romero. 2017. Historical Changes in Basque Dative Alternations. *Glossa: A Journal of General Linguistics* 2(1):78, 1-39.
- Ortiz de Urbina, Jon. 1989. *Parameters in the Grammar of Basque*. Dordrecht-Holland/Providence: Foris Publications.
- Padilla-Moyano, Manuel. 2013. Non-Finite Verbal Morphology. In *Basque and Proto-Basque: Language-Internal and Typological Approaches to Linguistic Reconstruction*, ed. M. Martinez-Areta, Peter Lang: Frankfurt am Main, 321-355.
- Pilia, Tamari (გილოია, თამარი). 2019. ori iberia, ori k'ult'ura [Two Iberias, two cultures]. MA thesis, Tbilisi State University, Tbilisi.
<https://openscience.ge/bitstream/1/560/1/samagistro%20filia%20tamar.pdf>, (accessed 2021-05-11).
- Rezac, Milan and Beatriz Fernández. 2013. Dative Displacement in Basque. In: Beatriz Fernandez, and Ricardo Etxepare, eds, *Variation in Datives: A Microcomparative Perspective*, Oxford Studies in Comparative Syntax, Oxford University Press, 256-282.
- Rijk, Rudolf P.G. 1972. *Studies in Basque Syntax: Relative Clauses*. Diss. MIT.
<https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/12980> (accessed 2021-07-17).
- Rijk, Rudolf P.G. 1995. Basque manner adverbs and their genesis. *Anuario del Seminario de Filología Vasca Julio de Urquijo: International journal of Basque linguistics and philology*, Vol. 29, 1, 53-82.
- Rijk, Rudolf P.G. 1998. Studies in Basque Syntax: Relative Clauses. *ASJU*, Geh 43, 72-149.
- Rijk, Rudolf P.G. 2006. On the so-called Verbal Noun in Basque. *Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"*, 865-870.
- Rijk, Rudolf P.G. 2008. *Standard Basque: A Progressive Grammar*. Cambridge Mass.: MIT Press.
- Rodríguez-Ordóñez, Itxaso. 2016. *Differential object marking in Basque: Grammaticalization, attitudes and ideological representations*. University of Illinois, Doctoral dissertation.
- Salaberri, Iker. 2020. Grammaticalization of reflexivity in Basque: A corpus-based diachronic and typological analysis. *Journal of Historical Linguistics*, 10 (1), 1-41
- Sarjveladze, Zurab (სარჯველაძე, ზურაბ). 1997. *Dzveli kartuli ena* [Old Georgian]. Tbilisi: Pedagogical University Press.

- Schmidt, Karl Horst 1962. *Studien zur Rekonstruktion des Lautstandes der Südkaukasuschen Grundsprache*. Wiesbaden: Franz Steiner.
- Schuchardt, Hugo. 1907. *Die Iberische Deklination*. Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaft, Wien, Vol. CLVII.
- Shalamberidze, Giorgi (Шаламберидзе, Гиორგი). 1988. *Nekotorye voprosy teorii i tipologii baskskix imennyx kompozitov* [Some questions concerning the theory and typology of nominal compounds in Basque]. Tbilisi: Mecniereba.
- Shanidze 1976 (შანიდძე, აკაკი). 1976. *Dzveli kartuli enis gramat'ik'a* [Old Georgian grammar]. Tbilisi: Tbilisi University Press.
- Shanidze, Akaki (შანიდძე, აკაკი). 1980. *Kartuli enis gramat'ik'is sapudzvebi* [Foundations of Georgian grammar]. Tbilisi: Tbilisi University Press.
- Shishmarjov, Vladimir (Шишмарёв, Владимир) 1941. *Ocherki po istorii jazykov Ispanii* [Essays on the history of the languages of Spain] Moscow-Leningrad: AN SSSR.
- Siebecker, Laura, M.S. 2015. *The Basque Auxiliary Verb: Morphosyntactic Analysis and Implications for second language acquisition*. Dissertation. Georgetown University, Washington, DC.
- Spreng, Bettina. 2000. The Passive in Basque. *Toronto Working Papers in Linguistics*. 19, 87-105.
- Sturua, Natela. 1985. Concerning the category of definiteness-indefiniteness in Basque. *Euskera* XXX (2. aldia) (1985, 1), 30, Bilbo. 151-155.
- Sturua, Natela (სტურუა, ნათელა). 1991a. *Bask'uri mravalp'iriani zmna* [Polypersonal verbs in Basque]. Synopsis of Doctoral Thesis, Tbilisi State University. 48 p.
- Sturua, Natela. 1991b. On the Basque-Caucasian hypothesis. *Studia Linguistica*, V. 45, N.1/2, 164-174.
- Sturua, Natela. 2021. Overview of the Basque-Caucasian Hypothesis. In *Caucasica Antiqua et Christiana*, ed. David Kolbaia. Faculty of Oriental Studies. University of Warsaw, 39-55.
- Tabaghua, Ilia (ტაბაღუა, ილია). 1963. *Bask'ebtan* [Among the Basques]. *Tsisk'ari*, N8.
- Tabaghua, Ilia (ტაბაღუა, ილია). 1979. *Bask'ebi: legende bi da pakt'ebi* [The Basques: legends and facts]. Tbilisi: Soviet Georgia.
- Tabaghua, Ilia and Gvakharia Vazha. (Табагуа, Илья & Гвахариа, Важа) 1982. *Baskskie stixi i pesni* [Basque poems and songs] Tbilisi: Mecniereba.
- Tchantouria, Revaz (Чантурия, Реваз). 1985. *Opyt vnutristrukturnogo i tipologicheskogo analiza baskskoj modal'no-vremennoj sistemy (problema vyjavenija osnov)* [Structural and typological analysis of Basque modus and tense system (analysis of stems)]. Tbilisi State University, PhD dissertation.
- Tchantouria, Revaz (Чантурия, Реваз). 1987. *Ob uslovnom naklonenii v baskskom i gruzinskom jazykakh* [On the conditional in Basque and Georgian], Trudy TGU, Vol. XIV, 297-300.
- Tchantouria, Revaz (ჭანტურია, რევაზ). 2018. *Bask'ur-kartul-rusuli leksik'oni* [Basque-Georgian-Russian dictionary]. The Jan Nowak Jezioranski, College of Eastern Europe in Wrocław.

- Tchantouria Revaz. 2021. On Transitivity/Intransitivity in Basque (Kartvelian parallels), In: *Caucasica Antigua et Christiana*, ed. David Kolbaia. Faculty of Oriental Studies. University of Warsaw, Warsaw, 73-86.
- Tchantouria Revaz. (ჭანტურია, რევაზ). 2022. *Bask'uri gramat'ik'is mok'le narkvevi kartveluri paralelebit* [Basque short grammar with Kartvelian parallels] Tbilisi: Tbilisi State University Press.
- Topuria, Varlam and Iza Chantladze (თოფურია, ვარლამ & ჩანტლაძე, იზა). 2008. *Svanuri enis saxelmdzghvanelo* [Manual of Svan]. Tbilisi: Tbilisi State University Press.
- Tovar, Antonio. 1950. *La lengua vasca*. San Sebastian: Biblioteca Vascongada de los Amigos del Pais
- Tovar, Antonio. 1957. *The Basque Language*. (original title *La lengua vasca*) Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Tovar, Antonio. 1980. *Bask'uri ena* [The Basque Language] (translation by Natela Sturua). Tbilisi: Mecniereba.
- Tovar, Antonio. 1997. *Estudios de tipología lingüística: Sobre el euskera, el español y otras lenguas del viejo y el nuevo mundo*. Madrid: Istmo.
- Trask, Robert L. 1981. Basque Verbal Morphology. *Euskalarien Naziarteko Jardunaldiak, IKER 1*, Bilbao: Euskaltzaindia, 285-304.
- Trombetti, Alfredo. 1925. *Le origini della lingua basca*. Bologna: Tipografica Azzoguidi.
- Tuite, Kevin. 2008. The Rise and Fall and Revival of the Ibero-Caucasian Hypothesis. *Histogramia Linguistica*, Vol. 35:1/2, 23-82.
- Turnava, Sergo (თურნავა, სერგო). 1969. *Rene Laponi da sakartvelo: nark'vevi prangi bask'ologis da k'avk'asiologis shesakheb* [Rene Lafon and Georgia: About the French bascologist and caucasiologist] Tbilisi: Mecniereba.
- Txillardegi, José Luis Álvarez. 1979. *Euskal Aditz Batua* [Dictionary of Basque verbs]. San Sebastian: Euskaltzaindia.
- Uhlenbeck Christianus 1909. De la possibilité d'une parenté entre le basque et les langues caucasiques. *Revista Internacional de los Estudios Vascos. Revue Internationale des Etudes Basques* (15), 565-588.
- Uhlenbeck, Christianus. 1947. La langue basque et la linguistique générale. *Lingua* I. 59-76.
- Urreiztieta-Rivera, Irel. 1980, *Basque and Caucasian: a survey of the methods used in establishing ancient genetic affiliations*. Doctoral dissertation. University of Arizona Graduate College.
https://repository.arizona.edu/bitstream/handle/10150/290541/azu_td_8102239_sip1_m.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Urrizelki, Anne Berro, Fernández Beatriz and Ortiz de Urbina, Jon (eds.). 2019. *Basque and Romance. Aligning Grammars*. Leiden/Boston: Brill.
- Uriagereka, Juan. 1992. The syntax of movement in Basque. In *Syntactic Theory and Basque Syntax*, eds. Joseba A. Lakarra and Jon Ortiz de Urbina, 417- 445.
- Vamling, Karina. 1989. *Complementation in Georgian*, Diss. Lund: Lund University Press.
- Vamling, Karina & Revaz Tchantouria. 1991. Complement clauses in Megrelian. *Studia Linguistica*, V. 45, N.1/2, 71-89.

- Vamling, Karina & Tchantouria, Revaz 1993. On subordinate clauses in Megrelian. In: K. Hengeveld, (ed.) The internal structure of adverbial clauses. *Eurotyp Working Papers* V, 67-86.
https://www.academia.edu/999795/On_subordinate_clauses_in_Megrelian
- Verulava, Tengiz (ვერულავა, თენგიზი). 2009. *bask'uri ena* [The Basque Language], <https://burusi.wordpress.com/2009/06/05/euskara>, (accessed 2021-07-17).
- Vogt, Hans. 1955. Le basque et les langues caucasique. *Bulletin de la Societ  de Linguistique de Paris*, 51-121.
- Winkler, Heinrich. 1909. *Das Baskische und der vorderasiatisch-mittel ndische V lker-und Kulturkreis*, Breslau: Grass, Barth.
- Yrizar, Pedro de, 1981. *Contribuci n a la dialectolog a de la lengua vasca*. Tomo I, II: Caja de ahorros Provincial de Guipuzcoa. Gipuzkoako aurrezki kutxa Probintziala.
- Zaika, Natalia (Заика, Наталья). 2009a. Valentnostnaja i pesonal'naja variativnost' baskskogo glagola s dativnym aktantom, svjazannaja s morfologicheskim zapretami i redkimi formami [Variations in valency and person in Basque verbs with dative actants, in connection with morphological blockings and rare forms]. *Voprosy jazykoznanija*, 2, 53-62.
- Zaika, Natalia (Заика, Наталья). 2009b. *Glagoly s dativnym aktantom v baskskom jazyke (problemy variativnosti, valentnosti i personal'nosti basskogo glagola)* [Verbs with dative marked actants in Basque (problems of variation, valency and person)], PhD dissertation. ILI RAN, Sankt-Petersburg.
- Zaika, Natalia (Заика, Наталья). 2014. Problemy vyjavlenija padezhej v baskskom jazyke. [Problems of the analysis of cases in Basque], *Trudy ILI*, Vol. X, Part 3. Sankt-Petersburg: Nauka, 233-272.
- Zaika, Natalia (Заика, Наталья). 2018. Markirovanie aktantov dvukhmestnykh predikatov v baskskom jazyke [Marking of bivalent predicates in Basque], *ILI RAN-SPbGU*, Sankt-Petersburg, 296-314.
- Zelikov, Mikhail (Зеликов, Михаил). 2010. Alokutiv kak vyrazhenije spetsifiki sub''ektno-ob''ektnykh otnoshenij v baskskom jazyke [The allocutive as an expression of specifics of subject-object relations in Basque], *Voprosy jazykoznanija*, N5, 77-88.
- Zuazo, Koldo. 2019. *Standard Basque and Its Dialects*. Routledge.
- Zubiri, Ilari Ibarrondo. 1991. *Gram tica did ctica del euskera*. HABE: Donostia.
- Z  niga, Fernando and Fern ndez, Beatriz. 2019. Grammatical relations in Basque. In: Witzlack-Makarevich, Alena and Bickel, Balthasar (eds.), *Argument Selectors: A new perspective on grammatical relations*. Amsterdam: John Benjamins
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) 1955. O rodstve baskskogo s kavkazskimi [On the relationship of Basque and the Caucasian languages], *Voprosy jazykoznanija*, N. 5, 53-64.
- Zytsar' Yuriy 1977 (Зыцарь, Юрий) K tipologicheskoj xarakteristike ergativnoj struktury jazyka baskov. *Voprosy jazykoznanija*, No 3. 37-46.
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) 1977. O tak nazyvaемом ergativnom passive [On the so-called ergative passive]. *Izvestija Akademii nauk GSSR*, N2. 106-111.
- Zytsar' Yuriy. VI. 1978a. Sobre el "pasivo" del verbo vasco. *Euskera* 22. Bilbao, 5-22.

- Zytsar' Yuij. Vl. 1978b. Sobre el sistema ergativo del vasco. *Fontes Lingvæ Vasconum. Studia et documenta*. 29, Pamplona, 229-243.
- Zytsar' Yuriy. 1983. Los numerales del vascuence. *Separata de IKER-2*. 709-729.
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) 1984a. O baskskom glagole 'byt' [On the verb 'to be' in Basque], *Izvestija ANG SSR*, N1, 127-150.
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) 1984b. Predislovie [Foreword] In: *Sistema baskskogo glagola*, by Rene Lafon. Tbilisi: Mecniereba., 3-5.
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) 1987. Marr i sovremennaja Baskologija [Marr and modern bascology]. In: *N. Ja. Marr. Basksko-kavkazskije leksičeskie paralleli*, ed. Jurij Zytsar'. Tbilisi: Mecniereba.
- Zytsar', Yuriy (Зыцарь, Юрий) (together with Dzidziguri, Sh.) 1987 (ed.). *N. Ja. Marr. Basksko-kavkazskie leksicheskie paralleli* [N. Marr. Basque-Caucasian lexical parallels]. Tbilisi: Mecniereba.
- Zytsar', Yuriy 1988. (Зыцарь, Юрий) *Rekonstruktsija v oblasti baskskogo jazyka* [Reconstruction in the area of the Basque language]. Тбилиси: Мецниереба.
- Zytsar', Jurij (Зыцарь, Юрий) 1998. O termine bask [On the term basque] *Kartveluri memk'vidreoba II*, 100-102.
- Zytsar', Yuriy and Pedro de Yrizar 1984. Sobre las trabajos del verbo 'izan' y sus comparaciones. *Euskera*. XXXIX. Bilbao, 755-782
- Zytsar', Jurij and Ts. Menabde (Зыцарь, Ю., Менабде Ц). 1987. Ob actual'nom chlenenii baskogo prostogo predlozhenija [On the segmentation (topic-comment) of the simple Basque sentence]. *Soobshčenija AN GSSR*, N3, 645-648.
- Zytsar' Yuriy and Tchakhnachvili, Tsitsino. 1989. Pour quelques comparaisons khartvélo-basques du domaine du lexique de l'élevage. *Fontes Linguae Vasconum, Studia et documenta*, 53. Pamplona, 37-44.
- Zytsar' Jurij, Chakhnashvili Tsitsino and Tchantouria, Revaz (Зыцарь, Ю., Чакнашвили Ц., Чантурия, Р). 1987. Iz nauchnogo proshlogo i nastojashčego baskskogo otso 'volk' i dr. [From the scientific history and present of the words *otso* 'wolf' and other], In: *N. Ja. Marr. Basksko-kavkazskie leksicheskie paralleli*. Tbilisi: Mecniereba, 155-163.